

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ПОДГОРІНОВА АНАСТАСІЯ ЮРІЇВНА

УДК 378.017:159.954]:[378.018.8:373.5.011.3-051:793.3](043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

011 – Освітні, педагогічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А. Ю. Подгорінова

Науковий керівник: Терешко Інна Григорівна, кандидат педагогічних наук,
доцент

Умань – 2023

АНОТАЦІЯ

Подгорінова А. Ю. «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки». – Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта / педагогіка, 011 – Освітні, педагогічні науки. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2023.

Дисертаційна робота присвячена вивченню проблеми формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки.

Актуальність дослідження зумовлена потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях із яскраво вираженою творчої індивідуальністю, котрі здатні генерувати нові креативні ідеї, по-новому вирішувати складні завдання та швидко реагувати на виклики сьогодення. Роль освіти і мистецтва у формуванні творчої індивідуальності є найважливішою. Постать педагога-митця, на нашу думку, є ключовою у формуванні нового покоління свідомих громадян, котрі шанують, зберігають та примножують культурні надбання власного народу.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; описано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; викладено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; вказано відомості про публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** *«Теоретичні основи формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії»* з'ясовано ступінь розробленості проблеми формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки, проаналізовано ключові поняття дослідження: «творча індивідуальність», «фахова підготовка», «майбутній вчитель хореографії».

На основі теоретичного аналізу досліджень уточнено поняття «творча індивідуальність майбутнього вчителя хореографії» як інтегративну, нелінійну сукупність якостей та властивостей особистості, що допомагають нестандартно мислити, яскраво проявляти себе у різних сферах хореографічної діяльності та креативно розв'язувати різноманітні ситуації абсолютно унікальним чином.

Фахова підготовка майбутнього вчителя хореографії – цілеспрямований процес навчання здобувача вищої освіти зі спеціальності 014 «Середня освіта (Хореографія)» чи 024 «Хореографія» з метою набуття ним професійних знань, умінь і навичок, загальних та фахових компетентностей для подальшої творчої діяльності у різних сферах.

Майбутній вчитель хореографії – здобувач вищої освіти зі спеціальності 014 «Середня освіта (Хореографія)» чи 024 «Хореографія», який набуває загальних та фахових компетентностей для подальшої виконавської, балетмейстерської та педагогічної діяльності.

Визначено структуру творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії, яка складається із мотиваційно-ціннісного, тілесно-емоційно-когнітивного та творчо-діяльнісного компонентів, та обґрунтовано наукові підходи до формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії (аксіологічний, особистісно-орієнтований, тілесно-орієнтований, аксіологічний, компетентнісний, практико-орієнтований, інтегративний, синергетичний).

У другому розділі *«Стан сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії»* проаналізовано зміст фахової підготовки у контексті формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. Здійснено огляд освітньо-професійних програм: «Середня освіта (Хореографія)» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Бердянського державного педагогічного університету, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка та КЗ «Південноукраїнський національний педагогічний

університет імені К. Д. Ушинського», за якими здобувачі отримують кваліфікацію «вчитель хореографії»; «Хореографія» Львівського національного університету імені Івана Франка та Київського університету імені Бориса Грінченка, де здобувачам присвоюють кваліфікацію «керівник хореографічного колективу». З'ясовано, що формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки найбільш ефективно відбувається під час вивчення дисциплін: «Теорія та методика сучасного танцю» (виконавський складник); «Мистецтво балетмейстера», «Композиція та поставка танцю» (балетмейстерський складник); «Теорія та методика роботи з хореографічним колективом» (педагогічний складник).

Визначено критерії (мотиваційно-ціннісний, тілесно-емоційно-когнітивний та творчо-діяльнісний), показники (наявність інтересу до обраного фаху, прагнення до творчого саморозвитку та самореалізації, цінність підтримки соціально-творчого середовища; усвідомленість власної тілесності, творчий потенціал, здібності, впевненість у власних силах, фахові знання, уміння і навички; виконавська майстерність, композиційна майстерність, педагогічна майстерність) та рівні сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії (креативний, достатній, базовий).

У **третьому розділі** *«Дослідно-експериментальна робота з формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії»* розроблено модель формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії, яка містить такі блоки: цільовий (мета, завдання, підходи та принципи), змістовий (компоненти, педагогічні умови, зміст підготовки), творчо-діяльнісний (форми, методи, засоби) та результативний (критерії, показники, рівні).

Обґрунтовано педагогічні умови формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки: усвідомлення майбутнім вчителем хореографії власної унікальності та відчуття

внутрішньої свободи; модернізації змісту фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії; забезпечення комфортного навчально-творчого середовища.

Доведено, що через вплив на тілесність та пошук себе у танці відбувається формування виконавського складника творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. Завдяки модернізації змісту освіти активізується пізнавальна діяльність здобувачів, розвивається мислення та креативність. Комфортне навчальне середовище дбайливо плекає педагога-танцівника, педагога-балетмейстера та педагога-керівника. Танцювально-рухові практики у цьому процесі є інтегруючим елементом, котрий об'єднує всі структурні компоненти творчої індивідуальності, гармонізуючи тілесність, емоційність та свідомість.

Із метою виявлення динаміки сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії проаналізовано дані констатувального та формувального експериментів. Порівняльний аналіз діагностичних зрізів показав позитивну динаміку формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії, а саме статистично значущі кількісні та якісні зміни рівнів сформованості за визначеними критеріями в експериментальній групі.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– *вперше*: розроблено модель формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки, яка містить такі блоки: цільовий, змістовий, творчо-діяльнісний, результативний; визначено та експериментально перевірено педагогічні умови формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки; розроблено та апробовано авторські дисципліни «Танцювально-руховий практикум» та «Практикум із танцювальної терапії»;

– *уточнено* зміст поняття «творча індивідуальність майбутнього вчителя хореографії» як інтегративну, нелінійну сукупність якостей та властивостей особистості, що допомагають нестандартно мислити, яскраво

проявляти себе у різних сферах хореографічної діяльності та креативно розв'язувати різноманітні ситуації абсолютно унікальним чином;

– *удосконалено* зміст фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії: оновлено зміст навчальних програм дисциплін «Теорія та методика сучасного танцю» (запропоновано додати модуль «Усвідомлене дихання в сучасному танці» та застосування танцювально-рухових практик), «Мистецтво балетмейстера» (розроблено комплекс творчих завдань до тем) та «Теорія та методика роботи з хореографічним колективом» (запропоновано додати модулі «Налагодження взаємодії у хореографічному колективі засобами танцювально-рухових практик» та «Застосування танцювальних практик у хореографічній діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами»);

– *подальшого розвитку набули:* методи формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухових практик (вільного руху, Лабан-аналізу, імпровізації, спонтанної композиції, педагогічних ситуацій, творчих проєктів).

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та впровадженні в освітній процес закладів освіти методичних рекомендацій «Танцювально-рухові практики у роботі з дітьми та підлітками», навчально-методичного посібника «Танцювально-рухові практики у системі фахової підготовки майбутніх учителів хореографії». Розроблена модель, педагогічні умови, дисципліни «Танцювально-руховий практикум», «Практикум із танцювальної терапії» можуть застосовуватися у процесі фахової підготовки майбутніх учителів хореографії з метою виховання творчих якостей, гармонізації тіла і свідомості, подолання м'язових блоків, страхів перед сценічною і педагогічною діяльністю та сформувати цілісну творчу індивідуальність майбутнього вчителя хореографії.

Основні положення, результати дисертаційної роботи можуть стати основою для подальших досліджень у сфері фахової підготовки майбутніх учителів хореографії.

Ключові слова: формування, творча індивідуальність, майбутній вчитель хореографії, фахова підготовка, підготовка вчителя, модель, педагогічні умови, творчий продукт, танцювально-рухові практики.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Криворотенко А. Ю. Розвиток творчої індивідуальності студентів у процесі вивчення дисциплін хореографічного циклу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. Вип. 12, Ч. 2. С. 159–164.
2. Криворотенко А. Ю. Прояв творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії як аспекту педагогічної майстерності під час проходження педагогічної практики. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*: зб. наук. пр. Суми: ВВП «Мрія», 2015. Вип. 1–2 (5–6). С. 105–112.
3. Криворотенко А. Ю. Подолання м'язових блоків у майбутніх учителів хореографії засобами танцювально-рухової терапії. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. Вип. 14. С. 81–87. DOI: <https://doi.org/10.31499/2307-4914.14.2016.163666>
4. Криворотенко А. Ю. Формування творчої індивідуальності майбутнього педагога-хореографа у процесі проведення міжвузівської олімпіади зі спеціальності «Хореографія». *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*: зб. наук. пр. Суми: ФОП Цьома С. П., 2016. Вип. 2 (8). С. 131–137.
5. **Криворотенко А. Ю., Прилуцька О. О.** Порівняльний аналіз моделей хореографічного виховання (європейський досвід). *Актуальні питання*

мистецької освіти та виховання. Суми: ФОП Цьома С. П., 2017. Вип. 2 (10) С. 28–37.

Статті в наукових виданнях інших держав

6. Podhorinova A. Yu. Formation of the Creative Individuality of Future Teacher of Choreography in the Process of Studying the Discipline «Dance-Movement Practicum». *Modern engineering and innovative technologies*. Germany, Karlsruhe, Issue № 29, Part 4, 2023. P. 16–20. DOI: <https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-29-04-066>

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Криворотенко А. Ю. Студентська група як середовище формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухової терапії. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 25 черв. 2016 р.). Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. С. 41–44.
8. Криворотенко А. Ю. Значення олімпіади зі спеціальності «Хореографія» для формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя хореографії. *Молодь, освіта, наука та мистецтво*: матеріали III Всеукр. наук.-метод. Інтернет-семінару з міжнар. участю (м. Умань, 24 листоп. 2016 р.). Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. С. 75–78.
9. Криворотенко А. Ю. Дослідження Лабан-категорій як засіб формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 16 берез. 2017 р.). Умань: ФОП Жовтий О. О., 2017. С. 61–65.
10. Криворотенко А. Ю. Аксиологічний підхід у методології формування творчої індивідуальності майбутнього педагога. *Художні практики та мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава 29–31 берез. 2017 р.).

- Полтава: Вид-во «Симон», 2017. С. 162–164.
11. Криворотенко А. Ю. Профілактика емоційного вигорання майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухової терапії. *Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст: матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Умань 25–26 трав. 2017 р.)*. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. Ч. 1. С. 215–218.
 12. **Криворотенко А. Ю.**, Прилуцька О. О. Використання методу «Лабан-аналіз» із метою формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. *Молодь, освіта, наука та мистецтво: матеріали IV Всеукр. наук.-метод. Інтернет-семінару з міжнар. участю (м. Умань, 23 листоп. 2017 р.)*. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. С. 85–87.
 13. **Kryvorotenko A.**, Prylutska O. Future choreography teacher's training by means of dance-movement therapy. *Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (11–12 грудня, м. Суми)*. Суми : ФОП Цьома С. П., 2017. С. 55–56.
 14. **Криворотенко А. Ю.**, Прилуцька О. О. Фахова підготовка хореографів у закладах вищої освіти Сполучених Штатів Америки. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 20 берез. 2018 р.)*. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 39–42.
 15. Криворотенко А. Ю. Реалізація педагогічної складової творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі роботи з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 19 квіт. 2019 р.)*. Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. С. 36–39.
 16. Подгорінова А. Ю. Усвідомлений рух та спонтанна композиція як засоби формування творчої індивідуальності майбутнього педагога-хореографа. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 24 квіт. 2020 р.)*. Умань: ВПЦ

- «Візаві», 2020. С. 41–43.
17. Подгорінова А. Ю. Можливості танцювально-рухової терапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами та їх батьками. *Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі*. Збірник матеріалів Всеукраїнського семінару-практикуму, Львів – Броди, 23-24 листопада 2021 р. / Упорядники Н. В. Воляник, О. А. Плахотнюк. Броди : Видавництво «Просвіта», 2022. С. 70–74.
 18. Подгорінова А. Ю. Застосування танцювально-рухової терапії у роботі з дітьми та їх батьками. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Умань, 22 квітня 2022 р.) / ред. кол. : І. Г. Терешко (гол. ред.), О. В. Бикова, В. А. Сизоненко (відповід. ред). Умань: ВПЦ «Візаві», 2022. С. 72–76.
 19. Подгорінова А. Ю. Формування виконавської складової творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами вільного руху. *Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи = Theoretical and methodological aspects of art education: achievements, problems and prospects*: матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., м. Умань, 21-22 жовт. 2021 р. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т мистецтв [та ін.] ; [голов. ред. Терешко І. Г. ; відпов. ред. Калабська В. С. ; ред. кол.: Бикова О. В., Музика О. Я., Радзівіл Т. А., Семенчук В. В. Умань : Візаві, 2022. С. 101–104.
 20. Подгорінова А. Ю. Вільний рух як засіб творчого самовираження майбутнього вчителя хореографії. *Філософія культурно-мистецької освіти* : матеріали ІІ Всеукр. наук. конф., м. Київ, 24 бер. 2023 р. Київ, 2023. С. 164–166.
 21. Подгорінова А. Формування балетмейстерської складової творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами креативного танцю. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної*

освіти: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Умань, 30 березня 2023 р.) / ред. кол. : І. Г. Терешко (гол. ред.), О. В. Бикова, В. А. Сизоненко (відповід. ред). Умань, ВПЦ «Візаві», 2023. С. 76–79.

22. Подгорінова А. Методи формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у сучасних умовах. *Мистецтво та мистецька освіта в сучасному соціокультурному просторі*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 21-22 червня 2023 р.). / [упоряд. В. В. Григор'єва]. Запоріжжя : БДПУ, 2023. С. 83–87.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дослідження

23. Криворотенко А. Ю. Вплив танцювально-рухової терапії на індивідуальність майбутнього вчителя хореографії. *Теоретико-методологічні, медико-біологічні аспекти в хореографії та спорті*: метод. посіб. / упоряд. О. А. Плахотнюк. Львів: СПОЛОМ, 2016. С. 37–44.
24. Криворотенко А. Ю. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами Лабан-аналізу. *Кінезіологія танцю та складно-координаційних видів спорту*: навч.-метод. посіб. / упоряд. О. А. Плахотнюк. Львів: Кафедра режисури та хореографії ЛНУ Івана Франка, 2017. С. 156–162.
25. Криворотенко А. Ю. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії в дуетному танці засобами танцювально-рухової терапії. *Кінезіологія танцю та техніко-естетичних видів спорту*: навч.-метод. посіб. / упоряд. О. А. Плахотнюк. Львів: СПОЛОМ, 2018. Ч. II. С. 185–191.
26. Криворотенко А. Ю. Розвиток спонтанного танцю у контексті формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. *Кінезіологія танцю та техніко-естетичних видів спорту*:

навч.-метод. посіб. / за ред. О. А. Плахотнюка. Львів: СПОЛОМ, 2019. Ч. III С. 63-73.

27. Sarancha, I., Leniv, Z., Androshchuk, L., Bykova, O., **Podhorinova, A.**, Tereshko, I., Ustymenko-Kosorich, O., Doroshenko, T., & Matsuk, L. (2021). Dance Therapy in the Socialization of Individuals with Musculoskeletal Disorders. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13(3), 211-224. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/448>

Монографії та навчально-методичні посібники

28. Методика впровадження інноваційної моделі формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії : монографія / Л. М. Андрощук, О. Д. Балдинюк, О. В. Бикова [та ін.] ; за заг. ред. Л. М. Андрощук ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань : Жовтий О. О., 2016. 371 с. : фотоіл., табл.
29. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі підготовки вистави «Ой, на Івана, ой, на Купала» : навч.-метод. посібник / уклад. Л. М. Андрощук, Л. Ю. Гекалюк, А. Ю. Криворотенко [та ін.]. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. 248 с.
30. Танцювально-рухові практики у системі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії: навч.-метод. посібник / уклад. А. Ю. Подгорінова. Умань: ВПЦ «Візаві», 2023. 120 с.

SUMMARY

Anastasiia Podhorinova. «Formation of the Creative Individuality of Future Choreography Teacher in the Process of Professional Training». – Qualifying scientific work published as a manuscript.

The thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 011 «Educational, Pedagogical Sciences». Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University. Uman, 2023

The thesis is devoted to the study of the problem of the formation of the creative individuality of the future teacher of choreography in the process of professional training.

The relevance of the research is determined by society's need for highly qualified specialists with an expressed creative individuality, who are able to generate new creative ideas, solve complex tasks in a new way and quickly respond to today's challenges. The role of education and art in the formation of creative individuality is the most important. The figure of the teacher-artist, in our opinion, is key in the formation of a new generation of conscious citizens who respect, preserve and multiply the cultural heritage of their own people.

The relevance of the topic is substantiated in the introduction; the connection of work with scientific programs, plans, topics is described; the purpose, task, object, subject and research methods are defined; the scientific novelty and practical significance of the obtained results are outlined; information about publications, structure and scope of the dissertation is indicated.

In the **first chapter** *«Theoretical foundations of the formation of the creative individuality of the future choreography teacher»* the degree of development of the problem of the formation of the creative individuality of the future choreography teacher in the process of professional training is clarified, the key concepts of the research are analyzed: «creative individuality», «professional training», «future choreography teacher».

Based on the theoretical analysis of research, the concept of «creative individuality of the future choreography teacher» has been specified as an integrative, non-linear set of qualities and attributes of the individual that help to think outside the box, manifest oneself vividly in various spheres of choreographic activity, and creatively solve various situations in an absolutely unique way.

Professional training of a future teacher of choreography is a purposeful process of training a student of higher education in the specialty 014 «Secondary Education (Choreography)» or 024 «Choreography» with the aim of acquiring professional knowledge, abilities and skills, general and professional competences for further creative activities in various fields.

The future teacher of choreography is a graduate of higher education in the specialty 014 «Secondary Education (Choreography)» or 024 «Choreography», who acquires general and professional competences for further performance, choreography and teaching activities.

The structure of the creative individuality of the future choreography teacher, which consists of motivational-value, bodily-emotional-cognitive and creative-active components, is determined, and the scientific approaches to the formation of the creative individuality of the future choreography teacher are substantiated (axiological, personal-oriented, body-oriented, axiological, competence-based, practice-oriented, integrative, synergistic).

In the **second chapter** «*The state of formation of the creative individuality of the future choreography teacher*» the content of professional training in the context of the formation of the creative individuality of the future choreography teacher is analyzed. An overview of educational and professional programs was carried out: «Secondary education (Choreography)» of Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Berdyansk State Pedagogical University, Poltava National Pedagogical University named after V. G. Korolenko and KZ «Southern Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky», according to which applicants receive the qualification of «choreography teacher»; «Choreography» of Ivan Franko National University of Lviv and Borys Grinchenko Kyiv University,

where the qualification of «head of the choreographic collective» is assigned. It was found that the formation of the creative individuality of the future choreography teacher in the process of professional training takes place most effectively during the study of the disciplines: «Theory and technique of modern dance» (performance component); «Art of the ballet master», «Composition and delivery of dance» (ballet master component); «Theory and methods of working with a choreographic team» (pedagogical component).

Criteria (motivational-value, bodily-emotional-cognitive and creative-activity), indicators (interest in the chosen profession, desire for creative self-development and self-realization, the value of supporting a social-creative environment; awareness of one's own physicality, creative potential, abilities, confidence) are defined in one's own strength, professional knowledge, abilities and skills; performing skill, compositional skill, pedagogical skill) and the level of formation of the creative individuality of the future choreography teacher (creative, sufficient, basic).

In the **third chapter** «*Research and experimental work on the formation of the creative individuality of the future teacher of choreography*» a model of the formation of the creative individuality of the future teacher of choreography was developed, which contains the following blocks: target (purpose, tasks, approaches and principles), content (components, pedagogical conditions, content of training), creative and active (forms, methods, means) and effective (criteria, indicators, levels).

The pedagogical conditions for the formation of the creative individuality of the future choreography teacher in the process of professional training are substantiated: the future choreography teacher's awareness of his own uniqueness and a sense of inner freedom; modernization of the content of the professional training of the future teacher of choreography; providing a comfortable educational and creative environment.

It has been proven that due to the impact on physicality and the search for oneself in dance, the formation of the performing component of the creative

individuality of the future choreography teacher takes place. Thanks to the modernization of the content of education, the cognitive activity of students is intensified, thinking and creativity are developed. A comfortable learning environment carefully nurtures a teacher-dancer, a teacher-balletmaster and a teacher-leader. Dance-movement practices in this process are an integrating element that unites all structural components of creative individuality, harmonizing physicality, emotionality and consciousness.

In order to reveal the dynamics of the formation of the creative individuality of the future choreography teacher, the data of ascertaining and formative experiments were analyzed. The comparative analysis of the diagnostic sections showed the positive dynamics of the formation of the creative individuality of the future choreography teacher, namely statistically significant quantitative and qualitative changes in the levels of formation according to the defined criteria in the experimental group.

The **scientific novelty** of the study is that:

- for the first time: a model of the formation of the creative individuality of the future choreography teacher was developed in the process of professional training, which contains the following blocks: target, content, creative-active, effective; the pedagogical conditions for the formation of the creative individuality of the future choreography teacher in the process of professional training were determined and experimentally verified; the author's disciplines «Dance and Movement Practicum» and «Dance Therapy Practicum» were developed and tested;
- the meaning of the concept of «creative personality of the future choreography teacher» has been clarified as an integrative, non-linear set of qualities and attributes of the personality, which help to think outside the box, to manifest oneself vividly in various spheres of choreographic activity and to creatively solve various situations in an absolutely unique way;
- the content of the professional training of the future teacher of choreography was improved: the content of the training programs of the disciplines

«Theory and Methodology of Modern Dance» was updated (it was proposed to add the module «Conscious breathing in modern dance» and the application of dance and movement practices), «The Master of Choreography» (a set of creative tasks was developed to topics) and «Theory and methods of working with a choreographic team» (it is proposed to add the modules «Establishing interaction in a choreographic team by means of dance and movement practices» and «Application of dance practices in choreographic activities with children with special educational needs»);

– methods of forming the creative individuality of the future choreography teacher by means of dance-movement practices (free movement, Laban analysis, improvisation, spontaneous composition, pedagogical situations, creative projects) were further developed.

The practical significance of the obtained results lies in the development and implementation in the educational process of educational institutions of the methodological recommendations «Dance-movement practices in work with children and adolescents», the educational and methodological manual «Dance-movement practices in the system of professional training of future choreography teachers». The developed model, pedagogical conditions, disciplines «Dance and Movement Workshop», «Dance Therapy Workshop» can be used in the process of professional training of future teachers of choreography with the aim of nurturing creative qualities, harmonizing the body and consciousness, overcoming muscle blocks, stage fears and pedagogical activity and form a holistic creative individuality of the future choreography teacher.

The main provisions, the results of the dissertation work can become the basis for further research in the field of professional training of future teachers of choreography.

Key words: formation, creative individuality, future choreography teacher, professional training, model, pedagogical conditions, creative product, dance and movement practices.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Kryvorotenko A. Yu. (2015). Rozvytok tvorchoi individualnosti studentiv u protsesi vuvchennia dystsyplin khoreorafichnoho tsyклу [Development of creative individuality of students in the process of studying the disciplines of the choreographic cycle]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia – Problems of Modern Teacher Training*. Uman, Issue 12, 159–164 [in Ukrainian].
2. Kryvorotenko A. Yu. (2015). Proiav tvorchoi individualnosti maibutnoho vchytelia khoreorafii yak aspektu pedahohichnoi maisternosti pid chas prokhodzhennia pedahohichnoi praktyky [Manifestation of the creative individuality of the future choreography teacher as an aspect of pedagogical skill during pedagogical practice]. *Aktualni pytannia mystetskoï osvity ta vykhovannia – Current issues of art education and upbringing*. Sumy, Issue 1–2 (5–6), 105–112 [in Ukrainian].
3. Kryvorotenko A. Yu. (2015). Podolannia miazovykh blokiv u maibutnikh uchyteliv khoreorafii zasobamy tantsiuvalno-rukhovoi terapii [Overcoming of muscle blocks of future choreography teachers by means of dance and movement therapy]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia – Problems of modern teacher training*. Uman, Issue 14, 81–87 [in Ukrainian].
4. Kryvorotenko A. Yu. (2016). Formuvannia tvorchoi individualnosti maibutnoho pedahoha-khoreografa u protsesi provedennia mizhvuzivskoi olimpiady zi spetsialnosti «Khoreorafii» [Formation of the creative individuality of the future teacher-choreographer in the process of conducting the interuniversity Olympiad in the specialty «Choreography»]. *Aktualni pytannia mystetskoï osvity ta vykhovannia – Current issues of art education and upbringing*. Sumy, Issue 22 (8), 131–137 [in Ukrainian].
5. Kryvorotenko A. Yu., Prylutska O. O. (2017). Porivnialnyi analiz modelei

khoreorafichnoho vykhovannia (ievropeiskyi dosvid) [Comparative analysis of models of choreographic education (European experience)]. *Aktualni pytannia mystetskoi osvity ta vykhovannia – Current issues of art education and upbringing*. Sumy, Issue 2 (10), 28–37 [in Ukrainian].

Статті в наукових виданнях інших держав

6. Podhorinova A. Yu. Formation of the Creative Individuality of Future Teacher of Choreography in the Process of Studying the Discipline «Dance-Movement Practicum». *Modern engineering and innovative technologies*. Germany, Karlsruhe, Issue № 29, Part 4, 2023. P. 16–20.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Kryvorotenko A. Yu. (2016). Studentska hrupa yak seredovyshe formuvannia tvorchoi individualnosti maibutnoho vchytelia khoreorafii zasobamy tantsiuvalno-rukhoivoi terapii. *Suchasni stratehii rozvytku khoreorafichnoi osvity: Proceedings of the III All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*. Uman, 41–44 [in Ukrainian].
8. Kryvorotenko A. Yu. (2016). Znachennia olimpiady zi spetsialnosti «Khoreorafii» dlia formuvannia pedahohichnoi maisternosti maibutnoho vchytelia khoreorafii. *Molod, osvita, nauka ta mystetstvo: Proceedings of the III All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*. Uman, 75–78 [in Ukrainian].
9. Kryvorotenko A. Yu. (2017). Doslidzhennia Laban-katehorii yak zasib formuvannia tvorchoi individualnosti maibutnoho vchytelia khoreorafii. *Suchasni stratehii rozvytku khoreorafichnoi osvity: Proceedings of the IV All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*. Uman, 61–65 [in Ukrainian].
10. Kryvorotenko A. Yu. (2017). Aksiolohichniy pidkhid u metodolohii formuvannia tvorchoi individualnosti maibutnoho pedahoha. *Khudozhni praktyky ta mystetska osvita u kroskulturnomu prostori suchasnosti:*

- Proceedings of the IV All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Poltava, 162–164 [in Ukrainian].
11. Kryvorotenko A. Yu. (2017). Profilaktyka emotsiinoho vyhorannia maibutnoho vchytelia khoreohrafii zasobamy tantsiuvalno-rukhoivoi terapii. *Transformatsii v ukrainskii osviti i naukovykh doslidzhenniakh: svitovyi kontekst*: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference. Uman, 215–218 [in Ukrainian].
 12. Kryvorotenko A. Yu., Prylutska O. O. (2017). Vykorystannia metodu «Laban-analiz» iz metoiu formuvannia tvorchoi individualnosti maibutnoho vchytelia khoreohrafii. *Molod, osvita, nauka ta mystetstvo*: Proceedings of the IV All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Uman, 85–87 [in Ukrainian].
 13. Kryvorotenko A., Prylutska O. (2017). Future choreography teacher's training by means of dance-movement therapy. *Teoretychni ta metodychni zasady rozvytku mystetskoï osvity v konteksti yevropeiskoi intehtratsii*: Proceedings of the IV International Scientific and Practical Conference. Sumy, 55–56 [in Ukrainian].
 14. Kryvorotenko A. Yu., Prylutska O. O. (2018). Fakhova pidhotovka khoreohrafiv u zakladakh vyshchoi osvity Spoluchenykh Shtativ Ameryky. *Suchasni stratehii rozvytku khoreohrafichnoi osvity*: Proceedings of the IV All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Uman, 39–42 [in Ukrainian].
 15. Kryvorotenko A. Yu. (2019). Realizatsiia pedahohichnoi skladovoi tvorchoi individualnosti maibutnoho vchytelia khoreohrafii u protsesi roboty z ditmy doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku. *Suchasni stratehii rozvytku khoreohrafichnoi osvity*: Proceedings of the V All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Uman, 36–39 [in Ukrainian].
 16. Podhorinova A. Yu. (2020). Usvidomlenyi rukh ta spontanna kompozytsiia yak zasoby formuvannia tvorchoi individualnosti maibutnoho pedahohakhoreohrafa. *Suchasni stratehii rozvytku khoreohrafichnoi osvity*: Proceedings

- of the VI All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Uman, 41–43 [in Ukrainian].
17. Podhorinova A. Yu. (2021). *Mozhlyvosti tantsiuvalno-rukhovoi terapii u roboti z ditmy z osoblyvymy osvithnyimi potrebamy ta yikh batkamy. Innovatsiini tekhnolohii v suchasnomu osvithnomu prostori: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Seminar. Lviv – Brody, 70–74* [in Ukrainian].
 18. Podhorinova A. Yu. (2022). *Zastosuvannia tantsiuvalno-rukhovoi terapii u roboti z ditmy ta yikh batkamy. Suchasni stratehii rozvytku khoreohrafichnoi osvity: Proceedings of the V All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Uman, 72–76* [in Ukrainian].
 19. Podhorinova A. Yu. (2022). *Formuvannia vykonavskoi skladovoi tvorchoi individualnosti maibutnoho vchytelia khoreohrafii zasobamy vilnoho rukhu. Teoretyko-metodolohichni aspekty mystetskoï osvity: zdobutky, problemy ta perspektyvy = Theoretical and methodological aspects of art education: achievements, problems and prospects: Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference. Uman, 101–104* [in Ukrainian].
 20. Podhorinova A. Yu. (2023). *Vilnyi rukh yak zasib tvorchoho samovyrazhennia maibutnoho vchytelia khoreohrafii. Filosofiia kulturno-mystetskoï osvity: Proceedings of the II All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Kyiv, 164–166* [in Ukrainian].
 21. Podhorinova A. (2023). *Formuvannia baletmeisterskoï skladovoi tvorchoi individualnosti maibutnoho vchytelia khoreohrafii zasobamy kreatyvnoho tantsiu. Suchasni stratehii rozvytku khoreohrafichnoi osvity: Proceedings of the X International Scientific and Practical Conference. Uman, 76–79* [in Ukrainian].
 22. Podhorinova A. (2023). *Metody formuvannia tvorchoi individualnosti maibutnoho vchytelia khoreohrafii u suchasnykh umovakh. Mystetstvo ta mystetska osvita v suchasnomu sotsiokulturnomu prostori: Proceedings of*

the II All-Ukrainian Scientific and Practical Conference. Zaporizhzhia, 83–87 [in Ukrainian].

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дослідження

23. Kryvorotenko A. Yu. (2016). Vplyv tantsiuvalno-rukhoivoi terapii na individualnist maibutnoho vchytelia khoreohrafii. Teoretyko-metodolohichni, medyko-biolohichni aspekty v khoreohrafii ta sporti: metod. posib. / uporiad. O. A. Plakhotniuk. Lviv: SPOLOM, 37–44.
24. Kryvorotenko A. Yu. (2017). Formuvannia tvorchoi individualnosti maibutnoho vchytelia khoreohrafii zasobamy Laban-analizu. Kineziolohiia tantsiu ta skladno-koordinatsiinykh vydiv sportu: navch.-metod. posib. / uporiad. O. A. Plakhotniuk. Lviv: Kafedra rezhysury ta khoreohrafii LNU Ivana Franka, 156–162.
25. Kryvorotenko A. Yu. (2018). Formuvannia tvorchoi individualnosti maibutnoho vchytelia khoreohrafii v duetnomu tantsi zasobamy tantsiuvalno-rukhoivoi terapii. Kineziolohiia tantsiu ta tekhniko-estetychnykh vydiv sportu : navch.-metod. posib. / uporiad. O. A. Plakhotniuk. Lviv: SPOLOM., Ch. II. 185–191.
26. Kryvorotenko A. Yu. (2019). Rozvytok spontannoho tantsiu u konteksti formuvannia tvorchoi individualnosti maibutnoho vchytelia khoreohrafii. Kineziolohiia tantsiu ta tekhniko-estetychnykh vydiv sportu: navch.-metod. posib. / za red. O. A. Plakhotniuka. Lviv: SPOLOM., Ch. III, 63-73.
27. Sarancha, I., Leniv, Z., Androshchuk, L., Bykova, O., **Podhorinova, A.**, Tereshko, I., Ustymenko-Kosorich, O., Doroshenko, T., & Matsuk, L. (2021). Dance Therapy in the Socialization of Individuals with Musculoskeletal Disorders. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13(3), 211-224.

Монографії та навчально-методичні посібники

28. *Metodyka vprovadzhennia innovatsiinoi modeli formuvannia tvorchoho potentsialu maibutnoho vchytelia khoreohrafii : monohrafiia (2016)* / L. M. Androshchuk, O. D. Baldyniuk, O. V. Bykova [ta in.]; za zah. red. L. M. Androshchuk ; MON Ukrainy, Umanskyi derzh. ped. un-t im. P. Tychyny. Uman : Zhovtyi O. O.
29. *Formuvannia tvorchoi indyvidualnosti maibutnoho vchytelia khoreohrafii u protsesi pidhotovky vystavy «Oi, na Ivana, oi, na Kupala» (2017): navch.-metod. posibnyk / uklad. L. M. Androshchuk, L. Yu. Hekaliuk, A. Yu. Kryvorotenko [ta in.]. Uman : VPTs «Vizavi».*
30. *Tantsiuvalno-rukhoivi praktyky u systemi fakhovoi pidhotovky maibutnoho vchytelia khoreohrafii (2023): navch.-metod. posibnyk / uklad. A. Yu. Podhorinova. Uman: VPTs «Vizavi».*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	25
ВСТУП.....	26
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ.....	36
1.1. Творча індивідуальність майбутнього вчителя хореографії як науково-педагогічна проблема.....	36
1.2. Сутність та структура творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії.....	50
1.3. Наукові підходи до формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки.....	60
Висновки до першого розділу.....	75
РОЗДІЛ 2. СТАН СФОРМОВАНOSTІ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ.....	77
2.1. Аналіз змісту фахової підготовки у контексті формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії.....	77
2.2. Критерії, показники та рівні сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії.....	99
Висновки до другого розділу.....	113
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ.....	115
3.1. Модель формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки.....	115
3.2. Педагогічні умови формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки.....	138
3.3. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.....	162
Висновки до третього розділу.....	172
ВИСНОВКИ.....	174
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	179
ДОДАТКИ.....	224

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

- ЕГ** – експериментальна група
- ІНДЗ** – індивідуальне науково-дослідне завдання
- ЗВО** – заклад вищої освіти
- ЗЗСО** – заклад загальної середньої освіти
- ЗПМО** – заклад початкової мистецької освіти
- КГ** – контрольна група
- НУШ** – Нова українська школа
- ОК** – освітній компонент
- ОПП** – освітньо-професійна програма
- ОС** – освітній ступінь
- ТІМВХ** – творча індивідуальність майбутнього вчителя хореографії
- ТРП** – танцювально-рухові практики
- УДПУ імені Павла Тичини** – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ВСТУП

Актуальність теми. Простір сучасного соціального середовища переповнений складними явищами і процесами, іноді, на жаль, трагічними, дестабілізуючими та деструктивними. Високий рівень тиску цих подій на суспільство може спричинити втрату віри, надії, єдності, ідентичності тощо. Нині, коли Україна переживає складні часи боротьби за свою свободу та незалежність, нові підходи до розуміння та вирішення проблем особливо актуальні. Свідомість, відновлення, розвиток та духовне збагачення нашого суспільства залежить саме від креативних, активних, ініціативних людей, котрі мають яскраву творчу індивідуальність та здатні наповнити простір творчістю.

Роль освіти і мистецтва у формуванні творчої індивідуальності є найважливішою. Постать педагога-митця, на нашу думку, є ключовою у формуванні нового покоління свідомих громадян, які шанують, зберігають та примножують культурні надбання власного народу.

Питання якісної підготовки конкурентноспроможного фахівця європейського рівня прослідковується у низці державних документів (Закони України «Про освіту» [210], «Про вищу освіту» [203]; «Концепція розвитку педагогічної освіти» [205]; «Національна Доктрина розвитку освіти» [209]; «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки» [267] тощо.

У Законі України «Про освіту» зазначено, що метою освіти є «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [210].

Для досягнення цієї мети необхідно якісно готувати у закладах вищої освіти конкурентоспроможного фахівця із яскраво вираженою творчою індивідуальністю, котрий готовий креативно діяти, постійно розвиватися та удосконалюватися, відповідаючи на сучасні складні виклики.

Сучасні дослідження в Україні висвітлюють різні аспекти підготовки майбутніх учителів хореографії та керівників хореографічних колективів (Л. Андрощук [7], О. Бикова [19], Т. Благова [20], О. Бурля [24], С. Куценко [119], О. Мартиненко [127], Т. Медвідь [135], О. Пархоменко [190], О. Реброва [220], Т. Сердюк [237], Ю. Тараненко [281] та інші), індивідуальність вчителя (О. Бялик [26], О. Заболотська [62], Л. Мільто [142], О. Музика [163], О. Отич [186], О. Сергєєнкова [236] та інші), різні підходи до проблеми творчої індивідуальності вчителя хореографії (Л. Андрощук [7], О. Бикова [19], Н. Дудник [55], І. Терешко [289], О. Скрипник [259] та інші).

Однак досі немає цілісного погляду на процес формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки, хоча суспільство потребує таких фахівців.

Зміни в освіті, які ускладнюються викликами, що принесли із собою пандемія та війна, ведуть до поступового зникнення хореографії як самостійного предмета із навчальних програм у закладах загальної середньої освіти, скорочення годин гурткової хореографічної роботи, відсутності спеціальності 014 «Середня освіта (Хореографія)» у Проекті стандарту вищої освіти першого (бакалаврського рівня) [162].

У процесі дослідження державних документів, наукових джерел та аналізу змісту фахової підготовки майбутніх учителів хореографії у закладах вищої освіти виявлено *суперечності* між:

- запитом суспільства на збереження та розвиток українських танцювальних традицій, формування національної ідентичності юних поколінь та відсутністю окремого навчального предмета «Український танець», «Хореографія» у закладах загальної середньої освіти для глибшого пізнання і вивчення української танцювальної культури;

– потребою у креативних фахівцях нового європейського рівня, котрі застосовують інновації у своїй педагогічній діяльності, та традиційними формами й методами навчання у закладах вищої освіти;

– потенційною можливістю руху і танцю сформувати цілісну творчу індивідуальність через глибоку усвідомленість власного креативного «Я» та недостатньою розробленістю навчально-методичного забезпечення у цьому напрямі.

Актуальність проблеми, виявлені суперечності та практична значущість зумовили вибір теми дослідження: **«Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження є частиною теми наукової роботи кафедри хореографії та художньої культури Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Розвиток творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами танцювального мистецтва» (номер державної реєстрації 0111U007559), а також підтеми комплексного наукового проекту «Теоретичні та методичні засади формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії» (номер державної реєстрації 0115U002489). Тему дисертації затверджено Вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 5 від 22.12.2015 р.), узгоджено Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології Національної академії педагогічних наук України (протокол № 7 від 29.11.2016 р.) та перезатверджено Вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 14 від 25.04.2023 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й апробувати модель та експериментально перевірити педагогічні умови формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки.

Гіпотеза дослідження. Ефективність формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки буде можлива за таких науково обґрунтованих педагогічних умов: усвідомлення майбутнім вчителем хореографії власної унікальності та досягнення стану внутрішньої свободи; модернізація змісту фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії; забезпечення комфортного навчально-творчого середовища.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. З'ясувати ступінь розробленості проблеми формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки, проаналізувати ключові поняття дослідження та уточнити зміст поняття «творча індивідуальність».
2. Визначити критерії, показники та рівні сформованості творчої індивідуальності у майбутніх учителів хореографії.
3. Розробити модель формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки.
4. Обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки.

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії у закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – модель та педагогічні умови формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки.

Методи дослідження:

– *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення наукових джерел з досліджуваної проблеми) для виявлення і систематизації матеріалів у щодо формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки;

– *емпіричні* – діагностичні (цілеспрямоване педагогічне спостереження, інтерв'ю, тести, анкетування) для отримання інформації про особливості студентів-хореографів, мотивацію до навчально-творчої діяльності, творчий потенціал та креативність; творчі завдання (з метою виявлення унікальних виконавських, балетмейстерських та педагогічних здібностей); моделювання (для розроблення моделі досліджуваного процесу); педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний) для перевірки гіпотези дослідження;

– *статистичні* – методи математичної статистики для експериментального підтвердження ефективності педагогічних умов формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Львівського національного університету імені Івана Франка та Олександрійського фахового коледжу культури і мистецтв. У дослідженні на різних етапах брали участь 330 здобувачів вищої освіти спеціальностей 014 «Середня освіта (Хореографія)» та 024 «Хореографія» (163 здобувачі були учасниками контрольної групи, 167 – експериментальної).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– *вперше*: розроблено модель формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки, яка містить такі блоки: цільовий, змістовий, творчо-діяльнісний, результативний; визначено та експериментально перевірено педагогічні умови формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки; розроблено та апробовано авторські дисципліни «Танцювально-руховий практикум» та «Практикум із танцювальної терапії»;

– *уточнено* зміст поняття «творча індивідуальність майбутнього вчителя хореографії» як інтегративну, нелінійну сукупність якостей та

властивостей особистості, що допомагають нестандартно мислити, яскраво проявляти себе у різних сферах хореографічної діяльності та креативно розв'язувати різноманітні ситуації абсолютно унікальним чином;

– *удосконалено* зміст фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії (оновлений зміст навчальних програм дисциплін «Теорія та методика сучасного танцю» (запропоновано додати модуль «Усвідомлене дихання в сучасному танці» та застосування танцювально-рухових практик), «Мистецтво балетмейстера» (розроблено комплекс творчих завдань до тем) та «Теорія та методика роботи з хореографічним колективом» (запропоновано додати модулі «Налагодження взаємодії у хореографічному колективі засобами танцювально-рухових практик» та «Застосування танцювальних практик у хореографічній діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами»);

– *подальшого розвитку набули:* методи формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухових практик (вільного руху, Лабан-аналізу, імпровізації, спонтанної композиції, педагогічних ситуацій, творчих проєктів).

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та впровадженні в освітній процес закладів освіти методичних рекомендацій «Танцювально-рухові практики у роботі з дітьми та підлітками» та навчально-методичного посібника «Танцювально-рухові практики у системі фахової підготовки майбутніх учителів хореографії». Розроблена модель, педагогічні умови, дисципліни «Танцювально-руховий практикум», «Практикум із танцювальної терапії» можуть застосовуватися у процесі фахової підготовки майбутніх учителів хореографії з метою виховання творчих якостей, гармонізації тіла і свідомості, подолання м'язових блоків, страхів перед сценічною і педагогічною діяльністю та сформувати цілісну творчу індивідуальність майбутнього вчителя хореографії.

Основні положення, результати дисертаційної роботи можуть стати основою для подальших досліджень у сфері фахової підготовки майбутніх учителів хореографії.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Благовіщенської школи мистецтв (довідка № 35 від 26.05.2023 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 1750 від 27.06.2023 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 807/01 від 19.07.2023 р.), Центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок» Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради (довідка № 48 від 29.08.2023 р.), Олександрійського фахового коледжу культури і мистецтв (довідка № 249 від 31.08.2023 р.) (Додаток Н).

Особистий внесок автора. У працях, опублікованих у співавторстві, усі ідеї та розробки, що стосуються проблеми дослідження, належать здобувачці. Зокрема, у методичному посібнику «Теоретико-методологічні, медико-біологічні аспекти в хореографії та спорті» (Львів, 2016, авторський колектив) [98] здобувачкою було проаналізовано вплив танцювально-рухової терапії на творчу індивідуальність майбутнього вчителя хореографії; у колективній монографії «Методика впровадження інноваційної моделі формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії» [137] дисертанткою розкрито роль танцювальної вистави, переддипломної педагогічної практики, олімпіади з хореографії у формуванні творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії, означено практичний аспект становлення творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухової терапії та у процесі організації і проведенні виховних мистецьких заходів (особистий внесок авторки – 30%); у статті «Порівняльний аналіз моделей хореографічного виховання (європейський досвід)» (у співавторстві з О. Прилуцькою) [114] аспіранткою висвітлено особливості підготовки фахівців із хореографії деяких європейських закладів вищої освіти (внесок авторки – 75 %); у навчально-методичних посібниках

«Кінезіологія танцю та складно-координаційних видів спорту» дисертанткою висвітлено формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами Лабан-аналізу [108], засобами рухової терапії в дуетному танці [110], засобами спонтанного танцю [105].

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи відображено у виступах на пленарних та секційних засіданнях науково-практичних конференцій різного рівня: *міжнародних* – «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023), «Педагогіка мистецтва і мистецтво педагогічної дії» (Київ, 2016, 2017, 2018), «Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти» (Умань, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023), «Неперервна педагогічна освіта ХХІ століття: досвід, інновації, тенденції» (Київ, 2020), «Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст» (Умань, 2017), «Інновації у вищій освіті: здобутки та перспективи» (Умань, 2017, 2018), «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (2017, 2019), «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції» (Суми, 2017), «Формальна і неформальна освіта у вимірах педагогіки добра Івана Зязюна» (Полтава, 2018), «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття» (Київ, 2018, 2020, 2023), «Мистецька освіта ХХІ століття: виклики сьогодення» (Кропивницький, 2018), «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін» (Умань, 2018, 2019, 2020, 2023), «Мистецька освіта в європейському соціально-культурному просторі ХХІ століття» (Мукачево, 2018), «Україна і Польща: минуле, сучасне, майбутнє» (Умань, 2018), «Сучасні орієнтири мистецької освіти: традиції, досвід, інновації» (Чернівці, 2019), «Мистецький освітній простір у контексті формування сучасної парадигми освіти» (Кропивницький, 2019), «Проектування позитивного життєвого простору особистості» (Полтава, 2019), «Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи»

(Умань, 2019), «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (2019), «Неперервна педагогічна освіта: стан, проблеми, перспективи» (Умань, 2020), «Сучасне мистецтво: науково-методичний та практичний аспекти» (Умань, 2021, 2022); *всеукраїнських з міжнародною участю* – «Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти» (Бердянськ, 2017, 2018), «Інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» (Умань, 2019), «Мистецтво танцю і хореографічна освіта: досвід, тенденції, перспективи» (Київ, 2019, 2023); *всеукраїнських* – «Педагогічні, психологічні та медико-біологічні аспекти в хореографії та спорті» (Львів, 2016, 2017, 2018, 2019), «Художні практики та мистецька освіта у крос-культурному просторі сучасності» (Полтава, 2017, 2019), «Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін» (Умань, 2018), «Життя і творчість Павла Тичини: текст і контекст» (Умань, 2019), «Інноваційна діяльність сучасного вихователя в інформаційному просторі» (Умань, 2019), «Мистецтво та мистецька освіта в сучасному соціокультурному просторі» (Запоріжжя, 2022, 2023), «Філософія культурно-мистецької освіти» (Київ, 2023).

Результати дослідження обговорено та схвалено на засіданнях кафедр педагогіки та освітнього менеджменту, хореографії та художньої культури, звітних наукових конференціях Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2016–2023).

Публікації. Результати дослідження висвітлено у 30 наукових публікаціях (23 одноосібних), серед яких: 5 відображають основні результати дослідження, 1 опублікована у зарубіжному виданні, 16 апробаційного характеру, 5 додатково репрезентують наукові результати дисертаційної роботи, 1 колективна монографія та 2 навчально-методичних посібника.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (344 найменування, зокрема, 22 іноземною мовою), 10 додатків на 68 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 292 сторінки, з

них – 153 сторінки основного тексту. Робота містить 10 рисунків та 14 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ

1.1. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки як науково-педагогічна проблема

Нині питання якісної фахової підготовки майбутніх учителів є особливо актуальним, адже вчитель здійснює безпосередній вплив на формування особистості кожного юного громадянина нашого суспільства. Це відображено у низці державних документів, таких як: Закон України «Про освіту» [210], Закон України «Про вищу освіту» [203], Концепція розвитку педагогічної освіти [205], Концепція Нової української школи [167], Професійний стандарт вчителя [214] та інших. На етапі реформування освіти особливо актуальною є підготовка креативного вчителя, здатного швидко реагувати на виклики сьогодення.

Метою Концепції розвитку педагогічної освіти є «удосконалення системи педагогічної освіти для створення бази підготовки педагогічних працівників нової генерації, створення умов для залучення до педагогічної діяльності фахівців інших професій та забезпечення умов для становлення і розвитку сучасних альтернативних моделей безперервного професійного та особистісного розвитку педагогів» [205].

Відповідно до Професійного стандарту вчителя, метою професійної діяльності вчителя є «організація навчання та виховання учнів під час здобуття ними повної загальної середньої освіти шляхом формування у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання» [214].

Серед ключових компетентностей, як передбачено Концепцією нової української школи (далі НУШ) [167], є спілкування державною мовою, спілкування іноземними мовами, математична компетентність, основні компетентності у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння навчатися протягом життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська компетентності, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя.

Відповідно до Закону України «Про освіту», освіта є «основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [210]. Саме у процесі освіти формується особистість, творча індивідуальність, здатна створювати щось нове.

Засадами освіти є людиноцентризм; зв'язок із національною історією, культурою, традиціями; виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей нашого народу [210]. Культурні традиції України мають невичерпний виховний потенціал, і саме через народне мистецтво, зокрема, танцювальне, відбувається ефективний освітній процес на вказаних у Законі України «Про освіту» засадах.

Фахова підготовка майбутнього вчителя хореографії здійснюється на підставі Закону України «Про вищу освіту», який «встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях» [203].

Усі зазначені положення нормативної бази спрямовані на підготовку творчого вчителя, який здатний сформувати творчого учня.

Досліджуючи проблему формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки, доцільно насамперед визначити та розглянути ключові поняття дослідження: «індивідуальність», «творчість», «творча індивідуальність», «фахова підготовка», «майбутній учитель хореографії» з різних позицій.

Перейдемо до розгляду ключового поняття дослідження «індивідуальність».

Термін «індивідуальність» запозичений із західноєвропейських мов, які, у свою чергу отримали його від латинського «*individum*» («щось неподільне»), що складається із заперечної частки «*in-*» («не-») та основи дієслова «*divido*» («розділяю», «ділю») [58, с. 302].

Оскільки дефініція «індивідуальність» походить від латини, котра є «праматір'ю» багатьох європейських мов, то цілком закономірно, що у різних мовах це слово має подібне написання, звучання і значення. Зокрема, у словнику англійської мови Н. Вебстера поняття «індивідуальність» («*individuality*») пояснюється у кількох значеннях. По-перше, це стан або якість, що є індивідуальною, окремою або чіткою сутністю існування. По-друге, – характер або властивість, притаманна певній особі, самобутній характер [322, с. 378].

У «Великому тлумачному словнику української мови» поняття «індивідуальність» трактується у двох значеннях: «по-перше, це сукупність психічних властивостей, характерних рис і досвіду кожної особистості, що відрізняють її від інших індивідуумів; по-друге, – людина як носій індивідуальних властивостей, певних характерних ознак і рис, зрештою особистість» [30, с. 496].

В іншому тлумачному словнику індивідуальність подібно розглядається як особливості характеру й психічного складу, що відрізняють

одну особистість від інших, а також це окрема особистість як носій певної сукупності психічних властивостей [272, с. 300].

Фундаментальні дослідження природи індивідуальності беруть свій початок ще із античних часів. Уже тоді видатні мислителі прослідковували загальні закони буття, взаємозв'язку матерії та форми речей, аналізували у своїх перших працях природу людських думок, почуттів та вчинків.

Проблема індивідуальності у царині філософії розглядається як поняття, похідне від терміну «індивід». Індивід (від лат. *individuum* – неподільне) – «позначення окремого буття, живої істоти, окремої людини, на відміну від колективу, соціальної групи, суспільства в цілому» [298, с. 239].

У книзі «Філософія: мислителі, ідеї, концепції» за загальною редакцією В. Кременя, зазначено, що біля основ філософської творчості Г. Сковороди «ідея перетворення є центральною, у своїх творах він закликає стати істинною людиною: із зовнішньої – внутрішньою, і тілесної – духовною і в такий спосіб поєднатися з Богом, отже, з природою всього сутнісного. Можливість «сродної праці» для всіх виявляє себе в ідеї «нерівної рівності», тобто в реалізації кожним себе за своїми можливостями» [298, с. 434]. Ця ідея особистісно-індивідуального названа «філософією серця».

Як зазначав В. Зеньківський, «психічне буття не може виникнути з інших форм буття. Центром психічного життя, його органічною силою, джерелом психічної енергії, суб'єктом психічного розвитку, носієм єдності психіки виступає наше «Я» або індивідуальність. Якщо у своєму розвитку «Я» підпорядковане причинності, то за основним змістом його має бути зведено до зовнішнього (щодо нього) акту творення. Таким чином, спроби В. Зеньківського знайти наукове пояснення природи психіки привели його до визнання її надприродної сутності» [298, с. 447].

Ще однією концепцією індивідуальності є «філософія серця» П. Юркевича. На переконання науковця, «серце – скарбник і носій усіх тілесних сил людини; центр душевного та духовного життя людини; центр усіх пізнавальних дій душі; центр морального життя людини». Він вважав,

що «мислення не вичерпує собою всієї повноти духовного життя людини, так само як досконалість мислення не може визначити всіх досконалостей людського духу. Наші думки та слова спочатку не образи зовнішніх предметів, а образи чи вияви загального почуття душі, породження нашого сердечного настрою. Саме в «серці» людини міститься основа того, що притаманне їй уявленням, почуттям і вчинкам особистості, виражає душу саме цієї, а не іншої людини, і набуває особистісного спрямування, стаючи проявами не загальної духовної істоти, а живої конкретної людини» [298, с. 442].

Характерною особливістю українського менталітету, що, власне, є загальнолюдським ідеалом, є необмежена свобода, визнання рівного права кожної людини в суспільстві. Цей своєрідний принцип індивідуальності сформувався внаслідок способу життя наших предків. Праця на родючих землях України сприяла утворенню малих соціальних груп, де цінністю вважалося толерантне ставлення одне до одного. Такий індивідуалізм, з урахуванням психічних особливостей українців, сприяв індивідуальному способу прийняття рішень, відповідно до ідеалів [41, с. 160].

Це – «творчий індивідуалізм» українця, що проявляється у самостійності, ініціативності, наполегливості, здатності брати відповідальність за свої рішення. Це – «особиста незалежність і шанування свободи кожної людини як чогось священного і недоторканного». Яскравим прикладом індивідуалізму є волелюбні українські козаки [41, с. 160].

Таким чином, філософська природа індивідуальності виражається у власному «Я», свободі думок та дій, гармонії людини з її діяльністю.

Соціологічні дослідження природи індивідуальності показують, що це «те особливе і специфічне, що вирізняє одну людину з-поміж інших включно з її природними, соціальними, фізіологічними і психічними, успадкованими та набутими якостями» [264, с. 121]. Тобто тут важливою є взаємодія індивідуальності із соціумом.

Із позиції психології індивідуальність, як зазначає О. Сергійчук, – «спосіб існування особистості в соціальному оточенні, що являє собою складне інтегрування сукупності унікальноспоріднених типологічних властивостей людини, особистісних структур та їх прояв у індивідуально-специфічному стилі діяльності та взаємодії. Індивідуальність виявляється в темпераментальних і характерологічних рисах, у специфічному змісті мотиваційно-потребової сфери (інтересах, цілях, прагненнях), у поєднанні якостей перцептивних процесів, інтелекту та здібностей людини. Формування індивідуальності відбувається в складному і суперечливому процесі розвитку біологічних, соціальних і духовних начал особистості в її активній взаємодії з соціальним оточенням» [270, с. 153–154].

Із кута зору педагогіки, за С. Гончаренком, індивідуальність – «сукупність рис, що визначають самобутність людини, її відмінність від інших людей; своєрідність психіки та особистості індивіда, її неповторність. Індивідуальність проявляється в рисах темпераменту, характеру, у специфіці інтересів, якостей перцептивних процесів і інтелекту, потреб і здібностей індивіда. Передумовою формування людської індивідуальності слугують анатомо-фізіологічні задатки, які перетворюються в процесі виховання, що має суспільно зумовлений характер, породжуючи широку варіативність проявів індивідуальності. У психології індивідуальність виступає як цілісна характеристика окремої людини, як оригінальність, самобутність її психологічної структури. Людина стає індивідуальністю, коли її особистість наповнюється одиничними та особливими неповторними властивостями. Індивідуальні якості особистості формуються на основі індивідних (конституційних особливостей, типу нервової системи, темпераменту тощо). Характер людини є проявом індивідуальних особливостей особистості» [40, с. 144].

«Педагогічний словник» за редакцією М. Ярмаченка аналогічно трактує індивідуальність як «сукупність неповторно своєрідних рис та особливостей людини, що відрізняє її від інших людей. Проблема

індивідуальності пов'язана із цілісною характеристикою окремої людини в різноманітності її думок, почуттів, проявів волі, потреб, мотивів, бажань, інтересів, звичок, настроїв, переживань, якостей перцептивних процесів, інтелекту, схильностей, здібностей та інших особливостей. Їх конкретне поєднання утворює унікальну цілісну структуру індивіда, що певним чином формується на основі анатомо-фізіологічних задатків, які в процесі виховання перетворюються і породжують широку варіативність проявів індивідуальності» [192, с. 224].

Індивідуальність, як зазначає О. Заболотська, це – «цілісність, єдність гармонійно розвинених сфер та їх складових, незалежність від інших і бажання зберегти свою неповторність, своєрідність своїх поглядів і переконань, своєрідний вияв у різних видах діяльності» [62, с. 40].

Поняття «індивідуальність» у різних науках трактується дещо по-різному. Однак спільними рисами є неповторність, унікальність і свобода.

Таким чином, узагальнюючи вище описане, можна визначити індивідуальність як сукупність анатомо-фізіологічних і психологічних якостей та властивостей особистості, неповторних рис її характеру та особливих поведінкових реакцій на різні життєві ситуації, що формується у процесі навчання, виховання та соціалізації.

Часто індивідуальність характеризують саме як властивість особистості нестандартно мислити та унікально діяти, що є результатом творчості.

Поняття «творчість», на нашу думку, є базовим для підготовки майбутніх учителів, зокрема, фахівців із хореографії.

Словник Н. Вебстера пояснює термін «творчість» («creativity») як стан бути творчим («creative») або створювачем («creator»), тобто мати здатність до здійснення творення [322, с. 167].

У «Філософському енциклопедичному словнику» творчість визначена як «продуктивна діяльність за мірками свободи та оновлення, коли зовнішня детермінація людської активності змінюється внутрішньою самовизначеністю. Елементи творчості притаманні людській діяльності

взагалі, але як окремий різновид діяльності творчість характеризується продукуванням нових результатів» [299, с. 630]. Ще давногрецький філософ Платон розумів творчість як інноваційний процес буття. Він визначив цю категорію як перетворення небуття в буття. Пізніше, у християнському богослов'ї ця ідея знайшла відображення у процесі «творіння з ніщо», що виправдовувало ідею божественного творіння світу. Аристотелем були розкриті відносність критерію нового та ефект умов здійснення творчості, які їй передують. Німецькі філософи І. Кант та Г. Гегель пов'язували творчість із діалектикою необхідності та свободи. Життєдіяльності, що має неповторні індивідуальні варіації, усе ж має загальнолюдські риси та характеризується універсальністю [299, с. 630].

Із позиції соціології, творчість – це «діяльність, результатом якої є створення якісно нових матеріальних благ та духовних цінностей. Вона має психологічний аспект і передбачає наявність в особистості здібностей, мотивів, знань та вмінь, завдяки яким створюється продукт, що характеризується новизною, неповторністю, оригінальністю» [264, с. 298].

Із кута зору психології, творчість трактується подібним чином, а саме як «діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, наукові відкриття, інженерно-технологічні, управлінські чи інші інновації тощо)» [217, с. 406]. Акцентується увага на тому, що необхідними компонентами творчості є уява і фантазія, що впливають на створення образу кінцевого творчого продукту. Тобто, перш ніж здійснити акт творчості, потрібно уявити кінцевий результат.

У психологічному тлумачному словнику поняття «творчість» визначається як «психічний процес створення нових цінностей, ніби продовження і заміна дитячої гри» [315, с. 520].

Дослідниця О. Туриніна зазначає, що термін «творчість» може позначати й діяльність особистості, і цінності, створені нею, що з фактів її власної долі перетворюються на факти культури. На переконання авторки,

творчість як культурно-історичне явище має особистісний і процесуальний психологічні аспекти [294, с. 4].

Розглядаючи творчість у діяльності майбутнього вчителя, необхідно з'ясувати, як це поняття трактується із позиції педагогіки.

В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка творчість визначається як «продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення. Розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою культурного прогресу суспільства й виховання людини. Тому на всіх щаблях школи (початкової, середньої, вищої) слід звертати особливу увагу на формування в учнів різноманітних, глибоких і міцних систем знань, на максимальну стимуляцію самостійної діяльності учнів, на розвиток стійких творчих інтересів, цілеспрямованості творчих пошуків, наполегливості під час виконання творчих завдань» [40, с. 326].

Досліджуючи творчу індивідуальність учителя, варто окремо розглянути поняття «педагогічної творчості», що є невід'ємною категорією освітнього процесу. Педагогічна творчість, за С. Гончаренком, є «оригінальним та високоефективним підходом учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії і практики виховання й навчання. Досягнення творчого результату забезпечується систематичними, цілеспрямованими спостереженнями, застосуванням педагогічного експерименту, критичним використанням передового педагогічного досвіду» [40, с. 326].

У «Педагогічному словнику» М. Ярмаченка, творчість окреслена як «діяльність, що породжує щось якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Творчість специфічна для людини, оскільки завжди передбачає творця – суб'єкта творчої діяльності» [192, с. 442]. У цьому ж науковому джерелі «педагогічна творчість» трактується як «вища форма активності й самодіяльності педагогічних працівників. Передовий учитель, розвиваючи творчі

можливості учнів, сам є творцем і новатором у пошуках найадекватніших методів навчання та виховання» [192, с. 442].

Отже, узагальнюючи проаналізовані джерела, можна визначити поняття «творчість» як процес створення чогось нового й унікального. Творчість може бути присутня у будь-якій сфері діяльності людини, а не тільки у мистецтві, однак саме завдяки мистецтву можна проявлятися у цій діяльності якомога яскравіше.

У сучасному світі, на думку В. Кременя, «креативність і творчість – це насамперед самотворення особистості. Актуалізація здібностей та обдарувань особистості у саморозвитку обумовлює створення інноваційного продукту, в який вкладено інноваційні смисли. Людина має бути готовою не лише їх продукувати, але й адекватно сприймати, розуміти смисли в творчості інших. Ситуація суспільства знання, що породжується співіснуванням і зіткненням інновацій, має регулюватися інтуїтивним управлінням. Цінною є думка автора, що синергетичний підхід до розвитку творчості й креативності забезпечує врахування множинності варіантів розв'язання проблеми, передбачає саморозвиток системи, нелінійність розвитку тощо» [253, с. 240].

Науковці І. Кучерявий та О. Клепиков визначають творчість як багатосторонній процес, яка містить у собі соціальне, психічне та фізіологічне. Вони зазначали, що «у творчості особливого значення набувають як соціальні, так і особисті чинники, зокрема, психологічні якості особистості, її характер, сила волі, винахідливість, пристрасть, досвід, інтелект, гострий розум, інтуїція, уявлення тощо. Важливою умовою творчості є сприйняття нових ідей, здатність знаходити і порушувати проблеми, незалежність поведінки та суджень і водночас уміння поступатися і відмовлятися від своїх попередніх думок, критичність, сміливість, терпимість» [120, с. 15]. Погоджуючись із дослідниками, зауважимо, що усі перераховані вище якості стосуються творчої індивідуальності.

Отже, творчість є складним багатограним, але захоплюючим та цікавим процесом, без якого неможливий розвиток суспільства. Поєднуючи поняття «індивідуальність» та «творчість», можна охарактеризувати абсолютно унікальну особистість, котра здатна творити нову реальність.

У сучасній вітчизняній науці дедалі більше зростає інтерес саме до «творчої індивідуальності» майбутніх педагогів, оскільки вони є потужним кадровим потенціалом формування свідомих та креативних особистостей.

Розглядаючи творчу індивідуальність майбутнього вчителя, О. Бялик, зосереджує увагу саме на творчості як індивідуальній якості особистості педагога. Вона дає змогу активізувати свої потреби, здібності та інтереси, знаходити різноманітні шляхи прояву індивідуальної активності [26, с. 399].

У дослідженні О. Отич творча індивідуальність розглядається як «сутнісна інтегративна якість особистості, що унікально і неповторно сполучає в собі індивідуальні, особистісні, професійні й творчі риси та властивості, які зумовлюють самобутність педагога як людини і професіонала й визначають індивідуальний стиль його професійно-педагогічної діяльності та спілкування, власний педагогічний почерк та сукупність обраних ним педагогічних засобів, що утворюють його творчу лабораторію й зумовлюють формування його власної педагогічної школи» [186, с. 18].

Незважаючи на різні дослідницькі підходи до індивідуальності, як зазначає Л. Мільто, «традиційну загальну парадигму можна звести до такої: індивідуальність розглядається як якість особистості і являє собою заключний підсумок, результат у становленні особистісних структур, стадію, на якій особистість досягає рівня своєї цілісності і неповторності. Її дослідження спиралося на філософську концепцію про наявність у людському розвитку двох взаємозалежних, хоча і суперечливих тенденцій: соціалізації (засвоєння загальнокультурних норм, соціального досвіду, входження в нього) та індивідуалізації, що пов'язана з відокремленням особистості, із проявом і розвитком її неповторності, унікальності її творчих

обдарувань, з формуванням її уявлень про себе. У результаті процесу індивідуалізації вибудовується внутрішній світ особистості» [142, с. 7].

Професійна індивідуальність у дисертаційній роботі О. Сергєєнкової розглядається як «психологічне новоутворення особистості, в якому її особистісні та професійні властивості інтегровані таким чином, що забезпечують успішну професійну діяльність та самодостатність майбутнього учителя. Вихідними для такого визначення стали узагальнені існуючі наукові позиції про професійну індивідуальність майбутнього учителя як інтегральну якість особистості, що виявляється в динамічному поєднанні своєрідних психофізіологічних ознак, неповторних психічних властивостей і соціально-психологічних утворень» [236, с. 10].

Досліджуючи творчу індивідуальність педагога-музиканта, Л. Чжоу, визначає такі її ознаки: «наявність стійкого і позитивного емоційно-ціннісного ставлення до музичного мистецтва; спрямованість на інноваційну діяльність, в якій переважає потреба у новизні, пошук досконалих способів музично-виконавської та просвітницької діяльності; прагнення до самореалізації і досягнення високих результатів своєї професійної діяльності; усвідомлення своєї значущості, здатності зробити свій внесок в музичну педагогіку; здатність відчувати натхнення від творів мистецтва і можливістю ознайомлення з ними своїх учнів; гнучкість розуму, асоціативність, образність і метафоричність мислення, здатність до перекодування виконавської інтерпретації у вербальну інформацію, і навпаки» [309, с. 82–83].

Творчу індивідуальність майбутнього вчителя образотворчого мистецтва О. Музика визначає як «основу, стрижень його професійно-особистісного становлення і саморозвитку, що визначає його життєвий і творчий шлях» [163, с. 116].

Творча індивідуальність майбутнього вчителя фізичної культури розглядається І. Шаповаловою як «особистість, для якої творчість є способом життя, світосприйняття, самоствердження й самореалізації; це особистість,

яка постійно прагне до духовного саморозвитку та професійного самовдосконалення у власній (у тому числі педагогічній діяльності), до здоров'язбереження учнів та формування в них здорового способу життя під час навчально-виховного процесу» [316, с. 348].

У контексті дослідження проблеми індивідуального стилю діяльності Л. Андрощук зазначає, що «його основоположною категорією є індивідуальність. Індивідуальність характеризують внутрішня цілісність і відносна самостійність, унікальність. Реалізацію індивідуальності в діяльності забезпечує самоактуалізація, яка є складним процесом вибору людиною власного стилю; результатом самоактуалізації є сильна індивідуальність. У свою чергу, індивідуальний стиль діяльності – це модель діяльності, яка базується на сукупності різнорівневих властивостей індивідуальності і забезпечує активне становлення людини в суспільстві на засадах самоактуалізації, творчої самореалізації, суспільної діяльності в межах особистісного креативного вибору» [7, с. 8].

Працюючи над проблемою формування індивідуальних творчих здібностей, О. Бикова зазначає, що «саме творча індивідуальність дозволяє майбутнім учителям хореографії діяти активно, самостійно, творчо, більш ефективно розвивати свої індивідуальні творчі здібності, здійснювати свою творчу діяльність. Дослідниця визначає творчу індивідуальність як інтегральну якість, що направляє творчу діяльність майбутніх педагогів-хореографів на «ліплення» самих себе, на використання творчої активності у розвитку власних індивідуальних творчих здібностей» [15, с. 130].

Як бачимо, педагогічна діяльність в цілому є творчим процесом, успішність якого залежить від учителя. Від ступеня сформованості творчої індивідуальності вчителя залежить рівень творчого розвитку учнів.

На основі теоретичного аналізу досліджень творчу індивідуальність майбутнього вчителя хореографії визначаємо як інтегративну, нелінійну сукупність якостей та властивостей особистості, що допомагають нестандартно мислити, яскраво проявляти себе у різних сферах

хореографічної діяльності та креативно розв'язувати різноманітні ситуації абсолютно унікальним чином.

Процес формування творчої індивідуальності є предметом численних наукових розвідок. Однак творча індивідуальність майбутнього вчителя хореографії, що формується у процесі фахової підготовки ще недостатньо вивчена.

У «Великому тлумачному словнику української мови» термін «формування» визначено як процес надання чому-небудь завершеності, визначеності; створення чого-небудь, надаючи якоїсь структури, організації, форми [30, с. 1544].

Фахова підготовка майбутнього вчителя хореографії – цілеспрямований процес навчання здобувача вищої освіти зі спеціальності 014 «Середня освіта (Хореографія)» чи 024 «Хореографія» з метою набуття ним професійних знань, умінь і навичок, загальних та фахових компетентностей для подальшої творчої діяльності у різних сферах.

Як зазначає І. Гутник, «фахова підготовка хореографів є складним довготривалим процесом, що вимагає не лише досконалого професійного оволодіння технічною майстерністю, а й засвоєння методик викладання дисциплін хореографічного циклу, формування загальнопедагогічних та спеціальних умінь. Забезпечення високого рівня професійно-практичної підготовки майбутніх хореографів безпосередньо пов'язане з організацією педагогічних практик різних рівнів (навчально-методичних та безперервних виробничих)» [47, с. 53]. Саме тому для творчого розвитку хореографів важливий системний підхід у їх професійній підготовці.

Майбутній вчитель хореографії – здобувач вищої освіти зі спеціальності 014 «Середня освіта (Хореографія)» чи 024 «Хореографія», який набуває загальних та фахових компетентностей для подальшої виконавської, балетмейстерської та педагогічної діяльності.

Таким чином, на основі аналізу джерел формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії (далі ТІМВХ) можна

визначити як цілеспрямований процес виявлення та розкриття унікальних творчих здібностей та особливостей майбутнього вчителя хореографії упродовж фахової підготовки у закладі вищої освіти (далі ЗВО), котрий здатний нестандартно мислити, яскраво проявляти себе у різних сферах хореографічної діяльності та креативно розв'язувати різноманітні ситуації абсолютно унікальним чином.

1.2. Сутність та структура творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії

У попередньому підрозділі дослідження на основі аналізу теоретичних джерел нами визначена творча індивідуальність майбутнього вчителя хореографії. Це інтегративна, нелінійна сукупність якостей та властивостей особистості, що допомагають нестандартно мислити, яскраво проявляти себе у різних сферах хореографічної діяльності та креативно розв'язувати різноманітні ситуації абсолютно унікальним чином.

Як зауважує І. Бех, поняття «Я» розглядається як «один із компонентів особистості, як ставлення індивіда до самого себе: до своєї індивідуальності, інтересів, схильностей, ціннісних орієнтацій. Я включає також певну самооцінку» [11, с. 12].

Науковець зазначає, що «ставлення індивіда до самого себе, з яким асоціюється «Я», не можливе без процесу самосвідомості, тобто без розвитку рефлексії як мислення, спрямованого на самого себе. Коли до результатів цього процесу підключаються емоції, то ми маємо поряд з пізнавальним самоствавленням і емоційне ставлення до себе, тобто (себелюбство, самоповагу, самогордість, самоцінність) як емоційне «забарвлення» того, що пізнано мною у собі» [11, с. 12].

У розвідках М. Чепіль та О. Карпенка, учитель характеризується «загальним рівнем здоров'я; особливостями темпераменту і пізнавальних процесів, спеціальними здібностями, в тому числі педагогічними. Процес

формування індивідуальності вчителя детермінований ними в різному ступені. Індивідуалізувати професійно-педагогічну підготовку вчителя як систему професійного розвитку можна на трьох рівнях: 1) індивідуальному (врахування різноманітних природних властивостей особистості); 2) особистісному (врахування й формування системи професійно значущих стосунків і рис вчителя); 3) суб'єктному (система знань і раціональних прийомів само детермінації й саморегуляції, формує потребу та спроможність постійно регулювати свій професійний розвиток)» [307, с. 229].

На думку О. Заболотської, ядром творчої індивідуальності як категорії креативності є «продуктивна самосвідомість, що передбачає: усвідомлення неповторності особистості в порівнянні себе з іншими; сукупність креативних виявів та уявлень про себе, що мають складну структуру; цілісність і гармонійність, внутрішню єдність індивідуально-креативних особливостей; динамічність і безперервність процесу саморозвитку особистості й становлення її як творця; створення своєї індивідуальності з метою нестереотипного вираження й вияву себе; самоствердження особистості й усвідомлення власної значущості в особистісному й соціальному аспектах» [62, с. 36].

Сутність цього поняття полягає у тому, що кожна особистість – унікальна, та, за сприятливих педагогічних умов, здатна втілитися у неповторну творчу індивідуальність.

У структурі творчої індивідуальності виділяємо такі компоненти: мотиваційно-ціннісний, тілесно-емоційно-когнітивний, творчо-діяльнісний (рис. 1.1).

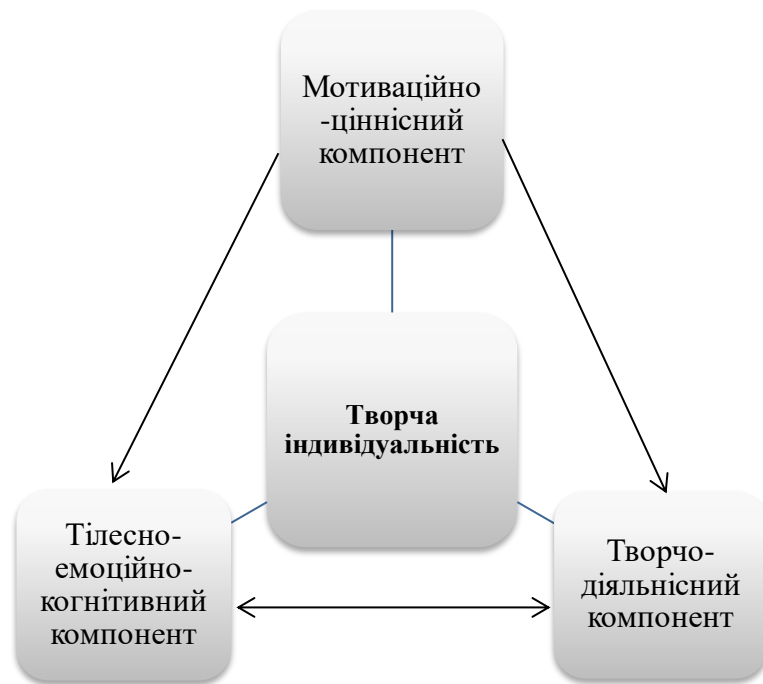

Рис. 1.1. Компоненти творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії

Мотиваційно-ціннісний компонент включає: наявність інтересу до обраного фаху; прагнення до творчого саморозвитку та самореалізації; цінність підтримки соціально-творчого середовища.

У «Сучасному психологічному тлумачному словнику» поняття «інтерес» тлумачиться як «форма прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей діяльності й цим сприяє орієнтуванню, ознайомленню з новими фактами, – кращому відображенню дійсності» [315, с. 183].

Інтерес, жива цікавість до чогось, є невід’ємною частиною розвитку. Спостерігаючи за маленькими дітьми, бачимо, як інтерес до дослідження та пізнання світу перемагає страх, виявляє наполегливість у досягненні мети. Це питання висвітлював у своїх працях В. Сухомлинський: «Позитивні емоції дітей, що виникають у процесі навчання, відіграють величезну роль у вихованні бажання вчитися. Завдання вчителя полягає в тому, щоб постійно розвивати в дітей позитивне почуття задоволення учінням, щоб з цього

почуття виник і утвердився постійний стан – пристрасне бажання вчитися» [268, с. 7].

Із позиції сучасної науки, негативним застарілим явищем у педагогіці, котре подекуди ще присутнє, є авторитарність, нав'язування стереотипів здобувачам освіти, обмеження стратегій та способів дій, обмеження свободи вибору тощо. Така навчально-виховна стратегія школи та батьків руйнує живий інтерес до пізнання, чим призводить до втрати інтересу та мотивації.

Для усунення таких явищ відбувається реформування змісту освіти, що, зокрема, відображено у «Концепції НУШ». Основні положення – дитиноцентризм, педагогіка партнерства, набуття компетентностей, які допоможуть застосовувати знання, уміння і навички у реальному житті [167].

Розглядаючи фахову підготовку майбутніх учителів мистецьких дисциплін, О. Щолокова зазначає, що одним із мотивів формування пізнавальних інтересів є прагнення до самоствердження та саморозвитку [320, с. 82]. Якщо говорити про майбутніх учителів хореографії, то більшість із них мотивовані концертною сценічною діяльністю через любов до танцю, участю у творчих проєктах тощо.

Під мотивацією С. Куценко розуміє «внутрішній стан особистості, який визначає спрямованість її поведінки, ступінь її власних зусиль і наполегливості при зіткненні з проблемою. Позитивна мотивація, поєднана з творчими можливостями здобувача, забезпечує якісний результат навчання» [119, с. 67].

Особливе місце у структурі ТІМВХ належить системі ціннісних орієнтацій. Як зазначає І. Бех, «особистісні цінності, якщо їх внутрішню природу і будову виводити з процесів смислоутворення, складають внутрішній стрижень особистості. Його й можна інтерпретувати як ціннісну етичну орієнтацію. Лише у зіставленні узагальнених особистісних цінностей з особистістю в цілому можливо констатувати, що її нормальним способом буття є розвиток. Таким чином, виходячи з цілей психології виховання, під особистісними цінностями вважається за доцільніше розуміти усвідомлені

узагальнені самовартісні смислові утворення особистості» [12, с. 7–8]. На переконання автора, «від того, наскільки змістовно багата і різноманітна ціннісна система особистості, залежить не лише міра її участі у суспільних справах, а й те, з чим вона має справу, наскільки її різновиди суспільно значущі. Суб'єкт із розвиненою ціннісною системою є дійовим носієм моральних норм, на якого можна покластися іншій людині при розв'язанні власних духовно-практичних проблем, оскільки він знає, що є загальнозначущим, усталеним, вічним, а що марнотним» [12, с. 20].

Інтерес до обраного фаху є дуже важливим, оскільки вільна творча індивідуальність може сформуватися тільки за умови любові до своєї справи, де рушійною силою саморозвитку (самостійного процесу розвитку творчих здібностей) майбутнього вчителя хореографії є саме позитивна мотивація.

Згідно словника із соціології, *самореалізація*, – «це вияв і розвиток здібностей у різних сферах діяльності, реалізація потенцій особистості» [264, с. 245].

Творча самореалізація зростаючому фахівцю необхідна для розуміння рівня його успішності у процесі професійної підготовки. Вона виявляється в активній участі у концертній та проєктній діяльності у ролі виконавців чи постановників.

Цінність підтримки соціально-творчого середовища вбачаємо в позитивному оточенні здобувача (викладачі, одногрупники, учасники творчих колективів) у процесі фахової підготовки, що в умовах війни особливо актуально. Атмосфера взаєморозуміння та позитивної конструктивної взаємодії сприяє успішній колективній творчій діяльності, у якій кожен здобувач може відкрито висловлювати свої думки, пропонувати свої ідеї, які приймає та розвиває група. Саме так може відбуватися формування індивідуальності у колективі.

Таким чином, мотиваційно-ціннісний компонент у структурі ТІМВХ є рушійною силою, яка спонукає до активної творчої діяльності, адже система

цінностей спрямовує кожну людину, а позитивна мотивація веде вперед всупереч усім труднощам сьогодення.

Тілесно-емоційно-когнітивний компонент містить: усвідомленість власної тілесності; творчий потенціал, здібності, впевненість у власних силах; фахові знання, уміння і навички.

Усвідомленість власної тілесності впливає на рівень виконавської майстерності майбутніх учителів хореографії. Цим питанням присвячує свої праці Л. Мова. Запропонована дослідницею модель «Природа тіла в контексті танцю» «дозволяє спочатку зосередитися на усвідомленні тілесних та сенсорних відчуттів, що надає повноцінний особистий досвід, відчуття природності, комфорту й задоволення від процесу навчання, упевненості в собі, що в подальшому сприятиме свідомому якісному виконанню рухів та використанню різноманітного лексичного матеріалу сучасного танцю» [151, с. 21].

Авторка зазначає, що «формування усвідомленого руху, через досвід слухання себе і навколишнього світу, дозволять змінити звичні дії, розширити спектр якісних характеристик звичних рухів і нових напрацьованих, що впливає на процес формування творчого потенціалу хореографа, який не є сталим результатом, а являє собою процес постійного розвитку, завдяки певному дидактичному наповненню та регулярній особистісній практиці» [151, с. 22].

Тіло є основним матеріальним інструментом майбутнього вчителя хореографії, тому важливо бути в гармонійних стосунках із ним та щодня створювати неповторний танець свого життя.

Враховуючи потужний потенціал хореографічного мистецтва у контексті формування ТІМВХ, варто наголосити на психологічному впливі танцю на кожного здобувача.

Мистецтво танцю, як зазначає Л. Роговик, як особливий вид мистецтва дозволяє «розкрити властивості особистості, що проявляються в тілесних діях, пізнати особливу техніку невербальних способів взаємодії, що

виявляються в рухах, діях, жестах, експресивних способах поведінки» [229, с. 131].

Дослідниця зазначає, що «у хореографії застосовують чотири закони енергоактивності, які діють у природі: готовність організму до дії, реакції, а також самі дії, реакції починають формуватися на відповідному початковому енергорівні; будь-яка дія та вплив на організм змінює його біоенергетичну активність; біоенергетичну активність організму можна змінити, і в цьому процесі важливе місце належить психічній саморегуляції; організм формує свій енергообраз, який може набути автономності» [229, с. 129–130].

У танці, як вказує Л. Роговик, «психічна активність не тільки всебічно регулює м'язовий акт, а й цілеспрямовано впливає на психічні процеси. Психоенергетичний аспект руху обумовлює не тільки процес виконання руху, а й його творчий рівень, своєрідну різнобічну енергореабілітацію, дозволяє відновлювати, підтримувати необхідний рівень активності не тільки після закінчення рухів, а безпосередньо в процесі танцю» [229, с. 130].

Основою формування ТІМВХ є природні *здібності* та *потенціал*.

Характерною рисою творчої індивідуальності є індивідуальні творчі здібності, які О. Бикова визначає як «багаторівневу систему, що включає творче мислення, уяву, мотиви, установки особистості на творчість, активність, комунікативно-творчі здібності. Індивідуальні творчі здібності спираються на світогляд, ментальність людини» [17, с. 41].

Ще однією категорією, що присутня в структурі ТІМВХ є творчий потенціал. На основі узагальнених досліджень С. Куценко визначає творчий потенціал особистості як «сукупність нереалізованих, але наявних у людини якостей і здібностей, які визначають нові шляхи творчого процесу, що ведуть до нестандартного бачення та оригінального вирішення проблеми» [119, с. 18].

На переконання Л. Мови, «творчий потенціал хореографа – це багаторівнева функціональна система, котра виявляється у творчій активності особистості в галузі хореографічної діяльності, зумовлена рівнем

розвитку природних задатків і творчих здібностей здобувачів освіти, особливостями чуттєвого сприймання, інтелектуальною активністю, інтересами і внутрішніми потребами та творчою ініціативою у їх взаємодії» [151, с. 13].

Когнітивний аспект цього компонента характеризується *творчим мисленням* майбутнього вчителя хореографії. Як зазначає С. Куценко, «людина, володіючи здатністю мислити творчо, зіткнувшись із проблемною ситуацією, неодмінно зуміє віднайти такі варіанти дій, які компенсують її необізнаність з проблемою» [119, с. 82]. Тобто творче мислення є невід'ємною частиною формування ТІМВХ, допомагаючи створювати унікальні мистецькі продукти.

Варто окреслити важливість наявності у майбутнього вчителя хореографії розвиненої *інтуїції* та *творчого чуття*, які сприятимуть більш успішній виконавській, балетмейстерській та педагогічній діяльності.

Творчо-діяльнісний компонент є найбільш наповненим та провідним у становленні майбутнього педагога мистецького напрямку, адже творчість є основою розвитку особистості. Він містить: виконавську майстерність; композиційну майстерність; педагогічну майстерність.

Автори І. Кучерявий та О. Клепиков зазначають, що «істотною суб'єктивною умовою творчості звичайно вважають завзятість, наполегливість, уміння забезпечити регулярність і ритмічність розумової праці. Результативність творчої думки залежить не лише від свідомості, а й від неусвідомлених ідей, імпульсивних здогадок, які виконують функцію поштовху щодо цінних асоціацій» [120, с. 15].

У нашому дослідженні розглядаємо процес формування ТІМВХ через призму виконавського (техніка виконання танцю, оригінальність втілення художнього образу), балетмейстерського (оригінальність ідей, унікальне хореографічне рішення, створення унікальних мистецьких продуктів) та педагогічного (індивідуальний стиль педагогічної діяльності, уміння працювати з різними віковими групами, уміння мотивувати учнів до занять

хореографією) складників. На рис. 1.1 графічно зображено взаємозв'язок складників. Вважаємо, що майбутньому вчителю спершу необхідно опанувати фахові виконавські навички, отримати базу хореографічної лексики, навчитися створювати власні рухи (виконавський складник ТІМВХ), які потім можна втілити в оригінальних хореографічних композиціях, а після цього передати знання дітям у процесі практичної педагогічної діяльності.

Рис. 1.1. Складники ТІМВХ

Виконавський складник ТІМВХ характеризується технікою виконання танцю та оригінальністю втілення художнього образу.

Техніка виконання танцю – необхідна умова формування ТІМВХ, оскільки, на нашу думку, саме якісний практичний показ танцювальних рухів учителем хореографії спонукає учнів до сумлінної репетиційної діяльності. У цьому випадку вчитель – приклад для наслідування. Оригінальність втілення художнього образу являє собою емоційну наповненість танцю, виражену в міміці, жестах, позах і рухах.

Балетмейстерський складник ТІМВХ містить оригінальність ідей, унікальне хореографічне рішення, створення унікального мистецького продукту.

Оригінальність ідей виражається в здатності генерувати нові креативні рішення, втілюючи їх у пластиці (пошук нових рухів, форм і засобів для розкриття оригінальної ідеї). У результаті – на сцені унікальний мистецький продукт, що розкриває ТІМВХ.

Як зазначає А. Кривохижа: «Новаторство у розкритті сценічної дії через нові пластичні рішення, уникаючи загальноприйнятих прийомів, продукується самим життям» [118, с. 110]. Тому необхідно бути уважним до навколишньої дійсності та створювати композиції на основі власного життєвого та творчого досвіду.

Педагогічний складник ТІМВХ виявляється в індивідуальному стилі педагогічної діяльності, умінні працювати з різними віковими групами та умінні мотивувати учнів до занять хореографією.

Цей складник ТІМВХ формується на базі двох попередніх та є найважливішим для майбутнього вчителя хореографії, адже пов'язаний із безпосередньою педагогічною діяльністю.

Індивідуальний стиль діяльності, як зазначає Л. Андрощук, формується у «самоактуалізованій творчій індивідуальності учителя танцю, який перебуває у гармонії з собою, з професією, зі світом і відчуває себе щасливим у професійній діяльності, виражаючи свою неповторність особистим «почерком» [2, с. 20]. Уміння працювати з різними віковими групами формується під час проходження практики, а мотивація дітей до занять хореографією відбувається лише коли учитель сам вмотивований.

Таким чином, структура творчої індивідуальності представлена як складна система, що складається із 3 компонентів: мотиваційно-ціннісного, тілесно-емоційно-когнітивного та творчо-діяльнісного. Ці компоненти, відповідно до критеріїв, у свою чергу містять: стійкий інтерес до обраної професії; мотивацію до навчання; певну систему цінностей; прагнення до

постійного саморозвитку та самореалізації; усвідомленість власної тілесності; творчий потенціал; творчі здібності; впевненість у власних силах; фахові знання; уміння і навички; виконавську майстерність; композиційну майстерність; педагогічну майстерність; розвинену інтуїцію та творче чуття.

1.3. Наукові підходи до формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки

Кожна наукова проблема у сучасних дослідженнях розв'язується через призму різноманітних методологічних підходів. Це дає можливість розглянути окреслене коло питань із різних позицій, що уможливорює ширше та глибше розуміння основних положень дослідження.

Термін «підхід» тлумачиться як сукупність способів, прийомів розгляду чого-небудь, впливу на будь-що, будь-кого, ставлення до будь-чого, будь-кого [30, с. 969].

Припускаємо, що для нашого дослідження, ефективним буде застосування аксіологічного, особистісно-орієнтованого, тілесно-орієнтованого, практико-орієнтованого, інтегративного, компетентнісного та синергетичного наукових підходів.

У фаховій підготовці майбутнього вчителя хореографії, спрямованій на формування його творчої індивідуальності, базовим вважаємо *тілесно-орієнтований підхід*, оскільки тіло є головним матеріальним інструментом самовираження у діяльності педагога-хореографа.

Тілесність у своїх працях досліджували В. Райх [339], А. Лоуен [335], М. Фельденкрайз [327] та інші. Сучасний динамічний світ, карантин, війна – усе це негативно впливає на тіло, де акумулюються всі емоційні стани людини. У цьому контексті варто зауважити дослідження вітчизняних учених-практиків, які досліджують терапевтичний ефект руху і танцю: О. Белової-Орловської [14], С. Ліпінської [69], Л. Мови [143] та інших.

У своїх дослідженнях В. Райх виокремлює сім частин тіла, де виникають м'язові затиски, створюючи так званий «м'язовий панцир»: очі, рот, шия, груди, діафрагма, живіт і таз. Він вважав, що «заблокований» індивід сприймає себе як людина, зусилля якої марні. В організмі важливі вільний потік і самовіддача, що завжди починається з біологічно правильного досягнення. Але під час емоційного хвилювання, що проходить крізь організм, його функціонування стримується, і тоді досягнення не лише не приносить радість, а й позбавляє бажання взагалі щось робити [339].

Як зазначає у своїх працях М. Фельденкрайз, людина живе та діє відповідно до образу себе. Образ себе, що керує кожною дією людини, визначається у різних співвідношеннях трьома факторами: спадковістю, вихованням і самовихованням. Через спадковість кожна людина отримує унікальну зовнішність та фізичну структуру. Виховання формує членів певного людського суспільства та прищеплює нам патерни поведінки й цінності. Самовиховання ж має сприяти індивідуалізації і розширювати успадковані відмінності. Через метод «усвідомленого руху» автор навчав робити одну й ту ж саму фізичну дію різними способами, таким чином збільшуючи свободу вибору [327].

У сучасній психології дедалі частіше зустрічається термін «тілесний інтелект». Це поняття узагальнила О. Сілютіна. Вона зазначає, що це – «сукупність всіх характеристик, які включають в себе поняття «тіло», «тілесність», «образ тіла», «тілесне Я», «тілесна свідомість», «усвідомлення свого тіла», що описують різні соматичні і психосоматичні аспекти особистості, рівень їх усвідомленості та розвиненості у людини» [258, с. 175].

Майбутнім учителям хореографії, котрі через тіло транслують ідеї у світ, необхідно постійно бути усвідомленими у своїх рухах та, відповідно, діях. М'язові блоки, що можуть виникати у тілі:

- часто супроводжуються сильним болем, що заважає ефективній творчій діяльності;
- мають неестетичний вигляд для танцівника (наприклад, сутулість);

– власні не інтегровані проблеми емоційно-м'язового характеру майбутній учитель хореографії може перенести на своїх учнів.

Саме тому необхідно використовувати тілесно-орієнтований підхід із застосуванням танцювально-рухових практик у підготовці майбутніх педагогів-хореографів.

Із позиції *аксіологічного підходу* розглядаємо формування ТІМВХ як процес створення системи ціннісних орієнтацій у творчій діяльності.

У «Великому тлумачному словнику української мови» аксіологія визначається як «учення про природу моральних, естетичних та інших цінностей, їх зв'язку між собою, із соціальними, культурними чинниками та особистістю людини» [30, с. 18].

Аксіологічний підхід у підготовці майбутніх педагогів розглядали у своїх працях І. Бех [12], С. Вітвицька [35], І. Зязюн [71], О. Отич [186] та інші. Сутність аксіологічного підходу виражається у вивченні різноманітних явищ дійсності з огляду на їх цінність для будь-чого чи будь-кого.

Індивідуальні цінності особистості, що становлять основу аксіологічного підходу, залежать від процесу виховання, зокрема, під час навчання у закладах освіти різного рівня. Погоджуємося з думкою С. Вітвицької, що, насамперед, це загальнолюдські цінності: Людина, Сім'я, Праця, Знання, Культура, Земля, Мир, Батьківщина [35, с. 65]. Однак сучасна воєнна реальність найбільше звертає увагу українців на такі цінності, як: Життя, Воля, Мова, Незалежність, Сила, Підтримка, Любов тощо.

Як зазначає О. Отич, «на основі адаптації системи цінностей конкретного педагога до ієрархії цінностей суспільства і педагогічної системи, у якій відбувається професійна діяльність, формується його аксіологічний потенціал. Він містить такі цінності: 1) гуманістичні – утворюють гуманістичну спрямованість особистості педагога; 2) педагогічні – створюють основу для досягнення фахівцем педагогічної майстерності та неперервного професійного самовдосконалення; 3) творчі – підтримують інтерес і творчу активність педагога та учнів чи студентів у

навчально-виховному процесі й забезпечують його найвищі результати; 4) естетичні – сприяють досягненню високої естетики професійно-педагогічної діяльності і перетворюють її на педагогічне мистецтво» [186, с. 27].

На переконання С. Вітвицької, «педагогічна освіта майбутніх вчителів має містити не тільки вузькоспеціальну підготовку, але й формувати, виховувати духовно багату індивідуальність учителя, готувати до життя у мінливому світі, розвивати у нього здатність сприймати критично інформацію і приймати ефективні рішення» [35, с. 65].

Отже, сутність аксіологічного підходу до формування ТІМВХ полягає в актуалізації цінностей особистості на основі позицій гуманізму з орієнтацією на сучасну соціальну реальність. Застосування цього підходу у процесі фахової підготовки майбутнього педагога сприятиме формуванню його творчої індивідуальності з чіткою системою ціннісних орієнтацій [97, с. 164].

Особистісно-орієнтований підхід, на нашу думку, є ключовим у психолого-педагогічних дослідженнях, адже спрямований на формування вільної індивідуальності та ефективну взаємодію учителя та учня у процесі освітньої діяльності.

Особистісно-орієнтований підхід сприяє індивідуальній освітній траєкторії, що у Законі України «Про освіту» визначена як «персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання» [210].

До цього підходу у своїх працях звертаються О. Дубасенюк [212], Г. Падалка [188], Ю. Тараненко [280], О. Шишкін [319], однак фундаментальні дослідження з цієї проблеми належать І. Беху. Науковець визначає особистісно зорієнтоване виховання як «утвердження людини як

найвищої цінності, навколо якої ґрунтуються всі інші суспільні пріоритети» [13, с. 42]. За такого підходу у здобувачів формується здатність якнайточніше розуміти ситуацію та самостійно обирати варіанти її вирішення, що дозволяє набути їм власної «відповідальної свободи» [13, с. 43].

У «Педагогічному словнику» С. Гончаренка «особистісний підхід» визначається як «послідовне ставлення педагога до вихованця як до особистості, як до самосвідомого відповідального суб'єкта власного розвитку і як до суб'єкта виховної взаємодії. Особистісний підхід передбачає допомогу вихованцю в усвідомленні себе особистістю, у виявленні, розкритті його можливостей, становленні самосвідомості, у здійсненні особистісно значущих і суспільно прийнятних самовизначення, самореалізації та самоутвердження» [40, с. 244]. Саме такий підхід якнайкраще сприяє формуванню ТІМВХ.

Як зазначає О. Дубасенюк, «особистісний підхід – це найважливіший психолого-педагогічний принцип, що передбачає урахування своєрідності індивідуальності особистості у вихованні дитини; систему відносин, за якою кожен учень відчуває себе особистістю і відчуває увагу педагога особисто до нього; при цьому дитина розуміє, що рівна вчителю в своєму світі відчуттів і переживань, нічим не відрізняється від світу вчителя» [212, с. 15]. Поділяємо думку дослідниці, що «особистісно-професійний розвиток педагога розглядається як результат професійно-педагогічної підготовки, як набуття індивідуальності, неповторності, духовності, суб'єктності. Це виявляється: у здатності до самостійного осмислення і трактування педагогічних процесів; у доцільності, обґрунтованості, свободі дій у ситуаціях виховання і навчання; в оригінальності вибору і поєднанні засобів, форм, позицій, прийомів діяльності; в умінні усвідомлено впливати на зміну ситуації, в якій ця діяльність здійснюється» [212, с. 22–23].

У контексті підготовки вчителя технологій О. Шишкін визначив такі принципи особистісно-орієнтованого навчання: 1) індивідуальності; 2) суб'єктності та варіативності підготовки; 3) послідовності підготовки; 4)

вибору; 5) творчості та успіху; 6) відповідності професійно значущих властивостей і характеристик здобувача обраному рівню підготовки; 7) участі здобувачів у формуванні змісту своєї підготовки; 8) суб'єкт-суб'єктних діалогічних взаємовідносин викладача та здобувача; 9) розвиваючого потенціалу підготовки; 10) різнобічної та комплексної підготовки [319, с. 293–295].

Вважаємо, що окреслені дослідником положення варто застосовувати і до процесу формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії.

Практико-орієнтований підхід до формування ТІМВХ базується на розвитку навичок здобувачів застосовувати теоретичні знання на практиці. Цей підхід у контексті підготовки майбутніх учителів розглядали у своїх працях О. Антонова [9], Н. Дудник [290], І. Пальшкова [189], І. Стражнікова [265], І. Терешко [290] та інші.

Як зазначає І. Стражнікова, «практико-орієнтований підхід – це перелік конкретних практичних дій, досвід застосування яких можливий в результаті інтеграції теорії й практики» [265]. Дослідниця узагальнила ознаки практико-орієнтованого навчання, якими насамперед є:

- створення у ЗВО середовища, що стимулює формування у здобувачів мотивації до набуття професійних компетенцій;
- упровадження практико-орієнтованої технології професійної підготовки для забезпечення формування у майбутніх фахівців відповідних якостей, досвіду виконання професійних обов'язків за профілем підготовки;
- організація практичної підготовки здобувачів на засадах формування професійної компетентності за профілем підготовки;
- розробка і впровадження інноваційних форм діяльності здобувачів для вирішення ними реальних професійних та науково-практичних робіт відповідно до профілю навчання [265].

На переконання І. Пальшкової, практико-орієнтований підхід спрямований на кінцевий продукт навчання, тобто формування і вироблення

у здобувачів практичних навичок застосування технологій навчання та виховання на достатньому рівні [189, с. 82].

Нам імпонує думка О. Антонової, що «основними характеристиками практико-орієнтованого підходу у професійній підготовці вчителів є те, що суб'єкт навчання із самого початку знаходиться у діяльній позиції, яка забезпечується впровадженням професійно орієнтованих форм організації освітнього процесу та передбачає не лише практичну орієнтацію окремих навчальних дисциплін, а й зміст усієї підготовки вчителя у ЗВО» [9, с. 266]. Одним із ефективних напрямів реалізації практико-орієнтованого підходу авторка вважає метод проєктів, вбачаючи перспективність його застосування у процесі фахової підготовки вчителів завдяки таким характеристикам, як: «проблемний характер проєктних завдань, практична спрямованість та продуктивність навчання, діяльній комунікативній організації навчання; варіативність методів, форм і засобів навчання; можливість проєктування студентами та викладачами індивідуальних досягнень студентів; дослідницький характер навчальної діяльності тощо» [9, с. 277].

У контексті практико-орієнтованого підходу Н. Дудник та І. Терешко досліджують застосування методу творчих проєктів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів хореографії. У їх розвідках зазначено, що цей підхід «має потенціал щодо моделювання змістового наповнення професійної діяльності, забезпечення умов перетворення навчальної діяльності здобувача вищої освіти у фахову діяльність професіонала. Застосування проєктної технології навчання створює сприятливе середовище для розвитку творчої індивідуальності, поглиблення професійних навичок та підготовки до реальної педагогічно-хореографічної діяльності» [290, с. 704].

Майбутніх учителів необхідно готувати до професійної діяльності у руслі сучасних соціальних та освітніх процесів. Оскільки Концепція Нової української школи [167] має на меті впровадження інтегрованого та проєктного навчання, що сприятиме цілісному уявленню учнів про світ, то

цілком природним та логічним є застосування *інтегративного підходу* у процесі фахової підготовки майбутніх учителів хореографії.

Термін «інтеграція» походить від лат. «*integratio*», що означає «поповнення», «відновлення». У словнику іншомовних слів дефініція подається у кількох значеннях, зокрема, як «об'єднання в ціле будь-яких окремих частин» та як «наявність упорядкованих відносин між індивідами, групами, організаціями, державами (соціальна інтеграція)» [261, с. 680].

Інтегративний підхід у своїх розвідках розглядали Т. Бубряк [23], О. Лавніков [121], А. Лесик [121], А. Ускова [296] та інші. Застосування цього підходу до формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії також зумовлене модернізацією змісту освіти. Зокрема, у ЗЗСО хореографія представлена у складі інтегрованого курсу «Мистецтво», де здобувачі знайомляться з різними видами мистецтв. Вважаємо що вчитель хореографії має бути обізнаним у різних мистецьких напрямках фахівцем, готовим до міждисциплінарності та інтеграції, уміти реалізовувати різножанрові творчі проекти, застосовуючи комплексні прийоми із залученням суміжних видів мистецтв та його представників.

Інтегральною компетентністю, що формується у процесі фахової підготовки здобувачів спеціальності 014 «Середня освіта (Хореографія)» є «здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі хореографічно-педагогічної освіти або в процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог» [176].

У системі вищої освіти інтегративний підхід виражається у міждисциплінарних зв'язках.

На переконання О. Лавнікова та А. Лесика, «інтеграція в освіті розглядається і вивчається як педагогічна категорія, що забезпечує можливість створення взаємозв'язків між навчальними дисциплінами, розкриває роль і місце міжпредметних зв'язків у системі освіти, визначає ідею про необхідність інтеграції змісту навчальних дисциплін для отримання

цілісних знань, характеризує методи викладу навчального матеріалу при інтегративному підході» [121, с. 197].

Зокрема, у процесі підготовки вчителя хореографії інтеграція освітніх компонентів відбувається шляхом виконання творчих завдань, створення науково-творчих проєктів, під час виконання концертних програм тощо. Наприклад, реалізація науково-творчого проєкту – хореографічної вистави – потребує від учасників сформованих компетентностей із різних, відповідних темі проєкту, освітніх компонентів: «Ритміка і музичний рух», «Народознавство та хореографічний фольклор України», «Теорія та методика танцю», «Мистецтво балетмейстера», «Гімнастика», «Основи сценічного руху», «Основи акторської майстерності», «Грим» тощо.

Як зазначає Т. Бубряк, інтегративний підхід має працювати як цілісна система, яка включає не лише смислові та змістовні елементи професійних знань, а й цілі шари практичних навичок (загальнопрофесійні, організаційно-діяльнісні, особистісно-орієнтовані), виходячи врешті-решт на рівень формування професійної самоідентичності майбутнього спеціаліста [23, с. 51–58].

Досліджуючи формування духовно-морального світогляду майбутніх хореографів в умовах реформ вищої освіти в Україні, А. Ускова зазначає, що особливостями інтегративного підходу до цієї проблеми є: «врахування філософії мистецької освіти; сукупність принципів, методів дослідження та процедур, що застосовуються у хореографічній галузі; тенденції цифровізації та інформаційних технологій у викладанні хореографічних дисциплін. На думку авторки, професійна освіта передбачає інтеграцію мистецького та фахового компонентів професійної підготовки з метою розв'язання дидактичних завдань певної навчальної дисципліни, теми чи заняття» [296, с. 154].

Компетентнісний підхід є одним із ключових у підготовці майбутніх учителів, що відображено у низці державних документів, зокрема, у Законі України «Про освіту», де «компетентність визначена як динамічна

комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [210].

Питання компетентнісного підходу до підготовки майбутніх учителів у своїх працях досліджують О. Вознюк [53], О. Дубасенюк [53], О. Мартиненко [131], Т. Медвідь [135] та інші.

Як зазначають О. Дубасенюк та О. Вознюк, «компетентнісний підхід відображає інтегральний прояв професіоналізму, в якому поєднуються елементи професійної і загальної культури, досвіду педагогічної діяльності та педагогічної творчості, що конкретизується у певній системі знань, умінь, готовності до професійного вирішення педагогічних завдань та проблем» [53, с. 11]

У контексті підготовки хореографів у класичному університеті Т. Медвідь зазначає, що «сутність компетентнісного підходу полягає в тому, що головним результатом освіти мають стати не окремі знання, навички й уміння, а здатність і готовність людини до ефективної та продуктивної діяльності в різних соціально-значущих ситуаціях. Відтак у межах компетентнісного підходу провідним постає завдання не стільки нарощування обсягу знань, скільки надбання різнобічного досвіду майбутньої професійної діяльності» [135, с. 235]. Дослідниця зауважує, що до базових компетентностей майбутнього хореографа належать: організаційна, психолого-педагогічна, мистецтвознавча, музично-інформаційна, методична. Спеціальні компетентності наступні: хореографічна, художньо-сценічна, медико-біологічна [135, с. 236–237].

Компетентнісний підхід насамперед сприяє формуванню загальної професійної компетентності. Спираючись на основні завдання професійної підготовки здобувача-хореографа, О. Мартиненко визначає професійну компетентність вчителя хореографії як «властивість особистості, що виявляється в здатності до педагогічної, виконавської та балетмейстерської

діяльності, теоретичній та практичній готовності вчителя хореографії до викладання хореографії у системі шкільної та позашкільної освіти, спроможність результативно діяти, ефективно розв'язувати стандартні та проблемні ситуації, які виникають у практичній педагогічній діяльності» [131, с. 167].

Фахова підготовка майбутнього вчителя хореографії на бакалаврському рівні за ОПП «Хореографія» в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини передбачає набуття здобувачами компетентностей, відображених у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

**Компетентності майбутнього вчителя хореографії
(за ОПП «Хореографія» УДПУ ім. П. Тичини) [190]**

Загальні компетентності (ЗК)	<p>ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.</p> <p>ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК 3. Здатність планувати та управляти часом.</p> <p>ЗК 4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.</p> <p>ЗК 5. Здатність спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово.</p> <p>ЗК 6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.</p> <p>ЗК 7. Здатність проведення досліджень на бакалаврському рівні.</p> <p>ЗК 8. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями впродовж життя.</p> <p>ЗК 9. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК 10. Здатність бути критичним і самокритичним.</p> <p>ЗК 11. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).</p> <p>ЗК 12. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.</p> <p>ЗК 13. Здатність працювати в команді, мотивувати людей та рухатися до спільної мети.</p>
------------------------------	--

	<p>ЗК 14. Здатність працювати в міжнародному контексті з повагою до різноманітності та мультикультурності.</p> <p>ЗК 15. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.</p> <p>ЗК 16. Навички здійснення безпечної діяльності.</p> <p>ЗК 17. З'ясування чинників впливу на формування української національної культури. Здатність аналізувати розвиток української культури на всіх етапах національного державотворення.</p> <p>ЗК 18. Знання традицій, звичаїв, обрядів українського народу. Усвідомлення взаємин між людьми, цінностей духовної культури окремої людини і цілого народу загалом.</p>
Фахові компетентності (ФК)	<p>ФК 1. Усвідомлення місця та ролі хореографічної культури у сучасному соціокультурному просторі, здатність виявляти новітні тенденції та перспективні напрями розвитку хореографії.</p> <p>ФК 2. Здатність виявляти та вирішувати проблеми (дослідницькі, творчі, організаційні) у сфері фахової діяльності.</p> <p>ФК 3. Здатність здійснювати дослідницьку діяльність у сфері хореографії.</p> <p>ФК 4. Здатність до художньо-критичної діяльності у сфері хореографії.</p> <p>ФК 5. Здатність забезпечувати високу якість організації, планування та реалізації навчального і виховного процесу в сфері хореографічного мистецтва у закладах загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти.</p> <p>ФК 6. Здатність розробляти і впроваджувати авторські інноваційні педагогічні та мистецькі методики та технології.</p> <p>ФК 7. Здатність розробляти індивідуальну стратегію навчання та виховання здобувача освіти у відповідності до особистісних якостей з метою розкриття його творчого потенціалу.</p> <p>ФК 8. Здатність створювати навчально-методичне забезпечення з хореографічних дисциплін загальної середньої, дошкільної та позашкільної освіти.</p> <p>ФК 9. Здатність до балетмейстерської</p>

	<p>розробки та втілення хореографічних творів.</p> <p>ФК 10. Усвідомлення синтетичної природи хореографічного мистецтва та багатоманітності його можливих зв'язків з іншими мистецтвами у хореографічному творі.</p> <p>ФК 11. Здатність створювати хореографічну складову в різних мистецько-видовищних формах.</p> <p>ФК 12. Здатність обирати оптимальну стратегію і тактику реалізації творчого проекту.</p> <p>ФК 13. Здатність забезпечувати організацію та функціонування професійного та аматорського хореографічного колективу.</p> <p>ФК 14. Здатність презентувати власний творчий, науковий продукт, використовуючи традиційні та інноваційні комунікаційні технології.</p> <p>ФК 15. Здатність здійснювати художньо-просвітницьку діяльність з метою пропаганди хореографічного мистецтва.</p> <p>ФК 16. Здатність здійснювати захист прав інтелектуальної власності у сфері хореографії.</p>
--	--

Як бачимо, компетентнісний підхід представлений широким спектром загальних та фахових компетентностей та спрямований на різноаспектну підготовку майбутнього вчителя хореографії, як: педагога-виконавця, педагога-балетмейстера, педагога-керівника.

Сучасна наука дедалі частіше звертається до *синергетичного підходу* (О. Вознюк [37], В. Коновальчук [90], В. Кремень [269], Л. Мова [158] та ін.). Синергетичний підхід, як зазначає В. Кремень, – це «методологічна орієнтація в пізнавальній та практичній діяльності, котра передбачає застосування сукупності ідей, понять, методів в дослідженні й управлінні відкритими нелінійними самодостатніми системами» [253, с. 16].

У праці «Синергетика і творчість» за редакцією В. Кременя вказано, що «нині синергетика, долаючи міждисциплінарний статус, швидко перетворюється на відповідального носія нової парадигми стилю мислення.

Нова методологія втілюється в техніку, мистецтво, економіку і, безумовно, повинна проникати в освіту. Поява нової парадигми в науці – свідчення кризи й одночасно прагнення до подолання кризи, переходу на якісно новий рівень свідомості» [253, с. 16].

У контексті дослідження професійної педагогічної підготовки творчого вчителя О. Вознюк виокремлює такі «специфічні категоріальні блоки: 1) природна самоорганізація, самодетермінованість педагогічних об'єктів; 2) неврівноважена динаміка, флуктуації, стан нестійкості; 3) хаотичність процесів; 4) відкритість педагогічних систем, їх саморозвиток, самодетермінізм; 5) нелінійність освітніх процесів; 6) імовірнісність, випадковість, багатомірність педагогічних явищ; 7) атракторність педагогічних процесів (відбувається притягування, формування, зміна сьогодення)» [37].

Поділяємо думку автора, що у цьому процесі важливим є й те, що на нього, з погляду синергетики, істотно впливають «особистісні якості педагога, сповнені синергетичного змісту: нелінійний стиль мислення; неоднозначність теоретичних побудов, концептуальний і методологічний плюралізм; сполучення абстрактно-логічних і образно-інтуїтивних, раціональних та ірраціональних способів мислення; творчий стиль, конкретність мислення при вмінні виділяти головне; почуття міри у використанні тих або інших методів викладання; емоційна чуйність, контактність у спілкуванні» [37, с. 14].

Досліджуючи процес формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти, Л. Мова зазначає, що «для синергетики характерне уявлення про хаос як закономірний етап розвитку, що є порядок. Синергетика не є простим перекладом старої теорії на нову мову, а являє собою її подальший розвиток та узагальнення. Ідея нелінійності передбачає багатоваріантність, альтернативність вибору шляхів еволюції, її незворотність. Нелінійні процеси неможливо точно спрогнозувати, оскільки

розвиток здійснюється через випадковість вибору шляху в момент біфуркації» [151, с. 15].

Вважаємо, що ТІМВХ формується з позиції синергетичного підходу саме завдяки нелінійності мислення, створюючи самобутній творчий продукт із хаосу.

Узагальнення наукових підходів до формування ТІМВХ у процесі фахової підготовки представлено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Наукові підходи до формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки

<i>Науковий підхід</i>	<i>Результат формування творчої індивідуальності через вплив наукового підходу</i>
Тілесно-орієнтований	Творча індивідуальність виражається через усвідомлену тілесність
Аксіологічний	Система ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя хореографії, що характеризують його творчу індивідуальність
Особистісно-орієнтований	Творча індивідуальність формується з особистості, навколо якої побудований освітній процес
Практико-орієнтований	Творча індивідуальність формується у процесі конкретної практичної діяльності, орієнтованої на майбутню професію, зокрема, через метод творчих проєктів
Інтегративний	Творча індивідуальність формується внаслідок міждисциплінарної інтеграції знань, умінь і навичок
Компетентнісний	Творча індивідуальність формується у процесі набуття різноманітних загальних та фахових компетентностей
Синергетичний	Творча індивідуальність формується на основі відкритості, нелінійності та спонтанної творчості

Таким чином, враховуючи різні наукові підходи, процес формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії – це складна цілеспрямована система, утворена навколо особистості здобувача, усвідомленого у своїй тілесності (особистісно-орієнтований та тілесно-орієнтований підхід) з метою окреслення чітких ціннісних орієнтацій у творчій та професійній діяльності (аксіологічний підхід) та розвитку компетентностей педагога-хореографа (компетентнісний підхід) у процесі конкретної інтегрованої практичної діяльності (практико-орієнтований та інтегративний підхід) на основі нелінійності та «живої» відкритості (синергетичний підхід).

Висновки до 1 розділу

У розділі проаналізовано ключові поняття «творчість», «індивідуальність», «творча індивідуальність» та уточнено, що творча індивідуальність майбутнього вчителя хореографії – це інтегративна, нелінійна сукупність якостей та властивостей особистості, що допомагають нестандартно мислити, яскраво проявляти себе у різних сферах хореографічної діяльності та креативно розв'язувати різноманітні ситуації абсолютно унікальним чином.

Визначено структурні компоненти творчої індивідуальності МВХ: мотиваційно-ціннісний, тілесно-емоційно-когнітивний та творчо-діяльнісний, що у свою чергу містять стійкий інтерес до обраної професії, мотивацію до навчання, певну систему цінностей, прагнення до саморозвитку та самореалізації, усвідомленість власної тілесності, творчий потенціал, здібності, впевненість у власних силах, фахові знання, уміння і навички, виконавську майстерність, композиційну майстерність, педагогічну майстерність, розвинену інтуїцію та творче чуття.

Розглянуто процес формування ТІМВХ через призму виконавського (техніка виконання танцю, оригінальність втілення художнього образу), балетмейстерського (оригінальність ідей, унікальне хореографічне рішення,

створення унікальних мистецьких продуктів) та педагогічного (індивідуальний стиль педагогічної діяльності, вміння працювати з різними віковими групами, вміння мотивувати учнів до занять хореографією) складників.

Охарактеризовано аксіологічний, особистісно-орієнтований, тілесно-орієнтований, практико-орієнтований, інтегративний, компетентнісний та синергетичний наукові підходи до формування ТІМВХ.

Зазначено, що з урахуванням наукових підходів процес формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії є складною цілеспрямованою системою, утвореною навколо особистості здобувача, усвідомленого у своїй тілесності (особистісно-орієнтований та тілесно-орієнтований підхід) з метою окреслення чітких ціннісних орієнтацій у творчій та професійній діяльності (аксіологічний підхід) та розвитку компетентностей педагога-хореографа (компетентнісний підхід) у процесі конкретної інтегрованої практичної діяльності (практико-орієнтований та інтегративний підхід) на основі нелінійності та «живої» відкритості (синергетичний підхід).

Основні положення розділу висвітлені у двох публікаціях [97], [106].

РОЗДІЛ 2

СТАН СФОРМОВАНOSTІ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ

2.1. Аналіз змісту фахової підготовки у контексті формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії

Зміст фахової підготовки ЗВО у контексті формування творчої індивідуальності відображений в освітньо-професійних програмах та полягає у вивченні дисциплін, які сприяють розвитку виконавських, балетмейстерських, педагогічних, імпровізаційних творчих хореографічних здібностей та креативному мисленню здобувачів.

На шляху до євроінтеграції важливо досліджувати зарубіжний досвід, зокрема, у питанні формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. Ознайомившись з освітніми програмами підготовки хореографів деяких європейських ЗВО, ми з'ясували, що у країнах Європи готують насамперед хореографів-виконавців, фахівців перформативного мистецтва, а хореографічно-педагогічна підготовка здійснюється уже на другому (магістерському) рівні вищої освіти, відповідно до бажання здобувача. Саме тому в контексті нашого дослідження не вважаємо за доцільне детально зупинятися на аналізі змісту фахової підготовки хореографів у європейських країнах, який висвітлено нами у статті «Порівняльний аналіз моделей хореографічного виховання: європейський досвід» (Суми, 2017) [114].

Однак, безумовну цінність має досвід вивчення дисциплін, спрямованих на емоційні відчуття, свідоме розуміння руху, імпровізацію тощо. Переймаючи цей зарубіжний досвід, пропонуємо застосовувати ці творчі методи у процесі формування ТІМВХ.

Нині підготовка вчителів хореографії за спеціальністю 014 «Середня освіта (Хореографія)» здійснюється лише у чотирьох ЗВО України:

Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Бердянському державному педагогічному університеті, КЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» та Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка. Решта ЗВО готують педагогів-хореографів за спеціальністю 024 «Хореографія», присвоюючи кваліфікацію «Бакалавр хореографії» чи «Хореограф. Керівник хореографічного колективу». Однак в усіх ОПП вказано, що бакалавр хореографії може обіймати посади, керівника хореографічного колективу та викладача початкових спеціалізованих мистецьких закладів, що передбачає педагогічну підготовку здобувачів.

Для розуміння стану сформованості ГІМВХ проаналізуємо деякі ОПП.

В *Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини* (далі УДПУ імені Павла Тичини) підготовка майбутніх учителів хореографії здійснюється за ОПП першого (бакалаврського) рівня вищої освіти «Хореографія». В ОПП 2019 року метою була «підготовка сучасних висококваліфікованих фахівців, які володіють цілісними, системними знаннями в галузі хореографічного мистецтва, здатні ефективно, з використанням теоретичних знань, практичних навичок та інноваційних технологій, здійснювати педагогічну, балетмейстерську, виконавську діяльність у закладах початкової, профільної, фахової передвищої мистецької освіти, адаптовані до сучасних соціокультурних потреб, конкурентоспроможні на ринку праці» [182].

Оскільки галузь 02 Культура і мистецтво спрямована саме на мистецьку освіту, то передбачає кваліфікацію хореографа, керівника хореографічного колективу, а не вчителя. Однак, керуючись «Концепцією розвитку педагогічної освіти» [205], де вказано, що спеціальність 024 «Хореографія» можна поєднувати із педагогічними спеціальностями, гарантом та членами проектної групи ОПП було прийнято рішення присвоїти кваліфікацію «вчитель хореографії», оскільки програма орієнтована на

комплексну підготовку фахівця із формуванням компетентностей, які дозволяють провадити виконавську, балетмейстерську та педагогічну хореографічну діяльність у різних закладах (основна (базова) середня школа; спеціалізовані школи I-II ступенів; заклади дошкільної, позашкільної та початкової мистецької освіти; будинки культури та творчості).

Характерною особливістю ОПП є її акцент на поглиблення педагогічної майстерності хореографа шляхом посилення педагогічного складника професійної підготовки майбутніх хореографів; інтеграція педагогіки, психології, філософії та інших гуманітарно-суспільних дисциплін та хореографічної творчості. Унікальність ОПП – «у застосуванні проєктної технології навчання, яка дозволяє перетворювати теоретичні знання у професійні навички, створює умови для саморозвитку і самореалізації здобувачів освіти, сприяє розвитку їхніх дослідницьких, аналітичних та комунікативних умінь, формує уміння продуктивної їхньої взаємодії з навколишнім соціально-професійним простором» [182].

У цій ОПП навчальні дисципліни, які вважаємо основними у формуванні ТІМВХ «Мистецтво балетмейстера» (16 кредитів ECTS) та «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом» (8 кредитів ECTS) входять до переліку освітніх компонентів фундаментальної підготовки, а «Теорія і методика сучасного танцю» (8 кредитів ECTS) – до вибіркових. На нашу думку, оскільки потенціал сучасного хореографічного мистецтва у процесі формування ТІМВХ надзвичайно потужний, то ця дисципліна має вивчатися як фундаментальна.

Навчання за ОПП «Середня освіта (Хореографія)» на другому (магістерському) рівні вищої освіти (2020 р.) відбувається з метою забезпечення професійної підготовки фахівців у сфері хореографічної освіти шляхом формування компетентностей, необхідних для викладання хореографії у загальноосвітніх навчальних закладах, балетмейстерської діяльності в танцювальному колективі [179].

Особливістю ОПП є «побудова індивідуальної освітньої траєкторії в процесі програми професійної підготовки майбутнього хореографа на основі інтеграції інноваційної, наукової та творчої діяльності у контексті формування творчого потенціалу студента. Участь у тренінгах, майстер-класах, семінарах від провідних хореографів-практиків. Робота над творчим проєктом (впродовж навчання студенти залучаються до створення проєктів під керівництвом викладачів)» [179].

Вивчення сучасного танцю відбувається у комплексній навчальній дисципліні «Теорія та методика танцю» (українського народного, сучасного) (12 кредитів ECTS) (цикл фундаментальної підготовки), де наявні дисципліни «Теорія та методика роботи з хореографічним колективом» (3 кредити ECTS), «Мистецтво балетмейстера» (цикл професійної підготовки (5 кредитів ECTS)).

Процес формування ТІМВХ охоплює студіювання таких фахових дисциплін: «Теорія і методика сучасного танцю», «Мистецтво балетмейстера», «Теорія і методика роботи з дитячим хореографічним колективом».

Для розвитку виконавської майстерності майбутнього педагога-хореографа важливим є вивчення усіх фахових дисциплін, спрямованих на розбір методики виконання танцювальних елементів та втілення художнього образу: «Теорія та методика класичного танцю», «Теорія та методика українського народного танцю», «Теорія та методика народно-сценічного танцю», «Теорія та методика сучасного бального танцю», «Гімнастика та методика навчання віртуозних рухів», «Основи акторської майстерності» тощо.

На нашу думку, для формування ТІМВХ найбільш ефективним є вивчення дисципліни «Теорія та методика сучасного танцю», оскільки саме сучасний танець орієнтований та вільний усвідомлений рух та має найбільшу свободу дій, виражену у пластиці тіла.

Досліджуючи формування творчого потенціалу, Л. Мова наголошує на важливості сучасного танцю у підготовці майбутніх хореографів. Авторка зазначає, що «оскільки сучасний танець та хореографія являють собою живу та постійно змінну форму мистецтва, де важливими є ставлення митця до розуміння руху, процесу його виникнення, творення, наповнення, відчуття, змісту і просторової реалізації, важливими стають саме рух і танець людини, як творця, в її цілісності та різними можливостями усвідомлення особливостей власного буття» [148, с. 18]. Науковиця визначає сучасний танець як «танець, що може відбутися «тут і тепер» від внутрішнього імпульсу або внутрішньої необхідності, у яких важливими є природний, анатомічно обумовлений, усвідомлений рух тіла в просторі та усвідомлене, якісне й ефективне використання тілесної структури танцівника та його рухів під час танцю» [148, с. 17]. Вважаємо, що саме сучасний танець найповніше розкриває ТІМВХ.

В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини навчальна програма дисципліни «Теорія та методика сучасного танцю» [226] має на меті ознайомлення з основними напрямками сучасного хореографічного мистецтва, найвідомішими його представниками та кращими зразками сучасного танцю. У структурі програми наявні три змістові модулі: «Сучасний танець як вид мистецтва», «Техніка виконання елементів сучасного танцю в стилі джаз-модерн, вивчення та виконання комбінації одного із стилів сучасного танцю». Здобувачі ознайомлюються із зародженням і розвитком сучасного танцю, основними напрямками та стилями сучасного танцю, принципами побудови комбінацій, методикою вивчення та виконання рухів танцювального стилю джаз-модерн, принципами побудови комбінацій одного із стилів сучасного танцю, методикою вивчення та виконання комбінації одного із стилів [226].

Отже, окреслена програма охоплює вивчення основних напрямів сучасного танцю, їх історію і техніку виконання. Однак, на нашу думку, в її структурі бракує змістового модуля чи окремих вправ, спрямованих на

основи глибокого розуміння тіла та усвідомленого руху, що формують виконавський складник творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії на тілесно-емоційно-когнітивному рівні.

Метою навчальної програми дисципліни «Мистецтво балетмейстера» для здобувачів ОС «Бакалавр» ОПП «Хореографія» є «підготовка студентів до створення танцювальних номерів у хореографічних колективах різних напрямів сучасного хореографічного мистецтва». Дисципліна вивчається на 2–4 курсі ОС «Бакалавр» та складається із дванадцяти змістових модулів: «Хореографія як вид мистецтва», «Балетмейстер і сфера його творчої діяльності», «Хореографічний текст», «Музика в хореографічному творі», «Композиційний план хореографічного твору», «Закони драматургії в хореографії», «Хореографічна постановка», «Робота балетмейстера», «Хореографічна композиція», «Аналіз кращих зразків хореографічного мистецтва», «Форми хореографічних творів» та «Створення хореографічного твору» [211, с. 70-84].

Аналіз цієї навчальної програми показав її потужну логічну наповненість матеріалом, вивчення якого формує балетмейстерські здібності здобувачів. Однак, вважаємо доцільним доповнити деякі теми практичними вправами (танцювально-руховими практиками), що дозволить більш повно розкрити творчу індивідуальність майбутнього вчителя хореографії у контексті його балетмейстерської діяльності.

Програма навчальної дисципліни «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом» має на меті теоретичну підготовку студента до професійної діяльності в ролі вчителя хореографії та керівника хореографічного колективу. В структурі навчальної програми 4 змістові модулі: «Методика організації та керівництво хореографічним колективом», «Організація хореографічної діяльності в танцювальному гуртку», «Програмове забезпечення та методичні засади проведення уроків хореографії в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах», «Розвиток індивідуальних творчих здібностей особистості засобами

хореографії». Здобувачі вивчають мету та завдання хореографічної освіти, види хореографічної освіти, характеристики керівника хореографічного колективу, зміст виховної роботи в хореографічному колективі, особливості відбору дітей для занять хореографією, тренувальні вправи, хореографічну роботу з дітьми різного віку, роль музики у творчій діяльності дитячого хореографічного колективу, характеристику навчальних програм з хореографії, методичні засади проведення уроків хореографії в закладах загальної середньої освіти, позашкільних освітніх закладах, вплив хореографічної діяльності на розвиток дитини, формування і розвиток індивідуальних творчих здібностей дітей на уроках хореографії, імпровізацію як засіб розвитку індивідуальних творчих здібностей, хореографічний фестиваль як засіб розвитку індивідуальних творчих здібностей [225].

Вивчення наявного у програмі матеріалу сприяє розвитку творчих здібностей та формує педагогічний складник творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. Однак, вважаємо за необхідність додати модуль, спрямований на підготовку вчителя хореографії до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, оскільки створення інклюзивного освітнього середовища є важливим напрямком розвитку освіти (Закон України «Про освіту» [210], «Концепція НУШ» [167], «Конвенція про права осіб з інвалідністю» [88]). Зокрема, у «Конвенції про права осіб з інвалідністю» наголошено на розвитку особистості, талантів і творчості осіб з інвалідністю, а також їхніх розумових і фізичних здібностей у найповнішому обсязі [88].

Фахова підготовка вчителів хореографії у *Бердянському державному педагогічному університеті* здійснюється за ОПП «Середня освіта (Хореографія). Фітнес» [174]. Особливістю цієї ОПП є інтеграція хореографії та сучасних фітнес-технологій з акцентом на національно-регіональний контекст з метою вирішення різноманітних освітніх завдань (фізичний, творчий, культурний розвиток здобувачів освіти), а також упровадження такої інтеграції в освітній процес закладів освіти різного рівня. Цінною для

формування ТІМВХ вбачаємо у програмі практико-орієнтовану спрямованість, зокрема, через створення та демонстрацію мистецьких та фітнес продуктів, апробація набутих знань у форматі лабораторій тощо.

Освітні компоненти та вибіркові дисципліни (2022–2023 н. р.), які, на нашу думку, найкраще сприяють формуванню ТІМВХ, у БДПУ такі: «Теорія і методика сучасного бального і сучасного танцю» (12 кредитів ECTS), «Стилі сучасного танцю» (4 кредити ECTS), «Мистецтво балетмейстера» (4 курс, 2 кредити ECTS), «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом» (8 кредитів ECTS) та «Шкільний курс хореографії. Фітнес у ЗЗСО» (3 кредити ECTS).

Виконавський складник творчої індивідуальності формується у процесі вивчення обов'язкової навчальної дисципліни «Теорія і методика сучасного бального і сучасного танцю», яка має на меті підвищення професійного рівня майбутніх учителів хореографії та спрямована на поглиблене вивчення джаз-модерн танцю та методики його навчання [245]. Упродовж вивчення модулів із сучасного танцю здобувачі знайомляться із джаз-модерн танцем, його основними елементами, методикою розробки уроки джаз-модерн танцю (додається педагогічний складник ТІМВХ), методикою проведення уроків джаз-модерн танцю у ЗПМО та ЗЗСО тощо.

Вибіркова дисципліна «Стилі сучасного танцю» передбачає підвищення виконавської майстерності та розширення танцювального досвіду через вивчення різних стилів сучасного танцю: хіп-хоп, фанкові стилі, клубні стилі тощо [239].

Тематичне наповнення вказаних вище дисциплін, безумовно, сприяє формуванню виконавського складника ТІМВХ, однак, на нашу думку потребує змістових модулів, спрямованих на вивільнення творчої енергії через тіло та емоційне втілення образу.

Метою ОК «Теорія і методика роботи з хореографічним колективом» є «формування професійної готовності майбутнього фахівця до керівництва танцювальним колективом (гуртком) в ЗЗСО та ЗПО з урахуванням сучасних

освітніх вимог та соціальних запитів; засвоєння змісту традиційних та сучасних інноваційних методик педагогічної роботи; формування вмінь застосовувати набуті знання та міждисциплінарні зв'язки в професійній діяльності, генерувати креативні ідеї та дотримуватися правил академічної доброчесності» [249].

Дисципліна передбачає вивчення організації освітнього процесу в хореографічному колективі, методів перевірки хореографічних здібностей, специфіки хореографічної роботи зі здобувачами освіти різного віку та дітьми з особливими освітніми потребами, моделюванням хореографічних занять, шляхів подолання конфліктів, особливостей роботи із сім'єю, побудови концертного репертуару та засобів підвищення професійної майстерності керівника. Очевидно, що цей ОК готує майбутніх учителів хореографії до різних аспектів педагогічної діяльності.

Навчальна дисципліна «Мистецтво балетмейстера» [248] спрямована на формування балетмейстерського складника ТІМВХ та має на меті підготовку компетентного вчителя хореографії та керівника хореографічного колективу, здатного генерувати креативні ідеї, створювати хореографічні постановки та мистецькі проєкти. Це реалізовується шляхом вивчення змістових модулів: композиція та постановки вокально-хореографічних та літературно-хореографічних творів, літературно-хореографічний перформанс на шкільну тематику, творчий задум та постановка концертного номеру.

Курс передбачає набуття навичок постановки інтегрованих композицій та орієнтований на роботу зі здобувачами у ЗЗСО.

Обов'язкова навчальна дисципліна «Шкільний курс хореографії. Фітнес у ЗЗСО» [246] безпосередньо готує майбутніх учителів хореографії до роботи у ЗЗСО шляхом інтеграції хореографії та фітнесу. Це відбувається під час вивчення тем, які висвітлюють сучасні умови педагогічної діяльності у ЗЗСО, ознайомлюють із поняттям безпечного освітнього середовища, інтеграцією уроків хореографії з іншими компонентами, організацією навчання дітей з особливими освітніми потребами, готують до роботи з

батьками, а також до застосування фітнесу в освітньому процесі для дітей різного віку тощо.

Як бачимо, цей ОК відповідає запитам школи та суспільства саме на вчителя хореографії, однак, як було сказано вище, нині є суперечність між потребою у висококваліфікованих фахівцях, котрі розвивають творчі здібності та формують національну ідентичність здобувачів освіти та реальним становищем спеціальності «Середня освіта (Хореографія)» у законодавстві.

Особливої уваги заслуговує вибіркова дисципліна «Танцювальна терапія» [243]. Метою курсу є підготовка фахівця, здатного застосовувати базові знання й уміння із танцювально-терапевтичної діяльності для подолання стресових явищ. Змістові модулі дисципліни передбачають вивчення естетотерапії мистецькими засобами, методів танцювальної терапії, особливостей контакту із предметом, самопізнання та прийняття себе, виховного потенціалу танцювальної терапії, моделювання занять із танцювальної терапії.

Вважаємо, що ця дисципліна через самопізнання та прийняття себе у русі і танці сприяє формуванню цілісної творчої індивідуальності (виконавського, балетмейстерського та педагогічного складника).

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка готує вчителів хореографії за спеціальністю 014 «Середня освіта (Хореографія)», надаючи професійну кваліфікацію «Магістр середньої освіти (Хореографія). Учитель хореографії. Викладач хореографічних дисциплін» [175]. ОПП другого (магістерського) рівня (2021 р.) спрямована на збалансоване поєднання хореографічного (виконавського, балетмейстерського) та педагогічного складника з метою формування фахових компетентностей висококваліфікованого вчителя для провадження мистецько-педагогічної, хореографічної та дослідницько-інноваційної діяльності.

Зміст фахової підготовки щодо формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії за цією освітньою програмою передбачає вивчення ОК «Методика навчання хореографії у закладах середньої та позашкільної освіти» (5 кредитів ECTS) та «Мистецтво балетмейстера» (4 кредити ECTS).

Навчальна дисципліна «Методика навчання хореографії у закладах середньої та позашкільної освіти» (2021 р.) поєднує в собі виконавський та балетмейстерський складники ТІМВХ з метою формування у студентів розуміння специфіки хореографічної діяльності у різних закладах освіти. Передбачається вивчення тем: «Теоретичні та історичні основи розвитку хореографічної освіти», «Основи музично-ритмічного виховання», «Основи викладання класичного танцю», «Основи викладання народно-сценічного танцю», «Основи викладання сучасного бального танцю», «Особливості постановчої хореографічної роботи в умовах ЗСО та позашкільних навчальних закладах» [240].

ОК «Мистецтво балетмейстера» (2021 р.) [171] спрямований на формування комплексу знань в галузі балетмейстерської діяльності. Здобувачі у межах дисципліни вивчають теми: «Композиційна побудова хореографічного твору», «Музично-хореографічна форма та її зміст у народно-сценічній хореографії», «Сюжетний танець – одна з форм хореографічного мистецтва», «Постановка етюдів сюжетного танцю за різними жанрами», «Постановка сюжетного танцю».

На нашу думку, варто доповнити програму модулями, орієнтованими на педагогічну діяльність.

Метою ОПП «Середня освіта (Хореографія)» другого (магістерського) рівня вищої освіти *КЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»* є «підготовка фахівців у галузі хореографічно-педагогічної освіти, здатних розв'язувати складні спеціалізовані завдання, проблеми викладання хореографічних дисциплін та формування хореографічної культури особистості, що характеризуються

невизначеністю умов і вимог та потребують застосування мистецьких інновацій, стратегічних підходів і мультидисциплінарних контекстів» [178].

У контексті формування ТІМВХ у межах ОПП вивчаються дисципліни: «Хореографічно-виконавська підготовка» (7 кредитів ECTS), «Практикум композиційно-проектної та балетмейстерської діяльності» (10 кредитів ECTS), «Основи хореографічної творчості» (3 кредити ECTS).

На бакалаврському рівні з метою формування ТІМВХ вивчають дисципліни: «Методика хореографічного виховання», «Композиція танцю», «Основи хореотерапії».

Зокрема, метою навчальної дисципліни «Методика хореографічного виховання» є «освоєння студентами знань, формування умінь і навичок, необхідних для організації і ефективного здійснення педагогічної роботи з хореографічним колективом» [251].

Тематичне наповнення дисципліни має такі змістові модулі: «Форми та методи організації освітнього процесу в хореографічному колективі», «Навчально-виховний процес в хореографічному колективі» (набір учасників, планування роботи тощо) [251].

Цей ОК спрямований на формування педагогічного складника ТІМВХ, однак, на нашу думку, бракує тем, які б відображали творчу індивідуальність постаті керівника хореографічного колективу через призму його функцій.

ОК «Композиція танцю» [250] передбачає підготовку здобувачів «до самостійного керування та створення репертуару в дитячих та дорослих хореографічних колективах, з врахуванням специфічних задач, умов і контингенту учасників колективу різних типів і видів танцювального мистецтва (студія або ансамбль класичного танцю, народного танцю, естрадного і джаз-танцю та ін.; балет. театру), підготовка висококваліфікованих викладачів хореографічних дисциплін в новітніх мистецьких закладах освіти, середній та вищій школі».

Це відбувається шляхом вивчення ідейно-тематичної та структурної єдності хореографічного твору, конструктивної цілісності композиції танцю,

особливостей постановки хореографічного твору за мотивами літературного першоджерела, специфіки хореографічного відображення дійсності [250].

Метою дисципліни «Основи хореотерапії» є «підготовка фахівців, що володіють практичними навичками саморегуляції, самопізнання і самодослідження, умінням перебувати в ресурсному стані; готові до розкриття внутрішнього творчого потенціалу, і вміють мотивувати учнів до навчання і розвитку» [252].

Передбачене вивчення: теорії та методів танцювальної терапії (значення танцю в різні епохи; техніка Меріан Чейз, погляди Юнга про тіло, психіку та емоції); практики танцювальної терапії (усвідомлення себе через тіло; перестроювання і трансформація дисфункціональних патернів руху і взаємодії); дослідження рухових стереотипів (культурні, соціальні стереотипи, стереотипи референтних осіб); функцій та природи емоцій; теорії м'язового «панцира» (за В. Райхом); 6 основних зв'язностей в тілі, моделі зв'язності; простору: рівні, дистанція; простір загальний: прямий, непрямий, поза простором; простір приватний; потік, вага, час; форми тіла («шпилька», «стіна», «стіл», «піраміда», «колесо», «спіраль»; потік форми) [252].

На нашу думку, вивчення саме цього ОК сприяє формуванню виконавського складника ТІМВХ, однак бракує тем, спрямованих на застосування хореотерапії у педагогічній діяльності.

У Львівському національному університеті імені Івана Франка фахова підготовка майбутнього хореографа здійснюється за ОПП «Хореографія», метою якої є «забезпечення підготовки фахівців у галузі знань 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 024 «Хореографія», формування професійних компетентностей, що зосереджені на історичному досвіді із хореографічного мистецтва, усвідомлення закономірностей розвитку образотворення та вміння аналізувати мистецькі практики; отримання навичок розв'язувати складні спеціалізовані задачі у мистецькій, професійній діяльності у галузі хореографії; вміння використовувати інноваційні технології, здійснювати виконавські, балетмейстерську, педагогічну діяльність, виконувати функції

керівника хореографічного колективу, набуття фундаментальних знань з теорії, виконавства, методики та практики хореографічного мистецтва з акцентом на прикладну творчо-мистецьку діяльність, адаптованих до потреб ринку праці сьогодення» [181].

Для досягнення цієї мети вивчаються дисципліни котрі, зокрема, мають потенціал до формування ТІМВХ. Підготовка передбачає вивчення нормативних дисциплін: «Методика викладання хореографії» (3 кредити ECTS), «Методика роботи з хореографічним колективом» (3 кредити ECTS), «Теорія та методика викладання сучасного танцю» (5 кредитів ECTS), «Мистецтво балетмейстера» (11 кредитів ECTS), «Теорія та методика викладання contemporary dance» (3 кредити ECTS), а також проходження різних видів практик (навчально-ознайомчої, навчальної (керівника хореографічного колективу), педагогічної, виробничої (хореографічно-постановчої)). Вибіркові дисципліни, спрямовані на формування ТІМВХ: «Тренаж за фахом», «Партерний тренаж», «Джаз танець», «Модерн-джаз танець», «Віртуозна техніка», «Танцювальна аеробіка» (як елемент підготовки майбутнього хореографа до роботи в ЗЗСО, де цей модуль передбачений у навчальній програмі «Фізична культура»), «Дуетно-сценічний танець», «Контактна імпровізація», «Імпровізація» [181].

Метою навчальної дисципліни «Мистецтво балетмейстера» є «ознайомлення студентів із завданнями привести в певну систему творчих поглядів і професійних вмінь всі знання і навички для формування специфічного хореографічного бачення, мислення, творчості, які надають балетмейстеру надійний робочий метод здійснення своїх задумів. Для оволодіння сучасними підходами та інструментами для їх вирішення до циклу вивчення входить теоретично-лекційний, практично-лабораторний курс, індивідуальна, самостійна робота студентів, що надає можливість в повному обсязі вивчити питання з композиції танцю, складання якісного та професійного хореографічного тексту, уміння працювати з солістами,

кордебалетом, вибирати і комбінувати тип управління в творчому колективі» [247].

Варто зауважити, що ця дисципліна вивчається, починаючи з 1 курсу, що формує балетмейстерське бачення здобувачів одразу після вступу до ЗВО та орієнтує їх на постановчу діяльність. Тематичне наповнення програми охоплює різні аспекти роботи балетмейстера та відображене, зокрема, у таких змістових модулях: «Хореографія як вид мистецтва», «Балетмейстер», «Форми і жанри хореографічного твору», «Драматургічні функції музики і хореографії», «Художній образ в хореографічному творі», «Балетмейстерський план створення хореографічного твору», «Сценічна обробка фольклорного танцю», «Створення масової поліфонічної хореографічної композиції», «Сюжетний танець», «Створення танцю у виконанні дітей», «Хореографічний образ», «Створення малої хореографічної форми», «Створення великої хореографічної форми», «Епізод – складова балетної вистави», «Прийоми режисури та художньо-образне вирішення великого хореографічного твору» [247].

У переліку вибіркових дисциплін 2023 року присутня «Інклюзія в хореографії». Мета дисципліни: «більш поглиблене засвоєння студентами законодавчих аспектів інклюзії в системі освіти та хореографії, опанувати практичні основи роботи з 3 людьми з особливими освітніми потребами через засоби хореографічного мистецтва. Завдання: оволодіння практичними навичками введення інклюзії в освітній процес хореографії, підготовки та проведення уроку для людей з особливими освітніми потребами відповідно до їхньої нозології та рівню соціалізації» [238].

Підготовка здобувачів до роботи в інклюзивному середовищі відбувається шляхом вивчення тем, які ознайомлюють з інклюзією в освіті (зокрема, мистецькій) України, особливостями роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, засобами роботи з людьми, які постраждали унаслідок воєнних дій, взаємодією рухових практик та музики, танцювальними

практиками та інтегрованими заняттями у роботі з інклюзивними групами [238].

Попри розгалужену наповненість курсу, ми не знайшли тем, які б займалися методичною та психологічною підготовкою здобувачів до хореографічної діяльності в інклюзивному середовищі.

У *Київському університеті імені Бориса Грінченка* готують хореографів на першому та другому рівні вищої освіти за спеціальністю 024 «Хореографія», присвоюючи кваліфікації «Бакалавр хореографії» та «Магістр хореографії». Метою ОПП першого (бакалаврського) рівня вищої освіти є підготовка фахівців з хореографії до виконавської, балетмейстерської, викладацької, методичної діяльності у закладах початкової, профільної, фахової передвищої мистецької освіти [177].

Навчальні дисципліни, спрямовані на формування ТІМВХ, за цією ОПП – «Теорія та методика сучасної хореографії» (17 кредитів ECTS), «Мистецтво балетмейстера та основи сценографії» (17 кредитів ECTS), «Методика роботи з хореографічним колективом» (6 кредитів ECTS). Тематичне наповнення означених дисциплін подібне до змісту цих ОК в інших ЗВО. Однак нас зацікавили відмінні від інших ОПП навчальні дисципліни, які сприяють формуванню ТІМВХ.

Так, на другому (магістерському) рівні ОК «Практикум викладання сучасних напрямків хореографії» [223] (5 кредитів ECTS) передбачає вивчення основ сучасної хореографії, що сприяє виконавській підготовці здобувачів вищої освіти. У межах дисципліни вивчаються елементи сучасного танцю у стилі джаз-модерн, контемпорарі, експериментальні танцювальні комбінації, а також теми, пов'язані із розробкою уроку сучасного танцю, створенням та презентацією навчальних проєктів із сучасного танцю.

Навчальна дисципліна «Творча майстерня балетмейстера» [227] (4 кредити ECTS) сприяє професійному розвитку хореографа-постановника у різних напрямках творчої діяльності. Змістові модулі: «Інструментарій

балетмейстера» (розробка теми, ідеї, хореографічної експлікації, лексики танцювального номеру), «Адаптація хореографічної композиції» (розробка архітектоніки та візуальних складових, сценічна адаптація номеру, відео-адаптація номеру). Особливо цінними вважаємо теми, спрямовані на відео-адаптацію номеру, зокрема, на вибір локації, розробки розкадровки та сторітелінгу, зйомку відео та монтаж, що є актуальним в умовах дистанційного навчання.

Метою ОК «Хореографічно-педагогічний практикум» [224] (4 кредити ECTS) є формування у здобувачів хореографічно-педагогічної, комунікативної та методичної компетентності для подальшої викладацької діяльності. Дисципліна передбачає розробку здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти розробку навчального проєкту для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, підготовку викладача до проведення занять із дисциплін «Класичний танець», «Народно-сценічний танець», «Сучасний бальний танець», «Сучасні напрямки хореографії». Вважаємо тематичне наповнення цінним та цікавим для формування педагогічного складника ТІМВХ через комунікацію здобувачів різних освітніх ступенів.

Таким чином, проаналізувавши зміст фахової підготовки майбутніх учителів хореографії ЗВО України, бачимо, що обов'язкові та вибіркові дисципліни спрямовані на формування виконавського, балетмейстерського та педагогічного складників ТІМВХ, однак потребують оновлення тематичного наповнення та удосконалення творчих завдань.

Відповідно до ОПП «Середня освіта (Хореографія)» випускникам присвоюється професійна кваліфікація «вчитель хореографії». Нині професійна діяльність вчителя хореографії у ЗЗСО відбувається відповідно до Концепції Нової української школи у межах вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво» та варіативних модулів програми «Фізична культура».

Як зазначено у Державному стандарті початкової освіти [204], метою мистецької освітньої галузі є формування культурної та інших

компетентностей, цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті, поваги до національної та світової мистецької спадщини.

У розроблених програмах інтегрованого курсу «Мистецтво» для 5–9 класів ЗЗСО увага зацентрована на вивченні музичного та образотворчого мистецтва. Хореографія представлена тільки окремими темами, а у програмі авторки Л. Кондратової [157] введена до музичної складової.

У програмі інтегрованого курсу «Мистецтво. 5–6 класи» для ЗЗСО (О. Комаровської та Н. Лемешевої (наказ МОН України від 12.07.2021 р. № 795)) хореографія представлена у II семестрі 5 класу при вивченні теми 3: «Народна мудрість у мистецтві України і світу». Учні пропонуються розглядати танець у музиці (танцювальність, інструментальний супровід танців; виражальні засоби передачі енергії руху в танцювальній музиці) за допомогою слухання народних пісень та перегляду народно-сценічних танців у виконанні хореографічних колективів. Також вивчається народний танець на сцені (гопак, аркан, сюжетні танці), хороводи, характерні рухи танців інших народів, характеризується діалог музики і танцю. Вивчаючи тему 4: «Світ і людина в мистецтві», учні вивчають поняття «сценічний рух», «пантоміма», «балет». У II семестрі 6 класу у межах теми: «Сучасне в традиціях і традиційне в сучасному» відбувається ознайомлення школярів із вуличними танцями та імпровізацією, а у темі 4: «Дивовижна сила мистецтва» – із бальним танцем як спортом і мистецтвом та карнавалом як народним гулянням у різних народів [155].

Програма за авторством Л. Масол та О. Просіної [156] містить інформацію про мистецтво хореографії у 5 класі (модуль 2) «Види і мова сценічних мистецтв» (мова хореографії, види танців, перформанс) та в 6 класі (модуль 2) «Танцювальні жанри» (народні, бальні (парні), спортивні (європейські та латиноамериканські), сучасні танці (хіп-хоп, летка-єнка тощо), танці на льоду, вплив танцювальної активності на здоров'я людини). Не можемо погодитися з авторами із зазначеним танцем «летка-єнка» у

переліку сучасних. «Летка-єнка» – фінський бальний танець, який був популярний у другій половині минулого століття, а «танці на льоду» (фігурне катання) є видом спорту і не відносяться до танцювальних жанрів.

У програмі запропоновані наступні особливості організації освітнього процесу щодо вивчення курсу «Мистецтво», які може обрати ЗЗСО:

1) мінімальна кількість годин – 1 на тиждень, викладається виключно інтегрований курс;

2) рекомендована кількість годин – 2 на тиждень, викладається як інтегрований курс, так і автономні предмети «Музичне мистецтво» та «Образотворче мистецтво» (хореографію, як бачимо, не визначено домінантним видом мистецтва);

3) максимальна кількість годин – 3, за рахунок додаткової години може викладатися «Хореографія» або інший вид мистецтва (за наявності фахівця);

4) за бажанням навчального закладу окремі теми програми можна використовувати як навчальні модулі для створення міжгалузевих інтегрованих курсів [156, с. 7].

Проаналізувавши програму, вважаємо, що побіжна тематична хореографічна наповненість за таку кількість годин на тиждень не може у повній мірі сприяти очікуваним результатам (імпровізація, презентація власної творчості, самовираження тощо).

Модельна навчальна програма «Мистецтво. 7–9 класи (інтегрований курс)» для ЗЗСО авторок О. Гайдамаки та Н. Лемешевої (наказ МОН України від 24.07.2023 № 883) у 7 класі тільки побіжно торкається хореографії (сучасної) у темі «Мистецтво і життя; життя в мистецтві», у 8 класі – у темі «Світ мистецьких образів минулих епох», у 9 класі – взагалі не представлена [158].

Модельна навчальна програма «Мистецтво. 7–9 класи (інтегрований курс)» для ЗЗСО авторки Л. Масол (наказ МОН України від 06.09.2023 № 1090) виокремлює вивчення хореографії лише у 9 класі (модуль 3) «Театр модернізму і постмодернізму» (модернізація мови хореографії) [159].

Оскільки система запропонованих тематичних модулів є варіативною, а також подано орієнтовний перелік видів діяльності, то вчитель цілком може опиратися на власне бачення розкриття різних видів мистецтв у певних темах. Вважаємо, що хореографію було б доцільно ввести до модуля 4 «Мистецтво у міжгалузевих зв'язках» у 7 класі, а також до наскрізних модулів: «Мистецтво рідкого краю» у 7 класі, «Секрети творчих професій у царині мистецтва» у 8 класі, «Професії у царині мистецтва та креативних індустрій» у 9 класі.

Загалом вважаємо, що розроблені програми інтегрованого курсу «Мистецтво», рекомендовані МОН, потребують уточнення та доповнення деяких тем, розширення змісту підготовки саме з хореографії, оскільки українське народне танцювальне мистецтво є підґрунтям формування національної ідентичності українця, що у період війни особливо актуально. Вважаємо доцільним є повернення до вивчення окремого предмета «Хореографія» у всіх ЗЗСО.

У навчальних програмах «Фізична культура» наявні варіативні модулі, що передбачають хореографічну підготовку.

Модельна навчальна програма «Фізична культура» для 5 класів ЗЗСО (наказ МОН України від 12.07.2021 № 795, автори – М. Петренко, А. Боляк) містить варіативний модуль «Акробатичний рок-н-рол» [160].

Навчальна програма з фізичної культури для 6–9 класів (наказ МОН України від 03.08.2022 р. № 698) містить варіативний модуль «Аеробіка» (авторка – В. Білецька), де учні вивчають основні базові кроки танцювальної аеробіки, поєднують базові кроки у комплекс вправ та виконують їх з переміщенням у різних напрямках залу, опановують основи стретчингу [161].

Варіативний модуль «Степ-аеробіка» (автори – І. Бакіко, А. Цьось) передбачає вивчення танцювальних елементів та їх виконання під музичний супровід на степ-платформі, «Чирлідінг» (автори – Т. Бала, І. Масляк) – основних елементів чирлідінгу, гімнастики, акробатики та хореографії.

У навчальній програмі із фізичної культури для 10–11 класів наявний варіативний модуль «Танцювальний хортинг» (автори – В. Хіміч, А. Ребрина). Основна мета модуля – «формування соматичного, соціального та психологічного здоров'я школярів, розвиток основних фізичних якостей, навчання техніки танцювальних рухових дій, підвищення рівня фізичної підготовленості учнів, опанування елементів народного танцю, як базовим модулем».

Зміст навчальної програми охоплює історію виникнення та розвитку народної хореографії; оздоровчі принципи народної хореографії; вплив танцювального хортингу на організм школяра, класичний екзерсис, патріотичну складову танцювального хортингу, роль та місце танцювальних рухів у вихованні морально-вольових якостей особистості.

На нашу думку, всі теми з хореографічної підготовки мають викладати саме учителі хореографії, бо вчитель фізкультури – фахівець спортивного профілю, який не має відповідної хореографічної компетентності для якісного навчання варіативних модулів «Акробатичний рок-н-рол», «Степ-аеробіка», «Чирлідінг» та ін.

Варто зауважити, що незважаючи на відсутність предмету «Хореографія» серед обов'язкових навчальних дисциплін у ЗЗСО, деякі творчі ініціативні директори шкіл зберегли урок хореографії у варіативній частині. При ЗЗСО працюють гуртки, студії, школи танцю. Яскравим прикладом якісної хореографічної підготовки дітей з акцентом на збереження українських танцювальних традицій є народний хореографічний ансамбль «Світанок» (м. Кропивницький), створений на базі ЗЗСО та ін.

У ЗПМО вивчення хореографії більш поглиблене, оскільки передбачає комплексну хореографічно-мистецьку підготовку здобувачів. Відповідно до типової освітньої програми елементарного підрівня початкової мистецької освіти з хореографічного мистецтва [291], вивчаються основні дисципліни: «Танець», «Слухання музики та музична грамота», «Бесіди про мистецтво».

Варіативні дисципліни: «Грим», «Постановка танців», «Постановка концертних номерів», «Хореографічні ансамблі малих форм».

Згідно із типовою освітньою програмою середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з хореографічного мистецтва початкового професійного спрямування [292] здобувачі освіти обов'язково вивчають такі дисципліни: «Танець (за видами)», «Класичний танець», «Історія танцю», «Хореографічний ансамбль». Серед варіативних компонентів – «Основи гриму», «Акторська майстерність», «Історія костюму», «Народний костюм», «Дуетно-класичний танець», інші види та жанри танцю тощо.

Серйозним викликом для сучасної вищої хореографічно-педагогічної освіти є відсутність предметної спеціальності «Хореографія» спеціальності 014 «Середня освіта» у проєкті Стандарту вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня [162], що становить загрозу повного зникнення професії «вчитель хореографії».

Таким чином, з огляду на наявні проблеми у законодавстві щодо подальшої підготовки майбутніх учителів хореографії, необхідно максимально наполегливо відстоювати інтереси мистецької освіти, зокрема, навчання танцю у ЗЗСО. Діти, відповідно до своїх здібностей, інтересів та бажань, звісно, можуть опанувати хореографічне мистецтво у ЗПМО чи танцювальних студіях, однак якщо йде мова про формування культурної компетентності юних українців, то повернення навчального предмета «Хореографія» до ЗЗСО є необхідним. Танець – це здоров'я, краса, творчість, радість та натхнення, а український танець – скарбниця національних традицій та основа нашої ідентичності, котру необхідно формувати з народження, особливо у часи боротьби за життя та незалежність.

2.2. Критерії, показники та рівні сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії

Для здійснення констатувального експерименту необхідно визначити критерії, показники та рівні сформованості ТІМВХ.

Як зазначено у словнику із соціології, критерій – «ознака, покладена в основу класифікації будь-чого чи на базі якої здійснюється оцінка певного предмета, явища; мірило для оцінки, судження» [264, с. 150].

Сучасні дослідження різних аспектів підготовки майбутніх учителів хореографії дозволяють скласти уявлення про критерії сформованості певних елементів творчого зростання педагогів-хореографів.

У праці Л. Андрощук «Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії» авторка зазначає, що для визначення рівня сформованості індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії необхідні мотиваційний, когнітивно-творчий та діяльнісний критерії [7, с. 6].

У дослідженні С. Куценка «Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії засобами народно-сценічного танцю» визначено когнітивно-творчий, мотиваційно-ціннісний та діяльнісно-творчий критерії для виявлення рівня сформованості творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії [119, с. 124].

Авторка О. Бикова у своїй дисертаційній роботі «Формування індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів хореографії у процесі позааудиторної виховної роботи вищих навчальних закладів» виокремлює мотиваційно-ціннісний, когнітивний та професійно-креативний критерії для визначення рівня сформованості індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів хореографії [19, с. 83].

Із позиції формування готовності майбутніх учителів хореографії до розвитку художньо-творчих здібностей молодших школярів Ю. Тараненко

визначає мотиваційно-особистісний, процесуально-діяльнісний, творчо-рефлексивний [281].

Розглядаючи формування художньо-естетичного досвіду майбутніх учителів хореографії Т. Сердюк визначає інформаційно-тезаурусний, художньо-експресивний, практично-технологічний критерії [237, с. 8].

Зважаючи на проаналізовані дослідження та спостереження за здобувачами у процесі їх фахової підготовки, для визначення рівня сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії нами виокремлено такі критерії, відповідно до структурних компонентів: *мотиваційно-ціннісний, тілесно-емоційно-когнітивний та творчо-діяльнісний.*

Кожен із критеріїв характеризується певними показниками.

«Великий тлумачний словник української мови» трактує показник як «наочні дані про результати якоїсь роботи, якогось процесу, про досягнення в чому-небудь» [30, с. 1024].

Серед показників *мотиваційно-ціннісного* критерію:

- наявність інтересу до обраного фаху;
- прагнення до творчого саморозвитку та самореалізації;
- цінність підтримки соціально-творчого середовища.

Найпершим показником цього критерію вважаємо саме інтерес до обраного фаху, адже вільна творча індивідуальність може сформуватися тільки за умови живої цікавленості та любові до своєї справи.

Творча самореалізація зростаючому фахівцю необхідна як показник його успішності та ефективності фахової підготовки. Це можна прослідкувати шляхом спостереження за здобувачами під час виконання комбінацій та етюдів у репетиційному залі, але особливо – у процесі виконання танцю на сцені.

Цінність підтримки соціально-творчого середовища вбачаємо в позитивному оточенні здобувача (викладачі, одногрупники, учасники творчих колективів) у процесі фахової підготовки. У складні часи рівень

відкритості комунікації та підтримки у соціально-творчому середовищі дуже важливий.

Тілесно-емоційно-когнітивний критерій має наступні показники:

- усвідомленість власної тілесності;
- творчий потенціал, здібності, впевненість у власних силах;
- фахові знання, уміння і навички.

Усвідомленість власної тілесності впливає на рівень виконавської майстерності майбутніх учителів хореографії. Якщо немає узгодженості в думках, емоціях та рухах тіла, то такий танець може бути розкоординованим, механічним, «порожнім».

Природні здібності, творчий потенціал є основою для формування творчої індивідуальності. Важливим є емоційний елемент, вражений у впевненості у власних силах, відсутності страхів перед сценічною та педагогічною діяльністю та ставленні до власної творчої діяльності.

Фахові знання, уміння та навички є необхідною умовою формування компетентностей майбутнього вчителя хореографії. Та найголовнішим показником у цьому критерії є гармонійне співвідношення тілесності, емоційності та свідомості.

Поділяємо думку науковців, що *творчо-діяльнісний* критерій є провідним у становленні майбутнього педагога мистецького напрямку, адже творчість є основою розвитку особистості. Цей критерій характеризується наступними показниками:

- виконавська майстерність;
- композиційна майстерність;
- педагогічна майстерність.

Розглядаємо процес формування ТІМВХ через призму виконавського (техніка виконання танцю, оригінальність втілення художнього образу), балетмейстерського (оригінальність ідей, унікальне хореографічне рішення, створення унікальних мистецьких продуктів) та педагогічного (індивідуальний стиль педагогічної діяльності, уміння працювати з різними

віковими групами, уміння мотивувати учнів до занять хореографією) складників.

Для кращого візуального сприйняття у таблиці 2.1 наведено узагальнені показники критеріїв сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії.

Таблиця 2.1.

**Критерії та показники сформованості творчої індивідуальності
майбутнього вчителя хореографії**

Критерії	Показники
Мотиваційно-ціннісний	<ul style="list-style-type: none"> – наявність інтересу до обраного фаху; – прагнення до творчого саморозвитку та самореалізації; – цінність підтримки соціально-творчого середовища
Тілесно-емоційно-когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> – усвідомленість власної тілесності; – творчий потенціал, здібності, впевненість у власних силах; – фахові знання, уміння і навички
Творчо-діяльнісний	<ul style="list-style-type: none"> – виконавська майстерність; – композиційна майстерність; – педагогічна майстерність

У згаданих вище дослідженнях рівні сформованості певних якостей майбутніх учителів хореографії визначаються по-різному: високий, середній та низький (Л. Андрощук, С. Куценко) [7; 119]; самоактуалізації, креативний, медіальний, мінімальний (О. Бикова) [19]; творчий, продуктивний, репродуктивний (Т. Сердюк) [237]; достатній, середній, низький (Ю. Тараненко) [281].

Ми ж визначимо рівні сформованості ТІМВХ, як: *креативний, достатній та базовий*.

Креативний – ототожнюємо із високим рівнем сформованості ТІМВХ за всіма показниками (наявність високої мотивації та інтересу до обраної

професії, прагнення до творчого саморозвитку та самореалізації, впевненість у власних силах, високий рівень знань, умінь і навичок, усвідомленості власної тілесності, виконавської, композиційної та педагогічної майстерності). Він характеризується здатністю майбутнього педагога-хореографа нелінійно мислити (в контексті синергетичного підходу), продукувати оригінальні ідеї та постійно створювати унікальні творчі продукти, формуючи нову креативну дійсність.

Достатній рівень сформованості ТІМВХ характеризується середніми значеннями показників за всіма критеріями. Це – успішний талановитий професіонал, котрий провадить творчу та педагогічну діяльність із презентацією власних виконавських та балетмейстерських умінь у контексті навколишньої дійсності, однак не відрізняється особливою неповторністю.

Базовим рівнем вважаємо наявність природних задатків і здібностей, творчий потенціал, котрі наявні в кожного здобувача вищої освіти. У майбутнього вчителя хореографії з базовим рівнем сформованості ТІМВХ невисокі значення за всіма показниками. Головною ознакою є страх проявитися у соціально-творчому середовищі (на практичних та лабораторних заняттях, у репетиційній залі, на сцені, на практиці тощо). На наше переконання, елементи творчої індивідуальності присутні в кожному і можуть комплексно розвинути за сприятливих педагогічних умов.

Після визначення критеріїв, показників та рівнів сформованості ТІМВХ було проведено констатувальний етап дослідження. В експерименті на різних етапах взяли участь 330 здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» та ОС «Магістр» спеціальностей 014 «Середня освіта (Хореографія)» та 024 «Хореографія» ЗВО України. У складі контрольної групи було 163 особи, експериментальної – 167 осіб.

Насамперед усім учасникам дослідження було запропоновано дати відповіді на відкриті питання розробленої нами анкети «Творча індивідуальність» (Додаток А.1) з метою з'ясування розуміння здобувачами цього поняття.

Так, на питання «Чому Ви обрали професію хореографа?» більшість респондентів відповідали, що з дитинства займалися хореографією і дуже люблять цей вид мистецтва.

Цікавими були визначення здобувачів, що таке «творча індивідуальність». Приклади відповідей:

- *«... це людина, в якій розвинені творчі здібності, креатив та потік ідей...»;*
 - *«... це те, що вирізняє кожного виконавця серед всіх інших, його оригінальність та манера виконання, власний «почерк» у постановках»;*
 - *«... це креативний підхід до будь-якого завдання»;*
 - *«... є свій погляд на життя, не боїться висловлювати свої ідеї та створювати щось нове»;*
 - *«... вираження думок в хореографічний твір»;*
 - *«... енергія всередині людини, яка заряджає, надихає»;*
 - *«... можливість показати справжність власного Я»;*
 - *«... це людина з творчим мисленням, яка знаходиться в постійному пошуку...»;*
 - *«... це сміливе вираження своїх думок та ідей»;*
 - *«...людина яка виходить за рамки існуючих правил для створення будь-чого»;*
 - *«... шукати нове в собі»;*
 - *«... це кольори, якими люди розмальовують чорно-білий світ»*
- тощо.

На думку респондентів, творча індивідуальність наділена такими якостями, як: здатність чути, бачити і відчувати; емоційність; креативність; критичність мислення; відкритість особистості; харизматичність; активність; ідейність; відповідальність; старанність; талант; вміння комунікувати з людьми; відчуття власного Я; бажання саморозвитку; сміливість; відсутність страху; логічне мислення; щирість тощо.

Здобувачі зазначили, що формуванню творчої індивідуальності найкраще сприяє вивчення навчальних дисциплін: «Сучасний танець», «Мистецтво балетмейстера», «Акторська майстерність», «Імпровізація», «Педагогіка», «Психологія», «Теорія та методика роботи з хореографічним колективом».

Серед пропозицій щодо покращення процесу формування творчої індивідуальності у ЗВО здобувачі найбільше наголосили на творчій свободі, участі у майстер-класах та педагогічній практиці.

Відповідно до визначеної нами у 2 підрозділі 1 розділу дисертації структури ТІМВХ, було проведено діагностику рівнів сформованості ТІМВХ за такими критеріями: мотиваційно-ціннісний, тілесно-емоційно-когнітивний та творчо-діяльнісний.

Мотиваційно-ціннісний критерій визначався за допомогою «Діагностики навчальної мотивації студентів» (А. Реан, Б. Якунін, модифікація – Н. Бадмаєва) (Додаток А.4) [49]. Цей тест налічує 34 мотиви, кожен з яких пропонується оцінити за 5-бальною системою, де 1 – мінімальна значущість мотиву, а 5 – максимальна.

Так, найбільш значущими мотивами для здобувачів стали:

Професійні

- «Навчаюся, тому що мені подобається обрана професія» (72,3 %);
- «Щоб забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності» (46,8 %);
- «Хочу стати фахівцем» (61,7 %);
- «Хочу повною мірою використовувати наявні у мене задатки, здібності і схильності до обраної професії» (68,1 %);

Комунікативні та соціальні

- «Щоб працювати з людьми, потрібно мати глибокі і всебічні знання» (51,1 %);
- «Щоб знайомитися і спілкуватися з цікавими людьми» (44,7 %);

- «Тому що отримані знання дозволять мені досягти всього необхідного» (63,8 %);

- «Тому що хочу принести більше користі суспільству» (29,8 %);

Учбово-пізнавальні та творчої самореалізації

- «Успішно навчатися, складати іспити на «добре» і «відмінно»» (25,5 %);

- «Просто подобається навчатися» (42,6 %);

- «Щоб дізнаватися нове, займатися творчою діяльністю» (66 %);

- «Тому що знання дають мені впевненість в собі» (51,1 %).

У той же час найменш значущими мотивами, які найчастіше траплялися у відповідях опитаних, виявилися наступні:

- «Щоб не відставати від друзів» (63,8 %);

- «Щоб уникнути осуду і покарання за погане навчання» (70,2 %);

- «Потрапивши в університет, змушений навчатися, щоб закінчити його» (44,7 %);

- «Домогтися схвалення батьків і оточуючих» (31,9 %).

Аналіз проведеного тестування показав, що для більшості здобувачів найважливішими мотивами до навчання є любов до обраної професії та прагнення стати гарним фахівцем, а також активне спілкування у процесі навчання та творча діяльність.

Варто зауважити, що траплялися мотиви, котрі були оцінені абсолютно протилежно різними учасниками. Наприклад, «Домогтися схвалення батьків, оточуючих» для когось має найвищу значущість, для когось – найнижчу тощо.

Наголошуємо на важливості позитивної мотивації до навчання, оскільки її наявність може компенсувати недостатній рівень творчих здібностей, а її відсутність не може заповнитися навіть високим рівнем їх розвитку. Пригадуємо з досвіду підготовки майбутніх учителів хореографії випадки успішного професійного зростання та самореалізації здобувачів, котрі при недовільному рівні сформованості індивідуальних творчих

здібностей мали високий рівень мотивації до творчої хореографічної діяльності, що невпинно рухала їх вперед.

За результатами зрізу за мотиваційно-ціннісним критерієм: креативний рівень сформованості ТІМВХ мають 2,5% учасників КГ та 4,2% учасників ЕГ; достатній – 65% у КГ та 67,1% в ЕГ; базовий – 32,5% у КГ та 28,7% в ЕГ.

Наведемо узагальнені дані за кожним показником мотиваційно-ціннісного критерію в досліджуваних групах у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Рівень сформованості творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії за мотиваційно-ціннісним критерієм (констатувальний експеримент)

Показники мотиваційно-ціннісного критерію	Рівні сформованості					
	Креативний		Достатній		Базовий	
	КГ (163)	ЕГ (167)	КГ (163)	ЕГ (167)	КГ (163)	ЕГ (167)
наявність інтересу до обраного фаху	3 (1,8%)	6 (3,6%)	104 (63,8%)	112 (67,1%)	56 (34,4%)	49 (29,3%)
прагнення до творчого саморозвитку та самореалізації	5 (3,1%)	8 (4,8%)	112 (68,7%)	115 (68,9%)	46 (28,2%)	44 (26,3%)
цінність підтримки соціально-творчого середовища	4 (2,4%)	7 (4,2%)	103 (63,2%)	110 (65,9%)	56 (34,4%)	50 (29,9%)
Узагальнені показники	4 (2,5%)	7 (4,2%)	106 (65%)	112 (67,1%)	53 (32,5%)	48 (28,7%)

Для унаочнення відобразимо дані за мотиваційно-ціннісним критерієм у гістограмі на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Гістограма рівнів сформованості ТІМВХ за мотиваційно-ціннісним критерієм

Рівень усвідомленості власної тілесності як один із показників сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії визначався у процесі фахових занять із освітнього компонента «Теорія та методика сучасного танцю» методом спостереження та опитування. Під час спостереження за виконанням здобувачами комбінації чи етюду зверталася особлива увага на узгодженість ідеї танцю, емоційного наповнення, втілення художнього образу та пластичного втілення основної думки. У процесі опитування здобувачі поділилися, що часто їх рухи не усвідомлені, механічні, надто напружені, а емоційний стан зазвичай зовсім інакший, ніж того потребує ідея номеру.

Рівень сформованості творчого потенціалу ми визначали за допомогою «Діагностики творчого потенціалу, креативності» (Н. Фетіскін, В. Козлов, Г. Мануйлов (Додаток А.4) [50]. Фахові знання, уміння й навички перевірялися за допомогою комплексу тестових завдань із освітніх компонентів «Мистецтво балетмейстера» і «Теорія та методика роботи хореографічним колективом» (Додаток Ж).

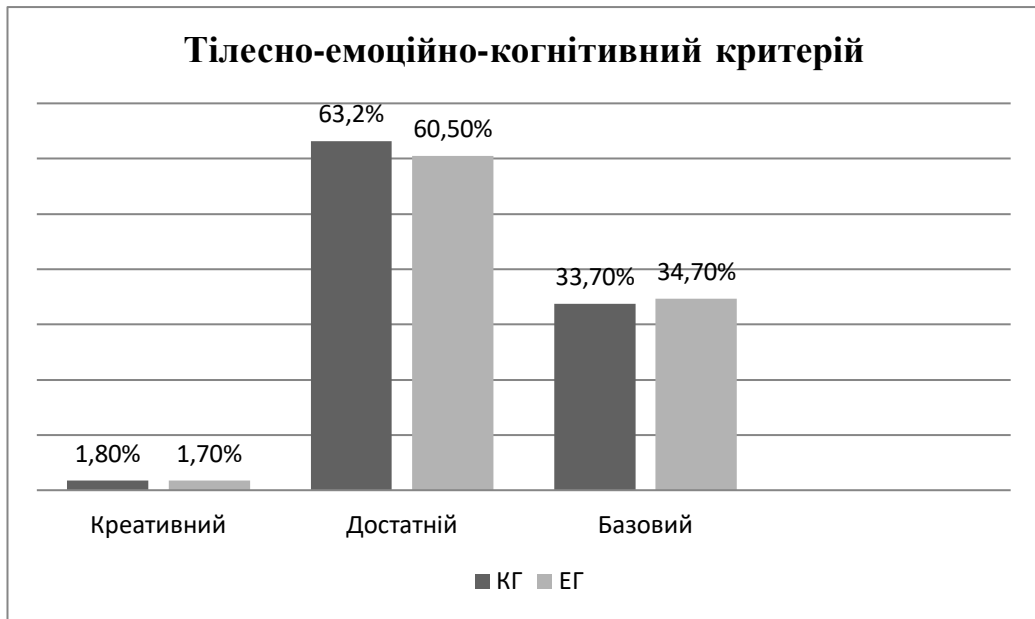
За результатами зрізу за тілесно-емоційно-когнітивним критерієм: креативний рівень сформованості ТІМВХ мають 1,8 % учасників КГ та 1,7 %

учасників ЕГ; достатній – 63,2 % у КГ та 60,5 % в ЕГ; базовий – 35 % у КГ та 37,8 % в ЕГ, що представлено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

**Рівень сформованості творчої індивідуальності майбутніх учителів
хореографії за тілесно-емоційно-когнітивним критерієм
(констатувальний експеримент)**

Показники мотиваційно- ціннісного критерію	Рівні сформованості					
	Креативний		Достатній		Базовий	
	КГ (163)	ЕГ (167)	КГ (163)	ЕГ (167)	КГ (163)	ЕГ (167)
усвідомленість власної тілесності	3 (1,8%)	2 (1,2%)	100 (61,4%)	101 (60,5%)	60 (36,8%)	64 (38,3%)
творчий потенціал, здібності, впевненість у власний силах	3 (1,8%)	3 (1,7%)	103 (63,2%)	100 (60%)	57 (35%)	64 (38,3%)
фахові знання, уміння і навички	3 (1,8%)	4 (2,4%)	105 (64,4%)	102 (61,1%)	55 (33,8%)	61 (36,5%)
Узагальнені показники	3 (1,8%)	3 (1,7%)	103 (63,2%)	101 (60,5%)	57 (35%)	63 (37,8%)

**Рис. 2.2. Гістограма рівнів сформованості ТІМВХ
за тілесно-емоційно-когнітивним критерієм**

Рівень сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії за творчо-діяльним критерієм визначався в ході спостереження за виконанням здобувачами низки творчих завдань з різних навчальних дисциплін, а також за допомогою анкетування із закритим типом питань «Творча індивідуальність майбутнього вчителя хореографії» (Додаток А.2, А.3). Анкета складалася із 2 частин: 1 частина була спрямована на виконавську майстерність, 2 – на балетмейстерську та педагогічну.

Під час перевірки результатів анкетування ми звернули увагу на креативний підхід деяких респондентів до анкетування. Не знайшовши у переліку відповіді, яка б їх задовольнила, здобувачі писали власні цікаві варіанти. Це свідчить про якість творчої індивідуальності, що виражається у нелінійності мислення та здатності виходити за рамки.

За результатами зрізу за творчо-діяльним критерієм: креативний рівень сформованості ТІМВХ мають 1,8% учасників КГ та 2,4% учасників ЕГ; достатній – 64,5% у КГ та 62,9% в ЕГ; базовий – 33,7% у КГ та 34,7% в ЕГ, що представлено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

**Рівень сформованості творчої індивідуальності майбутніх учителів
хореографії за творчо-діяльнiсним критерієм
(констатувальний експеримент)**

Показники мотиваційно- ціннісного критерію	Рівні сформованості					
	Креативний		Достатній		Базовий	
	КГ (163)	ЕГ (167)	КГ (163)	ЕГ (167)	КГ (163)	ЕГ (167)
виконавська майстерність	3 (1,8%)	3 (1,7%)	107 (65,7%)	105 (62,9%)	53 (32,5%)	59 (35,4%)
композиційна майстерність	3 (1,8%)	4 (2,4%)	107 (65,7%)	105 (62,9%)	53 (32,5%)	58 (34,7%)
педагогічна майстерність	3 (1,8%)	4 (2,4%)	102 (62,6%)	105 (62,9%)	58 (35,6%)	58 (34,7%)
Узагальнені показники	3 (1,8%)	4 (2,4%)	105 (64,5%)	105 (62,9%)	55 (33,7%)	58 (34,7%)

**Рис. 2.3. Гістограма рівнів сформованості ТІМВХ
за творчо-діяльнiсним критерієм**

Для узагальнення результатів експерименту зведемо дані за трьома критеріями формування ТІМВХ, визначивши середнє арифметичне за рівнями сформованості.

Так, креативний рівень сформованості мають 2 % учасників у КГ та 2,8 % в ЕГ; достатній – 64,2 % в КГ та 63,5 % в ЕГ; базовий – 33,7 % в КГ та 33,7 % в ЕГ. Для унаочнення представимо кінцеві результати у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

**Загальний рівень сформованості творчої індивідуальності майбутніх
учителів хореографії
(констатувальний експеримент)**

Рівні	Контрольна група (163)	Експериментальна група (167)	Різниця
Креативний	2,1 %	2,8 %	0,8 %
Достатній	64,2 %	63,5 %	0,7 %
Базовий	33,7 %	33,7 %	0

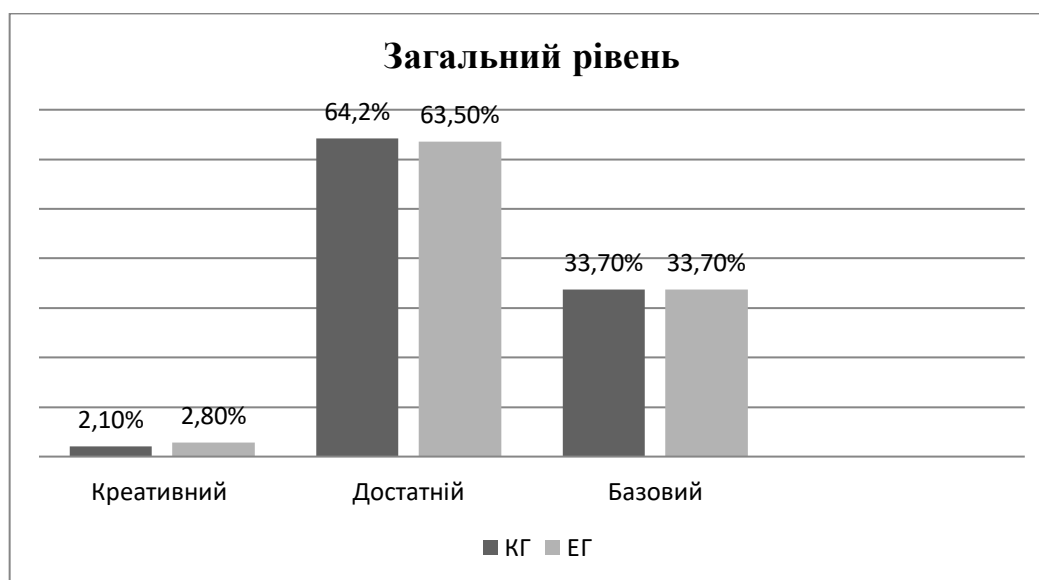

Рис. 2.4. Гістограма загальних рівнів сформованості ТІМВХ

Як бачимо, різниця у результатах між КГ та ЕГ незначна. В цілому, загальний рівень сформованості творчої індивідуальності майбутнього

вчителя хореографії на етапі констатувального експерименту можна вважати задовільним. Однак творча індивідуальність характеризується самотністю, нелінійністю, постійно змінюється та розвивається, створюючи унікальні мистецькі продукти. Цю якість складно точно виміряти, але припускаємо, що її можна сформувати та розвинути, оскільки вона необхідна для підготовки креативного вчителя нової генерації, котрий буде у повній мірі розкривати потенціал юних українців.

У наступному розділі проведемо дослідно-експериментальну роботу з формування ТІМВХ, а саме: розробимо модель формування ТІМВХ, обґрунтуємо та експериментально перевіримо педагогічні умови формування ТІМВХ та узагальнимо результати експерименту.

Висновки до 2 розділу

У розділі нами проаналізовано зміст фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії у контексті формування ТІМВХ у ЗВО України. Виявлено, що обов'язкові та вибіркові дисципліни («Теорія і методика сучасного танцю», «Мистецтво балетмейстера», «Композиція і постановка танцю», «Методика роботи з хореографічним колективом», «Основи хореотерапії» тощо) спрямовані на формування виконавського, балетмейстерського та педагогічного складників ТІМВХ, однак у певній мірі потребують оновлення тематичного наповнення та удосконалення творчих завдань.

Вказано, що відповідно до ОПП «Середня освіта (Хореографія)» випускникам присвоюється професійна кваліфікація «вчитель хореографії». Нині професійна діяльність вчителя хореографії у ЗЗСО відбувається відповідно до Концепції Нової української школи у межах вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво» та варіативних модулів програми «Фізична культура».

Наголошено, що попри відсутність предмету «Хореографія» серед обов'язкових навчальних дисциплін у ЗЗСО, деякі творчі ініціативні

директори шкіл зберегли урок хореографії у варіативній частині. При ЗЗСО працюють гуртки, студії, школи танцю.

Для визначення рівня сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії нами виокремлено такі критерії, відповідно до структурних компонентів: *мотиваційно-ціннісний, тілесно-емоційно-когнітивний та творчо-діяльнісний.*

Мотиваційно-ціннісний критерій характеризується такими показниками: наявність інтересу до обраного фаху; прагнення до творчого саморозвитку та самореалізації; цінність підтримки соціально-творчого середовища. Показники тілесно-емоційно-когнітивного критерію: усвідомленість власної тілесності; творчий потенціал, здібності, впевненість у власних силах; фахові знання, уміння і навички. Творчо-діяльнісний критерій схарактеризовано такими показниками: виконавська майстерність; композиційна майстерність; педагогічна майстерність.

Підібрано діагностичний інструментарій та проведено діагностику рівнів сформованості ТІМВХ.

Після проведення констатувального етапу експерименту виявлено рівні сформованості ТІМВХ. Так, креативний рівень сформованості мають 2 % учасників у КГ та 2,8 % в ЕГ; достатній – 64,2 % в КГ та 63,5 % в ЕГ; базовий – 33,7 % в КГ та 33,7 % в ЕГ.

Основні результати розділу знайшли відображення у двох публікаціях [114], [115].

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХОРЕОГРАФІЇ

3.1. Модель формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки

На початку експериментального дослідження необхідно змодельовати майбутній процес, завдяки якому, на нашу думку, зможе сформуватися творча індивідуальність майбутнього вчителя хореографії.

Поняття «педагогічне моделювання» О. Семенова узагальнює як «діяльність суб'єкта освіти, що спрямована на конструювання (чи створення) моделей освітніх процесів (чи освітніх систем), змістом яких є: аналіз педагогічних проблем, причин їх виникнення; побудова ціннісних основ і стратегій; визначення цілей і завдань; пошуку методів і засобів реалізації педагогічної моделі» [235].

Як зазначає О. Дубасенюк, «методологія моделювання зорієнтована на аналіз, визначення умов та шляхів розвитку педагогічної освіти і потребує формування багаторівневої системи моделей. Методологія аналізу розвитку педагогічної освіти має базуватися на пріоритеті свободи вибору педагогом та студентом засобів моделювання з урахуванням особистісних властивостей, відмінностей у наукових традиціях під час вибору як моделей, так і форм організації педагогічного процесу. Особливістю моделювання педагогічної освіти є те, що модель майбутнього стану невизначена, багатогранна та змінюється на шляху досягнення мети» [51].

Дослідниця окреслює такі етапи побудови педагогічної моделі:

- 1) визначення мети теоретичного розв'язання проблеми професійної педагогічної підготовки майбутніх учителів;
- 2) розробка структурно-функціональної моделі підготовки вчителя;
- 3) вироблення основних

концептуальних положень щодо підготовки майбутнього педагога; 4) розробка програми педагогічного експерименту і перевірка ефективності функціонування моделі педагогічної підготовки майбутніх учителів у навчальному процесі; 5) аналіз та узагальнення результатів дослідження [51].

У сучасних дослідженнях підготовки фахівців різних профілів у ЗВО (Ю. Казак [74, с. 138], О. Сажієнко [234, с. 140], Ю. Танасійчук [274, с. 164] та ін.) бачимо подібність розроблених структурно-функціональних та експериментальних моделей. Вони складаються з таких елементів: цільовий (методологічно-цільовий) блок, що містить мету, завдання, підходи та принципи; змістовий (змістово-технологічний) блок включає компоненти, педагогічні умови, зміст підготовки; операційно-діяльнісний блок містить форми, методи, засоби; результативний (у деяких дослідженнях об'єднаний із діяльнісним) блок включає критерії, рівні сформованості та результат. Це дозволяє зробити висновок, що такі блоки є обов'язковими для ефективного моделювання процесу, адже містять усі елементи успішної підготовки фахівців у ЗВО.

Розглянемо також деякі приклади моделювання різних аспектів підготовки майбутнього вчителя хореографії у сучасних дослідженнях.

Досліджуючи формування художньо-естетичного досвіду майбутніх учителів хореографії, Т. Сердюк теоретично обґрунтувала модель цього процесу, що базується на взаємозв'язках її мети та завдань, виокремлених принципів хореографічної освіти, змісту навчання, ефективних методів (мультимедійні та аудіовізуальні, синтетичної драматизації, опорно-методичних карт постановочної роботи хореографів) і організаційних форм навчально-виховного процесу (проблемні лекції, евристичні семінари, творчо-практичні заняття, концертно-виховні заходи, самостійна робота з імпровізації, педагогічна практика), що загалом забезпечують професійно-педагогічне спрямування хореографічної освіти студентів [237, с. 12].

У контексті формування індивідуального стилю творчої діяльності майбутнього вчителя хореографії, який базується на неповторній

індивідуальності, Л. Андрощук визначає такі компоненти педагогічної моделі цього процесу: творчий процес створення моделі ідеалу вчителя хореографії (презентація неповторної індивідуальності відомих хореографів різних часів); творчий процес розробки стратегії професійного зросту на основі моделі ідеалу професіонала та вибору провідного стилю (хореографічного стилю, стилю спілкування, взаємодії, навчання); творчий процес професійного зросту протягом навчання (самопізнання, засвоєння професійних знань, умінь і навичок); творчий процес самоактуалізації (безперервний пошук, власний вибір, відповідальність за результат творчої роботи) [2]. Дослідниця наголошує на важливості творчості у цьому процесі, акцентуючи увагу на діяльності здобувачів освіти у творчих колективах, оскільки «максимально глибока реалізація творчої індивідуальності студента-хореографа відбувається на сцені, під час виконання танцю» [2, с. 19]

У колективній монографії «Методика впровадження інноваційної моделі формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії» автори виокремлюють такі етапи: етап пробудження (аналіз латентного творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії, формування потреб, мотивацію та постановку цілей); формувально-діяльнісний (планування навчально-виховної діяльності студента-хореографа, розробка стратегії індивідуального формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії, діяльнісно-творчий компонент, що характеризується впровадженням методики формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії); оцінювально-стратегічний (аналіз ефективності методики, корекція, стратегії перспективної діяльності) [137, с. 43].

Досліджуючи творчий потенціал майбутніх хореографів у системі неперервної освіти, Л. Мова розробила структурно-процесуальну модель «Природа тіла в контексті танцю», що містить мету, зміст, програму заходів комплекс традиційних та інноваційних технологій, авторських методів і технік. Авторка наголошує на практичній значущості запропонованих методів: адаптація методик Лабан-аналізу та Основ Бартенієфф; ідеокінез

М. Тодда (США); імпровізація; «випадковий метод» М. Каннінгема; «моторні поля» Д. Боаделлі (Італія) тощо [151, с. 38].

Науковцем О. Пархоменком було розроблено модель формування балетмейстерських умінь майбутніх учителів хореографії у процесі фахової підготовки. Вона передбачає мету, завдання, структурні компоненти (мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-творчий, операційний), змістові домінуючі лінії (світ хореографічного мистецтва, я в хореографічному мистецтві, я в балетмейстерській діяльності), етапи формування балетмейстерських умінь (пізнавально-розвивальний, репродуктивно-творчий, самостійно-творчий), методи (емоційного стимулювання, дослідницький, добору музики до хореографічних композицій, комбінування, варіювання, творчо-ігрової взаємодії, творчого проектування, створення хореографічних репродукцій, хореографічної стилізації, активізації балетмейстерської діяльності, самоаналізу, самоконтролю, самооцінки, накопичення вмінь), організаційні форми навчального процесу (проблемні лекції, практичні заняття, концертно-виховні заходи, практика тощо), педагогічні умови (формування у студентів мотивації до балетмейстерської діяльності, інформаційне забезпечення процесу формування балетмейстерських умінь, достатня виконавська підготовка майбутнього балетмейстера, організація художньо-творчої діяльності студентів у процесі створення хореографічної композиції), критерії і показники (ступінь теоретичної обізнаності, ступінь сформованості мотивів балетмейстерської діяльності, ступінь практичної реалізації балетмейстерських умінь, ступінь оволодіння балетмейстерськими діями та операціями), а також результати сформованості балетмейстерських умінь [190, с. 8].

Із позиції підготовки майбутнього вчителя хореографії до педагогічної діяльності у контексті їх готовності до розвитку художньо-творчих здібностей молодших школярів, Ю. Тараненко моделює цей процес так: підготовчий етап (формування мотиваційно-особистісного компоненту); навчально-тренувальний (формування процесуально-діяльнісного

компоненту); творчо-професійний етап (формування творчо-рефлексивного компоненту). Теоретичний блок моделі містить креативний, особистісно зорієнтований та компетентнісний підходи. В операційно-творчому блоці наявні етапи підготовки майбутніх учителів хореографії до розвитку художньо-творчих здібностей молодших школярів (підготовчий, навчально-тренувальний, творчо-професійний), а також навчально-змістовий ресурс та форми й методи навчання (традиційні та інноваційні). Рефлексивно-оцінний блок моделі містить критерії, показники (мотиваційно-особистісний, процесуально-діяльнісний, творчо-рефлексивний) та рівні готовності (достатній, середній, низький) [281, с. 96].

Модель розвитку творчої індивідуальності майбутніх педагогів-хореографів засобами танцю О. Скрипник визначає як опис та теоретичне обґрунтування структурних компонентів цього процесу: цільовий (необхідність розвитку особистісного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів індивідуальності), мотиваційний (містить потребу у творчій діяльності та складається із цільового, емоційного та креативного блоку), змістовно-функціональний (змістовний та функціональний блоки), процесуальний (технологічний та організаційно-виконавський блоки); контрольно-оцінний (результативність педагогічної діяльності в процесі розвитку творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії) [259, с. 182–184].

На основі аналізу досліджень ефективного процесу підготовки фахівців ми розробили власну модель формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки, яку графічно зображено на рис. 3.1. Вона містить такі блоки: цільовий, змістовий, творчо-діяльнісний, результативний. Усі елементи моделі взаємопов'язані та взаємообумовлені.

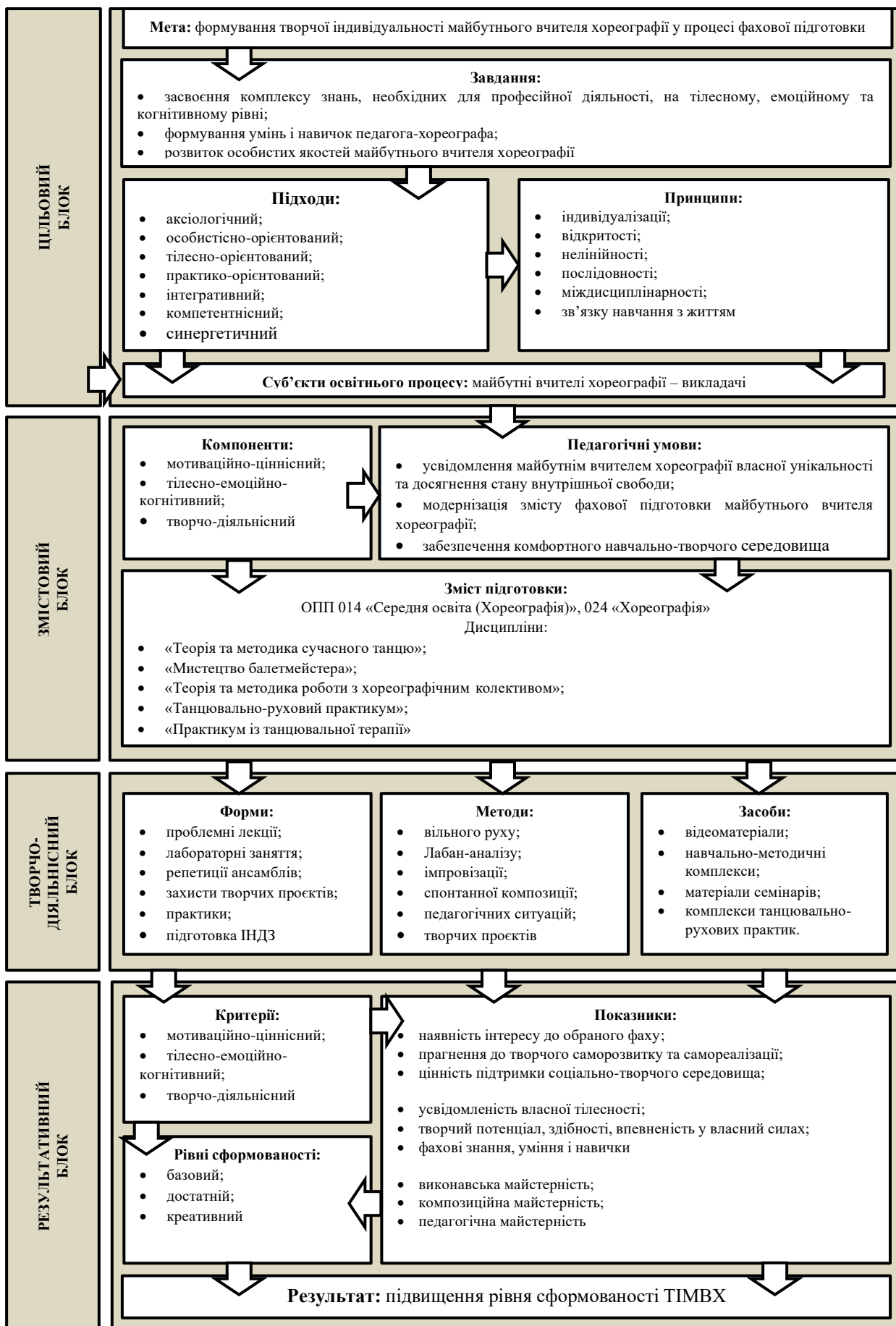

Рис. 3.1. Модель формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки

У *цільовому блоці* визначаються провідна мета (формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки) та завдання (засвоєння комплексу знань, необхідних для професійної діяльності на тілесному, емоційному та когнітивному рівні; формування умінь і навичок педагога-хореографа; розвиток особистих якостей майбутнього вчителя хореографії), які досягаються за допомогою певних підходів (аксіологічного, особистісно-орієнтованого, тілесно-орієнтованого, практико-орієнтованого, інтегративного, компетентнісного та синергетичного) із дотриманням принципів (індивідуалізації, відкритості, нелінійності, послідовності, міждисциплінарності, зв'язку навчання з життям).

Охарактеризуємо визначені завдання, які конкретизують мету формування ТІМВХ.

Засвоєння комплексу знань, необхідних для професійної діяльності на тілесному, емоційному та когнітивному рівні означає, що вивчення матеріалу, передбаченого змістом фахової підготовки, потрібно відтворювати на рівні тіла через усвідомлений рух, емоційно наповнюючи його для втілення художнього образу та аналізуючи й інтегруючи на рівні свідомості.

Формування умінь і навичок педагога-хореографа має відбуватися у процесі вивчення фахових дисциплін та участі у творчих колективах (ансамблях) і творчих проєктах.

Розвиток особистих якостей майбутнього вчителя хореографії має відбуватися у процесі діалогічної взаємодії систем «здобувач – здобувач» та «здобувач – викладач» на засадах доброзичливості та свободи. Адже, як показав констатувальний етап дослідження, здобувачам для формування творчої індивідуальності часто не вистачає свободи вибору дій (яка є необхідною умовою творчості) через авторитарний стиль діяльності викладача та директивність методів навчання.

Мета і завдання процесу формування ТІМВХ можуть бути досягнуті завдяки *науковим підходам*, які детально описані в підрозділі 1.3.

Із позиції обраних нами наукових підходів до формування ТІМВХ (аксіологічного, особистісно-орієнтованого, тілесно-орієнтованого, практико-орієнтованого, інтегративного, компетентнісного та синергетичного) в освітньому процесі важливо дотримуватися певних *принципів*.

Принцип індивідуалізації у педагогіці спрямований на індивідуальні здібності, можливості та потреби кожного здобувача освіти. Нині цей принцип є ключовим для освітнього процесу, що зафіксовано у низці державних документів. Зокрема, у «Концепції НУШ» зазначено, що «кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками» [181, с. 14]. Для формування різнобічно розвиненої особистості необхідно орієнтуватися на кожного окремого учня відповідно до принципу індивідуалізації. Таке навчання й виховання має здійснюватися вчителями, до котрих знаходили індивідуальний підхід у процесі фахової підготовки у ЗВО.

Варто наголосити, що актуальним в освіті є забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів. Відповідно до Закону України «Про освіту», «індивідуальна освітня траєкторія – це персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання» [210].

Принцип відкритості, як зазначає В. Кремень, є необхідною умовою для педагогічного процесу, яка самоорганізовується, коли наявні методології не відкидають, а доповнюють одна одну. Завдяки цьому з'являється можливість органічно використовувати найрізноманітніші педагогічні підходи, методики і технології викладання, багатокomпонентність і

поліфонічність пізнавальних процесів. Систему освіти, безперечно, можна вважати відкритою, тому що: 1) у ній постійно відбувається процес обміну інформацією (знаннями) між викладачем і здобувачем (зворотний зв'язок), цілеспрямованого отримання інформації, під час цього процесу з'являються нові цілі, методи і засоби навчання; 2) змінюється зміст освіти, який повинен постійно відповідати системі знань та умінь тих, хто навчається в певний момент, виникає нелінійність як процесу, так і результату; 3) освітній інформаційний простір, що постійно розширюється, виводить систему зі стану стійкої рівноваги [95, с. 7].

Принцип нелінійності – важливий синергетичний принцип у педагогічному процесі. На переконання В. Кременя, «завдання нелінійної динаміки в синергетиці полягає в пошуку і детальному дослідженні моделей, які виходять з найтипівіших уявлень про властивості окремих елементів, що утворюють систему, і законах взаємодії між ними. Оскільки головною властивістю середовищ, які вивчаються, є процеси самоорганізації, що відбуваються в них, то синергетику можна також розглядати як теорію самоорганізації освіти як системи. У системі освіти багатоваріантність означає створення в освітньому середовищі умов вибору і надання кожному суб'єктові шансу індивідуального руху до успіху, стимулювання самостійності вибору й ухвалення відповідального рішення, забезпечення розвитку альтернативного та самостійного шляху (індивідуальна освітня траєкторія, вибір ЗВО, дисциплін для вивчення, темп навчання тощо) Процесом самоорганізації є спонтанне виникнення, відносно стійке існування у відкритих невривноважних системах нових структур» [95, с. 7–8].

Принцип послідовності навчання у педагогіці передбачає системність у роботі викладача (постійну роботу над собою, опору на пройдене при вивченні нового матеріалу, розгляд нового матеріалу частинами, фіксування уваги учнів на вузлових питаннях, продумування системи уроків, здійснення внутріпредметних і міжпредметних зв'язків), а також системність у роботі здобувачів освіти (систематичне відвідування школи, виконання домашніх

завдань, уважність на уроках, порядок у виконанні домашніх завдань, час виконання завдань, систематичне повторення навчального матеріалу) [300, с. 112]. У процесі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії цей принцип полягає у послідовному опануванні знань, умінь і навичок насамперед виконавця, потім – балетмейстера, далі – педагога-керівника хореографічного колективу від найпростіших елементів до найскладніших композицій.

Принцип міждисциплінарності у процесі формування ТІМВХ в УДПУ імені П. Тичини полягає в інтеграції міжпредметних зв'язків, у взаємодоповненні, зокрема, таких освітніх компонентів, як: «Теорія та методика сучасного танцю», «Мистецтво балетмейстера», «Теорія та методика роботи з хореографічним колективом». До прикладу, здобувач вищої освіти опановує певний стиль сучасного танцю, потім створює на основі вивчених елементів хореографічну композицію, як балетмейстер, і далі викладає урок сучасного танцю чи створює номер уже для учнів під час проходження педагогічної практики. Авторська дисципліна «Танцювально-руховий практикум» є зв'язуючою ланкою між цими дисциплінами, оскільки в програмі має практичні інструменти формування виконавської, композиційної та педагогічної майстерності. На рис. 3.2 графічно зображено міждисциплінарність процесу формування ТІМВХ. Вибіркова дисципліна «Танцювально-руховий практикум» наповнює енергією усі інші ОК, адже танцювально-рухові практики спрямовані на пошук внутрішніх ресурсів та натхнення для виконавської, балетмейстерської та педагогічної діяльності

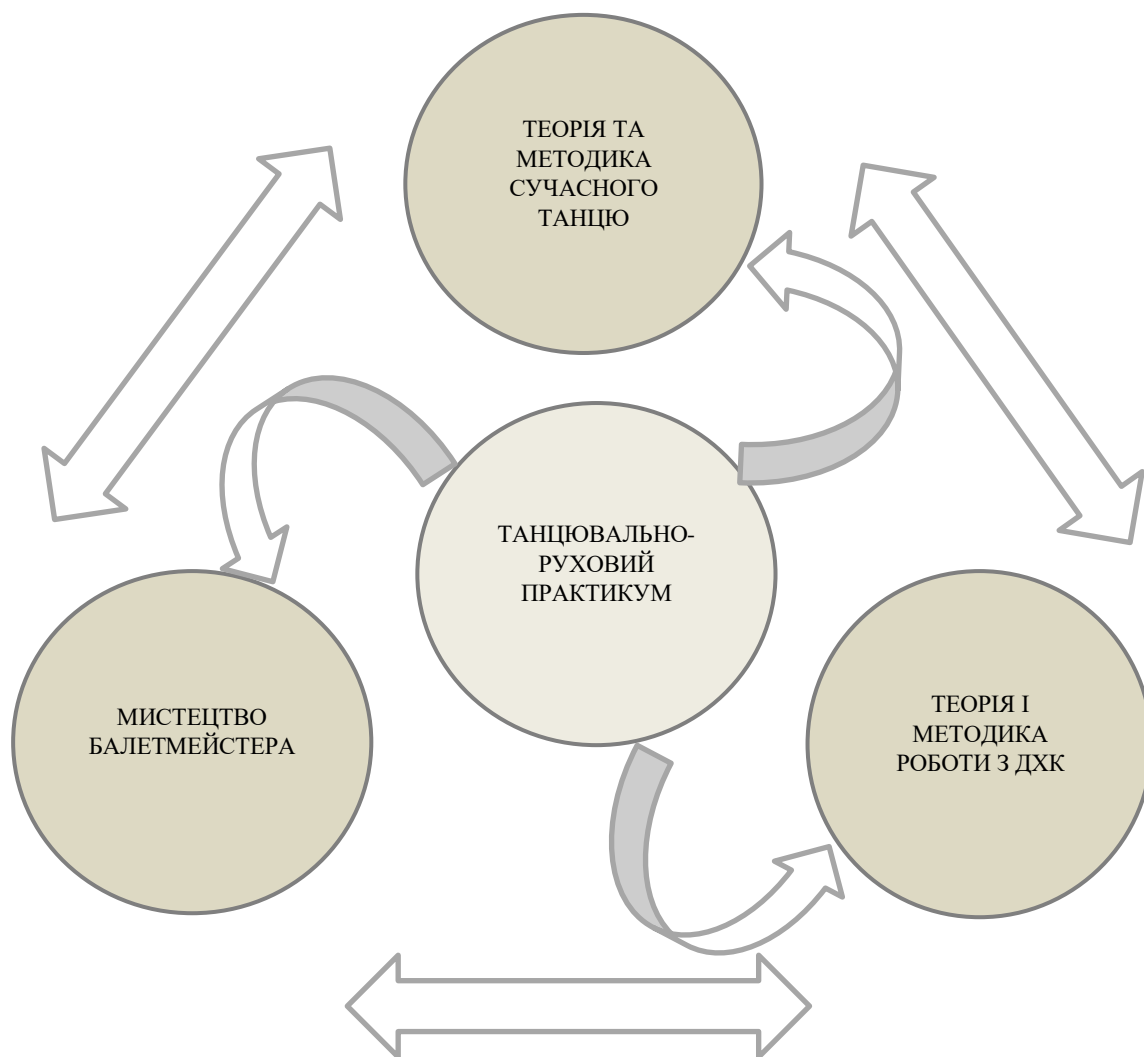

Рис. 3.2. Міждисциплінарність у процесі формування ТІМВХ

Принцип зв'язку навчання з життям відбувається через використання на заняттях життєвого досвіду здобувачів; застосування набутих знань у практичній діяльності; розкриття практичної значимості знань тощо [309, с. 113]. Крім того, яскравим прикладом дотримання цього принципу є безпосереднє застосування здобутих знань, умінь та навичок під час практики у ЗЗСО, ЗПМО та проведення лабораторних танцювальних занять з дітьми з інвалідністю у Центрі реабілітації під час підготовки творчого проєкту. Під час такої практики здобувачі не просто проєктують педагогічні ситуації у стінах університету, а перебувають у реальних життєвих педагогічних умовах, що готує їх до професійної діяльності.

Змістовий блок моделі формування ТІМВХ представлений компонентами (мотиваційно-ціннісним, тілесно-емоційно-когнітивним та творчо-діяльнісним), педагогічними умовами (усвідомлення майбутнім вчителем хореографії власної унікальності та досягнення стану внутрішньої свободи, модернізація змісту фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії, забезпечення комфортного навчально-творчого середовища) та змістом підготовки (освітньо-професійні програми підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальностями 014 «Середня освіта (Хореографія)» та 024 «Хореографія», що передбачають вивчення дисциплін «Теорія та методика сучасного танцю», «Мистецтво балетмейстера», «Теорія та методика роботи з хореографічним колективом», авторських курсів «Танцювально-руховий практикум» та «Практикум із танцювальної терапії»).

Компоненти ТІМВХ (мотиваційно-ціннісний, тілесно-емоційно-когнітивний, творчо-діяльнісний) представлені у підрозділі 1.2.

Педагогічні умови (усвідомлення майбутнім вчителем хореографії власної унікальності та досягнення стану внутрішньої свободи; модернізація змісту фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії; забезпечення комфортного навчально-творчого середовища) детально обґрунтовані у підрозділі 3.2.

Зміст підготовки (ОПП різних ЗВО України, зарубіжний досвід підготовки хореографів, програми навчальних дисциплін, спрямованих на формування ТІМВХ: «Теорія та методика сучасного танцю», «Мистецтво балетмейстера», «Теорія та методика роботи з ДХК» та ін.) проаналізовано у підрозділі 2.1.

Презентуємо тематичну наповненість авторського курсу «Танцювально-руховий практикум» (Додаток Б) [244], створеного на основі фізіологічних, біомеханічних, психолого-педагогічних, арт-терапевтичних дослідженнях природи тіла, руху, танцю та його терапевтичного ефекту, що надають потужні можливості для ефективного формування ТІМВХ.

Курс знайомить здобувачів з основами розуміння руху, основами Лабан-аналізу та спектром застосування танцювально-рухових практик у педагогічній роботі із хореографічним колективом. У результаті вивчення курсу студенти навчаються гармонізувати власне тіло, емоції та думки, а також оволодівають методами усвідомленого вільного руху, Лабан-аналізу, спонтанної композиції та ін. [244].

Програму розроблено відповідно до складників творчо-діяльнісного компонента ТІМВХ: виконавського, балетмейстерського та педагогічного.

Змістовий модуль 1: «Формування творчої індивідуальності танцівника засобами танцювально-рухових практик» орієнтований на виконавський складник творчо-діяльнісного компонента ТІМВХ та містить теми про тілесно-емоційний інтелект, основи розуміння тіла і руху, дихання як основу усвідомленого руху. Змістовий модуль 2: «Формування творчої індивідуальності балетмейстера засобами танцювально-рухових практик» спрямований на балетмейстерський складник творчо-діяльнісного компонента ТІМВХ, наповнений темами про дослідження взаємозв'язків у тілі, про основи Лабан-аналізу, взаємодію у колективі засобами танцювально-рухових практик. Змістовий модуль 3: «Формування творчої індивідуальності педагога-хореографа та керівника колективу засобами танцювально-рухових практик» орієнтований на педагогічний складник творчо-діяльнісного компонента ТІМВХ та містить теми, спрямовані на застосування танцювально-рухових практик у діяльності хореографічного колективу, місце танцювальних практик в інклюзивній освіті та створення інклюзивного науково-творчого проєкту на основі танцювально-рухових практик [244].

Програмовими результатами навчання є:

– удосконалення й підвищення власного компетентнісного рівня, уміння працювати з дітьми з інвалідністю, володіння основами логоритмічної та хореотерапевтичної діяльності;

– здатність діагностувати й корегувати власну професійну діяльність (хореографічно-виконавську, постановочно-композиційну, педагогічну), оцінювати педагогічний досвід у галузі викладання хореографічних дисциплін з метою професійного самовдосконалення й свідомого вибору шляхів вирішення проблем у навчально-виховному процесі [260].

Програма ОК «Практикум із танцювальної терапії» для здобувачів ОС «Магістр» спеціальності 014 «Середня освіта (Хореографія)» має подібне тематичне наповнення із акцентом на більш глибоке вивчення застосування елементів танцювальної терапії у педагогічній діяльності у різних закладах освіти, тому не будемо детально зупинятися на його тематичному наповненні [242].

Творчо-діяльнісний блок має в основі саме процес творчості, адже це – «специфічна форма відношення людини до світу, яка означена усвідомленням, активністю, доцільною зміною, творенням та реалізацією пріоритетів. Діяльність, аналогічно до творчості, – це рушійна сила як індивідуального, так і суспільного життя, умова існування людини та суспільства» [253, с. 207].

Як зазначає Л. Андрощук «тільки творчість спонукає здобувача здійснювати безперервний пошук і робити власний вибір» [2, с. 19], що в контексті нашого дослідження є проявом неповторної творчої індивідуальності у творчих діях.

Цей елемент моделі репрезентує: форми (проблемні лекції, лабораторні заняття, олімпіади, репетиції ансамблів, захисти творчих проєктів, концерти, практики, підготовка ІНДЗ тощо); методи (вільного руху, Лабан-аналізу, імпровізації, спонтанної композиції, педагогічних ситуацій, творчих проєктів); засоби (відеоматеріали, навчально-методичні комплекси, матеріали семінарів, комплекси танцювально-рухових практик).

Зауважимо, що процес формування ТІМВХ є більш ефективним саме під час проведення *лабораторних занять*, які передбачають пошук і

дослідження нових способів вирішення завдань на основі раніше вивченого матеріалу.

Серед форм навчання варто відзначити проведення *олімпіад*. У 2016–2019 роках здобувачі-хореографи УДПУ імені Павла Тичини брали участь у II турі Всеукраїнської олімпіади із хореографії, що проходила на базі КЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Перший тур відбувався на кафедрі хореографії та художньої культури та передбачав завдання теоретичного (тестові завдання із фахових дисциплін), практичного (імпровазія та задану музику), балетмейстерського (обґрунтування теми й ідеї хореографічної композиції, написання лібрето, постановка композиції), методичного характеру (пояснення методики виконання елементів із власної постановки).

Варто зазначити, що кілька років поспіль здобувачі спеціальності «Хореографія» УДПУ імені Павла Тичини займали призові місця: Ганна П. – III місце у 2016 році, Максим С. – III місце у 2017 році, Ольга Т. – II місце у 2018 році, Олександр М. – I місце у 2019 році.

Таким чином, олімпіади сприяють формуванню виконавського, балетмейстерського та педагогічного складників творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії, а також дають можливість для творчого самовираження, розширення кругозору та обміну досвідом з представниками інших ЗВО.

Репетиції ансамблів, захисти творчих проєктів, концерти сприяють підвищенню рівня виконавської майстерності та злагодженій взаємодії у колективі.

Розглянемо детальніше сутність та сферу застосування запропонованих методів формування ТІМВХ.

Методом навчання є спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності учасників освітнього процесу, спрямованої на вирішення завдань освіти, виховання і розвитку в процесі навчання [300, с. 118].

Метод вільного руху допомагає дослідити можливості тіла у просторі через рух; полягає у вільному переміщенні у середовищі із довільною швидкістю, амплітудністю та інтенсивністю, цілеспрямовано чи розсіяно, ритмічно чи хаотично. Може застосовуватися на заняттях із будь-якої дисципліни. За допомогою цього методу формується усвідомлене відчуття тіла, знімаються м'язові блоки та формується відчуття внутрішньої свободи. З «вільного руху» можна розпочинати виконання будь-якого завдання, щоб налаштуватися на своє тіло, прислухатися до нього та відчутти внутрішній імпульс до подальших дій, коли тіло саме підказує, як рухатися далі. Це і є процес чистої творчості. Метод «вільного руху», зокрема, в укритті під час повітряної тривоги, дозволяє подолати різноманітні труднощі: напругу під час небезпеки, присутність великої кількості інших людей в укритті, високий рівень стороннього шуму тощо [198, с. 103].

«Вільний рух» поряд з іншими методами є ключовим у реалізації розвиваючої програми «Розвиток спонтанного креативного танцю» [105], яка пропонується для здобувачів ОС «Бакалавр» спеціальності 024 «Хореографія» протягом 10 занять, зокрема:

1) *«Розвиток у танцівника довіри до власного тіла»* передбачає налагодження контакту в групі, опанування здобувачами навичок слухання власного тіла, відчуття кожної окремої його частини та гармонізації їх у цілісному русі;

2) *«Основи розуміння простору у танці, поняття про кордони»* має на меті навчити здобувачів розуміти власні та чужі кордони та застосовувати ці знання на практиці у процесі виконання танцю;

3) *«Значення групової взаємодії у процесі постановки та виконання танців»* спрямоване на налагодження взаємодії у групі та усвідомлення важливості творчої співпраці у процесі колективної постановки та виконання танців;

4) *«Виконання сольного танцю: вид простору, рівень та швидкість»* покликане навчити студентів різних варіантів переміщення у

просторі під час виконання сольного танцю, зосереджуючи увагу на емоційному наповненні танцю.

5) *«Відчуття цілісності тіла через зв'язаності»* має на меті навчити студентів прислухатися до власного тіла, відчувати його цілісність через зв'язаності та дихання;

6) *«Категорії часу та ваги у танці»* передбачає різні варіанти застосування категорій часу та ваги у процесі виконання хореографічних композицій;

7) *«Форми тіла»* має на меті ознайомити студентів із формами тіла (за Р. Лабаном), навчити змінювати форми тіла у танці, залежно від художнього образу;

8) *«Дослідження Лабан-категорій та їх застосування у колективному танці»* передбачає ретельне дослідження простору, потоку, часу, ваги із зосередженням уваги на емоційних та тілесних відчуттях;

9) *«Ресурси хореографа, або звідки береться натхнення?»* навчає студентів накопичувати ресурси у спонтанному танці;

10) *«Гармонізація думок, емоцій та тіла студента-хореографа у спонтанному креативному танці»* спрямоване на інтеграцію усіх етапів розвиваючої програми.

Метод Лабан-аналізу (автор – Р. Лабан) передбачає дослідження через рух і танець таких категорій, як: «простір», «час», «вага» та «потік» («зусилля»).

Наприклад, досліджуючи категорію простору, здобувачам пропонується звернути увагу на різні рівні простору для руху (нижній, середній, верхній), площини (вертикальна, горизонтальна, сагітальна), центр та периферія, внутрішній та зовнішній простір. Такі вправи сприяють розвитку мислення, координації, навички бачити у просторі різні «точки входу», ракурси для руху та композиції танцю, що важливо для формування балетмейстерського складника ТІМВХ.

Категорія часу у танці співзвучна із швидкістю життя, котра невпинно зростає. Спостерігаючи за емоційними відчуттями у процесі зміни швидкості руху, можна зрозуміти, коли варто дещо уповільнитися (зазвичай на високій швидкості тіло частіше виснажується і з'являється відчуття, що життя пролітає повз) та відновити сили, навчитися помічати те прекрасне, що відбувається навколо. Якщо темп надто повільний, то емоційний стан тяжіє до емоцій суму, розчарування, а рухи тіла зациклено повторюються. Тому насамперед варто «просканувати» своє тіло, відчути, усвідомити та прийняти свій стан, а потім уже рухатися, відповідного цього стану. Якщо переважають негативні емоції – поступово пришвидшувати рух, якщо надто багато позитивних емоцій – варто трохи уповільнитися для збалансування стану. У процесі дослідження руху в контексті категорії швидкості може з'явитися розуміння, що високий темп надає дії змісту (важливо те, що саме, який рух робить здобувач), а повільний темп надає цьому змісту форми.

До категорії швидкості також належить ритм. Варто гармонізувати ритмічність, що дає послідовність та певний порядок, із хаотичністю, з якої народжується природній танець.

Категорія ваги сприяє балансу накопичення ресурсу (у важкій вазі) та активної творчої діяльності на рівні ідей та задумів (у легкій вазі).

Досліджуючи потік, як рухову категорію, слід розуміти, що вільний потік – це рух в абсолютному розслабленні (не має певної вибудованої структури та форми), а стриманий – пов'язаний із напругою та іноді надмірними зусиллями для певної діяльності, що призводить до швидкого виснаження, м'язових блоків та навіть хвороб через перенапруження.

Використовуючи метод Лабан-аналізу у фаховій підготовці з метою формування ТІМВХ, варто особливу увагу зосереджувати на відстежуванні трансформації емоційного стану зі зміною руху та навчити здобувачів збалансовувати внутрішній та зовнішній простір, високу та низьку швидкість, ритмічність та хаотичність, важку та легку вагу, стриманий та вільний потік руху.

Завдяки вправам, спрямованим на такі дослідження, активізується усвідомлення майбутнім вчителем хореографії цінності свого «Я», гармонії свідомості, емоцій і тіла, цілісності власної особистості та ресурсності в контексті звільнення індивідуальної творчої енергії. Усе це конкретизується на основі:

- глибокого усвідомлення власного «Я» через рух у танці;
- гармонізації всіх частин тіла за параметрами зміни якості його руху;
- активного емоційного самовираження танцювально-руховими засобами;
- пошуку свого місця в зовнішньому творчому просторі, тобто можливість самореалізації у творчій хореографічній та педагогічній діяльності;
- генерування нових ідей для створення хореографічних композицій та оригінальних методик навчання хореографії [113, с. 87].

Методу імпровізації в хореографії присвячені праці Л. Андрощук [5], В. Грека [42], І. Терешко [288] та ін.

Термін «імпровізація» (від лат. *improvisus* – непередбачений, раптовий) у «Словнику іншомовних слів» пояснюється як створення та виконання мистецького твору без попередньої підготовки, доповнення готового твору [261, с. 223].

Як зазначає В. Грек, «імпровізація може бути присутньою у будь-якому різновиді хореографії як вільне «тут і зараз» виявлення своїх внутрішніх (тілесних, психоемоційних, духовних тощо) імпульсів у відповідності до музики, часу, простору тощо. Дослідник вказує на те, що танцювальна практика сьогодення використовує імпровізацію в декількох аспектах: як своєрідне джерело нових рухів, метод лабораторної роботи з пошуку нових лексичних конструкцій задля подальшого використання в постановці сценічних танцювальних форм; як спосіб психоемоційної нормалізації, дослідження власного тілесного та психоемоційного потенціалу; додатково в

контактній імпрорвізації – як вміння «відчувати» партнера, засіб удосконалення техніки дуетної та групової взаємодії» [42, с. 466].

У своїх дослідженнях Л. Андрощук класифікує імпрорвізації наступним чином: 1) за кількістю суб'єктів творчої діяльності (групові та індивідуальні); 2) за метою реалізації навчально-виховного процесу (навчальні, розвиваючі творчу фантазію та ін.); 3) за характером стимулюючих засобів (образні, музичні, «живий живопис», «жива скульптура», наслідування та ін.); 4) за тематикою (вільна тема, пропонована тема) [5, с. 7].

На переконання І. Терешко, «танцювальна імпрорвізація – це своєрідна техніка релаксації, у якій через рухові імпульси народжується танець. Вона допомагає: гармонійно сприймати власне Я; пізнати джерела позитивної енергії у собі; відчувати різноманітність емоцій; вдосконалити власний репертуар рухів, які сприяють набуттю пластичності та грації тощо» [288].

Таким чином, метод імпрорвізації може застосовуватися на заняттях із дисциплін: «Теорія та методика сучасного танцю» для підвищення рівня виконавської майстерності через вільне самовираження у танцювальних етюдах чи хореографічних композиціях; «Мистецтво балетмейстера» з метою пошуку власного руху, малюнку танцю у процесі постановочно-композиційної роботи. Власне, розвинені навички застосування виконавської та балетмейстерської імпрорвізації переходять в імпрорвізацію педагогічну, зокрема, на практичних заняттях ОК «Теорія та методика роботи з ДХК», під час проведення уроків з дітьми у процесі проходження педагогічної практики у ЗЗСО, ЗПМО, студіях танцю тощо.

«Педагогічна імпрорвізація» визначається С. Гончаренком як «діяльність» учителя, що здійснюється в ході педагогічного спілкування без попереднього осмислення, обдумування» [40, с. 141]. За допомогою педагогічної імпрорвізації, як одного із засобів досягнення педагогічної майстерності, учитель може гнучко реагувати на різні ситуації та вирішувати завдання у ході навчання.

У своїх дослідженнях В. Смиренський розглядає педагогічну імпровізацію як частину освітнього процесу і засіб інтуїтивного пошуку швидкого розв'язання суперечностей між постійними та несподіваними елементами в безпосередньому спілкуванні вчителя й учнів. Автор виокремлює комунікативно-організаційну, мотиваційно-пізнавальну та професійно-діяльнісну функції педагогічної імпровізації [262, с. 179].

Варто зазначити, що передумовою педагогічної імпровізації є база знань, умінь та навичок творчої і педагогічної діяльності, розвинена творча уява та інтуїція.

Метод спонтанної композиції застосовується під час групової імпровізації як можливість створення танців, не домовляючись про сюжет, хореографічний текст чи малюнки. Композиція народжується у процесі спільної творчої діяльності на засадах доброзичливості та відчуття єдності в групі. Цікавим тут може бути прояв неповторної індивідуальності в групі, адже кожен учасник пропонує свій рух, а група вже розвиває його.

Метод педагогічних ситуацій розглядає у свої розвідках О. Власенко, визначаючи навчально-педагогічну ситуацію як частину уроку, що диференціюється, включає комплекс умов, необхідних для отримання результатів. Для успішного навчання студентів розв'язувати навчально-педагогічні ситуації враховуються такі моменти: по-перше, майбутній учитель повинен зрозуміти і вбачати неминучість зустрічі зі складними ситуаціями в педагогічній роботі, осмислювати реальні причини виникнення таких ситуацій, побачити труднощі їх розв'язку і необхідність оволодіння засобами їх попередження; по-друге, педагогічна ситуація є дійовим засобом активізації пізнавальної діяльності студентів, удосконалення їх мисленнєвих операцій, таких, як синтез, аналіз, узагальнення, доведення, перенесення знань у нові умови та ін. [36].

Саме тому доцільним є моделювання педагогічних ситуацій на заняттях з дисципліни «Теорія та методика роботи з хореографічним

колективом». Це сприяє розвитку навичок креативних реакцій на різні педагогічні ситуації, що характеризує педагогічний складник ТІМВХ.

Метод творчих проєктів є комплексним міждисциплінарним методом навчально-творчої діяльності, що сприяє ефективному формуванню ТІМВХ.

Проєктну технологію як ефективний метод фахової підготовки майбутнього вчителя досліджують С. Заєць [66], О. Коберник [78], І. Терешко [289] та інші.

Як зазначає О. Коберник, «колективно-творчі проєкти передбачають розв'язання комплексного завдання, що охоплює організаційну, методичну, практичну, педагогічну, дослідницьку діяльність групи чи колективу фахівців, спрямовану на одержання інтегративного освітнього результату» [78, с. 17].

На переконання І. Терешко, проєкт для здобувача спеціальності «Хореографія» – це «можливість максимально розкрити свій творчий потенціал. Проєктна технологія сприяє перетворенню теоретичних знань у професійні навички, створенню умов для саморозвитку і самореалізації, розвитку дослідницьких та комунікативних умінь, ефективній взаємодії здобувачів із соціальним та професійним середовищем» [289, с. 422].

Серед переваг проєктного навчання С. Заєць виокремлює наступні: орієнтація на особистість (використання особистісно-орієнтованого та особистісно-діяльнісного підходів); використання інтерактивних методів навчання (ситуативний аналіз, метод мозкової атаки, круглий стіл, дискусія тощо); розвиток академічної активності студентів; рефлексійність своєї діяльності; комфортність умов навчання, які задовольняють кожного учасника; відчуття власної успішності [66, с. 111].

Підготовка творчого проєкту (хореографічної вистави) здійснюється поетапно:

- 1) початковий (підготовчий) етап – виникнення задуму, написання лібрето та програми майбутнього твору, підбір музичного матеріалу, підбір учасників та розподіл ролей;

2) етап створення (постановчий) – створення хореографічного тексту до кожного епізоду, об'єднання малюнків танцю у цілісну композицію, робота з виконавцями (вивчення танців), створення декорацій, костюмів, продумування гриму;

3) етап демонстрації (захист творчого проєкту) – виступ на сцені.

Метод проєкту формує цілісну ТІМВХ, оскільки одночасно впливає на всі компоненти її структури: мотиваційно-ціннісний (інтерес до активної нової діяльності, мотивація до створення якісного мистецького продукту та яскравого виступу), тілесно-емоційно-когнітивний (усвідомлення важливості такої діяльності на рівні тіла, емоцій та свідомості) та творчо-діяльнісний (активізує діяльність здобувачів як виконавців, балетмейстерів та педагогів, якщо проєкт реалізується з дітьми під час проходження практики).

Процес формування творчої індивідуальності відбувається із залученням різноманітних засобів навчання, зокрема інформаційно-комунікаційних.

Вивчення освітніх компонентів та вибіркового дисциплін супроводжується наочними *відеоматеріалами* (відео-лекції, відео-уроки, документальні фільми про видатних хореографів, відео-концерти кращих ансамблів танцю, відео творчих проєктів кафедри попередніх років тощо).

Навчально-методичні комплекси містять навчальну та робочу програми, силабус, лекції, практичні (лабораторні) заняття, перелік завдань для самостійної роботи, теми ІНДЗ, список рекомендованої літератури, питання до підсумкового контролю тощо. Ці матеріали розміщені в інформаційно-освітньому середовищі Moodle та у роздрукованому вигляді на кафедрі.

У допомогу здобувачам видані анотовані *матеріали навчально-методичного практикуму* «Танцювально-рухова практика: виклики сучасності» (2023), які розміщені на сайті факультету мистецтв УДПУ імені Павла Тичини [275].

Комплекси танцювально-рухових практик розміщені у навчально-методичному посібнику «Танцювально-рухові практики у системі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії» (2023) [277] та методичних рекомендаціях «Танцювально-рухові практики у роботі з дітьми та підлітками» (2023) [276].

Результативний блок моделі включає: критерії, відповідні визначеним компонентам ТІМВХ, (мотиваційно-ціннісний, тілесно-емоційно-когнітивний та творчо-діяльнісний), рівні сформованості (базовий, достатній, креативний) та прогнозований результат (підвищення рівня сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії). Критерії та рівні сформованості ТІМВХ детально описано у підрозділі 2.2.

Таким чином, розроблену нами модель можна позиціонувати як дієвий інструмент формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки. Її ефективність презентуємо у наступних параграфах розділу.

3.2. Педагогічні умови формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки

У кожному дослідженні, спрямованому на підготовку майбутнього вчителя, предметно обґрунтовуються педагогічні умови, завдяки яким цей процес є ефективним.

Розглядаючи професійне зростання вчителів, О. Сагач визначає педагогічні умови як «елементи системи, на яких базується педагогічний процес та які забезпечують досягнення конкретної мети» [233, с. 34].

У контексті дослідження сформованості індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів хореографії О. Бикова визначає педагогічні умови як «сукупність обумовлених дієвих заходів, спрямованих на організацію освітнього процесу, що детермінують ефективне досягнення бажаного результату» [17, с. 64].

На основі попереднього аналізу наукових джерел, результатів констатувального експерименту та відповідно до розробленої моделі формування ТІМВХ нами визначено такі педагогічні умови:

- 1) усвідомлення майбутнім вчителем хореографії власної унікальності та досягнення стану внутрішньої свободи;
- 2) модернізація змісту фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії;
- 3) забезпечення комфортного навчально-творчого середовища.

Припускаємо, що ці педагогічні умови необхідно реалізовувати у ЗВО паралельно, оскільки вони взаємно доповнюють одна одну. Коли внаслідок реалізації 1 педагогічної умови здобувач досягає стану внутрішньої свободи, то він не має внутрішніх перешкод для засвоєння оновленого змісту фахової підготовки, що є 2 педагогічною умовою, і вже внаслідок цього більш ефективно формується його творча індивідуальність у комфортному навчально-творчому середовищі (3 педагогічна умова). Це графічно зображено на рис. 3.3.

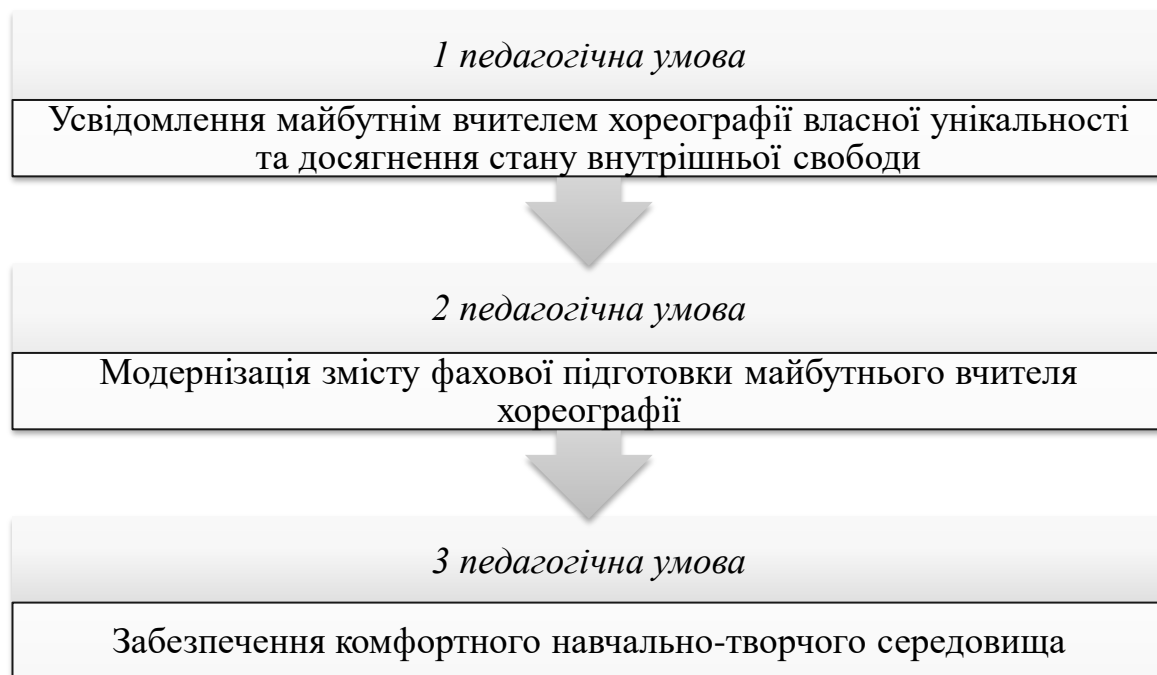

Рис. 3.3. Педагогічні умови формування ТІМВХ

Проаналізуємо процес реалізації педагогічних умов формування ТІМВХ у ЗВО.

Першою педагогічною умовою формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки ми визначили *усвідомлення майбутнім вчителем хореографії власної унікальності та досягнення стану внутрішньої свободи*. Вважаємо, що саме із повернення до своєї істинної природи починається розуміння, усвідомлення та формування творчої індивідуальності.

Перед початком дослідження, у процесі пошуку інноваційних методик, які б допомогли краще сформувати творчу індивідуальність майбутнього вчителя хореографії, було обрано танцювально-рухові практики. Із метою професійного зростання та опанування новими методами А. Подгоріною завершено навчання на авторському курсі «Психотерапія методом танцювально-рухової терапії: цілісний підхід» (сертифікат від 25.11.2018 р.; авторка та ведуча курсу – С. Ліпінська), нині триває навчання на програмі підвищення кваліфікації «Терапія творчістю: мультимодальний підхід» (ініціатори та автори програми – Л. Мова та В. Рубан). Усі танцювальні практики, отримані на курсах, пропрацьовано на власному особистому досвіді та адаптовано до фахових занять здобувачів вищої освіти спеціальностей 014 «Середня освіта (Хореографія)» та 024 «Хореографія».

Враховуючи виклики сьогодення, із метою формування творчої особистості фахівців мистецького профілю, популяризації передового досвіду навчання танцювальної терапії, практичної підготовки та методичного забезпечення студентів, педагогів, психологів, батьків щодо загального розвитку рухового апарату тіла та танцювально-рухової активності особистості при Регіональному науково-творчому центрі художньої освіти і майстерності УДПУ імені П. Тичини було створено навчально-практичну лабораторію «Консонанс руху та душі» (наказ ректора № 213 о/д від 01.03.2023 р.) [164].

Колективом лабораторії, на чолі з керівником О. Биковою, було організовано та проведено Перший Регіональний навчально-методичний практикум «Танцювально-рухова практика: виклики сучасності» (28 лютого 2023 р.) із метою вивчення, аналізу та використання у практичній діяльності досвіду застосування танцювально-рухових практик фахівцями у психолого-педагогічній сфері [195]. У практикумі взяло участь 69 представників та представниць різноманітних закладів освіти та культури і психолого-педагогічних організацій України, тому можна вважати, що захід відбувся на всеукраїнському рівні та став початком важливої співпраці у напрямку вивчення та застосування елементів танцювально-рухової терапії у хореографії.

Попри проведення заходу в онлайн-форматі здобувачам вдалося виконати техніки, представлені фахівцями у напрямку застосування елементів танцювально-рухової терапії в освітньому процесі та у повсякденному житті. Учасники поділилися позитивними враженнями про танцювально-рухові вправи для дітей та дихальні практики.

Діяльність лабораторії здійснюється за просвітницьким, практичним та консультаційним напрямами із такими категоріями суб'єктів взаємодії: 1) «Професійного розвитку» (здобувачі спеціальностей 014 «Середня освіта (Хореографія)» та 024 «Хореографія», керівники хореографічних колективів, учителі хореографії ЗЗСО та викладачі хореографії ЗВО); 2) «Безбар'єрний рух» (діти та дорослі з інвалідністю); 3) «Загального розвитку» (здорові діти та дорослі без спеціальної хореографічної освіти); 4) «Рух до перемоги» (люди, постраждалі від війни).

У межах діяльності лабораторії відбувся тренінг «Профілактика емоційного вигорання викладача засобами танцювально-рухової терапії» (6 лютого 2023 р.) для категорії «Загального розвитку», викладачів УДПУ ім. П. Тичини (ведуча – А. Подгорінова) [293].

Також А. Подгоріновою проведено низку майстер-класів за просвітницьким та практичним напрямом для категорії «Професійного

розвитку», здобувачів спеціальності 024 «Хореографія», у закладах фахової передвищої освіти, що сприяло також їх профорієнтації:

1) Олександрійський фаховий коледж культури і мистецтв, «Творчий розвиток хореографа засобами вільного руху» (13 березня 2023 р.) [216];

2) Відокремлений структурний підрозділ «Канівський фаховий коледж культури і мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини», «Самопізнання хореографа засобами танцювально-рухових практик» (21 березня 2023 р.) [32];

3) Вінницький фаховий коледж мистецтв ім. М. Д. Леонтовича, «Відчуття та розуміння тіла танцівника у процесі застосування танцювальних практик» (27 квітня 2023 р.) [70];

Запрошення провідних українських фахівців із танцювально-рухової терапії (О. Белової-Орловської, Л. Мови, В. Рубана) до виступів із доповідями на конференціях різного рівня, проведення майстер-класів, практикумів активізує пізнавальну діяльність здобувачів та сприяє їх професійному розвитку.

На базі кафедри хореографії та художньої культури УДПУ імені Павла Тичини відбулася лекція-практикум В. Рубана «Тілесна свідомість – практики допомоги собі та іншим» у рамках реалізації програми психоемоційного відновлення українців та українок «Мультиmodalне відновлення» від БО «МБФ «Імпульс. Трансформація. Платформа» спільно з «Центр Психології руху і творчого самовираження» та ГО «Асоціація танцювально-рухових терапевтів України» (28 вересня 2023 р.).

Здобувачі вищої освіти спеціальностей 014 «Середня освіта (Хореографія)» та 024 «Хореографія», викладачі кафедри хореографії та художньої культури отримали цінні практики дихання, активізації уваги, заземлення, центрування, повернення до контакту з тілом та реальністю у стресовому стані, що особливо актуально в умовах війни. Наприкінці заходу

учасники мали змогу поділитися своїми враженнями та отримати відповіді на запитання [125].

Учасники поділилися своїми враженнями та спостереженнями після лекції-практикуму від фахівця із тілесних практик:

- Юлія Г.: *«... Це було корисно почути таку цінну інформацію, вона справді важлива у наш час, та й не беручи до уваги війну, це також згодиться і для простих буденних складнощів...»*

- Владислава Д.: *«... Мені дуже сподобалися вправи на центронування тіла, знайшла баланс із собою... та завдяки цьому відновила свою енергію...»;*

- Яна М.: *«... Порівнюючи свої відчуття на початку та в кінці практикуму, можу казати, що мій стан набагато покращився, я стала почуватися легко та розслаблено...»*

В умовах війни реабілітація осіб з обмеженими фізичними можливостями особливо актуальна, адже збільшується, на жаль, кількість людей, котрі втратили кінцівки, а також зростає загальний рівень стресу, зокрема, у тих, хто уже має різноманітні порушення у розвитку. Пропонуємо до такої діяльності готувати майбутніх учителів хореографії, як фахівців, котрі уже працюють безпосередньо через тіло, рух і творчість. Адже терапевтичний ефект танцю відомий ще з давніх часів.

На важливості застосування танцю у системі заходів реабілітації дітей з особливими освітніми потребами наголошують науковці З. Чорнак, О. Плахотнюк та Л. Ціж у колективній монографії «Хореографія в системі заходів фізичної та психологічної реабілітації дітей з вадами розвитку» [311]. У праці зазначено, що «системна хореографія не тільки фізично і творчо розвиває будь-яку здорову людину, дає їй шляхи для вирішення проблем, підвищує рівень «рухового інтелекту», а також здатна відіграти допоміжну роль у реабілітації рухових процесів у людини з інвалідністю». Позитивними сторонами танцювальних занять у системі реабілітації, як зазначають автори, є: 1) формування системи безперервної реабілітації осіб з порушеннями

опорно-рухового апарату; 2) створення умов для повноцінного життя людей з інвалідністю та їх інтеграції в суспільство; 3) підвищення рівня прийняття людей з інвалідністю в суспільстві [311, с. 10–11].

Упровадження елементів танцювальної терапії в систему соціальної реабілітації людей з обмеженими фізичними можливостями надає особам із порушеннями опорно-рухового апарату можливість тренування навичок релаксації та концентрації, відчуття та розуміння свого тіла та його меж, розвивають креативність, комунікативні навички, творчу уяву, сприяють взаємодії в колективі [340, с. 221].

Із юними представниками категорії «Безбар'єрний рух» проводилися систематичні заняття у Центрі комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок» Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради. Викладачем А. Подгоріною, спільно зі здобувачами спеціальностей 014 Середня освіта (Хореографія), 024 «Хореографія» апробовувалася розвиваюча програма для дітей з особливими освітніми потребами «Радість руху» (Додаток В) [218].

У процесі діяльності навчально-практичної лабораторії проходять систематичні заняття з майбутніми вчителями хореографії та керівниками хореографічних колективів, які спрямовані на самопізнання, саморозуміння, удосконалення виконавської майстерності, розвиток навичок танцювальної імпровізації, пошук нових ідей та на формування педагогічних здібностей.

Зважаючи на помітну у процесі спостереження ефективність застосування ТРП у межах діяльності навчально-практичної лабораторії «Консонанс руху та душі» та запит здобувачів на розширення танцювально-рухового інструментарію із метою формування творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії, було розроблено програми та навчально-методичне забезпечення нових навчальних курсів. Дисципліна «Танцювально-руховий практикум» (Додаток Б) [244] увійшла до циклу вибіркового у навчальному плані для здобувачів 2 курсу ОС «Бакалавр» спеціальності 024 «Хореографія», навчальна дисципліна «Практикум із

танцювальної терапії» увійшла до обов'язкових дисциплін у навчальному плані для здобувачів 1 курсу ОС «Магістр» спеціальності 014 «Середня освіта (Хореографія)» [243].

Метою навчальної дисципліни «Танцювально-руховий практикум» є формування виконавського, балетмейстерського та педагогічного складників творчої індивідуальності майбутніх вчителів хореографії та керівників хореографічних колективів засобами танцювально-рухових практик. Вона знайомить здобувачів з основами розуміння руху, основами Лабан-аналізу та спектром застосування танцювально-рухових практик у педагогічній роботі із хореографічним колективом. У результаті вивчення курсу студенти навчаються гармонізувати власне тіло, емоції та думки, а також оволодівають методами усвідомленого руху, Лабан-аналізу, спонтанної композиції та ін. [244].

Тематичне наповнення програми репрезентовано у підрозділі 3.1. Розглянемо приклади деяких танцювально-рухових практик, котрі застосовуються у межах вивчення кожного модуля. Зокрема, базовою вправою вважаємо початок руху із дихання. Учасникам пропонується покласти долоню на фізіологічний центр свого тіла (трохи нижче пупка), спрямувати увагу на власне глибоке та спокійне дихання і поступово відчутти, як дихання проходить через центр тіла, рухаючи долоню. Ця проста техніка допомагає стабілізувати стан, повертає до відчуття тіла, а також допомагає розслабити тіло наприкінці важкого дня та швидше заснути, як ділилися своїми спостереженнями здобувачі.

Окремої уваги заслуговує техніка «Боді-джаз», або «Танець семи центрів» (авторка – Г. Рот). Як показав наш досвід, вважаємо її найбільш вдалою для розминки перед більш глибокою роботою, наприклад, над категоріями руху Р. Лабана [332]. Здобувачам пропонується порухатися у довільній швидкості, інтенсивності, амплітудності різними частинами тіла по черзі: голова (свідомість); плечі та грудна клітина (емоції та почуття); живіт, поперек, таз і стегна (тіло й інстинкти); лікті (комунікація, особисті кордони);

кисті й долоні (рівень взаємодії зі світом у контексті нюансів); коліна (напрямок руху) і стопи (опора й заземлення). Кожного разу, базуючись на цих, так званих, центрах тіла, можна змінювати фокус уваги. Наприклад, починати рух зі стоп, а не з голови, іти за імпульсом від частини тіла, яка першою відгукнулася рухом на музику. Та головне – супроводжувати диханням кожен рух, об'єднуючи їх у єдине ціле, усвідомлювати свої дії та спостерігати за емоційним та фізичним станом упродовж виконання вправи. Здобувачі, застосовуючи цю техніку на заняттях, кожного разу відкривають щось нове про себе на рівні свідомості, емоцій та тіла, трансформують свій стан та відновлюють ресурси свого тіла, усвідомлюючи власну унікальність. Крім того, ця техніка може використовуватися як швидкий розігрів перед репетицією чи концертом, коли немає багато часу на повний тренаж.

Дослідження рухових категорій Р. Лабана сприяє глибокому розумінню простору, часу, ваги і потоку в русі через аналогії з життям. Зокрема, спрямовуючи увагу на категорію простору, здобувачам пропонувалося дослідити свій внутрішній простір, зовнішній ближній (кінесферу) та зовнішній спрямований (переміщення у просторі з певною метою) та гнучкий (хаотичне переміщення у просторі). Наступний етап – дослідження різних ділянок в уже знайомому просторі. Здобувачам пропонувалося почати рух із точки зали, у якій ще не були, потім переміститися в іншу точку, потім в наступну і дослідити, як змінюється характер руху, швидкість, емоційний стан. Таким чином через простір танцювальної зали у процесі рухової практики можна знайти кореляцію із життям, наприклад, як змінюється сприйняття в залежності від кута зору, як тіло сигналізує про місце, у якому не комфортно знаходитися і т.д. Здобувачка Анна Д. поділилася: *«Я ніколи не думала, що зміна точки простору для руху може так впливати на внутрішній стан! Мені стало набагато краще, ніж було на початку...»*. Ця вправа допомагає зрозуміти здобувачам своє місце у творчому середовищі, а також позитивно впливає на бачення простору, що корисне для балетмейстерської діяльності.

Варто зауважити особливості проведення практичних занять із цієї дисципліни під час дистанційного навчання, яке стало основним під час карантинних обмежень та із введенням воєнного стану. Дослідниця О. Бялик виокремлює низку переваг такої форми навчання: безперервність навчання; доступність; економічність; індивідуалізація та диференціація навчання; інноваційність; мобільність. Проте авторка вказує також на недоліки дистанційного навчання, зокрема: «некомпетентність деяких педагогів в питанні організації дистанційної освіти з використанням нових інформаційно-комунікаційних технологій; складність контролю самостійності виконання завдань; складність мотивації та контролю своєчасності виконання завдань через відведення більшої частини навчального матеріалу на самостійне опрацювання; складність організації спільних видів діяльності з метою комунікації та обміну досвідом та ін.» [25, с. 26].

Погоджуючись із науковицею, наголошуємо на тому, що з усіма перевагами дистанційного навчання, в таких умовах досить складно якісно підготувати фахівця мистецького профілю високого рівня. Мистецтво, зокрема, танцювальне, передбачає активний «живий» рух у просторі та безпосередню взаємодію у колективі.

Однак, із застосуванням ТРП у фаховій підготовці майбутніх учителів хореографії, помітний позитивний результат навіть під час дистанційного навчання. Цікавим був досвід дослідження простору в онлайн-форматі, коли був рух тільки в межах екрану телефону. У процесі практики здобувачі зрозуміли, що обмеження тільки у висоту та ширину, але в глибину простору (вперед і назад) можна рухатися далі. Тобто певні рамки та труднощі створюють ситуацію пошуку нових рішень та сприяють розвитку креативності.

Кожна вправа, залежно від музики, під яку вона виконується та вербального супроводу викладача, може набути медитативного характеру (створювати відчуття максимального розслаблення у вільному русі) та мати

терапевтичний ефект (подолання емоційно-м'язових блоків, покращення настрою тощо). У процесі вивчення курсу «Танцювально-руховий практикум» відбувається знайомство кожного учасника із власною унікальністю через рух, гармонізується тілесність, емоційність та свідомість, зникають внутрішні бар'єри та страхи перед сценічною та педагогічною діяльністю та з'являється відчуття внутрішньої свободи, що є основою творчого процесу та передумовою формування творчої індивідуальності.

Практики, які застосовуються у процесі вивчення вищезазначених навчальних дисциплін, детально описано у навчально-методичному посібнику «Танцювально-рухові практики у системі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії» та класифіковано нами у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Класифікація ТРП , що використовуються у процесі формування ТІМВХ

Тип ТРП	Назва ТРП	Результат
Виконавсько-орієнтовані	«Протанцюй свій стан»	Активне слухання себе, відчуття свого фізичного та емоційного стану
	«Танець дихання»	Емоційна регуляція через дихання
	«Центрування»	Відчуття центру власного тіла, як джерела ресурсу
	«Заземлення»	Відчуття опори та підтримки
	«Боді-джаз» (Г. Рот)	Усвідомлення кожної частини тіла як окремого «танцівника», котрий може танцювати свій власний танець
	«П'ять ритмів» (Г. Рот)	Відчуття себе у ритмі світу
	«Дослідження швидкості» (Р. Лабан)	Балансування швидкості та ритму у танці та житті
	«Дослідження ваги» (Р. Лабан)	Балансування ваги руху у танці та житті

	«Дослідження потоку» (Р. Лабан)	Балансування зусилля у танці та житті
Балетмейстерсько-орієнтовані	«Боді-джаз» «Дослідження простору та пошук взаємодії» «Дзеркало» «Продовж рух» «Танцювальний діалог»	Усвідомлення кожної частини тіла як окремого «танцівника», котрий може танцювати свій власний танець Усвідомлення можливостей у просторі, ефективна взаємодія з іншими учасниками, створення цілісної групи Взаємодія з партнером/партнеркою Налагодження взаєморозуміння з партнером/партнеркою Налагодження взаєморозуміння з партнером/партнеркою
Педагогічно-орієнтовані	«Навчи нас своїх рухів» «Гра у настрої» «Чарівники» (варіант «боді-джазу» для дітей) «Танець-подорож» «Дослідження категорій руху» (через асоціації з тваринами, явищами природи) «Заповільнена зйомка» «Виростає квітка»	Навички самовираження, відчуття своєї ролі в групі через прийняття Навички емоційної саморегуляції через рух Навичка ізольованого руху різними частинами тіла, усвідомлення важливості кожної частини тіла Активізація уваги, уяви, розвиток пам'яті Збалансування категорій руху (чергування рухів маленьких і великих, повільних і швидких тварин тощо) Безпечне вираження емоцій Емоційна саморегуляція, відновлення дихання

Таким чином, реалізація 1 педагогічної умови (*усвідомлення майбутнім вчителем хореографії власної унікальності та відчуття внутрішньої свободи*) відбувалася за допомогою танцювально-рухових практик, майстер-класів, практикумів у межах діяльності навчально-практичної лабораторії «Консонанс руху та душі» та вивчення авторських курсів «Танцювально-руховий практикум» та «Практикум із танцювальної терапії».

Потреба у необхідності реалізації другої педагогічної умови формування ТІМВХ – *модернізації змісту фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії* – зумовлена оновленням змісту освіти України, що відображено в низці державних документів, зокрема, у Законі України «Про освіту» [210], «Концепції Нової української школи» [167], «Концепції розвитку педагогічної освіти» [205] та інших.

Зокрема, на цьому наголошує Г. Падалка, як на перспективному напрямі досліджень в галузі мистецької педагогіки. Авторка зазначає, що «важливим є не тільки оновлення навчального матеріалу, а і способи його опрацювання, педагогічні умови, методи і форми донесення. Відтворення в змісті мистецької освіти широкої палітри художніх напрямів, стилів, жанрів потребує розробки специфічної методики їхнього опрацювання» [188, с. 34]

Для забезпечення цієї педагогічної умови було запропоновано оновлення змісту навчальних програм, розроблено та впроваджено в освітній процес різних ЗВО комплекси творчих завдань до ОК, а також створено авторські курси «Танцювально-руховий практикум» та «Практикум із танцювальної терапії», які описано вище.

Зокрема, в УДПУ імені Павла Тичини був оновлений зміст навчальних програм «Теорія та методика сучасного танцю», «Мистецтво балетмейстера» та «Теорія та методика роботи з хореографічним колективом» через танцювально-рухові практики.

Наприклад, до змісту навчальної програми «Теорія та методика сучасного танцю» [226] запропоновано додати модуль «Усвідомлене дихання в сучасному танці». А також рекомендується застосування танцювально-

рухових практик із Лабан-аналізу та відновлення взаємозв'язків у тілі за І. Бартенієфф, «Боді-джаз», «П'ять ритмів» тощо, які, на нашу думку, сприятимуть більш глибокому усвідомленню характерних рис та можливостей сучасного танцю та покращать засвоєння здобувачами тем «Принципи побудови комбінацій. Визначення мети і завдань вправи», «Методика вивчення та виконання рухів танцювального стилю джаз-модерн» тощо.

До ОК «Теорія та методика роботи з хореографічним колективом» запропоновано додати модулі «Налагодження взаємодії у хореографічному колективі засобами танцювально-рухових практик» та «Застосування танцювальних практик у хореографічній діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами».

Крім того, враховуючи положення «Концепції Нової української школи», запропоновано ввести до програми модуль «Урок українського народного танцю в ЗЗСО». Орієнтуючись на сучасні навчальні програми в ЗЗСО, пропонується ввести в ОП «Середня освіта (Хореографія)» ОС «Магістр» навчальну дисципліну «Бойовий гопак».

Зміст програми ОК «Мистецтво балетмейстера», зокрема, на 2 курсі ОС «Бакалавр» оновлено через комплекс творчо-пошукових завдань (Додаток Ж).

Наприклад, на 2 курсі у процесі час вивчення теми «Види мистецтв» пропонується підготувати презентацію на 20 слайдів про будь-який вид мистецтва (на вибір). Для закріплення теми «Формування танцювальної культури різних народів» потрібно підготувати презентацію про танцювальну культуру будь-якого народу (на вибір), підібрати відеоряд танців та поставити і виконати танець самостійно [241].

На 3 курсі під час вивчення теми «Малюнок танцю – складова частина композиції» новим творчим завданням стало створення колективного етюду на тему «Пори року» через драматургію в малюнках танцю із застосуванням категорій Лабан-аналізу тощо.

Таким чином, нові творчі завдання сприятимуть розвитку пізнавальної активності, оригінальності мислення та креативності, що й утворює творчу індивідуальність.

Варто зазначити, що реалізація цієї педагогічної умови в УДПУ імені Павла Тичини відображена в розширенні змісту ОПП, порівняно із 2019-2020 рр., із врахуванням зауважень та побажань стейкхолдерів. В ОПП першого (бакалаврського) рівня «Хореографія» з'явилися нові дисципліни, спрямовані на формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії: «Методика створення творчого проєкту» (3 кредити ECTS) – у циклі обов'язкових дисциплін; серед вибіркових – «Танцювально-руховий практикум», «Біомеханіка (анатомія руху)», «Тренаж», «Йога в хореографії», «Дихання в хореографії», «Сольний танець», «Освітні інструменти в хореографічній діяльності», «Стратегії розвитку сучасної хореографічної освіти», на кожен з яких відведено по 4 кредити ECTS [183].

ОПП другого (магістерського) рівня «Середня освіта (Хореографія)» оновлена такими ОК: «Сучасні форми організації хореографічної діяльності в закладах освіти» (6 кредитів ECTS), «Виконавська майстерність» (10 кредитів ECTS), «Практикум із балетмейстерської діяльності» (6 кредитів ECTS) та «Практикум із танцювальної терапії» (3 кредити ECTS) [176].

Таким чином, оновлення змісту фахової підготовки задля успішності процесу формування ТІМВХ сприяло розширенню можливостей отримання здобувачами знань, умінь та навичок, спрямованих на: пошук себе, свого власного природного руху, нових ідей та поглядів на рух, танець, композицію та педагогічну діяльність; гармонізацію фізичного та емоційного стану через усунення м'язово-емоційних блоків.

О. Бикова, досліджуючи індивідуальні творчі здібності майбутніх учителів хореографії, однією із педагогічних умов їх формування виокремила створення креативного позааудиторного середовища, яке визначається як творче оточення майбутніх педагогів-хореографів в освітньому процесі, що

складається із сукупності об'єктивних зовнішніх факторів, спрямованих на творчий саморозвиток індивідуальності [19, с. 124].

Погоджуємося з авторкою, що середовище формування майбутнього педагога-хореографа як фахівця має базуватися саме на творчості. Однак для нашого дослідження доцільним вважаємо обов'язкове урахування сучасних реалій, тому наступною педагогічною умовою формування ТІМВХ визначаємо *забезпечення комфортного навчально-творчого середовища*. Реалізація цієї педагогічної умови полягає у створенні в ЗВО комплексу найбільш сприятливих внутрішніх обставин, спрямованих на задоволення потреб майбутнього вчителя хореографії та формування його творчої індивідуальності у процесі навчальної діяльності творчого характеру.

Успішна реалізація цієї педагогічної умови має будуватися відповідно до теорії мотивації А. Маслоу [336], відповідно до «піраміди потреб». Базовою потребою майбутнього вчителя хореографія, звісно, ж є повноцінне харчування та здоровий сон. Загальновідомо, що харчування студентів бажає кращого, а здоровий сон неможливий, коли вночі лунає повітряна тривога, і здобувачі змушені спускатися до укриття. Наступний рівень – це потреба у безпеці. В умовах воєнного стану навіть у віддалених від фронту регіонах України немає абсолютно безпечних місць, тому ця потреба не може бути повністю задоволена. Безумовно, у закладі вищої освіти створені умови для безпечного перебування учасників освітнього процесі в укритті, однак у такій ситуації присутній постійний стан психоемоційної напруги. Потреба приналежності до групи у студентському колективі особливо важлива, адже спільна творча діяльність дозволяє усвідомити себе унікальною частинкою цілої групи, відчувати підтримку й турботу. Наступний рівень – повага від викладачів та інших здобувачів освіти – обов'язкова умова формування цілісної творчої індивідуальності. Найвищий рівень – потреба у самоактуалізації – задовольняється через постійну творчу діяльність у процесі фахової підготовки.

Графічне зображення ієрархії потреб здобувачів у процесі фахової підготовки можна побачити на рис. 3.4.

* СА – самоактуалізація

Рис. 3.4. Потреби майбутнього вчителя хореографії

Під час війни в Україні повною мірою «комфортне» середовище створити неможливо, однак вважаємо, що саме танцювально-рухові практики допомагають у підтримці та задоволенні перших двох рівнів базових потреб, які є фундаментом становлення здорової успішної людини та формування її творчої індивідуальності.

Зокрема, дихальні вправи, практики центрування та заземлення, розтрушування та простукування тіла, техніка «Боді-джаз» та «П'ять ритмів» Г. Рот сприяють внутрішній стабілізації, гармонізації та активізації ресурсного стану.

Рівень потреб у приналежності до групи та повазі від оточуючих можна задовольнити через вправи зі змістового модуля 2 вибіркової дисципліни «Танцювально-руховий практикум» («Дзеркало», «Повтори рух», «Продовж

рух», «Танцювальний діалог» тощо), а також за допомогою методу групової імпровізації та спонтанної композиції.

Найвищий рівень потреб майбутнього вчителя хореографії виражається у самоактуалізації, що досягається за допомогою комплексного підходу у систематичній творчій діяльності.

Реалізація цієї педагогічної умови, зокрема, в УДПУ імені Павла Тичини відбувалася шляхом застосування різноманітних методів у процесі фахової підготовки майбутніх учителів хореографії. Зокрема, через практичну підготовку здобувачів вищої освіти, їх участь у творчих проєктах, олімпіадах із хореографічного мистецтва, концертну та конкурсну діяльність у складі народних аматорських ансамблів танцю тощо.

Практична підготовка здобувачів вищої освіти на ОП «Хореографія» в УДПУ імені Павла Тичини є невід'ємною частиною фахової підготовки, оскільки спрямована безпосередньо на формування навичок педагогічної діяльності. Навчальним планом передбачено такі види практик: фольклорна (1курс, II семестр), навчальна (3 курс, V і VI семестри) та виробнича (4 курс, VII та VIII семестри).

Метою фольклорної практики є вивчення сучасного стану фольклору та усвідомлення його значення у житті українців, визначення специфіки побутування фольклору у конкретному регіоні, з'ясування причин, що впливають на деформацію фольклорної традиції, формування у здобувачів навички здійснення наукового дослідження, уміння спостерігати, порівнювати, зіставляти факти, емпіричні дані, автентичний матеріал [228]. Головною функцією цієї практики є збереження національної ідентичності українців, що особливо актуально в умовах сьогодення. Здобувачі із захопленням та цікавістю збирали фольклорний матеріал у експедиціях та помітили цікаві регіональні особливості пісень і танців у різних куточках України. Творча індивідуальність кожного майбутнього вчителя хореографії у таких видах діяльності проявляється на захисті практики, оскільки кожна доповідь та презентація – унікальний творчий продукт.

Навчальна практика має ознайомчий характер та передбачає підготовку здобувачів вищої освіти до здійснення педагогічної діяльності в галузі хореографії; набуття навичок організаційної роботи з хореографічним колективом; виховання у здобувачів вищої освіти творчого, дослідницького підходу до педагогічної та виховної діяльності; формування практичних умінь щодо проведення навчально-виховної роботи з учасниками хореографічного колективу; закріплення отриманих знань і застосування їх в подальшій самостійній творчо-педагогічній діяльності за фахом; розкритті найбільш важливих сторін діяльності майбутньої спеціальності [222].

Під час проходження виробничої практики відбувається підготовка здобувачів вищої освіти до здійснення педагогічно-хореографічної діяльності в галузі хореографії та розвиток умінь застосовувати на практиці отримані знання в якості художнього керівника хореографічного колективу в закладах загальної середньої освіти, позашкільних навчальних закладах, приватних танцювальних колективах. Саме під час виробничої практики здобувачі вищої освіти, співпрацюючи з учнями та вчителями закладу освіти, створювали проєкти – танцювальні вистави.

Так, у межах співпраці Уманської загальноосвітньої школи № 9 (нині – Уманський ліцей № 1 Уманської міської ради Черкаської області) було створено танцювальні казки: «Аліса в країні чудес» (2016 р.) та «Муха-Цокотуха» (2019 р.); у межах співпраці із хореографічним колективом «Крок вперед» (м. Умань) – хореографічну виставу «У пошуках синього птаха» (2020 р.) (Додаток К). Такі творчі проєкти у співпраці з дітьми та учителями хореографії розвивають здібності, розкривають потенціал та формують творчу індивідуальність здобувачів вищої освіти. У процесі підготовки вистав студенти проявляють себе і як танцівники, що власним прикладом демонструють танцювальні елементи учням, а також беруть безпосередню участь у виставі разом з ними (виконавський складник ТІМВХ), і як постановники, що створюють хореографічний текст та малюнок танцю у єдиній композиції (балетмейстерський складник ТІМВХ), і як педагоги, що

навчають підростаюче покоління прекрасному мистецтву танцю (педагогічний складник ТІМВХ).

Відповідно до ОП «Хореографія», крім ЗЗСО, учитель хореографії може провадити освітню діяльність у ЗПМО. Упродовж дослідження було розроблено методичні рекомендації «Танцювально-рухові практики у роботі з дітьми та підлітками» [276] та впроваджено в освітній процес Благовіщенської школи мистецтв.

Також для учасниць хореографічного колективу «Подоланочка» було проведено майстер-клас «Розвиток творчості засобами танцювально-рухових практик». Запропоновані на занятті техніки були спрямовані на відчуття, слухання та розуміння тіла, формування навичок творчої танцювальної імпровізації та налагодження позитивної взаємодії в групі. Учениці школи мистецтв зауважили, що формат заняття був для них новим та цікавим, помітили позитивні трансформації у фізичному та емоційному стані у процесі майстер-класу, а також стали більш вільні у своїх рухах [215].

Вважаємо, що у ЗЗСО та ЗПМО діяльність педагога-майстра, як зазначав І. Зязюн, «характеризується педагогічною доцільністю за спрямованістю, індивідуально-творчим характером, за змістом і оптимальністю, за вибором засобів. У педагогічній діяльності розвивається і реалізується майстерність учителя, яку структурно визначають такі складові: педагогічна спрямованість особистості, професійне знання, здібності до педагогічної діяльності, педагогічна техніка» [71, с. 128].

На нашу думку, одним із найбільш ефективних методів реалізації третьої педагогічної умови формування ТІМВХ є створення творчих проєктів, що успішно практикується на кафедрі хореографії та художньої культури упродовж багатьох років. Детально цей метод описаний у підрозділі 3.1.

Упродовж дослідження здобувачами спеціальності 024 «Хореографія» та 014 «Середня освіта (Хореографія)» під керівництвом викладачів було розроблено та показано творчі проєкти у вигляді танцювальних вистав: «Ой,

на Івана, ой, на Купала» (2016 р.), «Моана» (2017 р.), «Бути жінкою – це доля» (2017 р.), «Колесо Фортуни» (2018 р.), «Казковий світ Василя Сухомлинського» (2018 р.), «Душа інструмента» (2018 р.), «Душа картини» (2019 р.), «Коза Дереза на новий лад» (2023 р.), «На ярмарку» (2023 р.) та інші (Додаток К).

Зупинимося більш детально на аналізі проєкту «Ой, на Івана, ой, на Купала», як одному із засобів формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. Цю хореографічну виставу було створено здобувачами 2 і 3 курсу під керівництвом викладачів кафедри хореографії та художньої культури. Прем'єра відбулася 25 червня 2016 року на території державного історико-культурного заповідника «Трипільська культура» у селі Легедзине Тальнівського району Черкаської області (Додаток К).

В основі проєкту – спільна ідея купальської легенди здобувачів та викладачів (автор тексту – здобувачка 4 курсу спеціальності «Хореографія» Деніза Ч.) [306]. У сюжеті вистави переплелися традиційні купальські гуляння із прикрашанням верби, жартами, залицаннями, піснями і танцями та містичні оповіді про квітку папороті та лісову нечисть, через яку опинилося під загрозою кохання головних героїв.

Творчий проєкт став своєрідною формою підсумкового контролю із навчальних дисциплін «Мистецтво балетмейстера» та «Основи акторської майстерності та режисури в танці» у яскравій фольклорній формі. Вистава складалася із двох частин: «Прологу» та «Легенди», які, у свою чергу, поділялися на невеликі сцени. Зокрема, у «Пролозі» були сцени: «Початок свята» та хоровод «Кругом Мариньки». Легенда включала такі епізоди: «Плетіння вінків», «Хлопці», «Залицання», «Дует закоханих», «Мавка», «Марічка», «Танець з вінками», «За лісами-горами», «Квітка Папороті», «Боротьба із нечистю», «Мавка зустрічає кохання», «Повернення героїв у село», «Вогнище», «Козачок», «Фінал».

У процесі створення творчого проєкту (обговорення сюжету вистави, написання сценарію, підбір музичного матеріалу, постановка хореографічних

композицій, робота над костюмами та декораціями) всі постановники мали можливість проявити себе, втіливши у хореографічній формі певний епізод дійства. У процесі спостереження за постановчим процесом було помічено, що здобувачі вищої освіти намагалися унікальним чином вирішувати поставлені завдання, зберігаючи при цьому власну творчу індивідуальність у загальному колективному дійстві. Кожна сцена вирізнялася певною манерою, стилем, характером її творця.

Під час прем'єри втілити ідею всеперемагаючої Любові, котра здатна подолати усі перешкоди і перетворити Зло на Добро, допомогла атмосфера сценічного майданчика просто неба: трипільська земля, темний час доби, краса літньої української природи, справжнє купальське вогнище, зрошена прохолодна трава. Усе це занурило танцівників та глядачів у справжнє яскраве купальське свято і залишило приємні спогади.

Кінцевим результатом проєкту стало видання навчально-методичного посібника «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі підготовки вистави «Ой, на Івана, ой, на Купала», де зібраний повний опис танців дійства (Додаток Д).

Цікавим та важливим досвідом стала участь викладачів кафедри хореографії та художньої культури О. Бикової та А. Криворотенко у проєкті «Без обмежень» у рамках програми фонду родини Богдана Гаврилишина «Молодь змінить Україну» (керівниця проєкту – Л. Шачковська, команда проєкту – О. Гнатюк та Т. Поліщук), який реалізовувався у місті Умань Черкаської області. Проєкт «Без обмежень» мав на меті психологічне та фізичне розвантаження мам, комунікації дітей та їх батьків незалежно від діагнозів, потреб і статусів [200, с. 71-72].

Під час реалізації проєкту один раз на тиждень протягом місяця проводилися заняття з хореографії із застосуванням танцювально-рухових практик для дітей та їх мам. Вправи «Рухове знайомство», «Наслідування явищ природи», «Дзеркало», «Руховий діалог, Кольоровий діалог», «Виростає квітка» мали ігровий характер і терапевтичний ефект. Мами-

учасниці проєкту емоційно та розумово розвантажувалися, забуваючи про складне рутинне життя, навчалися спілкуватися зі своїми дітьми мовою тіла, зчитувати її невербальні сигнали, а значить – краще її зрозуміти і підтримати у потрібний момент [200, с. 73].

Особливої уваги заслуговує інклюзивна танцювальна вистава «Чарівна рукавичка», підготовка якої здійснюється на базі Центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок» Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради. Понад 2-х місяців (раз на тиждень) здобувачі вищої освіти 2 курсу спеціальності 024 Хореографія у межах вивчення вибіркової дисципліни «Танцювально-руховий практикум» проводили танцювальні заняття з дітьми з особливими освітніми потребами у присутності вихователів та керівництва Центру.

У процесі апробації розвиваючої програми для дітей з особливими освітніми потребами «Радість руху» відбувалося знайомство з дітьми через рух, виконувалися вправи на основі Лабан-аналізу (із застосуванням категорій руху: простір, час, вага, потік), дзеркальні техніки та вивчення найпростіших танцювальних елементів (Додаток Р).

Такий проєкт – танцювальна вистава із залученням здобувачів вищої освіти та дітей з особливими освітніми потребами – на кафедрі хореографії та художньої культури Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини реалізовувався вперше і потребував ретельної підготовки у кілька етапів.

Початковий етап інклюзивної танцювальної вистави включав: виникнення ідеї, розробку сценарного плану, опис персонажів, знайомство з учасниками, підбір музичного матеріалу. Ідея вистави «Чарівна рукавичка» полягала в тому, що кожен має унікальні творчі здібності, які допомагають у житті, наповнюючи його радістю.

Етап створення включав безпосередню побудову хореографічних композицій. Тут виникали певні труднощі, пов'язані із великою кількістю дітей різного віку та з різними видами порушень у розвитку. Іноді всі

учасники хотіли танцювали всі танці, а не тільки ті, що було відведено їм відповідно до сценарію, але після виконання релаксаційних танцювально-рухових вправ, поведінка дітей покращувалася. Враховуючи побажання вихованців, батьків та керівництва Центру, вдалося побудувати сценарій вистави таким чином, щоб усі учасники були максимально задіяні у кожній сцені.

Етап демонстрації відбувся у Центрі соціальної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок» Управління праці та соціального захисту населення та став для учасників справжнім святом.

Упродовж танцювальних занять відповідно до розвиваючої програми «Радість руху» та підготовки вистави «Чарівна рукавичка» зауважено, що застосовані танцювально-рухові вправи мають терапевтичний ефект та позитивно впливають на психоемоційний стан дітей з інвалідністю. Вихованці Центру реабілітації поступово розкривалися через танець і рух і мали змогу взаємодії та самовираження, при тому, що у більшості дітей є серйозні порушення мовлення. У цьому випадку танець став потужним засобом комунікації. Але найголовніший результат – усмішки на обличчях та сяючі вдячністю очі.

Яскравим прикладом прояву творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії стала новорічна вистава «У пошуках різдвяних традицій з Олафом», створена для маленьких глядачів на основі мультфільму «Холодне серце». Це творчий продукт, створений здобувачами самостійно від виникнення ідеї до створення декорацій. Вистава стала справжнім новорічним дивом для дітей.

Важливими елементами комфортного навчально-творчого середовища в УДПУ імені Павла Тичини є також участь здобувачів у олімпіадах, конкурсах, фестивалях та концертах, котрі детально описані у дослідженнях Л. Андрощук [7], О. Бикової [19], С. Куценка [119] та І. Терешко [289].

Таким чином, у процесі реалізації педагогічних умов (*усвідомлення майбутнім вчителем хореографії власної унікальності та досягнення стану*

внутрішньої свободи; модернізації змісту фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії; забезпечення комфортного навчально-творчого середовища) відбувається формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії.

Отже, через вплив на тілесність та пошук себе у танці відбувається формування виконавського складника творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. Завдяки модернізації змісту освіти активізується пізнавальна діяльність здобувачів, розвивається мислення та креативність. Комфортне навчальне середовище дбайливо плекає педагога-танцівника, педагога-балетмейстера та педагога-керівника. Танцювально-рухові практики у цьому процесі є інтегруючим елементом, котрий об'єднує всі структурні компоненти творчої індивідуальності, гармонізуючи тілесність, емоційність та свідомість.

Ефективність впровадження розробленої моделі та визначених педагогічних умов буде визначено під час аналізу та інтерпретації результатів дослідження у наступному підрозділі.

3.3. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження

Для ефективного процесу формування ТІМВХ важливим завданням була розробка моделі та реалізація педагогічних умов у процесі фахової підготовки здобувачів.

У ході визначення та обґрунтування педагогічних умов було враховано сутність, структуру та специфіку творчої індивідуальності, що є інтегрованою нелінійною сукупністю індивідуальних якостей особистості. Реалізація у ЗВО цих умов була спрямована на: різнобічну якісну фахову підготовку педагога-виконавця, педагога-балетмейстера та педагога-керівника у контексті формування його творчої індивідуальності.

Під час формувального експерименту було перевірено такі педагогічні умови: *усвідомлення майбутнім вчителем хореографії власної унікальності*

та досягнення стану внутрішньої свободи; модернізації змісту фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії; забезпечення комфортного навчально-творчого середовища.

Упродовж формувального етапу дослідження у процесі реалізації педагогічних умов здобувачі виконували творчі завдання, опановували нові методи і прийоми у хореографічній діяльності, проходили практичну підготовку, створювали проекти, брали участь в олімпіадах, концертах, фестивалях, конкурсах, майстер-класах, лабораторіях.

Після завершення експерименту було зроблено контрольний зріз даних за визначеними раніше критеріями (*мотиваційно-ціннісним, тілесно-емоційно-когнітивним, творчо-діяльним*).

Особливо ефективними для формування творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії стали творчі завдання, спрямовані на формування виконавської, балетмейстерської та педагогічної майстерності.

Уведення в ОПП «Хореографія» вибіркової дисципліни «Танцювально-руховий практикум» та в ОПП «Середня освіта (Хореографія)» освітнього компонента «Практикум із танцювальної терапії» сприяло реалізації першої педагогічної умови – усвідомлення власної унікальності та досягнення стану внутрішньої свободи. Після проходження курсів здобувачі поділилися своїми враженнями [Додаток С].

Олена Б.: *«Дякую, що познайомили мене з цими практиками! В минулому році, коли був блек-аут, мене переповнювали негативні емоції. Тоді я просто починала танцювати в темряві – і всі страхи й тривоги зникали! Нині застосовую «Боді-джаз» на заняттях зі своїми учнями».*

Єлизавета Т: *«Дуже багато цікавих вправ дізналася, за допомогою яких можна розкрити навички використання тіла, об'єднувати рухи з музикою. У своїй роботі використовую вправи «Дзеркало», роботу в просторі, розігрів різних частин тіла та об'єднання груп тіла. Дякую, що познайомили мене з цікавим предметом, який дозволяє розірвати рамки, відкритися по-новому».*

Лідія Д.: *«Заняття з танцювально-рухової практики дуже допомагають розслабитися, прислухатись до себе, своїх відчуттів, попрацювати з будь-яким емоційним станом та довести його до емоційно-збалансованого та спокійного. За допомогою цієї практики, свої емоції можна пропустити через все тіло та відчутти їх кожною клітинкою. Змінюючи швидкість, простір та додаючи до цього всього рухи, інколи забуваєш про час та де ти знаходишся. Все настільки гармонійно, що забуваєш про все на світі. Ніяких турбот, проблем та думок. Якщо на початку практики мій стан був тривожним, в голові було купа питань та важкість на душі, то всього через пару хвилин, можна відчутти покращення. Всі проблеми стають не такими серйозними, в грудній клітині відчувається тепло, а в голові провітлення. Рухи різними частинами тіла дуже допомагають в процесі практики. Не важливо, скільки часу приділити цьому, головне робити все по відчуттям, тоді покращення емоційного стану та гарного настрою не залишить на себе чекати».*

До знайомства з танцювальними практиками здобувачі навіть не підозрювали, скільки ресурсу і натхнення є у їх власних тілах.

Таким чином, можна стверджувати, що після проходження курсу «Танцювально-руховий практикум», систематичних занять у межах діяльності навчально-практичної лабораторії «Консонанс руху та душі», практикумів та майстер-класів підвищився рівень сформованості ТІМВХ за тілесно-емоційно-когнітивним критерієм що було виявлено в ході педагогічного спостереження та перевірено за допомогою діагностичного інструментарію.

Провівши «Діагностику навчальної мотивації студентів» (А. Реан, Б. Якунін, модифікація – Н. Бадмаєва) (Додаток А.4), ми з'ясували, що в експериментальній групі зріс відсоток відповідей щодо професійних та комунікативних мотивів, що свідчить про збільшення рівня сформованості творчої індивідуальності відповідно до обраного фаху та взаємодії в колективі.

За результатами контрольного зрізу за мотиваційно-ціннісним критерієм креативний рівень сформованості ТІМВХ мають 2,5 % учасників в КГ та 11,4 % в ЕГ, достатній – 65 % у КГ та 71,2 % в ЕГ, базовий – 32,5 % у КГ та 17,4 % в ЕГ. Узагальнені дані за всіма показниками наведені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

**Рівень сформованості творчої індивідуальності майбутніх учителів
хореографії за мотиваційно-ціннісним критерієм
(контрольний зріз)**

Показники мотиваційно- ціннісного критерію	Рівні сформованості					
	Креативний		Достатній		Базовий	
	КГ (163)	ЕГ (167)	КГ (163)	ЕГ (167)	КГ (163)	ЕГ (167)
наявність інтересу до обраного фаху	3 (1,8%)	19 (11,4%)	109 (66,9%)	118 (70,6%)	51 (31,3%)	30 (18%)
прагнення до творчого саморозвитку та самореалізації	4 (2,5%)	20 (12%)	110 (67,5%)	121 (72,4%)	49 (30%)	26 (15,6%)
цінність підтримки соціально-творчого середовища	5 (3,1%)	18 (10,8%)	99 (60,7%)	118 (70,6%)	59 (36,2%)	31 (18,6%)
Узагальнені показники	4 (2,5%)	19 (11,4%)	106 (65%)	119 (71,2%)	53 (32,5%)	29 (17,4%)

За тілесно-емоційно-когнитивним критерієм креативний рівень сформованості ТІМВХ мають 2,5 % учасників в КГ та 14,4 % в ЕГ, достатній – 63,8 % у КГ та 67 % в ЕГ, базовий – 33,7 % у КГ та 18,6 % в ЕГ.

Таблиця 3.2. містить узагальнені дані за всіма показниками.

Таблиця 3.2.

**Рівень сформованості творчої індивідуальності майбутніх учителів
хореографії за тілесно-емоційно-когнітивним критерієм
(контрольний зріз)**

Показники мотиваційно-ціннісного критерію	Рівні сформованості					
	Креативний		достатній		Базовий	
	КГ (163)	ЕГ (167)	КГ (163)	ЕГ (167)	КГ (163)	ЕГ (167)
усвідомленість власної тілесності	3 (1,8%)	26 (15,5%)	103 (63,2%)	114 (68,3%)	57 (35%)	27 (16,2%)
творчий потенціал, здібності, впевненість у власній силах	5 (3,1%)	22 (13,2%)	103 (63,2%)	110 (65,9%)	55 (33,7%)	35 (20,9%)
фахові знання, уміння і навички	4 (2,5%)	24 (14,4%)	106 (65%)	112 (67%)	53 (32,5%)	31 (18,6%)
Узагальнені показники	4 (2,5%)	24 (14,4%)	104 (63,8%)	112 (67%)	55 (33,7%)	31 (18,6%)

За результатами контрольного зрізу за творчо-діяльнісним критерієм креативний рівень сформованості ТІМВХ мають 2,5 % учасників в КГ та 15,6 % в ЕГ, достатній – 65,6 % у КГ та 70 % в ЕГ, базовий – 31,9 % у КГ та 14,4 % в ЕГ. Узагальнені дані за всіма показниками наведені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.3.

**Рівень сформованості творчої індивідуальності майбутніх учителів
хореографії за творчо-діяльнісним критерієм
(контрольний зріз)**

Показники мотиваційно- ціннісного критерію	Рівні сформованості					
	Креативний		Достатній		Базовий	
	КГ (163)	ЕГ (167)	КГ (163)	ЕГ (167)	КГ (163)	ЕГ (167)
виконавська майстерність	5 (3,1%)	24 (14,4%)	111 (68,1%)	119 (71,2%)	47 (28,8%)	24 (14,4%)
композиційна майстерність	4 (2,5%)	28 (16,8%)	108 (66,2%)	116 (69,4%)	51 (31,3%)	23 (13,8%)
педагогічна майстерність	3 (1,8%)	26 (15,6%)	102 (62,6%)	116 (69,4%)	58 (35,6%)	25 (15%)
Узагальнені показники	4 (2,5%)	26 (15,6%)	107 (65,6%)	117 (70%)	52 (31,9%)	24 (14,4%)

Узагальнені дані про динаміку рівнів сформованості творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії наведені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4.

**Динаміка рівня сформованості творчої індивідуальності
майбутніх учителів хореографії**

Рівні	Констатувальний експеримент		Формувальний експеримент		Різниця	
	КГ (163)	ЕГ (167)	КГ (163)	ЕГ (167)	КГ (163)	ЕГ (167)
Креативний	2,1 %	2,8 %	2,5 %	14 %	+0,4%	+11,2%
Достатній	64,2 %	63,5 %	65 %	69 %	+0,8%	+5,5%
Базовий	33,7 %	33,7 %	32,5 %	17 %	-1,2%	-16,7%

Після контрольного зрізу помітно, що певною мірою зріс рівень сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у контрольній групі, проте в експериментальній групі показники значно збільшилися. Креативний рівень сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у контрольній групі становить 2,5 % (+0,4%, порівняно із початком дослідження), в експериментальній групі – 14 % (+11,2%); достатній – 65 % (+0,8%) у контрольній групі, 69 % (+5,5%) в експериментальній групі; базовий – 32,5 % (-1,2%) у контрольній групі та 17 % (-16,7 %) в експериментальній групі.

Крім порівняльних характеристик контрольної та експериментальної груп у відсотковому відношенні до та після проведення формувального експерименту, проводились також статистичні дослідження із застосуванням критеріїв узгодженості. Оскільки вибірки студентів та відмінності у результатах приймалися як випадкові і незалежні, то виконувались умови для застосування статистичного критерію Пірсона χ^2 -квадрат (χ^2).

Сформулюємо гіпотезу H_0 та альтернативну їй гіпотезу H_1 .

Гіпотеза H_0 полягає в тому, що ймовірності розподілу студентів за рівнями успішності в експериментальній та контрольній групах однакові.

Гіпотеза H_1 : ймовірності розподілу студентів в цих групах відрізняються.

Успішність студентів визначається трьома рівнями: креативний, достатній та базовий. Причому ці рівні визначалися за трьома критеріями: мотиваційно-ціннісним, тілесно-емоційно-когнітивним та творчо-діяльнісним.

Для перевірки гіпотези H_0 підрахуємо значення статистики χ^2 за формулою:

$$T = \frac{1}{n_1 \cdot n_2} \cdot \sum_{i=1}^c \frac{(n_1 \cdot P_{2i} - n_2 \cdot P_{1i})^2}{P_{1i} + P_{2i}} \quad (3.1),$$

де n_1 - кількість студентів контрольної групи;

n_2 – кількість студентів експериментальної групи;

P_{1i} – кількість студентів першої вибірки, які віднесені до відповідних рівнів (креативний, достатній, базовий);

P_{2i} – кількість студентів другої вибірки відповідно до вищевказаних рівнів;

c – кількість рівнів.

Після цього $T_{спост.}$ порівнюємо з $T_{кр.}$ – критичним значенням статистики, які мають розподілення χ^2 .

Для обчислення використаємо дані таблиці 3.5:

Таблиця 3.5.

**Рівень сформованості творчої індивідуальності майбутніх учителів
(контрольний зріз)**

Рівні	Групи	Констатувальний експеримент (узагальнені показники – кількість осіб)		
		за мотиваційно- ціннісним критерієм	за тілесно- емоційно- когнітивним	за творчо- діяльнісним критерієм
Креативний	КГ	4	3	3
	ЕГ	7	3	4
Достатній	КГ	106	103	105
	ЕГ	112	101	105
Базовий	КГ	53	57	55
	ЕГ	48	63	58
$T_{спост.}$		1,18	2,71	0,17

Проведемо відповідні обчислення для кожного критерію, враховуючи, що $n_1=163$, $n_2=167$, а інші дані братимемо із таблиці 3.5.

$$T_1 = \frac{1}{163 \cdot 167} \left[\frac{(163 \cdot 7 - 167 \cdot 4)^2}{4 + 7} + \frac{(163 \cdot 112 - 167 \cdot 106)^2}{106 + 112} + \frac{(163 \cdot 48 - 167 \cdot 53)^2}{53 + 48} \right] \approx 1,18; \quad (3.2)$$

$$T_2 = \frac{1}{163 \cdot 167} \left[\frac{(163 \cdot 3 - 167 \cdot 3)^2}{3+3} + \frac{(163 \cdot 101 - 167 \cdot 103)^2}{103+101} + \frac{(163 \cdot 63 - 167 \cdot 57)^2}{57+63} \right] \approx 2,71; \quad (3.3)$$

$$T_3 = \frac{1}{163 \cdot 167} \left[\frac{(163 \cdot 4 - 167 \cdot 3)^2}{3+4} + \frac{(163 \cdot 105 - 167 \cdot 105)^2}{105+105} + \frac{(163 \cdot 58 - 167 \cdot 55)^2}{55+58} \right] \approx 0,17. \quad (3.4)$$

За статистичними таблицями для рівня значущості $\alpha=0,05$ і для степенів вільності $\nu = c-1=3-1=2$ знаходимо критичне значення статистики критерію χ^2 : $T_{\text{крит.}} = 6.0$. Як бачимо, у всіх випадках обчислені $T_i < T_{\text{крит.}}$. Тому відхилити гіпотезу H_0 немає підстав. Отже, перед початком експерименту групи за своїм рівнем були однотипні.

Проведемо дослідження, яким виявився вплив формувального експерименту, також із застосуванням статистичного критерію χ^2 . Для цього знову проведемо відповідні обчислення по вибірках кожного із вищевказаних критеріїв, але уже за результатами, одержаними після експерименту.

Нехай у цьому випадку H_0 – гіпотеза, яка полягає в тому, що рівні контрольної та експериментальної груп після формувального експерименту суттєво не відрізняються. І альтернативна гіпотеза H_1 – рівні груп після експерименту різні.

Використовуємо дані таблиці 3.6:

Таблиця 3.6.

**Рівень сформованості творчої індивідуальності майбутніх учителів
хореографії**

Рівні	Групи	Після проведення експерименту (узагальнені показники – кількість осіб)		
		за мотиваційно- ціннісним критерієм	за тілесно- емоційно- когнітивним	за творчо- діяльнісним критерієм
Креативний	КГ	4	4	4
	ЕГ	19	24	26
Достатній	КГ	106	104	107
	ЕГ	119	112	117
Базовий	КГ	53	55	52
	ЕГ	29	51	24
<i>T</i>_{спост.}		38,84	14,20	26,85

Застосуємо формулу 3.1 для $n_1=163$, $n_2=167$, $c=3$, P_{1i} та P_{2i} відповідно до рівнів і критеріїв груп за даними таблиці 3.6.

$$T_1 = \frac{1}{163 \cdot 167} \left[\frac{(163 \cdot 19 - 167 \cdot 4)^2}{4 + 19} + \frac{(163 \cdot 24 - 167 \cdot 4)^2}{4 + 24} + \frac{(163 \cdot 26 - 167 \cdot 4)^2}{4 + 26} \right] \approx 38,84; \quad (3.5)$$

$$T_2 = \frac{1}{163 \cdot 167} \left[\frac{(163 \cdot 24 - 167 \cdot 4)^2}{4 + 24} + \frac{(163 \cdot 112 - 167 \cdot 104)^2}{104 + 112} + \frac{(163 \cdot 51 - 167 \cdot 55)^2}{55 + 51} \right] \approx 14,20; \quad (3.6)$$

$$T_3 = \frac{1}{163 \cdot 167} \left[\frac{(163 \cdot 26 - 167 \cdot 4)^2}{4 + 26} + \frac{(163 \cdot 117 - 167 \cdot 107)^2}{107 + 117} + \frac{(163 \cdot 24 - 167 \cdot 52)^2}{24 + 52} \right] \approx 26,85; \quad (3.7)$$

Для $\alpha=0,05$ і для степенів вільності $\nu = c-1=3-1=2$ згідно із статистичними таблицями критичне значення критерію $T_{\text{крит.}} = 6,00$. Оскільки для всіх випадків $T_i > T_{\text{крит.}}$, то відповідно до прийняття рішень гіпотеза H_0

відхиляється з ймовірністю 0,95, і приймається альтернативна гіпотеза H_1 . А це вказує на те, що внаслідок проведення формувального експерименту результати контрольної та експериментальної груп суттєво відрізняються в позитивному плані.

Отже, в цілому результати експериментального дослідження підтвердили ефективність визначених педагогічних умов (*усвідомлення майбутнім вчителем хореографії власної унікальності та досягнення стану внутрішньої свободи; модернізації змісту фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії; забезпечення комфортного навчально-творчого середовища*).

Висновки до 3 розділу

У розділі нами розроблено модель формування ТІМВХ. Вона містить такі блоки: цільовий, змістовий, творчо-діяльнісний, результативний. Усі елементи моделі взаємопов'язані та взаємообумовлені. Цільовий блок містить мету, завдання, підходи та принципи. Змістовий представлений компонентами (мотиваційно-ціннісним, тілесно-емоційно-когнітивним та творчо-діяльнісним), педагогічними умовами та змістом підготовки. Творчо-діяльнісний блок моделі репрезентує: форми (проблемні лекції, лабораторні заняття, олімпіади, репетиції ансамблів, захисти творчих проєктів, практики, підготовка ІНДЗ тощо); методи (вільного руху, Лабан-аналізу, імпровізації, спонтанної композиції, педагогічних ситуацій, творчих проєктів); засоби (відеоматеріали, навчально-методичні комплекси, матеріали семінарів, комплекси танцювально-рухових практик). Результативний – критерії, рівні сформованості ТІМВХ та результат.

Визначено та обґрунтовано педагогічні умови процесу формування ТІМВХ: *усвідомлення майбутнім вчителем хореографії власної унікальності та досягнення стану внутрішньої свободи; модернізація змісту фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії; забезпечення комфортного навчально-творчого середовища*.

Після формувального експерименту проведено контрольний зріз, який показав збільшення показників. Помітно, що певною мірою зріс рівень сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у контрольній групі, проте в експериментальній групі показники значно збільшилися. Креативний рівень сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у контрольній групі становить 2,5 % (+0,4%, порівняно із початком дослідження), в експериментальній групі – 14 % (+11,2%); достатній – 65 % (+0,8%) у контрольній групі, 69 % (+5,5%) в експериментальній групі; базовий – 32,5 % (-1,2%) у контрольній групі та 17 % (-16,7 %) в експериментальній групі.

Достовірність результатів перевірено за допомогою статистичного критерію Пірсона χ^2 -квадрат (χ^2).

Основні положення цього розділу висвітлені у 20 публікаціях автора [98], [99], [100], [101], [102], [103], [104], [105], [106], [108], [109], [110], [198], [199], [200], [201], [202], [210], [212], [213].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення і практичне вирішення проблеми формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки в ЗВО. Отримані результати доводять її ефективність і дозволяють зробити наступні висновки.

1. Нині, коли Україна переживає складні часи боротьби за свою свободу та незалежність, нові підходи до розуміння та вирішення проблем особливо актуальні. Адже свідомість, відновлення, розвиток та духовне збагачення нашого суспільства залежить саме від креативних, активних, ініціативних людей, котрі мають яскраву індивідуальність та здатні наповнити простір творчістю. Сучасні дослідження в Україні висвітлюють різні аспекти підготовки майбутніх учителів хореографії (керівників хореографічних колективів), індивідуальність вчителя, різні підходи до проблеми творчої індивідуальності вчителя хореографії. Однак досі немає цілісного погляду на процес формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки, хоча суспільство потребує таких фахівців.

Означений феномен розглянуто через узагальнення розуміння базових понять дослідження: «індивідуальність», «творчість», «фахова підготовка», «майбутній учитель хореографії». Встановлено, що «творча індивідуальність майбутнього вчителя хореографії – це інтегративна, нелінійна сукупність якостей та властивостей особистості, які допомагають їй нестандартно мислити, яскраво проявляти себе у різних сферах хореографічної діяльності.

Узагальнено наукові підходи до формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки: *тілесно-орієнтований* (творча індивідуальність виражається через усвідомлену тілесність), *аксіологічний* (система ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя хореографії, що характеризують його творчу індивідуальність), *особистісно-орієнтований* (творча індивідуальність формується з особистості, навколо

якої побудований освітній процес), *практико-орієнтований* (творча індивідуальність формується у процесі конкретної практичної діяльності, орієнтованої на майбутню професію, зокрема, через метод творчих проєктів), *інтегративний* (творча індивідуальність формується внаслідок міждисциплінарної інтеграції знань, умінь і навичок), *компетентнісний* (творча індивідуальність формується у процесі набуття різноманітних загальних та фахових компетентностей), *синергетичний* (творча індивідуальність формується на основі відкритості, нелінійності та спонтанної творчості).

Процес формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у ЗВО здійснюється через виконавську (техніка виконання танцю, оригінальність втілення художнього образу), балетмейстерську (оригінальність ідей, унікальне хореографічне рішення, створення унікальних мистецьких продуктів) та педагогічну (індивідуальний стиль педагогічної діяльності, вміння працювати з різними віковими групами, вміння мотивувати учнів до занять хореографією) діяльність.

Відзначаючи багатоаспектність у розумінні і трактуванні сутності і структури означеного феномена, *формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії* ми розуміємо як *цілеспрямований процес виявлення та розкриття унікальних творчих здібностей та особливостей здобувачів (здатності нестандартно мислити, яскраво проявляти себе у різних сферах хореографічної діяльності та креативно розв'язувати різноманітні ситуації абсолютно унікальним чином) упродовж фахової підготовки у ЗВО.*

2. На основі аналізу змісту фахової підготовки майбутніх учителів хореографії у контексті формування їх творчої індивідуальності за освітньо-професійними програмами «Середня освіта (Хореографія)» та «Хореографія» різних закладів вищої освіти України, програм інтегрованого курсу «Мистецтво» у ЗЗСО нами визначено *критерії* (мотиваційно-ціннісний – наявність інтересу до обраного фаху, прагнення до творчого саморозвитку та

самореалізації, цінність підтримки соціально-творчого середовища; тілесно-емоційно-когнітивний – усвідомленість власної тілесності, творчий потенціал, здібності, впевненість у власних силах, фахові знання, уміння і навички; творчо-діяльнісний – виконавська майстерність, композиційна майстерність, педагогічна майстерність); *показники* (наявність інтересу до обраного фаху, прагнення до творчого саморозвитку та самореалізації, цінність підтримки соціально-творчого середовища; усвідомленість власної тілесності, творчий потенціал, здібності, впевненість у власних силах, фахові знання, уміння і навички; виконавська майстерність, композиційна майстерність, педагогічна майстерність) та *рівні* сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії (креативний, достатній, базовий).

За результатами констатувального експерименту було з'ясовано, що креативний рівень сформованості мають 2 % учасників у контрольній групі та 2,8 % в експериментальній групі; достатній – 64,2 % у контрольній групі та 63,5 % в експериментальній групі; базовий – 33,7 % в контрольній групі та 33,7 % в експериментальній групі.

3. З метою підвищення рівня сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії було розроблено модель, яка містить *цільовий, змістовий, творчо-діяльнісний, результативний* блоки.

Цільовий блок містить мету, завдання, підходи та принципи. Змістовий блок представлений компонентами (мотиваційно-ціннісним, тілесно-емоційно-когнітивним та творчо-діяльнісним), педагогічними умовами та змістом підготовки. Творчо-діяльнісний блок моделі репрезентує: форми (проблемні лекції, лабораторні заняття, олімпіади, репетиції ансамблів, захисти творчих проєктів, практики, підготовка ІНДЗ тощо); методи (вільного руху, Лабан-аналізу, імпровізації, спонтанної композиції, педагогічних ситуацій, творчих проєктів); засоби (відеоматеріали, навчально-методичні комплекси, матеріали семінарів, комплекси танцювально-рухових

практик). Результативний – критерій, рівні сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії та результат.

4. Обґрунтовано та експериментально перевірено *педагогічні умови* формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки: усвідомлення майбутнім вчителем хореографії власної унікальності та досягнення стану внутрішньої свободи; модернізація змісту фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії; забезпечення комфортного навчально-творчого середовища.

Доведено, що через вплив на тілесність та пошук себе у танці відбувається формування виконавського складника творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. Завдяки модернізації змісту освіти активізується пізнавальна діяльність здобувачів, розвивається мислення та креативність. Комфортне навчальне середовище дбайливо плекає педагога-танцівника, педагога-балетмейстера та педагога-керівника. Танцювально-рухові практики у цьому процесі є інтегруючим елементом, котрий об'єднує всі структурні компоненти творчої індивідуальності, гармонізуючи тілесність, емоційність та свідомість.

Після формувального експерименту було проведено контрольний зріз, який показав ефективність реалізації педагогічних умов формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. Дещо зріс рівень сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у контрольній групі, проте в експериментальній групі показники значно збільшилися. Креативний рівень сформованості творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у контрольній групі становить 2,5 % (+0,4%, порівняно із початком дослідження), в експериментальній групі – 14 % (+11,2%); достатній – 65 % (+0,8%) у контрольній групі, 69 % (+5,5%) в експериментальній групі; базовий – 32,5 % (-1,2%) у контрольній групі та 17 % (-16,7 %) в експериментальній групі.

Загалом проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів процесу формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії.

Подальший науковий пошук варто спрямувати на розробку ширшого комплексу творчих завдань у процесі вивчення освітніх компонентів, які не було розглянуто у нашому дослідженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Л. Аналіз наукових досліджень в системі хореографічно-педагогічної освіти в Україні. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2019 (16), С. 253–260.
2. Андрощук Л. Впровадження педагогічної моделі формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії як творчий процес. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. № 7, 2013. С. 15–21.
3. Андрощук Л. М. Ансамбль: танці з репертуару народного аматорського ансамблю сучасного танцю «Візаві»: навч.-метод. посібник / Уклад. Л. М. Андрощук, І. С. Грошовик. Умань : ФОП Жовтий О. О, 2018. 243 с.
4. Андрощук Л. М. Підготовка концертних номерів: танці з репертуару народного аматорського ансамблю сучасного танцю «Візаві»: навч.-метод. посібник / Уклад. Л.М. Андрощук, А.Ю. Криворотенко, О.С. Умрихіна. Умань : ФОП Жовтий О. О, 2015. 130 с.
5. Андрощук Л. М. Танцювальна імпровізація як засіб розвитку творчої особистості майбутнього вчителя хореографії. *Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти* : здобутки, проблеми та перспективи : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м Умань, 8 жовтня 2013 р.). Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. С. 5–9.
6. Андрощук Л. М. Творчість як складова освітнього процесу підготовки майбутніх хореографів в ЗВО в період глобальних світових змін. *Хореографія в сучасному мистецькому просторі*: Зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції, Київ 3–4 лютого 2023 р. Київ: Видавництво «Олімпійська література», 2023. С. 14–20.
7. Андрощук Л. М. Формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя хореографії: автореф. дис. на здобуття наук.

- ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Київ, 2009. 22 с.
8. Андрощук Л., Тандитна І., Ткаченко О. Теорія і методика сучасного танцю : навч. посіб. Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. 126 с.
 9. Антонова О. Є. Практико-орієнтований підхід у формуванні професійної майстерності майбутнього вчителя. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання: монографія* / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Рута, 2016. С. 262–285.
 10. Безлюдна Н. В., Дудник Н. В. Формування soft skills у майбутніх педагогів як умова реалізації професійного стандарту вчителя. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи: збірник наукових праць УДПУ. Вип. №2(6)*. Умань.: ВПЦ «Візаві», 2021. С.137–142.
 11. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник. К.: ІЗМН, 1998. 204 с
 12. Бех І. Особистість на шляху до духовних цінностей : монографія. Київ–Чернівці : «Букрек», 2018. 320 с.
 13. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: стратегія проектування. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, № 3, 1999. С. 42–43.
 14. Белова О. В. Ембодімент компетентність психолога в ситуації сенсорної, просторової та моторної депривації осіб в умовах повторюваних нокдаунів. *Простір арттерапії: мистецтво стосунків у танці життя: матеріали XVIII Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції* (м. Київ, 18–19 червня 2021 р.) / [за наук. ред. Л. А. Найдьонові, О. Л. Вознесенської, О. М. Скнар]. Київ : ФОП Назаренко Т.В., 2021. С. 4–6.
 15. Бикова О. Творча індивідуальність як основа розвитку індивідуальних творчих здібностей майбутнього вчителя хореографії. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : збірник наукових праць Уманського

- державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Безлюдний О. І. (гол. ред.) та ін.]. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. Випуск 12, Ч. 2. С. 125–130.
16. Бикова О. В. Педагогічні умови розвитку індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів хореографії у процесі фахової підготовки. *Молодь і ринок* : наук-пед. журн. Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка / [ред. кол.: Скотіна Н. (шеф-ред.) та ін.]. Дрогобич : Поліграфічна фірма «Швидкодрук», 2016. № 8 (139). С. 146–150.
 17. Бикова О. В. Позааудиторна виховна робота як чинник формування індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів хореографії у закладах вищої педагогічної освіти: монографія. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 161 с.
 18. Бикова О. В. Розвиток музично-ритмічних здібностей як складової індивідуальних творчих здібностей майбутніх педагогів-хореографів. *Наука і освіта* : наук-практ. журн. Південноукраїнського нац. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського / [ред. кол.: Чебикін О. (гол. ред.) та ін.]. Одеса, 2016. № 6. С. 40–45.
 19. Бикова О. В. Формування індивідуальних творчих здібностей майбутніх учителів хореографії у процесі позааудиторної виховної роботи вищих навчальних закладів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 «Теорія і методика виховання»; Уманський державний пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2017. 219 с.
 20. Благова Т. О. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка*. 2010. № 50. С. 72–76.
 21. Благова Т. О. Розвиток хореографічної освіти в Україні у структурі навчальних закладів культури і мистецтва. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. Інститут педагогічної

- освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України. Київ. Випуск 3. 2021. С. 58–65.
22. Божко Н. Інтегративний підхід до навчання в контексті реформування системи освіти України. *Молодь і ринок*. № 7 (162), 2018. С. 84–89.
 23. Бубряк Т. Ю. Інтегративний підхід у проектуванні професійної життєдіяльності особистості. *Актуальні проблеми психології*. Т. 7, вип. 36. С. 51–58.
 24. Бурля О. А. Формування педагогічної майстерності керівника дитячого хореографічного об'єднання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06. К., 2004. 219 с.
 25. Бялик О. В. Дистанційне навчання як інноваційна форма професійної підготовки сучасного вчителя. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*, 2022. № 11(16). С. 19–27.
 26. Бялик О. В. Теоретичні засади розвитку творчої індивідуальності майбутнього вчителя. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 10(16). С. 396–405.
 27. Бялик О. В., Разводова М. В. Модель формування готовності студентів педагогічних коледжів до формування хореографічних умінь в учнів молодшого шкільного віку. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Випуск 4 / Ред. кол.: В. Ф. Черкасов, О. А. Біда, Н. І. Шетеля та ін. Кропивницький: Видавництво «Код». 2023. С. 22–27.
 28. Василенко К. Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю. 3-тє вид. К. : Мистецтво, 1996. 496 с.
 29. Ващенко Г. Виховна роль мистецтва. Твори Г. Ващенко. К., 2000. Т. 4 : Праці з педагогіки та психології. С. 196–256.
 30. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

31. Верховинець В. М. Теорія українського народного танцю. 5-е вид., доп. К. : Музична Україна, 1990. 150 с.
32. Виїзний День відкритих дверей. Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://mpf.udpu.edu.ua/vyjizdnyj-den-vidkrytyh-dverej-2/> (дата звернення 12.07.2023 р.).
33. Вистава «Колесо Фортуни»: навчально-методичний посібник / Л. М. Андрощук, О. В. Бикова, І. С. Грошовик та ін. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2018. 332 с.
34. Вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки. Вип. 9 : Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика : матеріали 9-ої Всеукр. наук.-практ. конф. (30-31 березня 2023 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; [голов. ред. Малишевська І. І. [та ін.]. Умань: Візаві, 2023 р. 217 с.
35. Вітвицька С. С. Аксиологічний підхід до виховання особистості майбутнього вчителя. *Креативна педагогіка*. Наук.-метод. Журнал. Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. Вінниця, 2015. Вип. 10. С. 63–67.
36. Власенко О. М. Навчально-педагогічні ситуації у підготовці сучасного вчителя. *Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 361–368. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/42970834.pdf> (дата звернення 23.04.2023 р.).
37. Вознюк О. В. Синергетичний підхід до професійно-педагогічної підготовки творчого вчителя. *Професійна педагогічна освіта: акме-синергетичний підхід: Монографія* / За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 280–300.
38. Волкова Ю. І. Наукові підходи і принципи формування художньо-комунікативних умінь майбутніх учителів музики та хореографії.

- Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. 2015. Вип. 18. С. 8–13.*
39. Воронка М. І, Проценко А. А. Педагогічна практика як засіб формування професійної майстерності вчителя в умовах реформування освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, Т. 2. С. 57–61.
 40. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 375 с.
 41. Горлач М. І., Кремень В. Г., Ніколаєнко С. М., Требін М. П. та ін. Основи філософських знань: Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 1028 с.
 42. Грек В. А. Імпровізація в хореографії: поліаспектність проявів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 2019. № 2. С. 463–466.
 43. Грітченко А., Іщенко Л. Педагогічна категорія «творча індивідуальність особистості». *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2015. Вип. 2. С. 105–112.
 44. Гулай О. Компетентнісний підхід як основа нової парадигми освіти. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2009. Вип. 2. С. 41–51.
 45. Гуманізація та гуманітаризація професійної освіти : наук.-метод. зб. / [ред. кол.: І. А. Зязюн, В. О. Зайчук, В. М. Доній та ін.]. К., 1995. 600 с.
 46. Гуменюк А. І. Українські народні танці. К. : Наукова думка, 1969. 418 с.
 47. Гутник І. Педагогічні умови творчого розвитку майбутніх педагогів-хореографів. *Психолого-педагогічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні*. 2018. С. 198–209.

48. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text%20> (дата звернення 15.07.2023 р.)
49. Діагностика навчальної мотивації студентів. URL: https://www.eztests.xyz/tests/personality_badmaeva/ (дата звернення 14.03.2018 р.).
50. Діагностика творчого потенціалу, креативності. URL: <https://www.eztests.xyz/tests/> (дата звернення 15.02.2018 р.).
51. Дубасенюк О. А. Концептуальні моделі педагогічної освіти: наукові пошуки та здобутки. *Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку*: монографія / Авт. кол. О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова, С. С. Вітвицька, Н. Г. Сидорчук, О. М. Спірін, Н. В. Якса та ін. / За заг. ред. проф. О. А. Дубасенюк: Вид. 2-е, доп. Житомир: Видво ЖДУ ім. І. Франка, 2008. С. 8-29. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/13339/1/%D0%94%D1%83%D0%B1%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA%20%D0%9E.pdf> (дата звернення 28.12.2022 р.).
52. Дубасенюк О. А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 114 с.
53. Дубасенюк О. А., Вознюк О. В. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 11–18.
54. Дудник Н. В. Шляхи формування національної ідентичності майбутніх педагогів в умовах воєнного стану *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи: збірник наукових праць УДПУ. Вип. №2(8)*. Умань.: ВПЦ «Візаві», 2022. С. 91–98.
55. Дудник Н. В., Терешко І. Г. Формування творчої індивідуальності майбутніх учителів хореографії у процесі позааудиторної роботи.

- Академічні візії*. 2023. Вип. 22. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/497> (дата звернення 28.08.2023 р.).
56. Енська О. Ю., Максименко А. І., Ткаченко І. О. Композиція танцю та мистецтво балетмейстера. Суми : ФОП Цьома С. П., 2020. 157 с.
57. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень ; [заст. голов. ред. О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко ; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва ; чл. редкол.: І. Д. Бех, Н. М. Бібік, В. Ю. Биков та ін.]. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1038 с.
58. Етимологічний словник української мови: [у 7 т.]. Київ.: Наукова думка, 1985. Т. 2.
59. Євтух М. Б. Роль педагогічної практики у підготовці майбутнього вчителя. *Scientific discoveries: projects, strategies and development*. Volume 2. October 25, 2019. Edinburgh, Scotland, UK. С. 140–143.
60. Єфімчук О. М. Формування емоційної підготовки майбутнього вчителя хореографії в процесі хореографічної діяльності. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 14. С. 173–177.
61. Жидецький Ю. Ц. Психолого-педагогічні аспекти формування дивергентного мислення у студентів. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 2, 2014. С. 65–73.
62. Заболотська О. Теоретико-методичні засади формування індивідуальності майбутніх учителів-словесників у професійній підготовці: дис. ...докт. пед. наук. 13.00.04. Х., 2007. 547 с.
63. Забрєдовський С. Г. Педагогічні умови розвитку мотиваційної сфери студентів хореографічних спеціалізацій в процесі фахової підготовки у вузі культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.01. К., 1997. 22 с.
64. Заєць С. С., Сизоненко В. А., Сюрєнко О. О. Роль сучасного танцю в розвитку творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-

- упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 47. Том 1. С. 106–112.
65. Заєць С. С. Екокультура особистості в проектній діяльності хореографа. *Ввічливість. Humanitas*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. № 6. С. 11–16.
66. Заєць С. С. Проектна діяльність як засіб формування творчої особистості хореографа у процесі професійної підготовки. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 54. Том 1. С.108–112.
67. Заєць С. С., Бикова О. В. Хореотерапевтичні технології в сучасній хореографічній практиці. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 57. Том 1. С.112–117.
68. Затверджено профстандарт вчителя початкових класів, вчителя закладу загальної середньої освіти і вчителя з початкової освіти. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України: вебсайт. URL: <https://urlc.net/xrTT>
69. Зливков В., Лукомська С., Євдокимова Н., Ліпінська С. Діти і війна: монографія. Київ–Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2023. 221 с.
70. Зустріч зі студентами Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича. Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://mpf.udpu.edu.ua/zustrich-zi-studentamy-vinnytskoho-fahovoho-koledzhu-mystetstv-im-l-d-leontovycha/> (дата звернення 30.04.2023 р.).

71. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: Наук.-метод, посіб. К.: МАУП, 2000. 312 с.
72. Інклюзивне навчання. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України: вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya> (дата звернення 30.04.2023 р.).
73. Інноваційні педагогічні технології у системі неперервної професійної освіти: монографія / за ред. С. С. Вітвицької. Житомир: «Полісся», 2015. 368 с.
74. Казак Ю. Ю. Підготовка майбутніх учителів німецької мови в закладах вищої освіти на основі акмеологічного підходу: дис. ... докт. філософії: 011. Умань, 2023. 253 с.
75. Казковий світ Василя Сухомлинського у творчості студентів факультету мистецтв (досвід проектної діяльності) / уклад. Андрощук Л. М., Бикова О. В., Грошовик І. С. [та ін.]. Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. 283 с.
76. Карпенко Н. А. Психологія творчості: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
77. Кінезіологія танцю: колективна монографія / за заг. ред. О. А. Плахотнюка. Львів: СПОЛОМ, 2020. 244 с.: рис. Бібліогр. в кінці ст.
78. Клепиков О. І., І. Т. Кучерявий. Основи творчості особистості: навч. посіб. К.: Вища школа, 1996. 295 с.
79. Коберник О. М. Проектна технологія: можливості застосування в освіті. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2012. Вип. 36. С. 11–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PVSSh_2012_36_4 (дата звернення 20.04.2023 р.).
80. Коваль Л. В., Тараненко Ю. П. Мистецько-педагогічний феномен підготовки майбутніх учителів хореографії: монографія. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. 249 с.

81. Колногузенко Б. М. Види мистецтва та хореографії. Х.: ХДАК, 2009. 140 с.
82. Колногузенко Б. М. Мистецтво балетмейстера. Х.: ХДАК, 2007. 85 с.
83. Колногузенко Б. М. Хореографічна композиція: методичний посібник з курсу «Мистецтво балетмейстера». Харк. держ. акад. культури. Х.: ХДАК, 2018. 208 с.
84. Колногузенко Б. М. Хореографічна сьюта: методичні матеріали з курсу «Мистецтво балетмейстера». Х.: ХДАК, 2007. 106 с.
85. Колногузенко Б. М. Методика роботи з хореографічним колективом. Ч.1. Хореографічна робота з дітьми: навч. посібник. Харк. держ. акад. культури. Х.: ХДАК, 2005. 153 с.
86. Колногузенко Б. М., Макарова І. І. Сучасний танець та методика його викладання. Харків, 2015. 137 с.
87. Коменда О., Охманюк В., Хмілевська І. Формування творчої індивідуальності як одне з найважливіших завдань мистецької освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 31. Т. 3. 2020. С. 316–327.
88. Конвенція про права дитини. Офіційний сайт Верховної Ради України: веб-ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 01.06.2023 р.).
89. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Офіційний сайт Верховної Ради України: веб-ресурс. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення 02.12.2022 р.).
90. Коновальчук В. І. Розвиток творчого потенціалу особистості в просторі освіти: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра пед. наук : 09.00.10. Київ, 2021. 45 с.
91. Коновальчук В. І. Синергетичний підхід у дослідженні простору освіти. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Додаток 2 до

- Вип. 35, Том II (14) : Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психологопедагогічні читання». Київ : Гнозис, 2015. С. 166–174.
92. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: веб-ресурс. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf> (дата звернення 02.02.2022 р.).
93. Концепція розвитку педагогічної освіти: наказ МОН від 16 липня 2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5b7/bb2/dcc/5b7bb2dcc424a809787929.pdf> (дата звернення 03.05.2022 р.).
94. Коротков А. Є. Все про танець: [довідник] / А. Є. Коротков, А. Тараканова. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2005. 90 с.
95. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості / Під ред. Л.М. Проколієнко. К.: Рад.шк., 1989. 608 с.
96. Кремень В. Педагогічна синергетика: понятійно-категоріальний синтез. *Теорія і практика управління соціальними системами*, 2013. № 3. С. 3–19.
97. Криворотенко А. Ю. Аксиологічний підхід у методології формування творчої індивідуальності майбутнього педагога. *Художні практики та мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава 29–31 берез. 2017 р.). Полтава: Вид-во «Симон», 2017. С. 162–164.
98. Криворотенко А. Ю. Вплив танцювально-рухової терапії на індивідуальність майбутнього вчителя хореографії. *Теоретико-методологічні, медико-біологічні аспекти в хореографії та спорті*: метод. посіб. / упоряд. О. А. Плахотнюк. Львів: СПОЛОМ, 2016. С. 37–44.
99. Криворотенко А. Ю. Дослідження Лабан-категорій як засіб формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 16 берез. 2017 р.). Умань: ФОП

- Жовтий О. О., 2017. С. 61–65.
100. Криворотенко А. Ю. Значення олімпіади зі спеціальності «Хореографія» для формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя хореографії. *Молодь, освіта, наука та мистецтво*: матеріали III Всеукр. наук.-метод. Інтернет-семінару з міжнар. участю (м. Умань, 24 листоп. 2016 р.). Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. С. 75–78.
 101. Криворотенко А. Ю. Подолання м'язових блоків у майбутніх учителів хореографії засобами танцювально-рухової терапії. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. Вип. 14. С. 81–87.
 102. Криворотенко А. Ю. Профілактика емоційного вигорання майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухової терапії. *Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст*: матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Умань 25–26 трав. 2017 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. Ч. 1. С. 215–218.
 103. Криворотенко А. Ю. Прояв творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії як аспекту педагогічної майстерності під час проходження педагогічної практики. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*: зб. наук. пр. Суми: ВВП «Мрія», 2015. Вип. 1–2 (5–6). С. 105–112.
 104. Криворотенко А. Ю. Реалізація педагогічної складової творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі роботи з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 19 квіт. 2019 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. С. 36–39.
 105. Криворотенко А. Ю. Розвиток спонтанного танцю у контексті формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. *Кінезіологія танцю та техніко-естетичних видів спорту*:

- навч.-метод. посіб. / за ред. О. А. Плахотнюка. Львів: СПОЛОМ, 2019. Ч. III С. 63-73.
106. Криворотенко А. Ю. Розвиток творчої індивідуальності студентів у процесі вивчення дисциплін хореографічного циклу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. Вип. 12, Ч. 2. С. 159–64.
107. Криворотенко А. Ю. Студентська група як середовище формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухової терапії. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 25 черв. 2016 р.). Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. С. 41–44.
108. Криворотенко А. Ю. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами Лабан-аналізу. *Кінезіологія танцю та складно-координаційних видів спорту*: навч.-метод. посіб. / упоряд. О. А. Плахотнюк. Львів: Кафедра режисури та хореографії ЛНУ Івана Франка, 2017. С. 156–162.
109. Криворотенко А. Ю. Формування творчої індивідуальності майбутнього педагога-хореографа у процесі проведення міжвузівської олімпіади зі спеціальності «Хореографія». *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*: зб. наук. пр. Суми: ФОП Цьома С. П., 2016. Вип. 2 (8). С. 131–137.
110. Криворотенко А. Ю. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії в дуетному танці засобами танцювально-рухової терапії. *Кінезіологія танцю та техніко-естетичних видів спорту*: навч.-метод. посіб. / упоряд. О. А. Плахотнюк. Львів: СПОЛОМ, 2018. Ч. II. С. 185–191.
111. Криворотенко А. Ю., Куценко С. В. Ансамбль: місце українського танцю у підготовці майбутнього вчителя хореографії: навч.-метод. посіб. Ч. II. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Умань: Візаві, 2018. 206 с.

112. Криворотенко А. Ю., Куценко С. В. Ансамбль: танці з репертуару народного аматорського ансамблю народного танцю «Яворина»: навч.-метод. посібник. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. 130 с.
113. Криворотенко А. Ю., Прилуцька О. О. Використання методу «Лабан-аналіз» із метою формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. *Молодь, освіта, наука та мистецтво*: матеріали IV Всеукр. наук.-метод. Інтернет-семінару з міжнар. участю (м. Умань, 23 листоп. 2017 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. С. 85–87.
114. Криворотенко А. Ю., Прилуцька О. О. Порівняльний аналіз моделей хореографічного виховання (європейський досвід). *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. Суми: ФОП Цьома С. П., 2017. Вип. 2 (10) С. 28–37.
115. Криворотенко А. Ю., Прилуцька О. О. Фахова підготовка хореографів у закладах вищої освіти Сполучених Штатів Америки. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 20 берез. 2018 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 39–42.
116. Криворотенко А., Прилуцька О. Розвиток творчої індивідуальності майбутнього вчителя засобами хореографічного мистецтва (на прикладі діяльності творчого колективу «Inspiration» УДПУ ім. П. Тичини). *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства*: матеріали і тези III Міжнар. конф. молодих учених та студентів (м. Одеса, 13–14 жовт. 2017 р.). Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2017. Т. 1. С. 37–39.
117. Кривохижа А. М. Гармонія танцю. Кропивницький, 2018. 118 с.
118. Кривохижа А. М. Мистецтво балетмейстера. Навчально-методичний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів. Умань: Візаві, 2020. 145 с.
119. Куценко С. В. Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії засобами народно-сценічного танцю: монографія. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. 228 с.

120. Кучерявий І., Клепиков О. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості: навч. посібник. К.: Вища шк., 2000. 288 с.
121. Лавніков О., Лесик А. Інтегративний підхід у системі вищої освіти: поняття та особливості. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2020. № 1 (19). С. 195–199.
122. Лань О. Мистецтво балетмейстера: хореографія великої форми: навчально-методичний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 198 с.
123. Лань О. Б. Художнє кредо балетмейстера як наслідок його світогляду в контексті створення хореографічного образу. *Вісник ЛНУ ім. Івана Франка*: зб. наук. Праць. 2014. Вип. № 14. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. С. 137–144.
124. Лаппо В. В. Основи педагогічних досліджень: Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2016. 284 с.
125. Лекція-практикум «Тілесна свідомість – практики допомоги собі та іншим». Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: веб-сайт. URL: <https://mpf.udpu.edu.ua/lektsiya-praktykum-tilesna-svidomist-praktyku-dopomohy-sobi-ta-inshym/> (дата звернення 30.09.2023 р.).
126. Мартиненко О. В. Вектори успішної підготовки фахівців хореографічного профілю *Розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців мистецьких дисциплін як фактор їх професійної самореалізації: колективна монографія* / за ред. А. І. Омельченко. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. Розд. 2. С.164–190.
127. Мартиненко О. В. Підготовка фахівця-хореографа в контексті розвитку сучасної освіти в Україні. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2019. Вип. № 3. С. 127–136.

128. Мартиненко О. В. Проблема підготовки майбутніх учителів хореографії до роботи з дітьми дошкільного віку. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Випуск 135. Серія : Педагогічні науки / гол. ред. М. О. Носко. Чернігів : ЧНПУ, 2016. С. 108–112.
129. Мартиненко О. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя хореографії до роботи в дитячому танцювальному колективі. *Вісник Луганського національного університету: Педагогічні науки*. № 10 (269), травень, 2013, частина II. Луганськ: ЛНУ ім.Т.Шевченка, 2013. С.105–111.
130. Мартиненко О. В. Професійно-творча підготовка студента-хореографа в умовах педагогічного ВНЗ. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія : Педагогічні науки: зб. наук. пр. Вип 2. Бердянськ: БДПУ, 2017. С. 266–271.
131. Мартиненко О. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів хореографії в умовах вищого навчального закладу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини* / ред.кол. : Безлюдний О. І. (гол.ред.) та ін. Випуск 12, Ч. 2. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. С. 165–174.
132. Мартиненко О. В., Ємельянова О. Ю. Бінарний підхід у формуванні музичної компетентності майбутнього хореографа. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)* / за заг. ред. В. В. Бурназової. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. № 3. С.83–93.
133. Мартиненко О., Фурманова Т. Підготовка майбутніх учителів до застосування танцювально-рухової терапії в освітньому процесі. *Kultura fizyczna, pedagogika, zdrowie i fizjoterapia: monografia* / Oksana Zabolotna, Dariusz Skalski, Igor Grygus, Bogdan Kindzer, etc. Старогард Гданьські, 2020. С. 238-248. (ISBN 978-83-89481-42-9).

134. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта : теорія і практика. К., 2006. 431 с.
135. Медвідь Т. Компетентнісні засади професійної підготовки майбутніх хореографів у класичному університеті. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. Мистецтвознавство. № 2, 2018. С. 234–238.
136. Медвідь Т. А., Терешенко Н. В. Формування soft skills в процесі фахової підготовки майбутніх хореографів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2021. № 4. С. 165–178.
137. Методика впровадження інноваційної моделі формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії: монографія / Л. М. Андрощук, О. Д. Балдинюк, О. В. Бикова [та ін.]; за заг. ред. Л. М. Андрощук ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань : Жовтий О. О., 2016. 371 с. : фотоіл., табл.
138. Миронова С. П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності: підручник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка, 2014. 259 с.
139. Мистецтво у розвитку особистості: монографія /за ред., передмова та післямова Н. Г. Ничкало. Чернівці : Зелена Буковина, 2006. 224 с.
140. Михайличенко В. Є. Роль мотивації навчально-пізнавальної діяльності у формуванні професійної спрямованості студентів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2011. Вип. 17 (70). С. 320–327.
141. Мікулінська О. С. Деякі аспекти здоров'язберігаючого потенціалу хореографії. *Теоретико-методологічні, медико-біологічні аспекти в хореографії та спорті*: метод. посіб. / упоряд. О. А. Плахотнюк. Львів: СПОЛОМ, 2016. С. 10–19.

142. Мільто Л. О. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя в процесі професійної педагогічної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Київ, 2001. 16 с.
143. Мова Л. Використання засобів танцювально-рухової терапії в підготовці майбутніх хореографів. *Простір арт-терапії*. Харків, 2019. Вип. 1(25). С. 48–57.
144. Мова Л. Техніки імпровізації як можливість розвитку особистості. *Соціально-психологічні особливості професійної діяльності працівників соціальної сфери*: Матеріали всеукр.наук.-практ.конф. Мелітополь, 2007. С.106–111.
145. Мова Л. В. Дихання як основний прототип спілкування. *Простір арттерапії: творчість як задзеркалля реальності*: матеріали XVII Міжнародній міждисциплінарній науково-практичній конференції (м. Київ, 27-29 лютого 2020 р.) / [за наук. ред. Л. А. Найдьонові, О. Л. Вознесенської, О. М. Скнар]. Київ, 2020. С. 119–120.
146. Мова Л. В. До питання про розвиваючий та коригуючий потенціал танцювального мистецтва. *Хореографічна культура сучасності: глобалізаційні виклики* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., м. Київ, 23 квітня 2021 р. Укл. А. Підлипська. Київ : КНУКіМ, 2021. С. 94–96.
147. Мова Л. В. Мистецтво танцю як можливість трансформації особистості хореографа: рух і дзеркальні нейрони. *Наукові записки*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. Випуск CXLVI (149). С. 112–121. (педагогічні науки).
148. Мова Л. В. Особливості формування творчого потенціалу особистості хореографа в системі неперервної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2020 № 10 (104). С. 15–24.
149. Мова Л. В. Особливості якості руху у техніці створення та виконання танцю / Сучасний танець. Основи теорії і практики: навч. посіб. /

- О. О. Бігус, О. О. Маншилін, Д. О. Кондратюк, Л. В. Мова, А. В. Журавльов, І. І. Герц, Н. П. Донченко Н. П. Батєєва. Київ: Видавництво Ліра-К, 2016. С. 83–111.
150. Мова Л. В. Складові творчої діяльності хореографа. *Сучасний танець : шляхи творчого вдосконалення*: навч. посіб. / І. І. Герц, Л. В. Мова, О. Б. Кебас, О. С. Бойко, А. В. Журавльова. Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2021. С. 70.
151. Мова Л. В. Теоретико-методичні засади формування творчого потенціалу хореографів у системі неперервної освіти: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2021. 45 с.
152. Мова Л. В. Тіло та рух як можливість в сучасному світі освіти. *Музикотерапія та арт-терапія у просторі мистецької освіти: інноваційні технології*. Київ, 2020. С. 33–37.
153. Мова Л. В. Усвідомлене тіло – шлях до внутрішньої та зовнішньої гармонії. *Методичні рекомендації*. К.: 2000. 28 с.
154. Мова Л. В., Марченко В. В. Природа тіла в контексті танцю в реаліях війни: психолого-педагогічний концепт. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 90, 2022. С. 94–97.
155. Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти / Комаровська О. А., Лемешева Н. А. Інститут модернізації змісту освіти. URL: <https://drive.google.com/file/d/11rDG0XrahXJjmh2TFVu1agv6Ko0Wex17/view> (дата звернення 10.09.2023 р.).
156. Модельна навчальна програма «Мистецтво» (інтегрований курс), 5–6 кл. / Л. Масол, О. Просіна. URL: <https://drive.google.com/file/d/1MuHajU0pMiPnv7INWRvu8rrXoMYz6D7H/view> (дата звернення 10.09.2023 р.).
157. Модельна навчальна програма «Мистецтво» (інтегрований курс), 5–6 кл. / Л. Кондратова. URL:

- <https://drive.google.com/file/d/1sQMkamUN1fNWNR3TPp5mPjAWFfoeBjK/view> (дата звернення 10.09.2023 р.).
158. Модельна навчальна програма «Мистецтво» (інтегрований курс), 7–9 кл. /О. Гайдамака, Н. Лємешева. URL: https://drive.google.com/file/d/17B_8eSu8wIoefnQJhFJe2w7J7XxbGavd/view (дата звернення 10.09.2023 р.).
159. Модельна навчальна програма «Мистецтво» (інтегрований курс), 7–9 кл. / Л. Масол. URL: <https://drive.google.com/file/d/1qljfqlrAA2laEVhX2bN5MDvpW37gwRCk/view> (дата звернення 10.09.2023 р.).
160. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://drive.google.com/file/d/1drw8kG38o9ykGH9IA2IY8cvteQ9LjS5E/view> (дата звернення 12.09.2023 р.).
161. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.fizichna-kultura-6-9.pdf> (дата звернення 12.09.2023 р.).
162. МОН пропонує до громадського обговорення проект Стандарту вищої освіти зі спеціальності 014 «Середня освіта» на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України: веб-сайт. URL: <https://urlc.net/vTBe> (дата звернення 18.03.2023 р.).
163. Музика О. Я. Творча індивідуальність як основа професійного саморозвитку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2017. № 2. С. 113–117.
164. Навчально-практична лабораторія «Консонанс руху та душі». Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: веб-сайт. URL:

https://mpf.udpu.edu.ua/navchalno-praktychna-laboratoriya-konsonans-ruhu-ta-dushi/#SID37490_2_tgl

165. Національна стратегія розвитку інклюзивної освіти на 2020-2030 роки. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/210719-strategiya-inklyuziya.pdf> (дата звернення 21.12.2021).
166. Ничкало Н. Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів: монографія. К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. 125 с.
167. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи: ухвалено рішенням Колегії МОН України 20.10.2016 р. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html/>
168. Образи «Софіївки» (досвід проектної діяльності): навч.-метод. посіб. / Л. М. Андрощук, О. В. Бикова, С. С. Заєць [та ін.]; МОН України, Уманський держ. пед. ун-тет імені Павла Тичини, Ф-т мистецтв, Каф. хореогр. та худож. культ. Умань, ВПЦ «Візаві», 2022. 232 с.
169. Оверчук В. В. Творчість: психологічний, культурний і духовний аспекти. *Іван Огієнко у діалозі культур і духовності (Огієнківські читання у Чудодієвому)* : зб. наук. пр. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І.Франка, 2010. С. 285–290.
170. Огірко О. І., Галайко Н. В. Теорія ймовірностей та математична статистика: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 292 с.
171. Опис навчальної дисципліни «Мистецтво балетмейстера» (2021 р.). Офіційний сайт Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка: вебсайт. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1YHcMAmcvsKKBaF2CTb7L07_C_A3UeClzj (дата звернення 20.01.2021 р.).
172. Орлов В. Ф. Теоретичні та методичні засади професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2004. 19 с.

173. Освітньо-професійна програма (2018). Офіційний сайт Львівського національного університету імені Івана Франка: вебсайт. URL: <https://urlc.net/xrV3> (дата звернення 25.01.2021 р.).
174. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Хореографія). Фітнес» першого рівня вищої освіти, 2023. Офіційний сайт Бердянського державного педагогічного університету: вебсайт. URL: https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/07/014_SO_KHoreohrafiia.pdf (дата звернення 28.03.2023 р.).
175. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Хореографія)» другого рівня вищої освіти, 2021. Офіційний сайт Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка: вебсайт. URL: https://drive.google.com/file/d/1egRVqdDB1vtlpaiVv0zmczACY_ij_n1t/view (дата звернення 18.10.2021 р.).
176. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Хореографія)», 2023 р. Офіційний сайт Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: веб-ресурс. URL: <https://urlc.net/vTBo> (дата звернення 10.09.2023 р.).
177. Освітньо-професійна програма «Хореографія» першого (бакалаврського) рівня. Офіційний сайт Київського університету імені Бориса Грінченка: вебсайт. URL: <https://urlc.net/vTBF> (дата звернення 20.10.2022 р.).
178. Освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня «Середня освіта (Хореографія)», 2021. Офіційний сайт факультету мистецтв КЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»: вебсайт. URL: <https://urlc.net/xrUB> (дата звернення 18.03.2021 р.).
179. Освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня «Середня освіта (Хореографія)», 2020. Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені

- Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://urlc.net/xrUt> (дата звернення 10.01.2021 р.).
180. Освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня «Середня освіта (Хореографія)», 2023. Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://urlc.net/vTBx> (дата звернення 15.09.2023 р.).
181. Освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня «Хореографія», 2020. Офіційний сайт факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка: вебсайт. URL: <https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/02/Osvitnia-prohrama-024-KHoreohrafiia-Bakalavr-2020-3.pdf> (дата звернення 20.01.2021 р.).
182. Освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня «Хореографія», 2019. Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://urlc.net/xrUy> (дата звернення 10.12.2021 р.).
183. Освітньо-професійна програма першого (бакалаврського) рівня «Хореографія», 2023. Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://urlc.net/xrUD> (дата звернення 10.01.2021 р.).
184. Особливості роботи хореографа в сучасному соціокультурному просторі: зб. матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 20–21 травня 2020 р. Київ : НАКККіМ, 2020. 216 с.
185. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04. Київ, 2009. 47 с.
186. Отич О. М. Розвиток творчої індивідуальності студентів професійно-педагогічних навчальних закладів засобами мистецтва: монографія /

- О. М. Отич; [за наук. ред. І. А. Зязюна]. Чернівці: Зелена Буковина, 2011. 246 с.
187. Павленко В. В. Креативність: сутність, структура, закономірності формування і розвиток. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. № 23. 2015. С. 15–21.
188. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва: домінуючі аспекти розвитку. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія : Педагогічні науки. 2017. Вип. 152. С. 31–37.
189. Пальшкова І. О. Використання практико-орієнтованого підходу у професійному навчанні майбутніх педагогів. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. праць / редкол. : В. К. Буряк, Л. В. Кондрашова, Г. Б. Штельмах та ін. Кривий Ріг, 2004. Вип. 8. С. 81–88.
190. Пархоменко О. М. Формування балетмейстерських умінь учителів хореографії у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2016. 20 с.
191. Педагогічна майстерність : підруч. / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос [та ін.] ; за ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і переробл. К. : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
192. Педагогічний словник / За ред. дійсн. члена АПН України Ярмаченка М. Д.К.: Педагогічна думка, 2001. 516 с.
193. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик [та ін.] : за ред. С. О. Сисоєвої. К. : ВІПОЛ, 2001. 502 с.
194. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 (останні зміни від 01.02.2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.09.2023 р.)

195. Перший Регіональний навчально-методичний практикум «Танцювально-рухова практика: виклики сучасності». Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://mpf.udpu.edu.ua/pershyj-rehionalnyj-navchalno-metodychnyj-praktykum-tantsyuvalno-ruhova-praktyka-vyklyky-suchasnosti/> (дата звернення 20.03.2023 р.)
196. Подгорінова А. Методи формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у сучасних умовах. *Мистецтво та мистецька освіта в сучасному соціокультурному просторі*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 21-22 червня 2023 р.). / [упоряд. В. В. Григор'єва]. Запоріжжя : БДПУ, 2023. С. 83–87.
197. Подгорінова А. Формування балетмейстерської складової творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами креативного танцю. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (м. Умань, 30 березня 2023 р.) / ред. кол. : І. Г. Терешко (гол. ред.), О. В. Бикова, В. А. Сизоненко (відповід. ред). Умань, ВПЦ «Візаві», 2023. С. 76–79.
198. Подгорінова А. Ю. Вільний рух як засіб творчого самовираження майбутнього вчителя хореографії. *Філософія культурно-мистецької освіти* : матеріали II Всеукр. наук. конф., м. Київ, 24 бер. 2023 р. Київ, 2023. С. 164–166.
199. Подгорінова А. Ю. Застосування танцювально-рухової терапії у роботі з дітьми та їх батьками. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції (м. Умань, 22 квітня 2022 р.) / ред. кол. : І. Г. Терешко (гол. ред.), О. В. Бикова, В. А. Сизоненко (відповід. ред). Умань: ВПЦ «Візаві», 2022. С. 72–76.

200. Подгорінова А. Ю. Можливості танцювально-рухової терапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами та їх батьками. *Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі*. Збірник матеріалів Всеукраїнського семінару-практикуму, Львів – Броди, 23-24 листопада 2021 р. / Упорядники Н. В. Воляник, О. А. Плахотнюк. Броди : Видавництво «Просвіта», 2022. С. 70–74.
201. Подгорінова А. Ю. Усвідомлений рух та спонтанна композиція як засоби формування творчої індивідуальності майбутнього педагога-хореографа. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 24 квіт. 2020 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. С. 41–43.
202. Подгорінова А. Ю. Формування виконавської складової творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами вільного руху. *Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи = Theoretical and methodological aspects of art education: achievements, problems and prospects*: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Умань, 21-22 жовт. 2021 р. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т мистецтв [та ін.] ; [голов. ред. Терешко І. Г. ; відпов. ред. Калабська В. С. ; ред. кол.: Бикова О. В., Музика О. Я., Радзівіл Т. А., Семенчук В. В. Умань : Візаві, 2022. С. 101–104.
203. Про вищу освіту: Закон України від 28 травня 2023 року № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 30.05.2023 р.).
204. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 року № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#n8> (дата звернення 28.05.2023 р.).
205. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України № 776 від 16 липня 2018 року.

- URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення 31.05.2023 р.).
206. Про затвердження Концепції сучасної мистецької школи: Наказ Міністерства культури України № 1433 від 20 грудня 2017 року. URL: <https://www.dnmczkmo.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/kontsepsiya-mistetskoyi-shkoli-normativno-pravove-zabezpechennya.pdf> (дата звернення 31.05.2023 р.).
207. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: Постанова Кабінету Міністрів України № 1341-2011-п від 2 липня 2023 року (редакція). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#n12> (дата звернення 05.07.2023 р.).
208. Про затвердження професійного стандарту «Викладач мистецької школи (за видами навчальних дисциплін)»: наказ Міністерства економіки України № 1110-22 від 4 травня 2022 року. URL: https://www.dnmczkmo.org.ua/wp-content/uploads/2022/05/04.05.2022-nakaz_1110.pdf (дата звернення 05.06.2023 р.).
209. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України № 347/2002 від 17 квітня 2002 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення 30.06.2023 р.).
210. Про освіту: Закон України від 2 липня 2023 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 05.07.2023 р.).
211. Програмове забезпечення фахової підготовки майбутнього фахівця з хореографії: навчальний посібник / уклад. О. В. Бикова, С. С. Заєць [та ін.]; за заг. ред. О. В. Бикової. Умань : ВПЦ «Візаві», 2022. 160 с.
212. Професійна педагогічна освіта: особистісно-орієнтований підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 436 с.

213. Професійна педагогічна освіта: становлення і розвиток педагогічного знання: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 443 с.
214. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України № 2736-20 від 23 грудня 2020 р. URL: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=22daac6a-f0db-4de0-8d49-47aa6b2ecb99> (дата звернення 31.05.2023 р.).
215. Профорієнтаційна зустріч у Благовіщенській школі мистецтв. Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://mpf.udpu.edu.ua/proforientatsijna-zustrich-u-blahovischenskij-shkoli-mystetstv/> (дата звернення 10.11.2023 р.).
216. Профорієнтаційна зустріч. Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: веб-сайт. URL: <https://mpf.udpu.edu.ua/proforientatsijna-zustrich/#prettyPhoto> (дата звернення 31.05.2023 р.).
217. Психологічна енциклопедія / за ред. О. М. Степанова. К.: Академвидав, 2006. 424 с.
218. Радість руху. Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://mpf.udpu.edu.ua/radist-ruhu/> (дата звернення 20.05.2023 р.).
219. Реброва О. Є. Теоретико-методологічні засади дослідження хореографічно-педагогічної освіти в Україні. *Мистецтво і освіта*. 2016. № 3 (81). С. 6–12.

220. Реброва О. Є. Теорія і методика формування художньо-ментального досвіду майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02, 13.00.04. К., 2014. 46 с.
221. Реброва О., Шип С., Батюк Н., Вороновська О., Ключова С., Степанова Л. Основи художньої ментальності хореографічного мистецтва: педагогічна проєкція: монографія. Друге видання, перероб., допов. Одеса : ПНПУ імені К.Д. Ушинського, 2021. 259 с.
222. Робоча програма з навчальної практики. Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://drive.google.com/file/d/1vjPPDrvy9HbAdHJxO5uqAed7ssx9oamR/view> (дата звернення 20.06.2023 р.).
223. Робоча програма навчальної дисципліни «Практикум викладання сучасних напрямків хореографії». Офіційний сайт Київського університету імені Бориса Грінченка: вебсайт. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1EhTxsWCoTKGQ_16wUyxyUf4eudpoW0ik (дата звернення 20.09.2023 р.).
224. Робоча програма навчальної дисципліни «Творча майстерня балетмейстера». Офіційний сайт Київського університету імені Бориса Грінченка: вебсайт. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1EhTxsWCoTKGQ_16wUyxyUf4eudpoW0ik (дата звернення 20.09.2023 р.).
225. Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія та методика роботи з хореографічним колективом», 2022 р. Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт URL: https://drive.google.com/drive/folders/15LkUPxmJYH_mmoKqv4s8NilL2N7c6SL3 (дата звернення 21.09.2023 р.).
226. Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія та методика сучасного танцю». Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного

- педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1EYdfQgk6aEr0pDwgVpLyj3uL15RLLWa> (дата звернення 20.09.2023 р.).
227. Робоча програма навчальної дисципліни «Хореографічно-педагогічний практикум». Офіційний сайт Київського університету імені Бориса Грінченка: вебсайт. URL: https://drive.google.com/drive/folders/1EhTxsWCoTKGQ_16wUyxyUf4eudpoW0ik (дата звернення 15.09.2023 р.).
228. Робоча програма фольклорної практики. Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: https://drive.google.com/file/d/1gaIkL4WcAqnphaE5YZkfvaw_GtaUN0V8/view (дата звернення 13.09.2023 р.).
229. Роговик Л. Психологія танцю. К.: Главник, 2007. 304 с.
230. Розгорнута хореографічна форма. Навчально-методичний посібник з курсу «Мистецтво балетмейстера» (на матеріалі творчого проекту «Право на життя: хореографія проти наркоманії та алкоголізму»/ уклад. Андрощук Л. М. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2015. 229 с.
231. Роль танцювальних практик у становленні майбутніх педагогів-хореографів. Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://mpf.udpu.edu.ua/rol-tantsyuvalno-ruhovyh-praktyk-u-stanovlenni-majbutnih-pedahohiv-horeohrafiv/> (дата звернення 20.06.2023 р.).
232. Рудницька О. П. Основи викладання мистецьких дисциплін : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. К.: АТЗС «Експрес-об'ява», 1998. 184 с.
233. Сагач О. М. Теоретичний аналіз поняття педагогічні умови у контексті професійного зростання вчителів. *Освітні обрії*. 2020. № 1 (50). С. 32–35.

234. Сажієнко О. П. Формування фахової компетентності бакалаврів сфери комп'ютерних технологій у процесі професійної підготовки: дис. ... докт. філософії: 015. Умань, 2020. 272 с.
235. Семенова О. В. Педагогічне моделювання: функції та складові. Інституційний депозитарій Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/10400/1/Pedagogichne_modelyvana_funkchii_ta_skladovi.pdf (дата звернення 15.09.2023 р.).
236. Сергеєнкова О. П. Психологічні основи формування професійної індивідуальності майбутніх учителів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. псих. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Харків, 2007. 36 с.,
237. Сердюк Т. І. Формування художньо-естетичного досвіду майбутніх учителів хореографії: автореф. дис... канд. пед. наук. : 13.00.04. Київ, 2009. 23 с.
238. Силабус вибіркової дисципліни «Інклюзія в хореографії», 2023. Офіційний сайт Львівського національного університету імені Івана Франка: вебсайт. URL: <https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/02/Sylabus-Inkliuziia-v-khoreohrafiu.pdf> (дата звернення 18.06.2023 р.).
239. Силабус вибіркової навчальної дисципліни «Стили сучасного танцю» (2022–2023 н. р.). Офіційний сайт Бердянського державного педагогічного університету: вебсайт. URL: https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/02/Sylabus_Styli-suchasnoho-tantsiu.pdf (дата звернення 18.06.2023 р.).
240. Силабус навчальної дисципліни «Методика навчання хореографії у закладах середньої та позашкільної освіти». Офіційний сайт Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка: вебсайт URL:

- https://drive.google.com/drive/folders/1YHcMAMcvsKKBaF2CTb7L07_C A3UeCIzj (дата звернення 18.06.2022 р.).
241. Силабус навчальної дисципліни «Мистецтво балетмейстера», Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1gHdeYU0TjBQ6IxGXwUIiu7MP2Z 6qRULk> (дата звернення 10.09.2023 р.).
242. Силабус навчальної дисципліни «Практикум із танцювальної терапії», Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1gLT1Cs5l88efkDvCPWew2TT5Mv x-X-xK> (дата звернення 18.09.2023 р.).
243. Силабус навчальної дисципліни «Танцювальна терапія» (2022–2023 н. р.). Офіційний сайт Бердянського державного педагогічного університету: вебсайт. URL: https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2022/02/Sylabus_Tants.terapiia_-3-4-1.pdf (дата звернення 10.06.2023 р.).
244. Силабус навчальної дисципліни «Танцювально-руховий практикум». Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: вебсайт. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1gHdeYU0TjBQ6IxGXwUIiu7MP2Z 6qRULk> (дата звернення 20.09.2023 р.).
245. Силабус навчальної дисципліни «Теорія і методика сучасного бального та сучасного танцю» (2022–2023 н. р.). Офіційний сайт Бердянського державного педагогічного університету: вебсайт. URL: https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/02/Sylabus_TMN_suchasnoho_tantsiu_II_SOKH.pdf (дата звернення 18.04.2023 р.).
246. Силабус навчальної дисципліни «Шкільний курс хореографії. Фітнес у ЗЗСО» (2022–2023 н. р.). Офіційний сайт Бердянського державного

- педагогічного університету: вебсайт. URL: <https://urlc.net/vTC5> (дата звернення 03.06.2023 р.).
247. Силабус початкової дисципліни «Мистецтво балетмейстера». Офіційний сайт факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка: вебсайт. URL: <https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/08/2.17-SYLABUS-Mystetstvo-baletmeystera.pdf> (дата звернення 10.06.2023 р.).
248. Силабус освітнього компонента «Мистецтво балетмейстера» (2022–2023 н. р.). Офіційний сайт Бердянського державного педагогічного університету: вебсайт. URL: <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2023/02/Sylabs.pdf> (дата звернення 26.05.2023 р.).
249. Силабус освітнього компонента «Теорія і методика роботи з дитячим хореографічним колективом» (2022–2023 н. р.). Офіційний сайт Бердянського державного педагогічного університету: вебсайт. URL: https://bdpu.org.ua/wpcontent/uploads/2021/10/OK_TMRKHK_014_3SOK_H.pdf (дата звернення 18.05.2023 р.).
250. Силабус освітнього компоненту «Композиція танцю», 2021. Офіційний сайт КЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»: вебсайт. URL: <https://urlc.net/xrUJ> (дата звернення 18.04.2021 р.).
251. Силабус освітнього компоненту «Методика хореографічного виховання», 2021. Офіційний сайт КЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»: вебсайт. URL: <https://urlc.net/xrUN> (дата звернення 18.06.2022 р.).
252. Силабус освітнього компоненту «Основи хореотерапії», 2021. Офіційний сайт КЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»: вебсайт. URL: <https://urlc.net/xrUP> (дата звернення 20.03.2022 р.).

253. Синергетика і творчість : монографія / За ред. В. Г. Кременя. К: Інститут обдарованої дитини, 2014. 314 с.
254. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості : монографія. К.: Поліграфкнига, 1996. 405 с.
255. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підруч. для студ. вищих навч. закладів. К. : Міленіум, 2006. 344 с.
256. Сисоєва С. О. Теоретичні і методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості учня : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. К., 1997. 35 с.
257. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
258. Сілютіна О. До проблеми визначення сутності тілесного інтелекту особистості. *Психологія і особистість*. 2019. № 1. С. 171–181.
259. Скрипник О. Моделювання розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога-хореографа. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019 р. № 62, Т. 2. С. 181–185.
260. Скрипник О. Формування професійного іміджу майбутніх учителів хореографії у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Кропивницький, 2020. 21 с.
261. Словник іншомовних слів / Уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ: Наукова думка, 2000. 680 с.
262. Смиренський В. Педагогічна імпровізація: зміст, функції та види. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2019. Вип. 9. С. 168–184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prptma_2019_9_17 (дата звернення 16.07.2023 р.).
263. Совгіра С. Методика проведення педагогічного експерименту. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2010. № 2. С. 38–45.
264. Соціологія: словник термінів і понять / за заг. ред. Є. А. Біленького і М. А. Козловця. К.: Кондор, 2006. 372 с

265. Стражнікова І. Підготовка фахівців для закладів вищої освіти: практико-орієнтований підхід. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 31 березня – 2 квітня 2021 р.). У 2 томах. / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків : «Стиль-Издат», 2021. Т.2. 320 с. С. 194–198.
266. Стратегії формування творчої особистості: методи, прийоми, форми: колективна монографія / авт. кол.: В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, Є. Р. Борінштейн, М. С. Гальченко, М. В. Ліпін, Д. В. Погрібна, Н. В. Савчук, О. А. Федорчук. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2020. 320 с.
267. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. Офіційний сайт Міністерства освіти у науки України: вебсайт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (дата звернення 18.08.2023 р.).
268. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. К.: Рад. школа, 1976–1977. Т. 5. Статті. 639 с.
269. Сучасне хореографічне мистецтво: підґрунтя тенденції, перспективи розвитку: навч.-метод. посібник / Уклад. Л. Андрощук, Т. Благова, О. Плахотнюк та ін. Львів : СПОЛОМ, 2016. 240 с.
270. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київська область): Домбровська Я. М., 2016. 473с.
271. Сучасний танець. Основи теорії і практики : навч. посіб. / О. О. Бігус, О. О. Маншилін, Д. О. Кондратюк, Л. В. Мова, А. В. Журавльова, І. І. Герц, Н. П. Донченко, Н. П. Батєєва. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 264 с.
272. Сучасний тлумачний словник української мови: 50 000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, професора В. В. Дубічинського. Х.: ВД «Школа», 2006. 832 с.

273. Таблиці функцій та критичних точок розподілів. Розділи: Теорія ймовірностей. Математична статистика. Математичні методи в психології / уклад. М. М. Горонемкуль. Харків : УЦЗУ, 2009. 90 с.
274. Танасійчук Ю. М. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування в учнів ціннісного ставлення до власного здоров'я: дис. ... докт. філософії: 011. Умань, 2021. 416 с.
275. Танцювально-рухова практика: виклики сучасності: матеріали Першого Регіонального навчально-методичного практикуму (м Умань, 28 лютого 2023 р.) / ред. кол. : О. В. Бикова (гол. ред.), А. Ю. Подгорінова (відповід. ред). Умань, ВПЦ «Візаві», 2023. 28 с.
276. Танцювально-рухові практики у роботі з дітьми та підлітками: метод. рекомендації / уклад. А. Ю. Подгорінова. Умань: ВПЦ «Візаві», 2023. 28 с.
277. Танцювально-рухові практики у системі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії: навч.-метод. посібник / уклад. А. Ю. Подгорінова. Умань: ВПЦ «Візаві», 2023. 120 с.
278. Тараненко Ю. П. Інноваційний аспект формування позитивної мотивації у майбутніх учителів хореографії до розвитку художньо-творчих здібностей молодших школярів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : [збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини] / [ред. Безлюдний О.І. (гол. ред.) та ін.]. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2015. Випуск 12, Ч. 2. С. 106–113.
279. Тараненко Ю. П. Компетентнісний підхід у процесі професійної підготовки майбутніх учителів хореографії. *Наука і молодь в XXI сторіччі*: матеріали міжнародної молодіжної науково-практичної інтернет-конференції; (Полтава, 1–2 грудня 2016 р.). Полтава : ПУЕТ, 2016. ч.2. С. 197–199.
280. Тараненко Ю. П. Особистісно-орієнтований підхід у процесі професійної підготовки майбутніх учителів хореографії до розвитку

- художньо-творчих здібностей молодших школярів. *Художні практики та мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф.*, (Полтава, 29–31 бер. 2017 р.). / [упоряд. М. М. Погребняк]. Полтава : Видавництво «Симон», 2017. С. 180–182.
281. Тараненко Ю. П. Підготовка майбутніх учителів хореографії до розвитку художньо-творчих здібностей молодших школярів: дис. ... канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Бердянський державний педагогічний університет, Бердянськ, 2017. 282 с.
282. Тараненко Ю. П. Підготовка майбутніх фахівців хореографії в умовах зміненої реальності. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: Умань, 2023. С.107–110.*
283. Тараненко Ю. П. Професійна підготовка майбутніх учителів хореографії в контексті розвитку мистецької педагогіки. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. праць. Вип.1.* Бердянськ : БДПУ, 2017. С. 215–221.
284. Тараненко Ю. П. Структурні компоненти творчої компетентності майбутніх учителів хореографії. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції; (Умань, 16 березня 2017 р.).* Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. С. 135–139.
285. Творчий проект «Колесо Фортуни»: навч.-метод. посібник / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, ф-т мистецтв, каф. хореографії та худ. культури; уклад. Андрощук Л. М. та ін. Умань: Візаві, 2018. 332 с.
286. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти : моногр. / Г. В. Єльнікова, О. І. Зайченко,

- В. І. Маслов [та ін.] ; за ред. Г. В. Єлькової. К. ; Чернівці : Книги–ХХІ, 2010. 460 с.
287. Терешенко Н. В., Медвідь Т. А. Пластична культура як компонент педагогічної майстерності майбутнього вчителя-хореографа. *Збірник наукових праць «Педагогічний альманах»*. 2021. Вип. 50. С. 138–147.
288. Терешко І. Г. Танцювальна імпровізація як засіб творчої реалізації учнів молодшого шкільного віку у професійній діяльності педагога-хореографа. *Академічні візії*. Вип. 21, 2023.
289. Терешко І. Г. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі проектної діяльності (з досвіду факультету мистецтв УДПУ імені Павла Тичини). *Перспективи та інновації науки*. № 10 (28), 2023. С. 419–430.
290. Терешко І. Г., Дудник Н. В. Практико-орієнтований підхід у підготовці майбутніх учителів хореографії до роботи в закладах загальної середньої освіти з учнями молодшого шкільного віку. *Наукові інновації та передові технології*. Вип. №10 (24) 2023. С.695–707.
291. Типова освітня програма елементарного підрівня початкової мистецької освіти з хореографічного мистецтва. Клас танцю. Державний науково-методичний центр змісту культурно-мистецької освіти: вебсайт. URL: https://www.dnmczkmo.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/top_horeografichne-mystecztvo.pdf (дата звернення 28.08.2023 р.).
292. Типова освітня програма середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з хореографічного мистецтва початкового професійного спрямування, класи народно-сценічного танцю, бального танцю, класичного танцю, сучасного танцю тощо. Державний науково-методичний центр змісту культурно-мистецької освіти: вебсайт. URL: <https://urlc.net/vTSc> (дата звернення 28.08.2023 р.).
293. Тренінг «Профілактика емоційного вигорання викладача засобами танцювально-рухової терапії». Офіційний сайт факультету мистецтв

- Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: веб-сайт. URL: <https://urlc.net/vTCf> (дата звернення 28.02.2023 р.).
294. Туриніна О. Психологія творчості : навч. посіб. К. : МАУП, 2007. 160 с.
295. Українське хореографічне мистецтво в контексті світової художньої культури (сучасний поліжанровий дискурс): колективна монографія / за заг. ред. О. А. Плахотнюка. Львів: СПОЛОМ, 2020. 316 с.: рис. Бібліогр. в кінці ст.
296. Ускова А. Інтегративний підхід у формуванні духовно-морального світогляду майбутніх хореографів в умовах реформ вищої освіти в Україні. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, № 4. 2019. С. 150–155.
297. Фізична культура. 6-9 класи. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.fizichna-kultura-6-9.pdf> (дата звернення 28.09.2023 р.).
298. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн. К.: Книга, 2005. 528 с.
299. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін.; Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук (наукові редактори); І. О. Покаржевська (художнє оформлення). Київ: Абрис, 2002. 742 с.
300. Фіцула М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. 528 с.
301. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі підготовки вистави «Ой, на Івана, ой, на Купала» : навч.-метод. посібник / уклад. Л. М. Андрощук, Л. Ю. Гекалюк, А. Ю. Криворотенко [та ін.]. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. 248 с.

302. Хе Сюефей. Удосконалення музичної підготовки майбутнього вчителя хореографії в умовах вищої педагогічної освіти. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання»; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. К., 2019. 193 с.
303. Хлівна О. М. Психологія тілесності : навч.-метод. посіб. / Олександра Миколаївна Хлівна, Людмила Іванівна Магдисюк. Луцьк : Вежа-Друк. 2022. 192 с.
304. Хореографічна вистава «Бути жінкою – це доля» : навч.-метод. посібник / уклад. Л. М. Андрощук, О. В. Бикова, Л. Ю. Гекалюк [та ін.]. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2017. 307 с.
305. Хореографічна вистава «Душа картини» : навч.-метод. посібник / уклад. Л. М. Андрощук [та ін.]. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2019. 338 с.
306. Хореографічна вистава «Ой, на Івана, ой, на Купала» в Легедзиному. Офіційний сайт факультету мистецтв Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: веб-сайт. URL: <https://mpf.udpu.edu.ua/horeohrafichna-vystava-oj-na-ivana-oj-na-kupala-v-lehedzynomu/#prettyPhoto> (дата звернення 18.08.2018 р.).
307. Чепіль М. М., Карпенко О. Є. Індивідуальність педагога та перспективи впровадження педагогічних технологій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Випуск 26, 2013. С. 228–230.
308. Чернуха І. Психокорекція особистості засобами арт-терапії: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Луцьк, 2010. 17 с.
309. Чжоу Л. Сучасні напрямки формування творчої індивідуальності майбутнього педагога-музиканта в умовах фортепіанного навчання. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. Психолого-педагогічні науки, 2019. № 1. С. 82–89.

310. Чілікіна Н. Сучасні аспекти філософії тілесності як ключ до мови тіла. Вісник Львівського університету. Серія Мист-во. 2013. Вип. 12. С. 234–241.
311. Чорнак З. Хореографія в системі заходів фізичної та психологічної реабілітації дітей з вадами розвитку: монографія / Чорнак З. А., Плахотнюк О. А., Ціж Л. М. Львів: Растр-7, 2022. 219 с.
312. Чувасова Н. Креативність особистості: зміст і структура. Педагогіка вищої та середньої школи. 2013. Вип. 38. С. 277–282. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268533234.pdf> (дата звернення 10.09.2020 р.).
313. Шалапа С. В. Методика роботи з хореографічним колективом: підручник. Київ: НАКККиМ, 2015. Ч. 1. 252 с.
314. Шалапа С. В. Методика роботи з хореографічним колективом: підручник. Київ: НАКККиМ, 2015. Ч. 2. 220 с.
315. Шапар В. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х.: Прапор, 2007. 640 с. URL: <https://archive.org/details/psycholoh2007/page/182/mode/2up>
316. Шаповалова І. Фактори розвитку творчої індивідуальності майбутніх учителів фізичної культури в процесі підготовки до професійного самовдосконалення. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 40 (93). С. 345–351.
317. Шахов В. І. Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя: загальнопедагогічний аспект: моногр. Вінниця, 2007. 383 с.
318. Шевчук А. С. Дитяча хореографія: навч.-метод. посіб. 3-тє вид. зі змін. та доповн. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 288 с.
319. Шишкін О. Особистісно-орієнтоване навчання майбутніх учителів технологій. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Вип. 40, 2013. С. 292–297.

320. Щолокова О. П. Художнє мислення в умовах педагогічної діяльності вчителя мистецтва. *Теорія і методика мистецької освіти*: збірник наук. праць. 2004. Вип. 5. С. 35–39.
321. Яланська С. П. Психологія розвитку творчої компетентності майбутніх учителів : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07. К., 2012. 39 с.
322. A Dictionary of the English language: explanatory, pronouncing, etymological and synonymous, with a copious appendix / N. Webster, LL. D. Springfield, Mass.: G. & C. Merriam & CO., 1892. 1060 p.
323. Androshchuk Liudmyla, Tetiana Medvi), Tetiana Blahova, Oleksandr Zhyrov, Olha Bykova Training of Choreographers in Higher Education Institutions. *Harmonia: Journal of Arts Research and Education* 23.1 (2023): 14-27.
324. Blahova T. Formation of concepts of higher choreographic education in Ukraine / ASSOCIATION AGREEMENT: DRIVING INTEGRATIONAL CHANGES: Collective monograph. Accent Graphics Communication. Chicago, Illinois, USA, 2019. 617–628.
325. Blahova T. Continuity as a leading trend in the development of choreographic education in Ukraine. *Естетика і етика педагогічної дії* : зб. наук. пр. / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, ПНПУ імені В.Г. Короленка. 2022. Вип. 25. 147–158.
326. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication from the Commission. URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>
327. Feldenkrais M. The Master Moves. USA: Meta Publications, 1984. 194 p.
328. Guilford J. P. New frontiers of testing in the discovery and development of human talent. *Seventh Annual Western Regional Conference on Testing Problems*. Los Angeles, 1958.

329. Guilford J. P. Traits of Creativity. *Creativity and its Cultivation*. ed. H. Anderson. N. Y. : Harper and Brothers, 1959. P. 142–161.
330. Guilford, J. The nature of human intelligence. New York: GrawHill. 1968. 334 p.
331. Hanna J. L. Dancing for health. *Body Movement and Dance in Psychotherapy : An International Journal for Theory, Research and Practice*, 6 (1), 201. P. 77–80.
332. Jean Newlove, John Dalby. Laban for All. Nick Hern, 2004. 255 p.
333. Kryvorotenko A., Prylutska O. Future choreography teacher's training by means of dance-movement therapy. *Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (11–12 грудня, м. Суми)*. Суми : ФОП Цьома С. П., 2017. С. 55–56.
334. Lavrynenko, S., Bykova, O., Zaiets, S., Syzonenko, V., Bilova, N., & Budyuk, D. (2023). Development of Choreographic Education in the Context of Cultural Development of Society. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 15(1), 383-401.
335. Lowen A. The Voice of the Body. Bioenergetics Pr, 2005. 354 p.
336. Maslow A. H. Motivation and personality. New York: Harper and Pow, Publishers, Inc., 1954. 369 p.
337. Novakivska L., Bialyk O., Zadorozhna O., Nypadymka A., Kravchenko A. Creative competence in the educational activity of a day-to-day teacher. *Laplage em revista*. Volume: 7. Issue: 3. Pages: 64–70. Published: Sep-Des. 2021.
338. Podhorinova A. Yu. Formation of the Creative Individuality of Future Teacher of Choreography in the Process of Studying the Discipline «Dance-Movement Practicum». *Modern engineering and innovative technologies*. Germany, Karlsruhe, Issue № 29, Part 4, 2023. P. 16–20.
339. Reich W. Charakteranalyse. Farrar, Straus and Giroux, 1933. 545 s.
340. Sarancha, I., Leniv, Z., Androshchuk, L., Bykova, O., Podhorinova, A.,

- Tereshko, I., Ustymenko-Kosorich, O., Doroshenko, T., & Matsuk, L. (2021). Dance Therapy in the Socialization of Individuals with Musculoskeletal Disorders. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13(3), 211-224.
341. Shelhav Ch., Golomb D. A Guide to Awareness Through Movement. 18 Lessons Based on Feldenkrais Method. Shelhav Institute, 2003. 144 p.
342. Taranenko Yu. Application of project activity in professional training of choreographic specialists. Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts, University of Technology, Katowice, 2022. 1005 c. C.658-664.
343. Tereshenko N. V., Medvid T. A., Grek V. A., Lugovenko T. H., Study Visits as a Method of Professional Motivation Formation in Future Choreographers, pp. 303-312, Volume 15, 2021, International Journal of Education and Information Technologies (NAUN).
344. Torrance E. P. Guiding creative talent. Englewood Cliffs, W.J., 1964. 234 p.

ДОДАТКИ

Додаток А.1

Діагностичний інструментарій

Анкета Творча індивідуальність

для здобувачів спеціальностей 014 «Середня освіта (Хореографія)» та 024 «Хореографія»

*Шановні учасники опитування! Ваша думка для нас дуже важлива!
Сподіваємося на щирі відповіді. Дякуємо за співпрацю!*

Прізвище та ім'я _____

Заклад освіти _____

Курс _____

1. Чому Ви обрали професію хореографа?
2. Як Ви вважаєте, що таке творча індивідуальність?
3. Які якості особистості, на Вашу думку, входять до поняття творчої індивідуальності?
4. Вивчення яких дисциплін, на вашу думку, найкраще сприяє формуванню творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у закладі вищої освіти?
5. Як, на Вашу думку, можна покращити формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у закладі вищої освіти?

Анкета 1

Творча індивідуальність майбутнього вчителя хореографії

Прізвище та ім'я _____

Заклад освіти _____

Курс _____

1. Як довго Ви займалися хореографією до вступу у заклад вищої освіти?
 - А) з дитинства;
 - Б) кілька років;
 - В) взагалі не займався(-лась).
2. Чи подобається Вам танцювати на сцені для глядача?
 - А) так;
 - Б) ні;
 - В) залежить від настрою.
3. Чи легко Вам працювати з однокласниками під час виконання колективних завдань?
 - А) так, враховується думка кожного і ми завжди знаходимо компроміс;
 - Б) ні, у нас зовсім різні погляди;
 - В) залежить від теми та виду заняття.
4. Композиції якої форми Вам вдається створювати найкраще?
 - А) соло та дуети;
 - Б) малої форми (до 5 осіб виконавців);
 - В) великої форми (від 5 осіб виконавців).
5. Який етап постановки хореографічного твору для Вас найскладніший?
 - А) підбір музичного матеріалу;
 - Б) підбір хореографічної лексики;
 - В) робота з виконавцями.
6. Чи подобається Вам проходити практику?
 - А) так;
 - Б) ні;
 - В) залежить від бази практики.
7. Які труднощі виникали у Вас під час проходження практики?
 - А) недостатній досвід у роботі з дітьми;
 - Б) порушення деякими учнями дисципліни;
 - В) страх перед педагогічною діяльністю.
8. Чи бажаєте Ви в подальшому працювати педагогом-хореографом?
 - А) так;
 - Б) ні;
 - В) можливо.

Анкета 2

Творча індивідуальність майбутнього вчителя хореографії

Прізвище та ім'я _____

Заклад освіти _____

Курс _____

1. Скільки часу займає у Вас вивчення нових складних рухів та комбінацій?
 - А) достатньо одного заняття;
 - Б) кілька занять та самостійна робота;
 - В) деякі комбінації досі не можу вивчити.
2. Чи працюєте Ви самостійно над вивченими на занятті рухами та комбінаціями?
 - А) так, постійно;
 - Б) тільки ті, як найважче запам'ятати та виконати;
 - В) ні, працюю над ними тільки на заняттях за розкладом.
3. Чи виникають у Вас труднощі із передачею образу в танці?
 - А) ні, я легко можу передати будь-який образ;
 - Б) залежить від того, який саме має бути образ;
 - В) так, мені складно виражати емоції.
4. Чи подобається Вам імпровізувати у танці?
 - А) так, це моє улюблене заняття;
 - Б) залежить від настрою;
 - В) ні, мені складно імпровізувати.
5. Яка імпровізація у Вас виходить найкраще?
 - А) індивідуальна на вільну тему;
 - Б) індивідуальна на задану тему;
 - В) у мене виникають певні труднощі з імпровізацією на будь-яку тему.
6. Чи виникають у Вас труднощі із підбором музичного матеріалу відповідно до Вашого задуму?
 - А) ні, хоча іноді доводиться прослухати велику кількість музичних композицій;
 - Б) залежить від задуму;
 - В) так, у мене з цим виникають певні труднощі.
7. Чи легко Ви підбираєте хореографічну лексику для постановки?
 - А) так, я завжди намагаюся підібрати рухи відповідно до теми та музичного матеріалу;
 - Б) залежить від теми та жанру композиції;
 - В) ні, у мене з цим виникають певні труднощі.
8. Чи виникають у Вас труднощі в роботі з виконавцями під час постановки композицій?
 - А) ні;
 - Б) залежить від теми композиції;
 - В) так.

Діагностика навчальної мотивації студентів [49]

Опис тесту

В опитувальнику присутні комунікативні, професійні, навчально-пізнавальні, широкі соціальні мотиви, а також мотиви творчої самореалізації, уникнення невдачі і престижу.

Інструкція до тесту

Оцініть за 5-бальною системою наведені мотиви навчальної діяльності за значущістю для Вас: 1 бал відповідає мінімальній значущості мотиву, 5 балів – максимальній.

Тестовий матеріал

- Навчаюся, тому що мені подобається обрана професія.
- Щоб забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності.
- Хочу стати фахівцем.
- Щоб дати відповіді на актуальні питання, що належать до сфери майбутньої професійної діяльності.
- Хочу повною мірою використовувати наявні у мене задатки, здібності і схильності до обраної професії.
- Щоб не відставати від друзів.
- Щоб працювати з людьми, потрібно мати глибокі і всебічні знання.
- Тому що хочу бути в числі кращих студентів.
- Тому що хочу, щоб наша навчальна група стала кращою в університеті.
- Щоб знайомитися і спілкуватися з цікавими людьми.
- Тому що отримані знання дозволять мені досягти всього необхідного.
- Необхідно закінчити університет, щоб у знайомих не змінилася думка про мене, як здібній, перспективній людині.
- Щоб уникнути осуду і покарання за погане навчання.
- Хочу бути шанованою людиною навчального колективу.
- Не хочу відставати від однокурсників, не бажаю опинитися серед відстаючих.
- Тому що від успіхів у навчанні залежить рівень моєї матеріальної забезпеченості у майбутньому.
- Успішно навчатися, складати іспити на «добре» і «відмінно».
- Просто подобається навчатися.
- Потрапивши в університет, вимушений навчатися, щоб закінчити його.
- Бути постійно готовим до чергових занять.
- Успішно продовжити навчання на подальших курсах, щоб дати відповіді на конкретні навчальні питання.
- Щоб здобути глибокі і міцні знання.
- Тому що в майбутньому планую займатися науковою діяльністю за фахом.
- Будь-які знання знадобляться в майбутній професії.
- Тому що хочу принести більше користі суспільству.

- Стати висококваліфікованим фахівцем.
- Щоб дізнаватися нове, займатися творчою діяльністю.
- Щоб дати відповіді на проблеми розвитку суспільства, життєдіяльності людей.
- Мати гарну репутацію у викладачів.
- Домогтися схвалення батьків і оточуючих.
- Навчаюся заради виконання обов'язку перед батьками, школою.
- Тому що знання дають мені впевненість в собі.
- Тому що від успіхів у навчанні залежить моє майбутнє службове становище.
- Хочу отримати диплом із гарними оцінками, щоб мати перевагу перед іншими.

Ключ до тесту і обробка результатів

Шкала 1. Комунікативні мотиви: 7, 10, 14, 32.

Шкала 2. Мотиви уникнення: 6, 12, 13, 15, 19.

Шкала 3. Мотиви престижу: 8, 9, 29, 30, 34.

Шкала 4. Професійні мотиви: 1, 2, 3, 4, 5, 26.

Шкала 5. Мотиви творчої самореалізації: 27, 28.

Шкала 6. Учбово-пізнавальні мотиви: 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24.

Шкала 7. Соціальні мотиви: 11, 16, 25, 31, 33.

При обробці результатів тестування необхідно підрахувати середній показник за кожною шкалою опитувальника.

Діагностика творчого потенціалу, креативності [50]

Опис тесту

Питання діагностують міру допитливості респондента, впевненість у собі, стійкість, зорову і слухову пам'ять, прагнення до незалежності, здатність абстрагуватися і зосереджуватися. Ці показники, на думку автора методики, і є складовими творчого потенціалу.

Інструкція до тесту

Виберіть один із запропонованих варіантів відповідей.

Тестовий матеріал

1. Чи вважаєте Ви, що оточуючий вас світ може бути поліпшений?
 - а) так;
 - б) ні;
 - в) так, але тільки де в чому.
2. Чи думаєте Ви, що самі зможете брати участь у значних змінах навколишнього світу?
 - а) так, у більшості випадків;
 - б) ні;
 - в) так, у деяких випадках.
3. Чи вважаєте Ви, що деякі із ваших ідей принесуть значний прогрес у тій сфері діяльності, яку ви оберете?
 - а) так;
 - б) звідки у мене можуть бути такі ідеї?
 - в) може бути, і не значний прогрес, але якийсь успіх можливий.
4. Чи вважаєте Ви, що в майбутньому будете відігравати таку важливу роль, що зможете щось принципово змінити?
 - а) так, напевно;
 - б) дуже мало ймовірно;
 - в) може бути.
5. Коли Ви вирішуєте щось зробити, чи впевнені в тому, що справа вийде?
 - а) звичайно;
 - б) часто охоплюють сумніви, чи зможу зробити;
 - в) частіше впевнений, ніж невпевнений.
6. Чи виникає у Вас бажання зайнятися якоюсь невідомою для Вас справою, у якій наразі Ви некомпетентні, абсолютно її не знаєте?
 - а) так, всяке невідоме мене приваблює;
 - б) немає;
 - в) все залежить від самої справи і обставин.
7. Вам доводиться займатися незнайомою справою. Чи відчуваєте Ви бажання досягти в ній досконалості?
 - а) так;
 - б) що вийде, те й добре;
 - в) якщо це не дуже важко, то так.

8. Якщо справа, яку Ви не знаєте, вам подобається, чи хочете Ви знати про неї все?
- а) так;
 - б) немає, треба вчитися найголовнішому;
 - в) немає, я тільки задовольню свою цікавість.
9. Коли Ви зазнаєте невдачі, то:
- а) якийсь час вперто йдете до мети, навіть всупереч здоровому глузду;
 - б) відразу облишите цю ідею, як тільки зрозумієте її нереальність;
 - в) продовжуєте робити свою справу, поки здоровий глузд не покаже нездоланність перешкод.
10. Професію потрібно вибирати, виходячи із:
- а) своїх можливостей і перспектив для себе;
 - б) стабільності, значущості, потрібності професії, потреби в ній;
 - в) престижу і переваг, які вона забезпечить.
11. Подорожуючи, могли б Ви легко орієнтуватися на маршруті, по якому вже пройшли?
- а) так;
 - б) ні;
 - в) якщо місце сподобалося і запам'яталося, то так.
12. Чи можете Ви пригадати відразу ж після бесіди все, про що на ній йшлося?
- а) так;
 - б) ні;
 - в) згадаю все, що мені цікаво.
13. Коли Ви чуєте слово незнайомою мовою, чи можете Ви повторити його по складах без помилок, навіть не знаючи його значення?
- а) так;
 - б) ні;
 - в) повторю, але не зовсім правильно.
14. У вільний час Ви волієте:
- а) залишатися наодинці, поміркувати;
 - б) перебувати в компанії;
 - в) мені байдуже, чи буду я один або в компанії.
15. Ви займаєтеся якоюсь справою і вирішуєте припинити її тільки коли:
- а) справа закінчена і здається вам відмінно виконаною;
 - б) ви більш-менш задоволені зробленим;
 - в) справа здається зробленою, хоча її ще можна робити краще. Але навіщо?
16. Коли Ви один (-на), то:
- а) любите мріяти про якісь речі, можливо, й абстрактні;
 - б) будь-якою ціною намагаєтеся знайти собі конкретне заняття;
 - в) іноді любите помріяти, але про речі, які пов'язані із вашими справами.
17. Коли якась ідея захоплює Вас, то Ви станете думати про неї:
- а) незалежно від того, де і з ким Ви перебуваєте;
 - б) тільки наодинці;

в) тільки там, де є тиша.

18. Коли Ви відстоюєте якусь ідею, то:

а) можете відмовитися від неї, якщо аргументи опонентів здадуться вам переконливими;

б) залишитеся при своїй думці, які б аргументи не висувалися;

в) змініте свою думку, якщо опір виявиться надто сильним.

Обробка результатів тесту

Бали нараховуються за наступною схемою:

Відповідь «а» – 3 бали, «б» – 1, «в» – 2 бали.

Інтерпретація результатів тесту

48 і більше балів – у вас закладений значний творчий потенціал, який представляє вам багатий вибір творчих можливостей. Якщо Ви на ділі зможете застосувати ваші здібності, то вам доступні найрізноманітніші форми творчості.

24 – 47 балів – у Вас є якості, які дозволяють Вам творити, але є і бар'єри. Найнебезпечніший – це страх, особливо якщо Ви орієнтовані тільки на успіх. Боязнь невдачі сковує Вашу уяву – основу творчості. Страх може бути і соціальним – страх громадського осуду. Будь-яка нова ідея проходить через етап несподіванки, подиву, невизнання оточуючими. Страх осуду за нову, незвичну для інших поведінку, погляди, почуття сковують Вашу творчу активність, призводять до деструкції вашої творчої особистості.

23 і менше балів – Ви просто недооцінюєте себе. Відсутність віри в свої сили приводить Вас до думки, що Ви не здатні до творчості, пошуку нового.

Додаток Б

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

(повне найменування вищого навчального закладу)

Кафедра ХОРЕОГРАФІЇ ТА ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач
кафедри

«29» червня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВВ 02. ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВИЙ ПРАКТИКУМ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь знань 02 Культура і мистецтво

(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 024 Хореографія

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма 024 Хореографія

(назва освітньої програми)

Умань 2023

Робоча програма Танцювально-руховий практикум для здобувачів вищої освіти
(назва навчальної дисципліни)
спеціальності 024 Хореографія, ОС Бакалавр, 2 курс – 21 гр.

Розробники: Подгорінова Анастасія Юріївна, викладач
(вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання)

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри хореографії та художньої культури

Протокол № 15 від «29» червня 2023 року

Завідувач кафедри хореографії та художньої культури

(Бикова О. В.)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні науково-методичної комісії факультету мистецтв

Протокол № 1 від «24» серпня 2023 року

Голова науково-методичної комісії факультету/інституту мистецтв

(Король А. М.)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Пролонговано

на 20__/20__ навчальний рік _____ (_____) «__» _____ 20__ р., протокол №

(підпис)

ПБ

на 20__/20__ навчальний рік _____ (_____) «__» _____ 20__ р., протокол №

(підпис)

ПБ

на 20__/20__ навчальний рік _____ (_____) «__» _____ 20__ р., протокол №

(підпис)

ПБ

на 20__/20__ навчальний рік _____ (_____) «__» _____ 20__ р., протокол №

(підпис)

ПБ

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	Денна	Заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	Вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг в кредитах ЄКТС (годинах)	4	
Курс	2	
Семестр	1	
Кількість змістових модулів із розподілом	3	
Обсяг кредитів	4	
Обсяг годин у тому числі:	120	
Аудиторні:	60	
Лекційні	-	
Семінарські/практичні	-	
Лабораторні	60	
Самостійна робота	60	
Індивідуальні завдання	-	
Форма семестрового контролю	Залік – 1 семестр	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Робочу програму з дисципліни «Танцювально-руховий практикум» для здобувачів вищої освіти спеціальності 024 Хореографія ОС Бакалавр укладено з урахуванням завдань, визначених законодавчими документами про освіту.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки зростає інтерес до підготовки високопрофесійних кадрів, який зумовлений переглядом змісту освіти і пошуком нових парадигм навчання та виховання майбутніх педагогів. Вміння усвідомлювати власний рух, імпровізувати, створювати хореографічний текст для танцювальних композицій через усвідомлений вільний рух, працювати із м'язовими та психологічними блоками, налагоджувати позитивну взаємодію у хореографічному колективі – важливі елементами у підготовці майбутнього педагога-хореографа та керівника хореографічного колективу.

Вибірковий освітній компонент «Танцювально-руховий практикум» сприяє розвитку цих умінь, формуванню творчої індивідуальності майбутнього педагога-хореографа та керівника хореографічного колективу та готує здобувача вищої освіти до усвідомленої професійної діяльності.

Метою курсу є формування виконавського, балетмейстерського та педагогічного складників творчої індивідуальності майбутніх педагогів-хореографів та керівників хореографічних колективів.

Місце курсу в професійній підготовці майбутніх студентів.

Курс знайомить здобувачів з основами розуміння руху, основами Лабан-аналізу та спектром застосування танцювально-рухових практик у педагогічній роботі із хореографічним колективом. У результаті вивчення курсу студенти навчаються гармонізувати власне тіло, емоції та думки, а також оволодівають методами усвідомленого руху, Лабан-аналізу, спонтанної композиції та ін.

Вимоги до рівня змісту курсу. Пропонований здобувачам матеріал передбачає вивчення танцювальних практик, спрямованих на розвиток здатності застосовувати здобуті знання у власній творчій професійній діяльності.

Результати навчання за дисципліною:

ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 4. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 6. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 7. Здатність проведення досліджень на магістерському рівні.

ЗК 8. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями впродовж життя.

ЗК 9. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 11. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК 12. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 13. Здатність працювати в команді, мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК 14. Здатність працювати в міжнародному контексті з повагою до різноманітності та мультикультурності.

ФК03. Здатність застосовувати теорію практику сучасного хореографічного мистецтва, усвідомлення його як специфічного творчого відображення дійсності, проектування художньої реальності в хореографічних образах.

ФК04. Здатність оперувати професійною термінологією в сфері фахової хореографічної діяльності (виконавської, викладацької, балетмейстерської та організаційної).

ФК08. Здатність сприймати новітні концепції, усвідомлювати багатоманітність сучасних танцювальних практик, необхідність їх осмислення та інтегрування в актуальний контекст з врахуванням вітчизняної та світової культурної спадщини.

ПРН 1. Володіє фундаментальною та спеціальною інформацією в галузі хореографічно-педагогічної діяльності.

ПРН 2. Обізнаний у сфері мистецької педагогіки та володіє дидактичними й методичними засадами навчання хореографії.

ПРН 5. Володіє знаннями щодо психологічних особливостей засвоєння учнями/вихованцями навчальної інформації та виявлення рухової активності з метою діагностики, прогнозу ефективності та корекції навчально-виховного та творчого процесу у загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладах, культурно-освітніх закладах, танцювальних гуртках та хореографічних студіях.

ПРН 6. Виконує завдання та обов'язки відповідного рівня фахової діяльності.

ПРН 7. Здатний працювати з науково-методичними джерелами та мультимедійними технологіями, обробляти, та застосовувати в освітній діяльності відповідний музичний супровід

ПРН 8. Застосовує елементи теоретичного й експериментального дослідження в професійній діяльності.

ПРН 9. Володіє державною мовою, основами професійної культури та акторською майстерністю.

ПРН 11. Використовує гуманістичний (художньо-виховний,

здоров'язберігальний, національно-світоглядний, творчо-розвивальний) потенціал українського танцювального мистецтва у формуванні ціннісної сфери юного покоління громадян України.

ПРН 13. Володіє професійно-практичними навичками навчання хореографічних дисциплін (за видами), скеровує танцювальну та ритмічно-рухову діяльність учнів, здатний співвідносити психофізіологічні та анатомічні характеристики дитини з методикою проведення занять хореографії.

ПРН 15. Удосконалює й підвищує власний компетентнісний рівень, вміє працювати з дітьми з особливими потребами, володіє основами логоритмічної та хореотерапевтичної діяльності

ПРН 16. Володіє методами й методиками діагностування творчих досягнень учнів у сфері хореографії.

ПРН 17. Демонструє власну хореографічно-виконавську та художньо-педагогічну культуру.

ПРН 19. Організовує співпрацю учнів / вихованців на заняттях хореографії та у дитячому танцювальному колективі.

ПРН 21. Ефективно спілкується в колективі, науково-навчальній, соціально-культурній та офіційно-ділових сферах; володіє засобами невербальної комунікації, хореографічною лексикою.

ПРН 22. Здатний навчатися впродовж життя, удосконалювати з високим рівнем автономності набути під час навчання кваліфікацію.

ПРН 23. Здатний аналізувати соціально й особистісно значущі світоглядні проблеми, приймати рішення на підставі сформованих ціннісних орієнтирів.

ПРН 24. Здатний організовувати, аналізувати, критично оцінювати, відповідально ставитися до результатів власної професійної діяльності.

ПРН 25. Забезпечує охорону життя й здоров'я учнів у навчально-виховному процесі та позаурочній діяльності.

ПРН 26. Здатний діагностувати й корегувати власну професійну діяльність (хореографічно-виконавську, постановочно-композиційну, педагогічну), оцінювати педагогічний досвід у галузі викладання хореографічних дисциплін з метою професійного самовдосконалення й свідомого вибору шляхів вирішення проблем у навчально-виховному процесі.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ТАНЦІВНИКА ЗАСОБАМИ ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВИХ ПРАКТИК

Тема 1. Поняття про тілесно-емоційний інтелект. Поняття «тілесна свідомість». Поняття «емоційна свідомість». Психологічна основа танцювальних практик.

Тема 2. Основи розуміння тіла і руху. Базові центри тіла. Метод аутентичного руху. Техніка «Танець семи центрів» («боді-джаз»). Техніка «П'ять ритмів».

Тема 3. Дихання як основа усвідомленого руху. Дихальні практики. Дихання як центр. Метод усвідомленого руху.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ БАЛЕТМЕЙСТЕРА ЗАСОБАМИ ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВИХ ПРАКТИК

Тема 4. Дослідження взаємозв'язків у тілі. Основи І. Бартенієфф. Дослідження моторних полів.

Тема 5. Основи Лабан-аналізу. Категорія простору, поняття про кінесферу. Категорія часу. Категорія ваги. Категорія потоку.

Тема 6. Формування творчої індивідуальності у колективі засобами танцювально-рухових практик. Взаємодія між учасниками хореографічного колективу. Танцювальні практики, спрямовані на постановку сольних, дуетних танців, малих та великих форм. Прояв творчої індивідуальності у колективі.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА- ХОРЕОГРАФА ТА КЕРІВНИКА КОЛЕКТИВУ ЗАСОБАМИ ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВИХ ПРАКТИК

Тема 7. Застосування танцювально-рухових практик у діяльності хореографічного колективу. Роль вправ на знайомство та налагодження емоційного контакту в групі для формування тілесно-емоційного інтелекту. Техніка віддзеркалення та тюнінгу. Техніки окреслення власних кордонів та безпечного вираження емоцій у колективі. Роль групової імпровізації та спонтанної композиції у хореографічному колективі.

Тема 8. Місце танцювальних практик в інклюзивній освіті. Застосування танцювально-рухових практик у роботі з дітьми з розладами аутичного спектру. Застосування танцювально-рухових практик у роботі з

дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату. Взаємодія дітей з інвалідністю та дітей з нормо-типовим розвитком у хореографічному колективі через танцювально-рухові практики. Метод танцювально-терапевтичної гри.

Тема 9. Створення інклюзивного науково-творчого проєкту на основі танцювально-рухових практик. Вибір актуальної теми проєкту. Написання сценарію та підбір танцювальних практик для втілення задуму. Створення інклюзивної вистави із застосуваннями танцювально-рухових практик.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		Л	П	лаб.	інд.	с. р.		Л	П	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ТАНЦІВНИКА ЗАСОБАМИ ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВИХ ПРАКТИК												
Тема 1. Поняття про тілесно-емоційний інтелект.	8			4		4						
Тема 2. Основи розуміння тіла і руху.	8			4		4						
Тема 3. Дихання як основа усвідомленого руху.	12			6		6						
Разом за змістовим модулем 1	28			14		14						
Змістовий модуль 2. ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ БАЛЕТМЕЙСТЕРА ЗАСОБАМИ ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВИХ ПРАКТИК												
Тема 4. Дослідження взаємозв'язків у тілі.	12			6		6						
Тема 5. Основи Лабан-аналізу.	20			10		10						
Тема 6. Формування творчої індивідуальності у колективі засобами	16			8		8						

танцювально-рухових практик.												
Разом за змістовим модулем 2	48		24		24							
Змістовий модуль 3. ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА-ХОРЕОГРАФА ТА КЕРІВНИКА КОЛЕКТИВУ ЗАСОБАМИ ТАНЦЮВАЛЬНО-РУХОВИХ ПРАКТИК												
Тема 7. Застосування танцювально-рухових практик у діяльності хореографічного колективу.	8		4		4							
Тема 8. Місце танцювальних практик в інклюзивній освіті.	16		8		8							
Тема 9. Створення інклюзивного науково-творчого проєкту на основі танцювально-рухових практик.	20		10		10							
Разом за змістовим модулем 3	44		22		22							
Усього годин	120		60		60							

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Поняття про тілесно-емоційний інтелект	4
2	Основи розуміння тіла і руху	4
3	Дихання як основа усвідомленого руху	6
4	Дослідження взаємозв'язків у тілі	6
5	Основи Лабан-аналізу	10
6	Формування творчої індивідуальності у колективі засобами танцювально-рухових практик	8
7	Застосування танцювально-рухових практик у діяльності хореографічного колективу	4
8	Місце танцювальних практик в інклюзивній освіті	8
9	Створення інклюзивного науково-творчого проєкту на основі танцювально-рухових практик	10

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Поняття про тілесно-емоційний інтелект	4
2	Основи розуміння тіла і руху	4
3	Дихання як основа усвідомленого руху	6
4	Дослідження взаємозв'язків у тілі	6
5	Основи Лабан-аналізу	10
6	Формування творчої індивідуальності у колективі засобами танцювально-рухових практик	8
7	Застосування танцювально-рухових практик у діяльності хореографічного колективу	4
8	Місце танцювальних практик в інклюзивній освіті	8
9	Створення інклюзивного науково-творчого проєкту на основі танцювально-рухових практик	10

7. Індивідуальні завдання

Розробка комплексу танцювальних практик для дітей. Написання тез доповіді на конференції. Створення інклюзивного науково-творчого проєкту.

8. Методи навчання

Словесні, наочні, практичні.

9. Методи контролю

1. Поточний контроль.
2. Підсумковий контроль.

10. Розподіл балів, які отримують здобувачі

I семестр

Поточне оцінювання та самостійна робота									ІНДЗ (тези)	ПК (вист.)	Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 1					
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9			
6	6	8	10	10	10	10	10	10	10	10	100

Критерії оцінювання

Оцінку «відмінно» (на 100-90 % відтворений програмний матеріал) – одержують студенти, які всебічно, систематично і глибоко володіють навчально-програмовим матеріалом передбаченим програмою, засвоїли основну і ознайомлені з додатковою літературою, яка рекомендована програмою. Оцінка «відмінно» виставляється студентам, які засвоїли

взаємозв'язок основних понять дисципліни для професії, яку вони набувають, виявили творчі здібності і використовують їх при вивченні навчально-програмового матеріалу.

Оцінку «добре» (на 75-89 % відтворений програмний матеріал) – заслуговують студенти, які повністю опанували навчально-програмовий матеріал, успішно відповіли на запитання, передбачені програмою, засвоїли основну літературу, яка рекомендована програмою. Оцінка «добре» виставляється студентам, які показують систематичний характер знань з дисципліни.

Оцінку «задовільно» (на 60-74 % відтворений програмний матеріал) – заслуговують студенти, які знають основний навчально-програмовий матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії, відповіли на запитання із значною кількістю помилок, ознайомлені з основною літературою, яка рекомендована програмою. Оцінка «задовільно» виставляється студентам, які допустили помилки при виконанні завдань, але під керівництвом викладача вони знаходять шляхи їх подолання.

Оцінку «незадовільно» (на 1-59 % відтворений програмний матеріал) – виставляються студентам, які погано оволоділи навчально-програмовим матеріалом, допускають велику кількість помилок при відповідях на запитання, передбачених програмою. Оцінка «незадовільно» виставляється студентам, які не можуть продовжувати навчання або приступити до професійної діяльності після закінчення ЗВО без додаткових знань.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
75-81		
69-74		
60-68	задовільно	
36-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-35	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни, відеоматеріали, рекомендована література, нормативні документи, ілюстративні матеріали тощо.

12. Рекомендована література

Базова

1. Заєць С. С., Бикова О. В. Хореотерапевтичні технології в сучасній хореографічній практиці. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 57. Том 1. С.112–117.
2. Кінезіологія танцю: колективна монографія / за заг. ред. О. А. Плахотнюка. Львів: СПОЛОМ, 2020. 244 с.: рис. Бібліогр. в кінці ст.
3. Криворотенко А. Ю. Вплив танцювально-рухової терапії на індивідуальність майбутнього вчителя хореографії. *Теоретико-методологічні, медико-біологічні аспекти в хореографії та спорті*: метод. посіб. / упоряд. О. А. Плахотнюк. Львів: СПОЛОМ, 2016. С. 37–44.
4. Криворотенко А. Ю. Подолання м'язових блоків у майбутніх учителів хореографії засобами танцювально-рухової терапії. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. Вип. 14. С. 81–87.
5. Криворотенко А. Ю. Профілактика емоційного вигорання майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухової терапії. *Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях*: світовий контекст: матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Умань 25–26 трав. 2017 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. Ч. 1. С. 215-218.
6. Криворотенко А. Ю. Реалізація педагогічної складової творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі роботи з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 19 квіт. 2019 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. С. 36–39.
7. Криворотенко А. Ю. Розвиток спонтанного танцю у контексті формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. *Кінезіологія танцю та техніко-естетичних видів спорту*: навч.-метод. посіб. / за ред. О. А. Плахотнюка. Львів: СПОЛОМ, 2019. Ч. III С. 63-73.
8. Криворотенко А. Ю. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами Лабан-аналізу. *Кінезіологія танцю та складно-координаційних видів спорту*: навч.-метод. посіб. / упоряд. О. А. Плахотнюк. Львів: Кафедра режисури та хореографії ЛНУ Івана

- Франка, 2017. С. 156–162.
9. Криворотенко А. Ю. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії в дуетному танці засобами танцювально-рухової терапії. *Кінезіологія танцю та техніко-естетичних видів спорту* : навч.-метод. посіб. / упоряд. О. А. Плахотнюк. Львів: СПОЛОМ, 2018. Ч. II. С. 185–191.
 10. Криворотенко А. Ю., Прилуцька О. О. Використання методу «Лабан-аналіз» із метою формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. *Молодь, освіта, наука та мистецтво*: матеріали IV Всеукр. наук.-метод. Інтернет-семінару з міжнар. участю (м. Умань, 23 листоп. 2017 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. С. 85–87.
 11. Криворотенко А. Ю. Дослідження Лабан-категорій як засіб формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 16 берез. 2017 р.). Умань: ФОП Жовтий О. О., 2017. С. 61–65.
 12. Криворотенко А. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухової терапії. *Аспекти мистецької освіти*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (м. Умань, 22 жовтня 2015 року) та Всеукраїнського науково-практичного семінару «Молодь освіта, наука, мистецтво» (м. Умань, 27 листопада 2015 року). Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. С. 81-84.
 13. Криворотенко А. Ю. Студентська група як середовище формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухової терапії. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 25 черв. 2016 р.). Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. С. 41-44.
 14. Мова Л. В. Дихання як основний прототип спілкування. *Простір арт-терапії: творчість як задзеркалля реальності*: матеріали XVII Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Київ, 27-29 лютого 2020 р.) / [за наук. ред. Л. А. Найдьонові, О. Л. Вознесенської, О. М. Скар]. Київ, 2020. С. 119–120.
 15. Мова Л. В. До питання про розвиваючий та коригуючий потенціал танцювального мистецтва. *Хореографічна культура сучасності: глобалізаційні виклики* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., м. Київ, 23 квітня 2021 р. Укл. А. Підлипська. Київ : КНУКіМ, 2021. С. 94–96.
 16. Мова Л. В. Мистецтво танцю як можливість трансформації особистості хореографа: рух і дзеркальні нейрони. *Наукові записки*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. Випуск CXLVI (149). С. 112–121.
 17. Мова Л. В. Особливості якості руху у техніці створення та виконання танцю. *Сучасний танець. Основи теорії і практики*: навч. посіб. / О. О.

- Бігус, О. О. Маншилін, Д. О. Кондратюк, Л. В. Мова, А. В. Журавльов, І. І. Герц, Н. П. Донченко Н. П. Батєєва. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. С. 83–111.
18. Подгорінова А. Ю. Застосування танцювально-рухової терапії у роботі з дітьми та їх батьками. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Умань, 22 квітня 2022 р.) / ред. кол. : І. Г. Терешко (гол. ред.), О. В. Бикова, В. А. Сизоненко (відповід. ред). Умань: ВПЦ «Візаві», 2022. С. 72–76.
 19. Подгорінова А. Ю. Можливості танцювально-рухової терапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами та їх батьками. *Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі*. Збірник матеріалів Всеукраїнського семінару-практикуму, Львів – Броди, 23–24 листопада 2021 р. / Упорядники Н. В. Воляник, О. А. Плахотнюк. Броди : Видавництво «Просвіта», 2022. С. 70–74.
 20. Подгорінова А. Ю. Усвідомлений рух та спонтанна композиція як засоби формування творчої індивідуальності майбутнього педагога-хореографа. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 24 квіт. 2020 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. С. 41–43.
 21. Танцювально-рухова практика: виклики сучасності: матеріали Першого Регіонального навчально-методичного практикуму (м. Умань, 28 лютого 2023 р.) / ред. кол. : О. В. Бикова (гол. ред.), А. Ю. Подгорінова (відповід. ред). Умань, ВПЦ «Візаві», 2023. 28 с.
 22. Танцювально-рухові практики у системі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії: навч.-метод. посібник / уклад. А. Ю. Подгорінова. Умань: ВПЦ «Візаві», 2023. 120 с.
 23. Чілікіна Н. Сучасні аспекти філософії тілесності як ключ до мови тіла. *Вісник Львівського університету*. Серія Мист-во. 2013. Вип. 12. С. 234–241.
 24. Чорнак З. Хореографія в системі заходів фізичної та психологічної реабілітації дітей з вадами розвитку: монографія / Чорнак З. А., Плахотнюк О. А., Ціж Л. М. Львів: Растр-7, 2022. 219 с.
 25. Шабаліна О. Автентичний рух у сучасному хореографічному мистецтві. *Вісник Львівського університету*. Серія Мист-во. 2015. Вип. 16. Ч. 2. С. 171–178.
 26. Feldenkrais M. *The Master Moves*. USA: Meta Publications, 1984. 194 p.
 27. Newlove J., Dalby J. *Laban for All*. Nick Hern, 2004. 255 p.
 28. Sarancha, I., Leniv, Z., Androshchuk, L., Bykova, O., Podhorinova, A., Tereshko, I., Ustymenko-Kosorich, O., Doroshenko, T., & Matsuk, L. (2021). Dance Therapy in the Socialization of Individuals with Musculoskeletal Disorders. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13(3), 211–224. <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/448>

Допоміжна

1. Мова Л. Значення танцювально-рухового напрямку практичної психології для гармонійного розвитку особистості і сімейних взаємовідносин. С. 123-133. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ispp.org.ua/files/1229705189.pdf#page=123>
2. Мова Л. Техніки імпровізації як можливість розвитку особистості. *Соціально-психологічні особливості професійної діяльності працівників соціальної сфери*: Матеріали всеукр.наук.-практ.конф. Мелітополь, 2007. С.106-111.
3. Мова Л. В. Танець та його значення для соціалізації особистості. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. / За редакцією С. Д. Максименка. Т. VIII, вип.І. К., 2006. С. 236–241.
4. Мова Л. В. Усвідомлене тіло – шлях до внутрішньої та зовнішньої гармонії: методичні рекомендації. К.: 2000. 28 с.
5. Мова Л. Використання засобів танцювально-рухової терапії в підготовці майбутніх хореографів. *Простір арт-терапії*. Харків, 2019. Вип. 1(25). С. 48–57.
6. Мова Л. В. Тіло та рух як можливість в сучасному світі освіти. *Музикотерапія та арт-терапія у просторі мистецької освіти: інноваційні технології*. Київ, 2020. С. 33–37.
7. Мова Л. В., Марченко В. В. Природа тіла в контексті танцю в реаліях війни: психолого-педагогічний концепт. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 90, 2022. С. 94–97.
8. Роговик Л. Психологія танцю. К.: Главник, 2007. 304 с.
9. Чернуха І. Психокорекція особистості засобами арт-терапії: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Луцьк, 2010. 17 с.

13. Інформаційні ресурси

- www.nbuv.gov.ua – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
- www.library.edu-ua.net – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського (Київ)
- www.uk.wikipedia.org – Вікіпедія (багатомовна енциклопедія)
- www.labaninstitute.org – Official Site of Laban/Bartenieff Institute of Movement Studies.

Розвиваюча програма для дітей з інвалідністю**«РАДІСТЬ РУХУ»**

Вступ

Як зазначено у Законі України «Про освіту», кожна людина має право на освіту [3], попри будь-які особливості. Відповідно до «Концепції про права осіб з інвалідністю» [1], необхідна повага до здібностей дітей з інвалідністю, що розвиваються, і повага до права дітей з інвалідністю зберігати свою індивідуальність. Саме тому важливо створювати інклюзивне освітнє середовище, що є сукупністю умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей [3].

Кожна дитина – унікальна особистість із творчими здібностями та потенціалом, які необхідно розвивати, зокрема, засобами танцю, який тут може виконувати естетичну, розважально-гедоністичну, корекційну та терапевтичну функцію.

Пояснювальна записка

Програма передбачає покращення фізичного та емоційного стану дітей з інвалідністю через рух і танець. Групові танцювальні заняття сприяють соціалізації, налагодженню взаємодії у колективі, розвитку уваги, пам'яті та творчості. Використовуються вправи танцювально-терапевтичного характеру, орієнтовані на імпровізацію, основи аналізу руху за Р. Лабаном, а також вивчення найпростіших танцювальних рухів та фігур.

Мета програми – сприяння розвитку творчих музично-ритмічних і танцювальних здібностей дітей з інвалідністю; гармонізація фізичного та емоційного стану через рух; створення інклюзивного творчого проекту.

Вікова категорія: 7 – 14 років.

Тривалість програми: 3 місяці – 12 занять (1 заняття на тиждень протягом 30 хв).

База: Центр соціальної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок»
Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради.

Учасники: діти-вихованці Центру, здобувачі вищої освіти 2 курсу ОП
«Хореографія», викладач А. Подгорінова.

Заняття проводяться обов'язково у супроводі вихователів Центру з урахуванням особливостей різних типів порушень розвитку.

Зміст програми

Таблиця 1

№ з/п	Тема заняття	Вправи	Музичний супровід
1	«Знайомство»	«Навчи нас свого руху», «Танець різних частин тіла»	Ритмічний
2	«Наслідування рухів тварин та явищ природи»	«Тварини у лісі», «Морські тварини», «Дощ і вітер», релаксаційна вправа «Виростає квітка» Повторення попередніх вправ	Ритмічний, спокійний (відповідно до тварин та явищ)
3	«Зима» (вага руху)	«Сніжинки», «Мороз» «Зайчики», «Ведмеді у барлозі» Повторення попередніх вправ	Ритмічний, спокійний (відповідно до тварин та явищ)
4	«Весна» (швидкість руху)	«Струмочок», «Метелики», «Кульбабки» «Весняний хоровод» Повторення попередніх вправ	Ритмічний, спокійний (відповідно до тварин та явищ)
5	«Літо» (простір руху)	«Жуки», «Жабки», «Птахи» Повторення попередніх	Ритмічний, спокійний (відповідно до тварин та явищ)

		вправ	
6	«Осінь» (потік руху)	«Танець осіннього листочка», «Великі дерева», «Дощ», «Грибочки» Повторення попередніх вправ	Ритмічний, спокійний (відповідно до тварин та явищ)
7	«Дружба» (взаємодія)	«Дзеркало», «Передай рух», «Дружнє коло» Повторення попередніх вправ	Ритмічний
8	Підготовка до вистави «Чарівна рукавичка».	Повторення попередніх вправ. Вивчення «Танцю сніжинок»	Відповідний темі
9	Підготовка до вистави «Чарівна рукавичка».	Повторення попередніх вправ і танців. Вивчення танців «Мишки» і «Жабки»	Відповідний темі
10	Підготовка до вистави «Чарівна рукавичка».	Повторення попередніх вправ і танців. Вивчення танців «Зайчика» і «Лисички»	Відповідний темі
11	Підготовка до вистави «Чарівна рукавичка».	Повторення попередніх вправ і танців. Вивчення танців «Вовка» і «Ведмедя»	Відповідний темі
12	Підготовка до вистави «Чарівна рукавичка».	Вивчення фінального флеш-мобу	Відповідний темі

Прогнозовані результати:

- розвиток музично-ритмічних здібностей;
- розвиток уваги і пам'яті;
- гармонізація фізичного та емоційного стану;
- прем'єра інклюзивного творчого проєкту – вистави «Чарівна рукавичка» на сцені УДПУ ім. П. Тичини наприкінці грудня 2023 року.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Офіційний сайт Верховної Ради України: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення 02.12.2022).
2. Подгорінова А. Ю. Можливості танцювально-рухової терапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами та їх батьками. *Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі*. Збірник матеріалів Всеукраїнського семінару-практикуму, Львів – Броди, 23-24 листопада 2021 р. / Упорядники Н. В. Воляник, О. А. Плахотнюк. Броди : Видавництво «Просвіта», 2022. С. 70–74.
3. Про освіту: Закон України від 2 липня 2023 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 05.07.2023).

Навчально-методичні посібники та монографії, видані упродовж дослідження

Творчі завдання до навчальної дисципліни**«Мистецтво балетмейстера»**

Тема 1. Види мистецтва. *Творче завдання: виконати презентацію у PowerPoint на 20 слайдів про будь-який вид мистецтва.*

Тема 2. Хореографія як вид мистецтва. *Творче завдання: створити хореографічний етюд будь-якого жанру на вибір. Створити групову хореографічну композицію «Інтеграція мистецтв».*

Тема 3. Балетмейстер і сфера його творчої діяльності. *Творче завдання: виконати презентацію у PowerPoint на 20 слайдів про сфери діяльності балетмейстера.*

Тема 4. Формування танцювальної культури різних народів. *Творче завдання: виконати презентацію у PowerPoint на 20 слайдів про танцювальну культуру будь-якого народу та створити етюд на основі танцювальної лексики цього народу.*

Тема 5. Хореографічний текст – складова частина композиції танцю. *Творче завдання: після виконання вправи «Боді-джаз» виконати танцювальний рух, продемонстрований викладачем, наділивши своїми унікальними рисами, зробити рух «своїм».*

Тема 6. Робота балетмейстера щодо створення хореографічного образу. *Творче завдання: переглянувши відеоматеріали із записом кращих зразків сольного танцю, проаналізувати хореографічний образ, спробувати його відтворити, наділивши своїми унікальними рисами.*

Тема 7. Музика в хореографічному творі. *Творче завдання: Підібрати музику до імпровізацій на тему природи.*

Тема 8. Робота балетмейстера з композитором. *Творче завдання: виконати презентацію у PowerPoint на 20 слайдів про приклади співпраці відомих балетмейстерів з композиторами.*

Тема 9. Програма (лібрето), композиційний план. *Творче завдання: написати лібрето до фільму, книги, вигадано історії.*

Тема 10. Кращі лібрето в історії світового хореографічного мистецтва. *Творче завдання: виконати презентацію у PowerPoint на 20 слайдів про один із балетів, лібрето яких розглядаються.*

Тема 11. Основні закони драматургії та їх застосування в хореографії. *Творче завдання: написане раніше лібрето (на фільм, книгу, вигадану історію) розподілити на драматургічні частини.*

Тема 12. Малюнок танцю – складова частина композиції. *Творче завдання: вправи на дослідження простору, створити групову композицію «Пори року» із розвитком драматургії в малюнках.*

Тема 13. Постановка танцю за записом. *Творче завдання: поставити танець за записом (за матеріалами кваліфікаційних робіт попередніх років).*

Тема 14. Основні етапи постановки хореографічного твору. *Творче завдання: написання програми танцювальної вистави.*

Тема 15. Робота балетмейстера з художником. *Творче завдання: пошук помічників серед художників у підготовці костюмів та декорацій танцювальної вистави.*

Тема 16. Робота балетмейстера над народною та сюжетною тематикою. *Творче завдання: створити сюжетну хореографічну композицію.*

Тема 17. Робота балетмейстера в колективі художньої самодіяльності. *Творча гра «Керівник колективу» (побути «керівником колективу» під час заняття: провести розминку, постановчу, репетиційну роботу, вирішити педагогічну ситуацію).*

Тема 18. Еволюція хореографічного мистецтва. *Творче завдання: створити групову хореографічну композицію із застосуванням Лабан-аналізу, відобразивши еволюцію хореографічного мистецтва.*

Тема 19. Композиція та її структура. *Творче завдання: створити сольний танець на вільну тему, дотримуючись структури композиції.*

Тема 20. Конструктивна цілісність композиції. *Творче завдання: створити хореографічну композицію на вільну тему.*

Тема 21. Аналіз кращих зразків народно-сценічної хореографії. *Творче завдання: виконати презентацію у PowerPoint на 20 слайдів про будь-якого представника народно-сценічної хореографії та відтворити танцювальний уривок.*

Тема 22. Аналіз кращих зразків класичного хореографічного мистецтва. *Творче завдання: виконати презентацію у PowerPoint на 20 слайдів про будь-якого представника класичної хореографії та відтворити танцювальний уривок.*

*Примітка – курсивом виділено запропоновані творчі завдання, як є елементом модернізації змісту фахової підготовки. Танцювальні творчі завдання виконуються після/під час танцювально-рухових практик.

Тестові завдання із ОК «Мистецтво балетмейстера»

- 1. На які групи поділяються види мистецтв?**
 - А) просторові, часові, просторово-часові
 - Б) література, музика, архітектура
 - В) живопис, театр, опера
 - Г) хореографія, циркове мистецтво, літографія
- 2. До якої групи видів мистецтв належить танець?**
 - А) просторові види мистецтва
 - Б) просторово-часові види мистецтва
 - В) часові види мистецтва
 - Г) драматичні види мистецтва
- 3. Що є основним виразним засобом художньої літератури?**
 - А) тема
 - Б) сюжет
 - В) слово
 - Г) ідея
- 4. На які види поділяється живопис?**
 - А) монументальний і станковий
 - Б) часовий і просторовий
 - В) графічний і кольоровий
 - Г) фресковий і музейний
- 5. На які види поділяється графіка?**
 - А) умовна і виразна
 - Б) станкова і прикладна
 - В) плакатна і публіцистична
 - Г) кольорова і чорно-біла
- 6. Що є основними виразними засобами скульптури?**
 - А) колір, лінія
 - Б) тінь, світло
 - В) об'єм, силует
 - Г) розмір, матеріал
- 7. На які види поділяється скульптура?**
 - А) кругла і рельєфно-випукла
 - Б) монументальна і станкова
 - В) горельєф і барельєф
 - Г) літографія і гравюра
- 8. Як називається мистецтво виготовлення предметів побуту, що мають не лише утилітарне призначення, але й володіють певними художніми якостями?**
 - А) архітектура
 - Б) скульптура
 - В) декоративно-прикладне мистецтво

- Г) живопис
- 9. Що є основним виразним засобом музичного мистецтва?**
- А) звук
Б) пластичність
В) виразність
Г) динамічність
- 10. До яких видів мистецтва належить театр?**
- А) часові види мистецтва
Б) просторові види мистецтва
В) просторово-часові види мистецтва
Г) виразні види мистецтва
- 11. Що є основою театрального мистецтва?**
- А) драматургія
Б) хореографія
В) музика
Г) література
- 12. Який вид мистецтва належить до музично-театрального жанру?**
- А) п'єса
Б) пантоміма
В) балет
Г) дійовий танець
- 13. На які групи поділяються жести?**
- А) умовні, релігійні, військові, природні, професійні
Б) загальні, побутові, набуті, професійні, театральні
В) театральні, драматичні, конкретні, дійові, професійні
Г) загальноприйняті, набуті, побутові, релігійні, умовні
- 14. Коли зародилося мистецтво танцю?**
- А) з першими рухами під музичний ритм
Б) у первісному світі
В) в епоху Середньовіччя
Г) в епоху Відродження
- 15. Як називаються класичні танці Індії?**
- А) болеро, фламенко
Б) катхакалі, бхарат-нат'ям
В) бурре, басданс
Г) рігодон, фарандола
- 16. Що відбувалося із танцем в епоху Середньовіччя?**
- А) танцювальне мистецтво мало надзвичайну популярність
Б) танець забороняла церква
В) мистецтво танцю підтримували феодали
Г) мистецтво танцю не визнавалося владою
- 17. Ким було відкрито Королівську академію музики і танцю у 1661 році?**

- А) Карлом IV
- Б) Марією Медічі
- В) Людовіком XIV
- Г) Філіпом VI

18. Хто написав книгу «Листи про танець та балети»?

- А) Ф. Тальоні
- Б) Ж. Ж. Новер
- В) М. Петіпа
- Г) Е. Чеккетті

19. Як називається балет про фантастичну істоту (дівчину з крилами), який було створено для Марії Тальоні?

- А) «Жизель»
- Б) «Сильфіда»
- В) «Лебедине озеро»
- Г) «Коппелія»

20. Хто постановник балету «Сильфіда»?

- А) М. Петіпа
- Б) Ф. Тальоні
- В) М. Фокін
- Г) А. Алонсо

21. Хто автор літературного твору, який покладено в основу балету «Лілея»?

- А) Т. Шевченко
- Б) І. Франко
- В) М. Коцюбинський
- Г) Л. Українка

22. Хто є першим постановником балету «Полум'я Парижа»?

- А) М. Фокін
- Б) Ю. Григорович
- В) В. Вайнонен
- Г) В. Ніжинський

23. Хто композитор українського балету «Лісова пісня»?

- А) М. Лисенко
- Б) К. Данькевич
- В) С. Гулак-Артемівський
- Г) М. Скорульський

24. На основі чого створюється хореографічний образ?

- А) емоційного сприйняття твору та аналізу авторського варіанту твору
- Б) музичного матеріалу і декорацій
- В) теми та ідеї твору
- Г) лексичного наповнення та малюнків танцю

25. Які існують засоби створення хореографічного образу?

- А) емоції, думки, почуття, ідеї
- Б) міміка, жести, пози, емоційний стан

- В) лексика, малюнок танцю, пози, ракурси
 Г) музичне та світлове оформлення твору, декорації, сценічний костюм
- 26. Що таке хореографічний текст?**
- А) малюнок танцю
 Б) драматургічна побудова танцю
 В) лексичне наповнення танцю
 Г) художній образ
- 27. Що таке стиль хореографічного твору?**
- А) жанр
 Б) художній образ
 В) характер
 Г) манера та спосіб викладення
- 28. Що лежить в основі природженої характерності образу?**
- А) темперамент
 Б) соціальний статус
 В) вік
 Г) професія
- 29. На які різновиди поділяється пантоміма?**
- А) побутова, релігійна, соціальна
 Б) безпредметна, наслідувальна, транспонуюча
 В) вікова, професійна, національна
 Г) професійна, релігійна, емоційна
- 30. Яка група танцівників виконує масовий танець у балеті?**
- А) тріо
 Б) дует
 В) кордебалет
 Г) квартет
- 31. Що варто враховувати, починаючи роботу над створенням образу у хореографічному творі?**
- А) ідею твору, характерні особливості форми, сюжету та драматургічної побудови твору
 Б) музичне оформлення, декорації, сценічний костюм
 В) національність, технічний рівень виконавців, форму твору
 Г) малюнок танцю, хореографічний текст, музичну драматургію
- 32. Що таке темп у музиці для хореографічного твору?**
- А) швидкість відтворення
 Б) звуковисотна лінія
 В) гармонія
 Г) мелодія
- 33. Що необхідно враховувати композитору у процесі створення музики для балету?**
- А) паузи, модуляцію
 Б) ідею сюжету, особливості жанру та форми хореографічного твору
 В) темп, ритм

- Г) хореографічний текст, малюнок танцю, образ
- 34. Хто постановник балету «Коппелія»?**
- А) А. Сен-Леон
 - Б) Ф. Тальоні
 - В) Ж. Ж. Новер
 - Г) М. Петіпа
- 35. Який композитор створив музику до балету «Дон Кіхот»?**
- А) П. Чайковський
 - Б) Л. Мінкус
 - В) І. Стравінський
 - Г) М. Глінка
- 36. Як звали головних героїв балету «Коппелія»?**
- А) Зігфрід, Одетта
 - Б) Кітрі, Базіль
 - В) Коппеліус, Сванільда
 - Г) Аврора, Дезіре
- 37. Хто постановник балету «Дон Кіхот»?**
- А) В. Вайнонен
 - Б) Л. Іванов
 - В) М. Фокін
 - Г) О. Горський
- 38. У якій частині опису танцю зазначається загальна кількість тактів?**
- А) драматургічна побудова
 - Б) сценарно-композиційний план
 - В) опис рухів
 - Г) лібрето
- 39. У якій частині опису танцю зазначається жанр?**
- А) лібрето
 - Б) сценарно-композиційний план
 - В) сюжетно-композиційний план
 - Г) драматургічна побудова
- 40. Які умовні позначення зазвичай використовуються при описі партії хлопців?**
- А) півколо
 - Б) коло
 - В) лінія
 - Г) трикутник
- 41. Як називається логічно завершена частина танцю в описі із певними малюнками?**
- А) фігура
 - Б) драматургія
 - В) ідея
 - Г) фраза
- 42. Із чого починається створення хореографічного твору?**

- А) написання сценарію
 - Б) задум
 - В) робота з виконавцями
 - Г) підбір лексики танцю
- 43. Що таке сюжет хореографічного твору?**
- А) сценарний план
 - Б) фабула
 - В) хід подій, розвиток дії твору
 - Г) лібрето
- 44. Що таке архітектоніка у хореографічному мистецтві?**
- А) сюжетна лінія
 - Б) композиційний план
 - В) тема та ідея
 - Г) гармонійне співвідношення усіх частин композиції
- 45. Коли відбувається робота з виконавцями?**
- А) після підбору лексики і малюнків танцю
 - Б) на початку створення номеру
 - В) у процесі написання композиційного плану
 - Г) у процесі написання лібрето
- 46. Яка роль художника у створенні балету?**
- А) написання сценарного плану
 - Б) розробка декорацій та костюмів
 - В) робота над драматургією
 - Г) робота з виконавцями
- 47. Що є теоретичною основою, на якій базується робота балетмейстера-постановника?**
- А) тема, ідея, жанр
 - Б) драматургія, композиційний план
 - В) музика, закони простору, текст, образ і форма
 - Г) сюжет, фабула, архітектоніка
- 48. Які види роботи містить оформлення готового хореографічного твору?**
- А) робота з виконавцями
 - Б) підбір лексики та малюнків танцю
 - В) підбір музичного матеріалу
 - Г) створення декорацій, костюмів, сценічного світла
- 49. Які критерії підбору репертуару в дитячому колективі?**
- А) доцільність, художність, доступність
 - Б) тематика
 - В) технічні можливості виконавців
 - Г) вік учасників
- 50. Як звали головну героїню балету «Спляча красуня»?**
- А) Одилія
 - Б) Кітрі

В) Жизель

Г) Аврора

51. Як називається стислий опис подій хореографічного твору в художній формі для глядача?

А) сценарій

Б) програма

В) лібрето

Г) фабула

52. У якій частині опису танцю зазначається детальна потактова інструкція виконання рухів та комбінацій?

А) опис танцю

Б) драматургічна побудова

В) сюжетно-композиційний план

Г) опис рухів

53. У якій частині опису танцю зазначається ідея хореографічного твору?

А) опис рухів

Б) сценарно-композиційний план

В) сюжетно-композиційний план

Г) драматургічна побудова

54. Яким символом зазвичай позначаються жіночі партії у описі танцю?

А) трикутник

Б) півколо

В) лінія

Г) квадрат

55. Як називається графічне зображення розміщення та переміщення танцівників?

А) опис танцю

Б) опис рухів

В) малюнок танцю

Г) композиція

56. Хто автор книги «Види мистецтва та хореографії»?

А) Б. Колногузенко

Б) А. Кривохижа

В) В. Верховинець

Г) К. Василенко

57. Хто автор книги «Гармонія танцю»?

А) М. Вантух

Б) О. Голдрич

В) А. Кривохижа

Г) Б. Колногузенко

58. Хто нині є керівником Національного Заслуженого Академічного ансамблю танцю України імені Павла Вірського?

А) Б. Колногузенко

- Б) М. Вантух
 - В) Ю. Саакянц
 - Г) О. Колосок
- 59. Хто керівник Театру народного танцю «Заповіт»?**
- А) П. Вірський
 - Б) В. Верховинець
 - В) Б. Колногузенко
 - Г) М. Вантух
- 60. Хто автор книги «Лексика українського народного танцю»?**
- А) К. Василенко
 - Б) В. Верховинець
 - В) А. Гуменюк
 - Г) О. Голдрич
- 61. Яким терміном визначається майстер балету, автор і режисер, постановник балетів та конкретних танцювальних номерів?**
- А) репетитор
 - Б) балетмейстер
 - В) хореограф
 - Г) танцмейстер
- 62. Яким терміном визначається спеціаліст, який створює хореографічний номер чи балет та пише композиційний план?**
- А) режисер
 - Б) балетмейстер-творець
 - В) хореограф
 - Г) балетмейстер-постановник
- 63. Яким терміном визначається спеціаліст, який працює із солістами та виконавцями масових сцен над удосконаленням техніки виконання номеру чи балету?**
- А) балетмейстер-постановник
 - Б) керівник
 - В) балетмейстер-репетитор
 - Г) режисер
- 64. У якій країні зародився Європейський балет?**
- А) Франція
 - Б) Великобританія
 - В) Німеччина
 - Г) Італія
- 65. Як називається перша частина драматургічної побудови хореографічного твору, де відбувається знайомство глядача із виконавцями?**
- А) експозиція
 - Б) кульмінація
 - В) розв'язка
 - Г) розвиток дії

- 66. Як називається остання частина драматургічної побудови хореографічного твору, де відбувається розв'язання конфлікту?**
- А) експозиція
 - Б) зав'язка
 - В) розв'язка
 - Г) кульмінація
- 67. Як називається частина драматургічної побудови хореографічного твору, де відбувається найвища точка розвитку дії?**
- А) зав'язка
 - Б) кульмінація
 - В) розв'язка
 - Г) експозиція
- 68. Як називається відстань від краю сцени до червоної лінії завіси, який використовується для крупних планів та показу солістів?**
- А) центр сцени
 - Б) перший план
 - В) другий план
 - Г) просценіум
- 69. Як називається відстань від червоної лінії завіси до перших куліс, де відбуваються діалоги персонажів?**
- А) перший план
 - Б) просценіум
 - В) другий план
 - Г) третій план
- 70. Як називається відстань між першими і другими кулісами, що використовується для виходів та поділу загальної композиції на епізоди?**
- А) перший план
 - Б) третій план
 - В) другий план
 - Г) просценіум
- 71. Як називається відкрите положення, до якого прагне сценічний ракурс?**
- А) фас
 - Б) профіль
 - В) 3/4
 - Г) зі спини
- 73. Як називається третій вимір після ширини і глибини сцени, тобто її висота?**
- А) центр сцени
 - Б) третій план
 - В) рельєф
 - Г) просценіум
- 74. Як називається зупинка хореографічного тексту на музиці, «стоп-кадр»?**

- А) модуляція
- Б) кульмінація
- В) уклін
- Г) пауза

75. Хто композитор балету «Баядерка»?

- А) П. Чайковський
- Б) А. Адан
- В) Ж. Бізе
- Г) Л. Мінкус

76. Як називається зміна тональності або перехід з мінору в мажор?

- А) модуляція
- Б) кульмінація
- В) гармонія
- Г) поліфонія

77. Як називається розвиток самостійних музичних тем, композиційних побудов в органічному поєднанні цілого?

- А) експозиція
- Б) поліфонія
- В) архітектоніка
- Г) композиція

78. Як називається п'ятичасна форма музичного супроводу хореографічного твору із зупинками в кінці кожної частини?

- А) гармонія
- Б) поліфонія
- В) болеро
- Г) рондо

79. Як називається форма музичного супроводу хореографічного твору, де відбувається розробка теми того ж об'єму з повтором у кінці основної теми?

- А) рондо
- Б) поліфонія
- В) болеро
- Г) варіація

80. Яким терміном у музиці визначається провідний мотив, пов'язаний з обробкою як згадування або супроводження основного?

- А) мелодія
- Б) гармонія
- В) лейтмотив
- Г) поліфонія

81. За мотивами якого роману було створено лібрето балету «Полум'я Парижа»?

- А) «Сповідь»
- Б) «Людина, яка сміється»
- В) «Марсельці»

Г) «Людина, яка бунтує»

82. Хто перший постановник балету «Баядерка»?

А) О. Горський

Б) М. Петіпа

В) М. Фокін

Г) В. Васильєв

83. Хто автор музики до балету «Лілея»?

А) М. Лисенко

Б) М. Леонтович

В) К. Данькевич

Г) М. Скорульський

84. Як звали головну героїню балету «Баядерка»?

А) Одилія

Б) Кітрі

В) Сванільда

Г) Нікія

Додаток 3 ДОДАТОК 3.1

Відгуки здобувачів про вибірккову дисципліну «Танцювально-руховий практикум»

З танцювально руховим практикумом я познайомилась ще на 1 курсі навчання, мені відразу сподобались ці пари та всі практики були корисними, а найголовніше, розслабляючими, тому що ми всі забуваємо наскільки важливо звернути увагу на кожную частину тіла, згадати про свідоме дихання. Звісно не кожен раз вдається «піймати дзен» з своїм тілом, але для цього і проводяться ці пари, в мене з кожним разом виходить краще, потім відразу відчуваєш зарядженість працювати, йти далі, начебто ти скинув весь груз який був на плечах та голові.

20:53

Доброго дня. Хочу написати відгук щодо танцювально-рухового практикуму. Завдяки різноманітним вправам, які ми виконуємо на цих заняттях, я почала більше розкриватись у хореографічній діяльності. Стало простіше розуміти своє тіло та як саме воно хоче рухатись. Завдяки вправам на дихання стало легше дихати не лише у танцювальній діяльності, а і в повсякденному житті. І найбільше мені подобаються вправи на центрування та заземлення, оскільки завдяки ним я знаходжу баланс всередині, відчуваю себе водночас як вільною, так і сконцентрованою, що також дуже допомагає в будь-якій роботі 😊

19:13

Заняття з танцювально-рухової практики дуже допомагають розслабитися, прислухатися до себе, своїх відчуттів, попрацювати з будь-яким емоційним станом та довести його до емоційно-збалансованого та спокійного. За допомогою цієї практики, свої емоції можна пропустити через все тіло та відчути їх кожною клітинкою. Змінюючи швидкість, простір та додаючи до цього всього рухи, інколи забуваєш про час та де ти знаходишся. Все настільки гармонійно, що забуваєш про все на світі. Ніяких турбот, проблем та думок. Якщо на початку практики мій стан був тривожним, в голові було купа питань та важкість на душі, то всього через пару хвилин, можна відчути покращення. Всі проблеми стають не такими серйозними, в грудній клітині відчувається тепло, а в голові прояснення.

На танцювально-руховому практикуму я відчуваю себе дуже легко та вільно. Усі вправи, які ми виконуємо допомагають мені розслабитись і вивільнити тіло від напруги. Вправи для дихання допомагають виробляти в моєму тілі рівновагу і розподіляти рівномірно енергію

14:09

Доброго дня,хочу написати відгук про танцювальний руховий практикум . Танцювальний практикум для мене відкриття,де рух стає мовою самовираження. Тут я вчуся слухати своє тіло. Допомагає позбавитись із зажатістю, а також навчає правильно дихати під час танцю. 😊

Добрий день) Хотіла б поділитися враженнями про дисципліну "Танцювально- руховий практикум". З того часу, як у нас з'явилась така дисципліна, я почала більше пізнавати свій внутрішній стан. Також в цій практиці мені подобається те, що я можу виражати свій стан через вільний рух. На цих заняттях я відчуваю себе незалежною від обставин та проблем, тому що вільний рух дає можливість розслабитися як морально так і фізично. Дякую вам за те, що допомагаєте більше відкривати себе і краще пізнавати свій внутрішній стан)

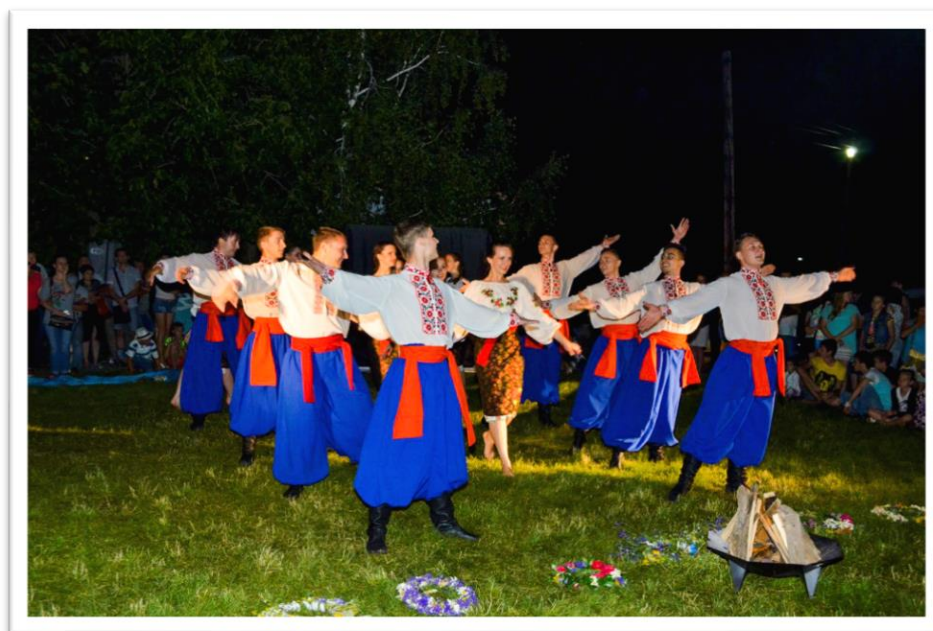
19:14

Танцювально руховий практикум допомагає зрозуміти своє тіло, спробувати цікаві техніки та теорії з свого тіла. На початку може нічого не виходить, але на наступні тренування починає вже виходити. Із усієї дисципліни самим дивним було відчути свій центр та дихання в усьому тілі. Під час заняття можна відчути гармонію зі своїм тілом, легкість та позбавлення зажимів.

14:12

Доброго дня) Танцювально-руховий практикум надав мені унікальний досвід, включаючи дихальні практики, які допомогли покращити усвідомлення свого тіла. Ви допомогли мені глибше зрозуміти суть дихальних практик, і тепер я не лише практикую їх сама, а й ділюся досвідом із учнями. Всі вправи, які ми проводимо, допомагають мені зняти напругу, розслабитися та відчути кожную частину свого тіла.

12:32

Творчі проєкти**«Ой, на Івана, ой, на Купала»****«Душа картини»**

«Аліса в країні чудес»

Підготовка до вистави «Чарівна рукавичка»

Список опублікованих праць за темою дисертації**Статті в наукових фахових виданнях України**

1. Криворотенко А. Ю. Розвиток творчої індивідуальності студентів у процесі вивчення дисциплін хореографічного циклу. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2015. Вип. 12, Ч. 2. С. 159–64.
2. Криворотенко А. Ю. Прояв творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії як аспекту педагогічної майстерності під час проходження педагогічної практики. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*: зб. наук. пр. Суми: ВВП «Мрія», 2015. Вип. 1–2 (5–6). С. 105–112.
3. Криворотенко А. Ю. Подолання м'язових блоків у майбутніх учителів хореографії засобами танцювально-рухової терапії. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*: зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. Вип. 14. С. 81–87.
4. Криворотенко А. Ю. Формування творчої індивідуальності майбутнього педагога-хореографа у процесі проведення міжвузівської олімпіади зі спеціальності «Хореографія». *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*: зб. наук. пр. Суми: ФОП Цьома С. П., 2016. Вип. 2 (8). С. 131–137.
5. Криворотенко А. Ю., Прилуцька О. О. Порівняльний аналіз моделей хореографічного виховання (європейський досвід). *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*. Суми: ФОП Цьома С. П., 2017. Вип. 2 (10) С. 28–37.

Статті в наукових виданнях інших держав

6. Podhorinova A. Yu. Formation of the Creative Individuality of Future Teacher of Choreography in the Process of Studying the Discipline «Dance-Movement Practicum». *Modern engineering and innovative technologies*. Germany, Karlsruhe, Issue № 29, Part 4, 2023. P. 16–20.

Опубліковані праці апробаційного характеру

31. Криворотенко А. Ю. Студентська група як середовище формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухової терапії. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 25 черв. 2016 р.)*. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. С. 41–44.
32. Криворотенко А. Ю. Значення олімпіади зі спеціальності «Хореографія» для формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя хореографії. *Молодь, освіта, наука та мистецтво: матеріали III Всеукр. наук.-метод. Інтернет-семінару з міжнар. участю (м. Умань, 24 листоп. 2016 р.)*. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. С. 75–78.
33. Криворотенко А. Ю. Дослідження Лабан-категорій як засіб формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 16 берез. 2017 р.)*. Умань: ФОП Жовтий О. О., 2017. С. 61–65.
34. Криворотенко А. Ю. Аксиологічний підхід у методології формування творчої індивідуальності майбутнього педагога. *Художні практики та мистецька освіта у кроскультурному просторі сучасності: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава 29–31 берез. 2017 р.)*. Полтава: Вид-во «Симон», 2017. С. 162–164.
35. Криворотенко А. Ю. Профілактика емоційного вигорання майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухової терапії. *Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст:*

- матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Умань 25–26 трав. 2017 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. Ч. 1. С. 215–218.
36. Криворотенко А. Ю., Прилуцька О. О. Використання методу «Лабан-аналіз» із метою формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. *Молодь, освіта, наука та мистецтво*: матеріали IV Всеукр. наук.-метод. Інтернет-семінару з міжнар. участю (м. Умань, 23 листоп. 2017 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. С. 85–87.
37. Kryvorotenko A., Prylutska O. Future choreography teacher's training by means of dance-movement therapy. *Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (11–12 грудня, м. Суми). Суми : ФОП Цьома С. П., 2017. С. 55–56.
38. Криворотенко А. Ю., Прилуцька О. О. Фахова підготовка хореографів у закладах вищої освіти Сполучених Штатів Америки. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Умань, 20 берез. 2018 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 39–42.
39. Криворотенко А. Ю. Реалізація педагогічної складової творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі роботи з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 19 квіт. 2019 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2019. С. 36–39.
40. Подгорінова А. Ю. Усвідомлений рух та спонтанна композиція як засоби формування творчої індивідуальності майбутнього педагога-хореографа. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 24 квіт. 2020 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. С. 41–43.
41. Подгорінова А. Ю. Можливості танцювально-рухової терапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами та їх батьками. *Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі*. Збірник матеріалів

- Всеукраїнського семінару-практикуму, Львів – Броди, 23-24 листопада 2021 р. / Упорядники Н. В. Воляник, О. А. Плахотнюк. Броди : Видавництво «Просвіта», 2022. С. 70–74.
42. Подгорінова А. Ю. Застосування танцювально-рухової терапії у роботі з дітьми та їх батьками. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Умань, 22 квітня 2022 р.) / ред. кол. : І. Г. Терешко (гол. ред.), О. В. Бикова, В. А. Сизоненко (відповід. ред). Умань: ВПЦ «Візаві», 2022. С. 72–76.
43. Подгорінова А. Ю. Формування виконавської складової творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами вільного руху. *Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи = Theoretical and methodological aspects of art education: achievements, problems and prospects*: матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., м. Умань, 21-22 жовт. 2021 р. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Ф-т мистецтв [та ін.] ; [голов. ред. Терешко І. Г. ; відпов. ред. Калабська В. С. ; ред. кол.: Бикова О. В., Музика О. Я., Радзівіл Т. А., Семенчук В. В. Умань : Візаві, 2022. С. 101–104.
44. Подгорінова А. Ю. Вільний рух як засіб творчого самовираження майбутнього вчителя хореографії. *Філософія культурно-мистецької освіти* : матеріали ІІ Всеукр. наук. конф., м. Київ, 24 бер. 2023 р. Київ, 2023. С. 164–166.
45. Подгорінова А. Формування балетмейстерської складової творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами креативного танцю. *Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти*: матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції (м. Умань, 30 березня 2023 р.) / ред. кол. : І. Г. Терешко (гол. ред.), О. В. Бикова, В. А. Сизоненко (відповід. ред). Умань, ВПЦ «Візаві», 2023. С. 76–79.

46. Подгорінова А. Методи формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у сучасних умовах. *Мистецтво та мистецька освіта в сучасному соціокультурному просторі*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 21-22 червня 2023 р.). / [упоряд. В. В. Григор'єва]. Запоріжжя : БДПУ, 2023. С. 83–87.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дослідження

47. Криворотенко А. Ю. Вплив танцювально-рухової терапії на індивідуальність майбутнього вчителя хореографії. *Теоретико-методологічні, медико-біологічні аспекти в хореографії та спорті*: метод. посіб. / упоряд. О. А. Плахотнюк. Львів: СПОЛОМ, 2016. С. 37–44.
48. Криворотенко А. Ю. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами Лабан-аналізу. *Кінезіологія танцю та складно-координаційних видів спорту*: навч.-метод. посіб. / упоряд. О. А. Плахотнюк. Львів: Кафедра режисури та хореографії ЛНУ Івана Франка, 2017. С. 156–162.
49. Криворотенко А. Ю. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії в дуетному танці засобами танцювально-рухової терапії. *Кінезіологія танцю та техніко-естетичних видів спорту*: навч.-метод. посіб. / упоряд. О. А. Плахотнюк. Львів: СПОЛОМ, 2018. Ч. II. С. 185–191.
50. Криворотенко А. Ю. Розвиток спонтанного танцю у контексті формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії. *Кінезіологія танцю та техніко-естетичних видів спорту*: навч.-метод. посіб. / за ред. О. А. Плахотнюка. Львів: СПОЛОМ, 2019. Ч. III С. 63-73.
51. Sarancha, I., Leniv, Z., Androshchuk, L., Bykova, O., Podhorinova, A., Tereshko, I., Ustymenko-Kosorich, O., Doroshenko, T., & Matsuk, L.

(2021). Dance Therapy in the Socialization of Individuals with Musculoskeletal Disorders. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 13(3), 211-224.

Монографії та навчально-методичні посібники

52. Методика впровадження інноваційної моделі формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії : монографія / Л. М. Андрощук, О. Д. Балдинюк, О. В. Бикова [та ін.] ; за заг. ред. Л. М. Андрощук ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань : Жовтий О. О., 2016. 371 с. : фотоіл., табл.
53. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі підготовки вистави «Ой, на Івана, ой, на Купала» : навч.-метод. посібник / уклад. Л. М. Андрощук, Л. Ю. Гекалюк, А. Ю. Криворотенко [та ін.]. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. 248 с.
54. Танцювально-рухові практики у системі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії: навч.-метод. посібник / уклад. А. Ю. Подгорінова. Умань: ВПЦ «Візаві», 2023. 120 с.

Додаток М**Відомості про апробацію результатів дослідження**

1. III Міжнародна науково-практична конференція «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (м. Умань, 20–21 жовтня 2016 р.). Форма участі – очна, публікація на тему: «Подолання м'язових блоків у майбутніх учителів хореографії засобами танцювально-рухової терапії».
2. III Всеукраїнський науково-методичний інтернет-семінар з міжнародною участю «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (м. Умань, 24 листопада 2016 р.). Форма участі – очна, публікація на тему: «Значення олімпіади зі спеціальності «Хореографія» для формування педагогічної майстерності майбутнього вчителя хореографії».
3. XIV Міжнародні педагогічно-мистецькі читання пам'яті професора О. П. Рудницької (70-річчя від дня народження) «Педагогіка мистецтва і мистецтво педагогічної дії» (м. Київ, 1–2 грудня 2016 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Попередження професійного вигорання майбутніх педагогів-хореографів засобами танцювально-рухової терапії».
4. IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти» (м. Умань, 16 березня 2017 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Підготовка та участь в олімпіаді зі спеціальності «Хореографія» як аспект формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії».
5. II Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогічні, психологічні та медико-біологічні аспекти в хореографії та спорті» (м. Львів, 16–17 березня 2017 р.). Форма участі – очна, публікація на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами Лабан-аналізу».
6. IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Художні практики та мистецька освіта у крос-культурному просторі сучасності»

- (м. Полтава, 29–31 березня 2017 р.). Форма участі – заочна, публікація на тему: «Аксіологічний підхід у методології формування творчої індивідуальності майбутнього педагога».
7. Міжнародна наукова конференція «Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст» (м. Умань, 25–26 травня 2017 р.). Форма участі – очна, публікація на тему: «Профілактика емоційного вигорання майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухової терапії».
 8. Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція, присвячена 85-річчю заснування Бердянського державного педагогічного університету «Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти» (м. Бердянськ, 14 вересня 2017 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі постановки хореографічних етюдів».
 9. Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Інновації у вищій освіті: здобутки та перспективи» (м. Умань, 11 жовтня 2017 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Інноваційні технології у системі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії».
 10. IV Міжнародна науково-практична конференція «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (м. Умань, 12–13 жовтня 2017 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Танцювально-рухова терапія як складова фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії».
 11. III Міжнародна конференція молодих учених та студентів «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (м. Одеса, 13–14 жовтня 2017 р.). Форма участі – заочна, публікація на тему: «Розвиток творчої індивідуальності майбутнього вчителя засобами хореографічного мистецтва (на прикладі діяльності творчого колективу «Inspiration» УДПУ ім. П. Тичини)».

12. Всеукраїнський науково-практичний семінар «Інтеграція у мистецькій освіті як чинник гармонійного розвитку особистості» (м. Умань, 16 листопада 2017 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Ритм як інтегратор синкретичної єдності слова, музики і танцювального руху».
13. Всеукраїнський науково-методичний інтернет-семінар з Міжнародною участю «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (м. Умань, 23 листопада 2017 р.). Форма участі – очна, публікація на тему: «Використання методу «Лабан-аналіз» із метою формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії».
14. XV Міжнародні педагогічно-мистецькі читання пам'яті професора О. П. Рудницької «Педагогіка мистецтва і мистецтво педагогічної дії» (м. Київ, 6–7 грудня 2017 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії: теоретичний аспект».
15. IV Міжнародна науково-практична конференція «Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції» (м. Суми, 11–12 грудня 2017 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Підготовка майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухової терапії / Future choreography teacher's training by means of dance-movement therapy».
16. Міжнародна науково-практична конференція «Формальна і неформальна освіта у вимірах педагогіки добра Івана Зязюна» (м. Полтава, 5–6 березня 2018 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі вивчення дисципліни «Ансамбль».
17. Третя Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогічні, психологічні та медико-біологічні аспекти в хореографії та спорті» (м. Львів, 15–16 березня 2018 р.). Форма участі – заочна, публікація на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії в дуетному танці засобами танцювально-рухової терапії».

18. V Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти» (м. Умань, 20 березня 2018 р.). Форма участі – очна, публікація на тему: «Фахова підготовка хореографів у закладах вищої освіти Сполучених Штатів Америки».
19. IV Міжнародна науково-практична конференція «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» (м. Київ, 12–13 квітня 2018 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Інноваційні технології на заняттях із хореографічних дисциплін у закладі вищої освіти».
20. V Міжнародна науково-практична конференція «Мистецька освіта XXI століття: виклики сьогодення» (м. Кропивницький, 17 квітня 2018 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі колективної творчої діяльності».
21. Міжнародна науково-практична конференція «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін» (м. Умань, 19–20 квітня 2018 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами імпровізації на заняттях із фахових дисциплін».
22. Міжнародна науково-практична конференція «Мистецька освіта в європейському соціально-культурному просторі XXI століття» (м. Мукачеве, 19–20 квітня 2018 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Застосування танцювально-рухових методик на заняттях із дисципліни «Ансамбль» із метою формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії».
23. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Неперервна педагогічна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи» (м. Умань, 27 квітня 2018 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Дистанційне навчання у системі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії».

24. Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Національно-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін» (м. Умань, 15 травня 2018 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Національно-патріотичне виховання майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки».
25. Міжнародна наукова конференція «Україна і Польща: минуле, сучасне, майбутнє» (м. Умань, 22-23 травня 2018 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Фахова підготовка майбутнього вчителя хореографії у закладах вищої освіти України в контексті євроінтеграції».
26. II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція з міжнародною участю, присвячена 60-річчю спеціальності «Початкова освіта» в Бердянському державному педагогічному університеті «Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти» (м. Бердянськ, 14 вересня 2018 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами танцювальної імпровізації».
27. Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Сучасне мистецтво: науково-методичний та практичний аспекти» (м. Умань, 25 вересня 2018 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Фахова підготовка хореографів у закладах вищої освіти Європи».
28. Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Інновації в освіті: здобутки та перспективи» (м. Умань, 11 жовтня 2018 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Застосування інноваційних технологій на заняттях із дисципліни «Теорія та методика історико-побутового танцю».
29. V Міжнародна науково-практична конференція «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (м. Умань, 18–19 жовтня 2018 р.). Форма участі – очна,

- виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії як науково-педагогічна проблема».
30. XVI Міжнародні педагогічно-мистецькі читання пам'яті професора О. П. Рудницької «Педагогіка мистецтва і мистецтво педагогічної дії» (м. Київ, 6–7 грудня 2018 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії на заняттях із дисципліни «Мистецтво балетмейстера».
 31. Міжнародний науково-методичний інтернет-семінар «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (м. Умань, 6 грудня 2018 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього педагога-хореографа у процесі постановки етюдів на основі лексики історико-побутового танцю».
 32. Всеукраїнська науково-практична конференція «Життя і творчість Павла Тичини: текст і контекст» (м. Умань, 20 лютого 2019 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі постановки етюдів за мотивами творчості Павла Тичини».
 33. IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогічні, психологічні та медико-біологічні аспекти в хореографії та спорті» (м. Львів, 27–28 березня 2019 р.). Форма участі – очна, публікація на тему: «Розвиток спонтанного танцю у контексті формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії».
 34. Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Інклюзивна освіта: теорія, методика, практика» (м. Умань, 28–29 березня 2019 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Підготовка майбутнього вчителя хореографії до застосування танцювально-рухової терапії на заняттях з дітьми з особливими потребами».
 35. Всеукраїнський науково-методичний семінар «Художньо-педагогічні технології навчання на уроках мистецтва у процесі розвитку

- пізнавальної активності школярів» (м. Умань, 4 квітня 2019 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Усвідомлений рух як засіб формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки».
36. Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні орієнтири мистецької освіти: традиції, досвід, інновації» (м. Чернівці, 4–5 квітня 2019 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього педагога-хореографа у закладі вищої освіти».
37. III Міжнародна науково-практична конференція «Мистецький освітній простір у контексті формування сучасної парадигми освіти» (м. Кропивницький, 16–17 квітня 2019 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Впровадження танцювально-рухових технологій у процес фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії».
38. II Міжнародна науково-практична конференція «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін» (м. Умань, 18 квітня 2019 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Новітні технології формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки».
39. Міжнародна науково-практична конференція «Проектування позитивного життєвого простору особистості» (м. Полтава, 18–19 квітня 2019 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Формування життєвого простору особистості майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки».
40. Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Мистецтво танцю і хореографічна освіта: досвід, тенденції, перспективи» (м. Київ, 19 квітня 2019 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Інноваційні технології у процесі формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії».

41. VI Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти» (м. Умань, 19 квітня 2019 р.). Форма участі – очна, публікація на тему: «Реалізація педагогічної складової творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі роботи з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку».
42. Всеукраїнська науково-практична конференція «Інноваційна діяльність сучасного вихователя в інформаційному просторі» (м. Умань, 16 травня 2019 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Місце танцювально-рухової терапії в інноваційному просторі спеціальної освіти».
43. II Всеукраїнська науково-практична конференція з Міжнародною участю «Сучасне мистецтво: науково-методичний та практичний аспекти» (м. Умань, 26 вересня 2019 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Імпровізація як засіб формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії».
44. V Всеукраїнська науково-практична конференція «Художні практики та мистецька освіта у крос-культурному просторі сучасності» (м. Полтава, 7–8 жовтня 2019 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Застосування методу усвідомленого руху у процесі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії».
45. V Міжнародна науково-практична конференція «Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи» (м. Умань, 10-11 жовтня 2019 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Спонтанна композиція як засіб формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у ЗВО».
46. IV Міжнародна науково-практична конференція молодих учених та студентів «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (м. Одеса, 17–18 жовтня 2019 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами танцювально-рухових імпровізаційних технік».

47. VI Міжнародна науково-практична конференція «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (м. Умань, 17–18 жовтня 2019 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Методи формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії на заняттях з дисципліни «Мистецтво балетмейстера».
48. V Міжнародна науково-практична конференція «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (м. Умань, 21–22 листопада 2019 р.). Форма участі – очна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами імпровізації у процесі вивчення дисципліни «Мистецтво балетмейстера».
49. III Міжнародна науково-практична конференція «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін» (м. Умань, 9–10 квітня 2020 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Засоби формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у європейських ЗВО».
50. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Неперервна педагогічна освіта: стан, проблеми, перспективи» (м. Умань, 24 квітня 2020 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у системі неперервної педагогічної освіти».
51. VII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти» (м. Умань, 24 квітня 2020 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Усвідомлений рух та спонтанна композиція як засоби формування творчої індивідуальності майбутнього педагога-хореографа».
52. VI Міжнародна науково-практична онлайн-конференція «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» (м. Київ, 15 травня 2020 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему:

- «Формування педагогічної складової творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки».
53. Міжнародна науково-практична конференція «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (м. Умань, 15–16 жовтня 2020 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Усвідомлений рух як засіб формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у закладі вищої освіти».
54. XVIII Міжнародні педагогічно-мистецькі читання пам'яті професора О. П. Рудницької «Неперервна педагогічна освіта XXI століття: досвід, інновації, тенденції». (м. Київ, 1 грудня 2020 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії в умовах дистанційного навчання».
55. VIII Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти» (м. Умань, 23 квітня 2021 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Застосування танцювально-рухової терапії у хореографічній діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами».
56. II Міжнародна науково-практична конференція «Сучасне мистецтво: науково-методичний та практичний аспекти» (м. Умань, 23–24 вересня 2021 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Розвиток творчої індивідуальності майбутнього педагога-хореографа у процесі вивчення дисципліни «Танцювальна терапія».
57. VIII Міжнародна науково-практична конференція «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (м. Умань, 21–22 жовтня 2021 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Методи формування творчої індивідуальності майбутнього педагога-хореографа на заняттях із дисципліни «Танцювальна терапія».

58. Всеукраїнський семінар-практикум «Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі» (м. Львів – м. Броди, 23-24 листопада 2021 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Можливості танцювально-рухової терапії у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами та їх батьками».
59. Звітна науково-практична конференція Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України за 2021 рік «Сучасні проблеми підготовки вчителя: теорія і практика» (м. Київ, 18–21 квітня 2022 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі проходження педагогічної практики»
60. ІХ Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти» (м. Умань, 22 квітня 2022 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Застосування танцювально-рухової терапії у роботі з дітьми та їх батьками».
61. ІІІ Міжнародна науково-практична онлайн-конференція «Сучасне мистецтво: науково-методичний та практичний аспекти» (м. Умань, 22–23 вересня 2022 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Фахова підготовка майбутнього вчителя хореографії засобами інформаційно-комунікаційних технологій».
62. ІІ Всеукраїнська науково-практична конференція (відкрита для іноземних учасників) «Мистецтво та мистецька освіта в сучасному соціокультурному просторі» (м. Запоріжжя, 17 листопада 2022 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Ефективне використання простору у хореографічній діяльності».
63. ІІ Всеукраїнський науково-практичний семінар «Ключові аспекти підготовки майбутніх керівників хореографічних колективів» (м. Умань, 17 листопада 2022 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Танець-знайомство із собою».

64. IX Міжнародна науково-практична конференція «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (м. Умань, 23–24 листопада 2022 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Формування виконавської складової творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами вільного руху».
65. Вебінар «Рідномовна і багатомовна освіта у контексті сталого розвитку суспільства» (м. Київ, 15 лютого 2023 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Формування національної ідентичності майбутніх учителів хореографії у процесі вивчення дисципліни «Мистецтво балетмейстера» рідною мовою».
66. I Регіональний навчально-методичний практикум «Танцювально-рухова практика: виклики сучасності» (м. Умань, 28 лютого 2023 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Самопізнання та саморозвиток особистості засобами танцювально-рухових практик».
67. II Всеукраїнська наукова конференція «Філософія культурно-мистецької освіти» (м. Київ, 24 березня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Вільний рух як засіб творчого самовираження майбутнього вчителя хореографії».
68. X Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти» (м. Умань, 30 березня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Формування балетмейстерської складової творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами креативного танцю».
69. Міжнародний кросмистецький конгрес «Полікультурна багатовимірність – шлях до діалогу та розвитку» (м. Полтава, 19-20 квітня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Застосування танцювальної терапії у процесі хореографічної діяльності в умовах інклюзивної освіти».

70. III Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція (з міжнародною участю) «Мистецтво танцю і хореографічна освіта: досвід, тенденції, перспективи» (м. Київ, 27-28 квітня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Зарубіжний досвід формування творчої індивідуальності педагога-хореографа».
71. VI Міжнародна науково-практична конференція «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін» (м. Умань, 4-5 травня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, виступ на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами танцювальних практик».
72. III Всеукраїнська науково-практична конференція «Мистецтво та мистецька освіта в сучасному соціокультурному просторі» (м. Запоріжжя, 21–22 червня 2023 р.). Форма участі – дистанційна, публікація на тему: «Методи формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у сучасних умовах».

Довідки про впровадження результатів дослідження

Міністерство культури та інформаційної політики України
Відділ культури, туризму та спорту
 Благовіщенської міської ради
 Кіровоградської області
Благовіщенська школа мистецтв
 26400 м. Благовіщенське вул. Героїв України 33
 тел: 2-13-54 e-mail: Blagovschm@ukr.net

вих. № 35 від 26.05.2023 р.

ДОВІДКА
про впровадження результатів дослідження
Подгорінової Анастасії Юрївни
«Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у
процесі фахової підготовки»

Результати дисертаційної роботи Анастасії Юрївни Подгорінової «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки» на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки були впроваджені в освітній процес Благовіщенської школи мистецтв у 2023 році.

Апробація здійснювалася у межах діяльності хореографічного колективу «Подoliaночка» (художній керівник – Є. С. Руденко).

Проведений аспіранткою практикум «Танцювально-рухові практики в діяльності хореографічного колективу» став цікавим досвідом для учнів школи мистецтв та викладачів хореографії. Запропоновані вправи («Рухове привітання», «Продовж рух», «Дзеркало», «Танцювальний діалог» та ін.) позитивно вплинули на трансформацію фізичного та психоемоційного стану учасників, сприяли розвитку їх творчих здібностей, прояву творчої індивідуальності та налагодженню взаємодії в колективі.

Розроблені та адаптовані А. Ю. Подгоріною методи педагогічної роботи з хореографічним колективом (танцювально-рухові практики), спрямовані на формування педагогічного складника творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії та керівника хореографічного колективу, увійшли до збірки методичних рекомендацій «Танцювально-рухові практики у роботі з дітьми та підлітками» та стали корисним інструментом для викладачів хореографічного відділу школи мистецтв.

Директор БШМ

Світлана РУДЕНКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
 ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
 IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV

вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна
 тел./факс (032) 261-60-48, тел. 260-34-02
<http://www.lnu.edu.ua>, e-mail: lnu@lnu.edu.ua
 Код ЄДРПОУ 02070987 Державна Казначейська служба України
 МФО 820172, р.р. UA 468201720343101002200001061
 № свідоцтва 17701483, Ін. под. № 020709813029
 Валютний рахунок UA61322313000026009000028110,
 UA27322313000026005000028567 в Укресімбанку
 м. Львів МФО 322313

1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine
 Phone Fax: +38 (032) 261-60-48, 260-34-02
<http://www.lnu.edu.ua>, e-mail: lnu@lnu.edu.ua
 Code EDRPOU: 02070987 State Treasury Service of Ukraine
 MFC 820172, SettlementAcc. UA 468201720343101002200001061
 Certificate No. 17701483, Tax IN020709813029
 Foreign Currency Acc.No. UA61322313000026009000028110,
 UA27322313000026005000028567
 in Lviv Branch of Ukreximbank MFO 322313
 на № _____ від _____

№ 1752-Н від 27.06.2023

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Подгорінової Анастасії Юріївни

«Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки» на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії (спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки)

Видана Подгорінової Анастасії Юріївни в тому, що результати її дисертаційної роботи упродовж 2019–2023 року впроваджувались в освітній процес кафедри режисури та хореографії Львівського національного університету імені Івана Франка.

Дисертантка стала співавтором навчально-методичного посібника «Кінезіологія танцю та техніко-естетичних видів спорту» (2019 рік). На базі кафедри режисури та хореографії Львівського національного університету імені Івана Франка Подгоріною А. Ю. було проведено майстер-клас для студентів 3 та 4 курсу на тему: «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії засобами усвідомленого руху та спонтанної композиції» (26 березня 2019 року). Результати дослідження представлені на IV Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогічні, психологічні та медико-біологічні аспекти в хореографії та спорті» (27–28 березня 2019 року), яка проводилася на базі Львівського національного університету імені Івана Франка.

У 2023 році аспіранткою впроваджено у освітній процес кафедри режисури та хореографії навчально-методичний посібник «Танцювально-рухові практики у системі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії», що містить методичний інструментарій, спрямований на формування виконавської, балетмейстерської та педагогічної складових майбутнього педагога-хореографа.

Робота Подгорінової А. Ю. «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки» має наукову, методичну та практичну цінність та може використовуватись в освітньому процесі підготовки майбутнього вчителя хореографії та керівника хореографічного колективу.

Результати впровадження обговорено та схвалено на засіданні кафедри режисури та хореографії Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 12 від 14.06.2023 р.).

Проректор з наукової роботи, академік НАН України,
 доктор хімічних наук, професор

Роман ГЛАДИШЕВСЬКИЙ

В.о. завідувача кафедри режисури та хореографії,
 професор кафедри режисури та хореографії

Федір СТРИГУН

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2, тел. (04744) 3-45-82, факс (04744)
 3-45-82, E-mail: post@udpu.edu.ua УДПУ імені Павла Тичини р/р UA14 820172 0343 12100 22 0000 4420,
 банк одержувача Державна казначейська служба України, м. Київ МФО 820172, код 02125639

19.07.2023 № 207/01
 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Подгорінової Анастасії Юрївни
 на тему «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі
 фахової підготовки»
 на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії
 зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Матеріали дослідження Подгорінової Анастасії Юрївни успішно впроваджено на кафедрі хореографії та художньої культури Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини протягом 2022–2023 н. р., що позитивно вплинуло на освітній процес здобувачів спеціальності 014 Середня освіта (Хореографія) та 024 Хореографія у процесі вивчення дисциплін: «Теорія та методика сучасного танцю», «Мистецтво балетмейстера» та «Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом».

Дисертанткою визначено педагогічні умови та розроблено і впроваджено в освітній процес модель формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки. Авторський курс «Танцювально-руховий практикум» включено до переліку дисциплін вільного вибору та підготовлено навчально-методичний посібник «Танцювально-рухові практики у системі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії». Впровадження запропонованих матеріалів дослідження дозволили підвищити ефективність підготовки майбутніх учителів хореографії та керівників танцювальних колективів.

Проблематика дослідження стала предметом обговорень під час організованих факультетом мистецтв міжнародних науково-практичних конференцій: «Естетичні засади розвитку педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін», «Сучасні стратегії розвитку хореографічної освіти», «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи». Тема дослідження є складовою наукової проблематики Регіонального науково-творчого центру художньої освіти і майстерності факультету мистецтв УДПУ імені Павла Тичини.

Вважаємо, що дисертаційне дослідження Подгорінової Анастасії Юрївни має практичне значення для закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку фахівців у галузі педагогічної та мистецької освіти. Оскільки спрямоване на формування креативного педагога-хореографа, з яскраво вираженою творчою індивідуальністю, який здатний швидко й гнучко реагувати на виклики сьогодення та розвивати українську освіту й культуру.

Основні положення і результати дослідження створено та схвалено на засіданні кафедри хореографії та художньої культури (протокол № 11 від 21 травня 2023 року).

09759

Перший проректор

Андрій ГЕДЗИК

УПРАВЛІННЯ ПРАЦІ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ
УМАНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
ЦЕНТР ІНТЕГРОВАНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ
ЦЕНТР КОМПЛЕКСНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ З
ІНВАЛІДНІСТЮ „ПРОЛІСОК”

20300, м.Умань, Черкаської обл., вул. Костельна, 12, тел. (04744) 3-00-78
e-mail: umanprolisok@ukr.net

29.08.2023 № 48

на № _____ від _____

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Подгорінової Анастасії Юріївни «Формування творчої індивідуальності
майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки»**

Упродовж 2023 року на базі Центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок» управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради здійснювалася апробація результатів дослідження Подгорінової А. Ю. на тему «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки».

Нині фахова підготовка майбутнього вчителя хореографії передбачає формування здатності провадити педагогічну діяльність у мінливому освітньому середовищі, зважаючи на виклики сьогодення. Мистецтво, зокрема, танцювальне, займає особливе місце в інклюзивній освіті.

Основні положення дисертаційної роботи Анастасії Юріївни Подгорінової «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки» на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки були впроваджені в реабілітаційний процес Центру комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Пролісок» Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської під час проведення танцювальних занять для вихованців, спільно зі здобувачами вищої освіти спеціальності «Хореографія» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Розроблена аспіранткою програма розвиваючих занять «Радість руху» містить танцювально-рухові вправи, що мають корекційний і терапевтичний ефект та спрямовані на покращення психоемоційного стану дітей з інвалідністю.

Зважаючи на актуальність та доцільність дослідження, рекомендовано подальше його впровадження у практику реабілітаційних установ інклюзивних закладів освіти.

Директор

Вікторія БАЗИЛЕВСЬКА

«ОЛЕКСАНДРІЙСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ»
вул. Діброви, 47, м. Олександрія, Кіровоградська обл., 28000, тел./факс: (05235) 7-07-96,
e-mail: oukult@i.ua, сайт: <https://www.olexkkim.com>, код в ЄДРПОУ 02214691

31 серпня 2023 року № 249

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертації
Подгорінової Анастасії Юріївни «Формування творчої індивідуальності
майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки», поданої
на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
011 Освітні, педагогічні науки**

Упродовж 2023 року на базі Олександрійського фахового коледжу культури і мистецтв здійснювалася апробація результатів дослідження Подгорінової А. Ю. на тему «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки».

Результати дисертаційної роботи Анастасії Юріївни Подгорінової «Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі фахової підготовки» на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки були впроваджені у практику фахової підготовки майбутніх керівників хореографічних колективів у вигляді навчально-методичного посібника «Танцювально-рухові практики у системі фахової підготовки майбутнього вчителя хореографії». Розроблений аспіранткою посібник містить вправи і танцювально-рухові імпровізаційні техніки, спрямовані на формування виконавського, балетмейстерського та педагогічного компонентів творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії і керівника хореографічного колективу.

Методичні матеріали, зібрані у посібнику, використовувалися у процесі викладання дисциплін «Сучасна хореографія та її напрямки», «Композиція і постановка танцю», «Методика роботи з хореографічним колективом».

Цікавим та пізнавальним для здобувачів спеціальності «Хореографія» став майстер-клас «Творчий розвиток хореографа засобами вільного руху», який було проведено дисертанткою 13 березня 2023 року.

Основні положення і результати обговорено та схвалено на засіданні педагогічної ради (протокол № 1 від 31 серпня 2023 року).

Директор коледжу

Іван БАРАНОВ